

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**В.С. КУШНІРУК,
О.Ю. ЄРМАКОВ, О.В. ШЕБАНІНА**

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
ЕФЕКТИВНОГО ВЕДЕННЯ САДІВНИЦТВА В
АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ РЕГІОНУ**

Монографія

За редакцією

доктора економічних наук, професора Єрмакова О.Ю.

Миколаїв
2009

УДК 338.439.02:634:631.11 (477.73)

ББК 65.321+42.35+9(4Укр)

К 96

Рецензенти:

О. Д. Гудзинський, доктор економічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України;

В. А. Рутьєв, доктор економічних наук, професор, Таврійський державний агротехнологічний університет.

За редакцією доктора економічних наук, професора О.Ю. Єрмакова

Друкується за рішенням вченої ради Миколаївського державного аграрного університету (протокол №3 від 01 грудня 2009 р.)

Автори: В.С. Кушнірук, О.Ю. Єрмаков, О.В. Шибаніна

К 96 **Організаційно-економічний механізм ефективного ведення садівництва в аграрних підприємствах регіону: монографія / Кушнірук В.С., Єрмаков О.Ю., Шибаніна О.В.; За ред. проф. О.Ю. Єрмакова. – Миколаїв: МДАУ, 2009 – 232 с.**

ISBN 978-966-8205-57-6

У монографії висвітлено теоретико-методичні положення та практичні рекомендації щодо формування організаційно-економічного механізму ефективного ведення садівництва в аграрних підприємствах регіону. Проаналізовано сучасний стан та економічну ефективність виробництва садівницької продукції, здійснено оцінку виробничо-господарської діяльності садівницьких підприємств регіону, обґрунтовано основні напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму ефективного ведення садівництва, запропоновано механізми підвищення конкурентоспроможності промислового садівництва, визначено напрями вдосконалення організаційно-господарських структур садівницьких підприємств. Розроблено стратегію та обґрунтовано економічний потенціал інтенсивних систем ведення садівництва.

Розраховано на науковців, керівників і спеціалістів підприємств АПК, студентів вищих навчальних закладів.

УДК 338.439.02:634:631.11 (477.73)

ББК 65.321+42.35+9(4Укр)

ISBN 978-966-8205-57-6

© В.С. Кушнірук, О.Ю. Єрмаков,
О.В. Шибаніна, 2009

© Миколаївський державний аграрний
університет, 2009

ВСТУП

Садівництво є традиційною галуззю сільського господарства, яка покликана забезпечувати населення у специфічних продуктах харчування з високим вмістом вітамінів, кислот та інших життєво необхідних речовин. Це одна з найбільш інтенсивних і прибуткових галузей сільського господарства України. Крім того, перехід садівництва на ринкові засади функціонування супроводжувався такими негативними тенденціями, як значне скорочення площ багаторічних насаджень, які є основними виробничими фондами даної галузі; різке зменшення обсягів виробництва і споживання плодоягідної продукції; збитковість галузі в більшості сільськогосподарських підприємств, що займаються промисловим виробництвом плодів; втрата конкурентних позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках. З огляду на це підвищення ефективності і конкурентоспроможності садівництва має здійснюватися на основі його послідовної інтенсифікації, яка передбачає поглиблення спеціалізації і концентрації галузі та переведення на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку.

Саме інтенсифікація садівництва була і залишається головним напрямом розвитку і основним джерелом підвищення ефективності плодоягідного виробництва, що забезпечуватиме зміцнення економіки садівницьких господарств. При цьому спеціалізація і концентрація в першу чергу повинна супроводжуватися як науково-технічним прогресом у цій галузі, так і впровадженням нових форм організації виробництва та праці, що є вирішальною умовою значного підвищення продуктивності насаджень, поліпшення якості садівницької продукції, зменшення витрат на виробництво одиниці продукції. Проте на початковій стадії ринкової трансформації економічних відносин у сільському господарстві розв'язанню цієї проблеми в країні в цілому та окремих її регіонах не приділялося належної уваги, що обумовлено нестачею обігових фондів у садівницьких господарствах, а особливо пального, добрив, отрутохімкатів, запасних частин, складність з реалізацією садівницької продукції, відсут-

ність кредитів тощо. Ці фактори найбільше стримують розвиток галузі і негативно впливають на кінцеві результати господарювання. В результаті не зважаючи на сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, урожайність плодових і ягідних культур і прибутковість виробництва залишаються низькими. Зокрема, скоротились обсяги закладання молодих насаджень, внесення добрив, захисту плодоягідних насаджень від шкідників і хвороб, уповільнився процес сортооновлення, що зумовило істотне зменшення обсягів виробництва плодоягідної продукції. Зростання цін на ресурси, що споживаються у виробництві, не супроводжувалося відповідною зміною цін на плоди та ягоди, що зумовило зниження прибутковості їх виробництва. Тому на сучасному етапі розвитку садівництва необхідно здійснити комплекс заходів щодо активізації дій організаційно-економічних та технологічних чинників, спрямованих на стабілізацію й економічне зростання галузі, як з боку держави, так і суб'єктів підприємницької діяльності.

Вищезазначені причини потребують запровадження системного підходу до ведення галузі та формування ефективного організаційно-економічного механізму функціонування садівницьких підприємств регіону.

Вивченню теоретичних і методологічних проблем формування організаційно-економічного механізму господарювання присвячена значна кількість праць вчених-економістів, серед яких: Л.І. Абалкіна, В.Я. Амбросова, П.Г. Буніча, О.Д. Гудзинського, Й.С. Завадського, Ф.В. Зінов'єва, І.І. Лукінова, Т.Г. Маренич, О.М. Могильного, Ю.М. Осипова, В.О. Паламарчука, Ю.А. Полтавського, П.Т. Саблука, В.О. Тихонова, Ю.П. Яценка та ін.

Проблемам розвитку галузі та ефективності господарювання садівницьких підприємств присвячено наукові праці П.Ф. Дуброви, О.Ю. Єрмакова, В.І. Майдебури, О.А. Полюхович, В.А. Рудьєва, Д.Ф. Чухна, О.М. Шестопаля, А.І. Шумейка та ін. Однак скорочення обсягів виробництва плодоягідної продукції й низький рівень забезпечення населення плодами і ягодами вимагають вирішення питань щодо ефективного ведення садівництва на інноваційній основі та формування високоефективного організаційно-економічного механізму

господарювання аграрних підприємств регіону в ринкових умовах. Актуальність розв'язання цих питань зумовила вибір теми даного наукового дослідження.

Метою монографії є висвітлення обґрунтованих наукових і практичних рекомендацій та пропозицій щодо формування організаційно-економічного механізму ефективного ведення садівництва в аграрних підприємствах регіону. Реалізація поставленої мети обумовила необхідність дослідження і розв'язання таких завдань: узагальнити теоретичні і методичні аспекти організаційно-економічного механізму ефективного ведення садівництва в умовах ринкових трансформацій; проаналізувати організаційно-економічні зміни умов господарювання і тенденції розвитку плодоягідного виробництва в АПК регіону; дослідити ефективність виробництва плодоягідної продукції у садівницьких підприємствах регіону; оцінити виробничо-господарську діяльність садівницьких підприємств регіону; надати обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення механізму державного регулювання і підтримки виробництва садівницької продукції; обґрунтувати напрями підвищення конкурентоспроможності промислового садівництва на основі інноваційно-інвестиційного ведення галузі; розробити пропозиції щодо вдосконалення організаційно-господарської структури садівницьких підприємств на основі агропромислового комбінування.

Всі ці питання знайшли системне відображення у монографії. Вона складається з трьох розділів, у яких висвітлено теоретичні і методичні аспекти, тенденції розвитку і сучасний стан функціонування садівницького підкомплексу, запропоновано основні напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму ефективного ведення садівництва, які направлені на стабілізацію і економічне зростання галузі.

Монографія розрахована на науковців, керівників і спеціалістів підприємств АПК, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів відповідного профілю, так і широкого кола читачів садівників-аматорів.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО ВЕДЕННЯ САДІВНИЦТВА В РИНКОВИХ УМОВАХ

1.1. Теоретична сутність і складові організаційно-економічного механізму господарювання

Основною метою господарської діяльності підприємства є одержання прибутку. Досягнення цієї мети в ринкових умовах є можливим при ефективному господарюванні суб'єктів підприємницької діяльності, які виробляють і задовольняють потреби споживачів конкурентоспроможною сільськогосподарською продукцією за якісними показниками і доступними цінами. Тому господарювання аграрних підприємств повинно бути направлено на підвищення продуктивності праці та забезпечення конкурентоспроможності виробленої продукції, оскільки лише за цієї умови вони можуть вигідно реалізувати товар і одержати максимальний прибуток, який може бути направлений на соціально-економічні потреби та розширене відтворення виробництва. З приводу цього під ефективною господарською діяльністю сільськогосподарських підприємств слід розуміти систему, яка має включати організацію процесів виробництва, зберігання, переробки та реалізації виробленої продукції. Досягнення таких цілей, безумовно, пов'язане з формуванням високоефективних механізмів господарювання, серед яких важливе місце посідає організаційно-економічний. Останній же у сучасних умовах потребує визначення сутності, дослідження та гармонійного поєднання його складових, що забезпечить ефективну виробничо-господарську діяльність аграрних підприємств.

Теоретичні аспекти механізмів господарювання у різні часи розглядалися вченими-економістами Л.І. Абалкіним [5, 6], В.Я. Амбросовим [9, 10], П.Г. Бунічем [13, 14, 15], А.Д. Гудзинським [25], Й.С. Завадським [47, 157], Ф.В. Зінов'євим [50, 51], І.І. Лукіновим [79, 80], Т.Г. Мареничем [84], В. Мартиненко

[88], В.Я. Месель-Веселяком [91], О.М. Могильним [92], Ю.М.Осиповим [98], В.О. Паламарчуком [101], Ю.А. Полтавським [104], П.Т. Саблуком [125, 126, 127, 128], В.А.Тихоновим [154], Ю.П. Яценко [189] та ін. Однак конкретної інтерпретації значення організаційно-економічного механізму господарювання в науковій літературі не знайдено. Більшість вчених переважно досліджують дане поняття розчленовано, не пов'язуючи ці економічні категорії між собою. Так, у різних джерелах зустрічаємо окремі визначення господарського, економічного, організаційного, ринкового, цінового, соціального, маркетингового механізмів та ін.

Дослідження літературних джерел, присвячених вченими Ю.Н. Воробйовим [19], Ю.В. Жарков [45], Ф.В. Зінов'євим [52], А. Кульманом [64], І.І. Лукіновим [78], В.С. Момотом [94], С.В. Мочерним [33, 35], Ю.А. Полтавським [103], Є.Г.Ясіним [188] обґрунтуванню сутності господарського, економічного та організаційного механізмів, свідчить про необхідність розгляду на першому етапі їх вивчення таких понять як система та механізм.

С.В. Мочерний наводить розгорнуте визначення системи: „система – комплекс підсистем, елементів та компонентів і їм характерних властивостей, взаємодія між якими та середовищем зумовлює якісно або сутнісно нову інтегративну цілісність [35, с. 361]”*. При цьому основними елементами економічної системи, її підсистеми є: 1) продуктивні сили; 2) техніко-економічні відносини; 3) організаційно-економічні відносини; 4) виробничі відносини, або відносини економічної власності; 5) господарський механізм [33, с. 444].

Економічна система у ринковій економіці ґрунтується на товарно-грошових, комерційних відносинах, де ринок капіталів, предметів споживання і послуг, засобів виробництва є обов'язковим атрибутом [78, с. 43].

Сутність механізму в науковій літературі ідентифікується зі значенням системи. Так, професор С.В. Мочерний наводить таке визначення механізму: «механізм – система, пристрій, спосіб, що визначають порядок певного виду діяльності» [34, с. 355]. Крім того, французький вчений А. Кульман відзначає, що

---

* Економічна енциклопедія: у 3 т. / [уклад. Мочерний С.В.]. – К.: Видавничий центр «Академія». - Т. 3. - 2002. - 952 с.

механізми – це системи взаємозв'язків економічних явищ, які виникають за певних умов під впливом початкового імпульсу [64, с. 13-14].

Дещо інше визначення подає Ю.А. Полтавський, який механізм називає „... взаємозв'язком між взаємодіючими об'єктами, що забезпечує трансформацію одного типу рушійних сил або в інший тип таких сил, або якийсь об'єктивізований результат [103, с. 16]”*

Розвиток ринкових відносин в Україні зумовлює зростання потреби в інформації, яка потрібна для планування, контролю і прийняття управлінських рішень. Управління забезпечує планування, організацію, мотивацію, контроль та регулювання діяльності. На думку Ф.В. Зинов'єва, механізм являє собою систему, яка визначає порядок певних дій [52, с. 5].

Отже, узагальнюючи вищезазначене слід вказати, що система є головною складовою механізму, яка здатна забезпечити дієве керівництво виробничо-господарською діяльністю підприємства з метою одержання максимальних прибутків та конкурентоспроможних позицій на ринку.

Питанням розробки теорії господарського механізму велику увагу приділяли вчені Л.І. Абалкін [6, 7], В.Л. Валентинов [16], А.С. Гусаров [26], О.О.Гуторова [27], А.І.Григоренко [23], А.П.Гречко [22], О.М.Ємельянов [162], П.С. Єщенко [39], Й.С. Завадський [157], В.К. Здоровик [49], В.Н. Кашин [53], В.М. Квачев [54], В.І. Кісельов [57], Т.Г. Маренич [10, 84], С.В. Мочерний [96], Ю.М. Новіков [97], О.М. Осіпов [98], В.О. Паламарчук [101], Б.Й. Пасхавер [102], П.Т. Саблук [129, 130], В.О. Тихонов [154], А.С. Філоненко [158], АА. Чухно [164], Є.Г. Ясін [188], Ю.П. Ященко [189], та ін.

Осовська Г.В., Юркевич О.О., Завадський Й.С. відзначали, що господарський механізм – це сукупність організаційних форм і методів ведення господарства, тобто система планування, економічні важелі і стимули, структуризація апарату управління, стиль його роботи, різні форми участі працівників в управлінні виробництвом [36, с. 57].

---

* Полтавський Ю.А. Механизм хозяйствования реформированных аграрных предприятий: моногр. / Ю.А. Полтавский – Издание второе стереотипное. - Харьков: Консум, 2001. – 260 с.

Господарський механізм, як і виробничі відносини, виявляється через діяльність суб'єктів господарювання, спрямовану на свідоме використання економічних законів [97, с. 8]. Механізм використання економічних законів – комплекс заходів, спрямованих на подолання конфліктно-антагоністичних форм розвитку суперечностей (які пронизують закони), формування науково обґрунтованої системи управлінської діяльності різних суб'єктів на рівні об'єктів, окремих явищ і процесів передусім через реалізацію форм економічної політики і використання правових та адміністративних важелів регулювання народного господарства [34, с. 358].

Для ефективного використання економічних законів економічна теорія, передусім політична економія, мають всебічно розкрити механізм дії цих законів. У зв'язку з цим механізм дії економічних законів – послідовність розгортання внутрішніх суперечностей різних типів законів, взаємодії цих законів у процесі єдності та протидіючих окремих видів законів, внаслідок чого формується система економічних законів, що детермінує порядок еволюції суспільно-економічних формацій, управляє діяльністю людей, соціальних верств і класів в усіх сферах суспільного відтворення у межах різних соціально-економічних систем [34, с. 360].

Господарський механізм, у найзагальнішому його визначенні, є системою взаємопов'язаних планових і економічних методів, організаційних форм, правових нормативів та інших засобів досягнення мети і реалізації завдань державної аграрної політики [184]. У зв'язку з цим Л.І. Абалкін визначає господарський механізм як „... спосіб організації суспільного виробництва з властивими йому формами та методами, економічними стимулами і правовими нормами [5, с. 10]”^{*}.

У 80-ті роки ХХ ст. академік Л.І. Абалкін відмічав, що господарський механізм – складне і багатопланове поняття, яке відображає як внутрішні процеси функціонування економіки, так і її взаємодію з продуктивними силами та надбудовою суспільства [6, с. 6].

У той же час ми поділяємо думку академіка А.А. Чухно, який на сучасному етапі визначає господарський механізм як „... спосіб організації та

---

^{*} Абалкин Л.И. Хозяйственный механизм развитого социалистического общества / Абалкин Л.И. – Мысль, 1973. - 263с.

управління виробництвом з притаманними йому формами, методами і засобами, які реалізують соціально-економічні, організаційно-економічні та науково-технологічні принципи й відносини в інтересах задоволення потреб як кожного господарюючого суб'єкта, так і суспільства в цілому [164, с. 62]”*

Таким чином, дія господарського механізму у сільськогосподарських підприємствах проявляється через організаційно-економічні та соціальні відносини, які є складовими виробничих відносин. У зв'язку з тим, що останні є соціально-економічною формою розвитку продуктивних сил [37, с. 88].

Господарський механізм, як економічна категорія, відображає певний підхід до розгляду виробничих відносин і становлять систему виробництва, з притаманними їй формами, методами, економічними стимулами, системою контролю й регулювання та критеріями ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств.

У ринкових умовах поняття господарський механізм трансформується в більш складну динамічну систему, яка охоплює крім організаційних, економічних, правових аспектів державного регулювання такі ринкові атрибути, як фінансово-економічний механізм, маркетинговий механізм, соціальний механізм, інформаційно-консультаційне забезпечення суб'єктів підприємництва.

В.Я. Амбросов і Т.Г. Маренич відзначають, що економічний і господарський механізми за методами здійснення повинні бути розмежовані з урахуванням стратегічних і практичних завдань, масштабів першочергового використання. Економічний механізм має впливати на галузь, підгалузі, регіони, чітко виконувати цілі економічної політики держави [10, с. 17].

А.І. Григоренко зазначає, що у сучасних умовах господарський механізм формується під впливом поєднання державних методів регулювання і ринкових важелів саморегулювання розвитку аграрного виробництва [23, с. 109].

З точки зору академіка Л.І. Абалкіна основними елементами господарського механізму є форми організації (об'єднання) продуктивних сил (вироб-

---

* Чухно А.А. Господарський механізм та шляхи його вдосконалення на сучасному етапі / А.А. Чухно // Економіка України. – 2007. - №3. – С. 60 – 67.

ництва), економічні або господарські зв'язки, економічні інтереси, формою вияву яких за всіх способів виробництва є стимули, будь-яка спільна праця потребує управління [7].

На думку В.О.Паламарчука у системі державного регулювання суспільного виробництва господарський механізм складається з таких елементів: державне стратегічне управління як серцевина, стрижень механізму господарювання, поточне планування народногосподарської діяльності; економічне стимулювання, яке відображено у системі економічних важелів і стимулів, спрямованих на працівників суспільного виробництва; менеджмент підприємств (кооперування, спеціалізація, комбінування суб'єктів господарювання, ланок і підрозділів економічної діяльності на мікрорівні); політико-правове регулювання суспільно-господарської (відтворювальної) діяльності на різних ієрархічних рівнях [101, с. 53].

У напрямку покращення господарювання сільськогосподарських підприємств і об'єднань Й.С. Завадський відмічає, що одним з шляхів удосконалення господарського механізму в АПК є реалізація вимог протизатратного механізму і ресурсозбереження, зниження витрат обігу і торгових націнок, які повинні забезпечити господарствам мінімум витрат на придбання засобів виробництва, а постачальницьким організаціям прибуток [157, с. 23].

Вивчаючи логіку дії господарського механізму необхідно обґрунтувати його функції. Так, професор С.В. Мочерний вважає, що основними серед них є: використання економічних законів; розв'язання соціально-економічних суперечностей; реалізація відносин власності, передусім власності на засоби виробництва; всебічний розвиток людини, її потреб (матеріальних і духовних), інтересів, стимулів; узгодження економічних інтересів окремих індивідів, колективів, соціальних груп, класів [33, с. 270].

Ми підтримуємо думку вчених В.К. Здоровика і А.О. Линдюка з приводу того, що саме на базі правової держави діє ефективний господарський механізм агропромислового комплексу, який становить сукупність законів і підзаконних актів, економічних та організаційних принципів і важелів управління аграрною сферою.

Він включає всю систему планування агробізнесу, комерційні, товарно-грошові, розподільчі, фінансово-кредитні й податкові відносини, ціноутворення, облік, звітність, контроль, організацію і структуру менеджменту та маркетингу [49, с. 43].

Щодо економічного механізму як основи і найважливішої складової частини господарського механізму, то на ньому зосередили свою увагу такі вчені як І.В. Алексєєв [8], В.Я. Амбросом [10], Н.Ю. Брюховецька [12], А. Гайдуцький [20], А. Гордєєв [21], А.І. Григоренко [23], Г.М. Грицюк [24], Б.В. Данилів [28], С.А. Кравченко [59, 60], К.В.Мазур [81], П.М. Макаренко [82, 83], Т.Г. Маренич [84], А.М. Масюк [89], М.Я. Мойса [93], Т.Л. Мостенська [95], П.Т. Саблук [126], В.К. Ситник [131], О.П. Старицька [132], А.М. Стельмащук [147], О.М. Супрун [149], С.В. Тивончук [153], В.І. Фролов [161], І.І. Червен [163], В.К. Ярмолицький [187] та ін.

Вчені-економісти В.Я. Амбросов і Т.Г. Маренич вважають, що економічний механізм повинен становити сукупність методів і форм, інструментів і піднесення впливу на економічну й соціальну стабілізацію сільського господарства та агропромислового комплексу в цілому через систему державної підтримки – фінансову-бюджетну, кредитну, цінову, податкову, страхову, інвестиційну, інноваційну, кадрову, – яка заснована на інституціональній базі [9, с. 62].

У той же час з приводу адаптації сільськогосподарських підприємств до умов ринку С.А. Кравченко [60, с.123] дотримується такої думки, що економічний механізм – це сукупність форм і методів виживання підприємств у конкурентному середовищі; складова економічної політики підприємства, яка сприяє економічній підтримці та економічному регулюванню; одна із підсистем економічного механізму держави, яка виявляє інтегративну цілісність формування господарського, внутрішньогосподарського та ринкового механізмів функціонування сільгосп підприємств.

І.І. Червен і Е.В. Червен відзначають, що „... економічний механізм господарювання – це єдина система економічних важелів, за допомогою яких держава діє на економіку [163, с. 307]”*. У зв’язку з тим, що економічний механізм є складо-

---

* Червен И.И. Экономика АПК: вопросы и ответы. / И.И.Червен, Э.В.Червен – К.: Картя Молдовеняскэ, 1990. – 492 с.

вою частиною економічної політики держави по відношенню до аграрної сфери, він повинен мати чітку цільову спрямованість, ґрунтуватися на правових законодавчих актах, здійснюватися органами державної влади, які несуть пряму відповідальність за його реалізацію на державному й регіональних рівнях [10, с. 17].

В усякому разі слід розуміти, що саме недосконалість і запізнювальний характер розвитку виробничих відносин значно гальмує розвиток продуктивних сил, стримує мотивацію людського фактора в АПК, насамперед через відсутність належного розуміння і функціонування адекватного економічного механізму як на мікро-, так і на макрорівні національної економіки [30].

Т.Г. Маренич вважає, що виходячи з інтересів країни, економічний механізм „... визначає стратегічні напрями розвитку галузі [84, с. 16]”*. Із приводу цього ми погоджуємося із думкою Б.В. Данилів [28, с. 50], який вказує на те, що спочатку в державі визначається стратегічна лінія розвитку галузі, а потім уже формується економічний механізм, який враховує ситуацію, що має місце на ринку, і завданням якого є забезпечення реалізації стратегічних цілей держави і економічних планів підприємств.

В умовах економічних трансформацій академік І.І.Лукінов відзначає, що економічний механізм становить сьогодні досить складну сукупність регуляторів, за допомогою яких реалізуються складові загальнодержавної та ринкової політики – монетарної, валютної, цінової, фінансової, банківсько-кредитної, платіжної, податкової, митної, страхової тощо [77, с. 95]. У той же час більш змістовним є визначення даної категорії Б.В. Данилів, який вважає, що економічний механізм – це основна і найдієвіша складова господарського механізму, яка функціонує на основі нормативно регульованих економічних відносин між державою та аграрними підприємствами (зовнішнє економічне середовище) й аграрними підприємствами і їхніми внутрішніми структурними елементами (внутрішнє економічне середовище) і за допомогою економічних важелів і стимулів впливає на процес відтворення, а також на розподіл, пере-

---

* Маренич Т.Г. Трансформаційна динаміка та механізми економічного регулювання агроформувань (питання теорії, методології, практики): моногр. / Т.Г. Маренич – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 454 с.

розподіл, привласнення й використання новоствореного доходу в країні, галузі, підприємстві [28, с. 52].

На думку П.Т. Саблука, економічний механізм у ринкових умовах забезпечує органічний взаємозв'язок саморегулюючих важелів, інтересів (відповідальності) і стимулів досягнення економічного ефекту; саморегулюючі функції економічного механізму не виключають державного регулювання ринкових процесів згідно із законами та принципами ринкової економіки, необхідністю усунення недобросовісної конкуренції [126, с. 3]. Поруч із цим державному протекціонізму в аграрній політиці належить важливе місце. Він спрямований на захист вітчизняного агропромислового виробництва від іноземної конкуренції, розширення зовнішніх ринків, заохочення розвитку національної економіки аграрної сфери і здійснюється за допомогою торговельно-політичних бар'єрів, які захищають внутрішній ринок від ввезення іноземних товарів, знижують її конкурентоспроможність [61, с. 10].

Отже, з вищезазначеного структуру економічного механізму в узагальненому вигляді можна подати таким чином: економічні важелі та стимули (ціни на продукцію та ресурси, надбавки за високу якість продукції, пільгові кредити, механізм оподаткування, дотації, субсидії, асигнування, інвестиції, механізм взаєморозрахунків); економічні санкції (пені та штрафи за порушення договірної дисципліни, зниження ціни за неякісну продукцію); організаційно-правові заходи (укладання договорів і угод, опрацювання системи санкцій, стандартизація продукції, ресурсів, робіт і послуг, інформаційне забезпечення, контроль).

Ринковий механізм як основу і найважливішу складову частину економічного механізму розглядають такі вчені, як В.В. Валентинов [17], М.Я. Дем'яненко [29, 159], Г.В. Задорожний [99], Ф.В. Зінов'єв [51], І.І. Лукінов [77, 78], Т.Г. Маренич [84], Ю.А. Полтавський [103], П.Т. Саблук [125, 126], В.К. Терещенко [152], О.М. Шпичак [180] та ін.

За ринкових умов господарювання до основних економічних механізмів у сільському господарстві належать ціновий і фінансовий механізм. П.Т. Саблук вважає, що з розвитком ринку державна складова економічного механізму по-

винна дедалі більше демонтуватися, набувати нового змісту і функцій на правах рівного партнерства [126, с. 3].

Так, ринковий механізм найбільш ефективно діє в умовах вільної чи чистої конкуренції [84, с.40]. Це механізм формування цін і розподілу ресурсів, взаємодії продавців і покупців товару, регулювання обсягу і структури інвестицій, збалансування попиту і пропозиції матеріальних благ і послуг, механізм стимулювання науково-технічного прогресу, забезпечення пріоритету покупця [63, с. 121]. Поруч із цим під ефективним ринковим механізмом слід розуміти систему діючих і активно регулюючих правових, економічних та організаційних відносин між державою та виробниками сільськогосподарської продукції з приводу забезпечення нормальних умов для виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств.

Т.Г. Маренич відмічає, що на ринковий механізм впливають такі чинники: макроекономічні (інфляція, платоспроможний попит, умови одержання кредиту); прямі (ціни попиту, ціни пропозиції, конкуренція); державне регулювання (цінове, фінансово-кредитне, оподаткування, правове та ін.); інфраструктура; зовнішньоекономічні (експорт, імпорт, СОТ, ціни та ін.) [84, с. 40-41]. Зокрема, на нашу думку, ринковий механізм не є ідеальним і знаходиться під впливом співвідношення попиту, пропозиції та цін.

Ми вважаємо, що на результативність ринкового механізму мають впливати будь-які власники приватні, колективні, кооперативні, державні, що створюють позитивні передумови для здорової конкуренції. Це вказує на те, щоб продавець на ринку був реальним власником виробленої продукції, що реалізується та мав змогу розпоряджатися результатами своєї діяльності. Але у більшості сільськогосподарських підприємств відсутня маркетингова служба, що негативно позначається на результати виробничо-господарської діяльності.

Ф.В. Зінов'єв визначає механізм аграрного ринку як механізм стійкої взаємодії споживачів і виробників із ціллю вирішення спільних економічних проблем. Іншими словами, це – механізм організації функціонування товарного господарства на основі взаємодії всіх суб'єктів виробничої та невиробничої сфер з

ціллю вирішення своїх проблем, який забезпечить розв'язок спільних проблем економіки [51, с. 95].

Ефективність дії ринкового механізму залежить від вільної та чистої конкуренції, що обумовлено економічною свободою, самостійністю та незалежністю суб'єктів економічних відносин. Зокрема, ринковий механізм на запити споживачів продукції визначає обсяги виробництва для сільськогосподарських товаровиробників. Це вказує на те, що ринок – це механізм, який дозволяє одержувати доходи, що зумовлені відносинами між продавцем виробленої продукції (посередником) та споживачем.

С.В. Тивончук стверджує, що на товарно-грошових відносинах повинен також ґрунтуватися і внутрішньогосподарський економічний механізм, який поруч із цим повинен забезпечувати: повну економічну самостійність структурних підрозділів (підприємств та кооперативів); створення структурним підрозділам рівних економічних умов, що забезпечують розширене відтворення; запровадження нормативів для фондів нагромадження і споживання; запровадження системи внутрішньогосподарських розрахунків; ведення первинного обліку та регулювання економічних процесів у підрозділах [153, с. 26].

Ю.А. Полтавський, за часів початку розвитку ринкової економіки, виділяв такі основні елементи внутрішньогосподарського механізму [105, с. 62]: підприємство функціонує на основі загальної часткової власності на землю і майно, об'єднуючи на договірній основі внутрішньогосподарські підрозділи; управління підприємством здійснюється на основі взаємодії власників; внутрішньогосподарські підрозділи є самостійними товаровиробниками, які володіють і розпоряджаються засобами виробництва та доходами; відносини підрозділів між собою і управління здійснюються на основі господарських договорів про спільну діяльність; ціни на продукцію та послуги визначаються на ринковій основі, а прибуток працівників формується за залишковим принципом і розподіляється самостійно.

У ціновому механізмі проявляється державно-ринкове регулювання розвитку виробництва через дію законодавчих і нормативних актів, застосування системи державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників у на-

прямі виділення їм дотацій, субвенцій, принципів встановлення мінімальних закупівельних цін на продукцію, здійснення товарних і фінансових інтервенцій, створення ринкової інфраструктури [23, с. 110].

Ціновий механізм як один із сегментів загальноекономічного механізму аграрного розвитку уособлює сукупність інститутів державно-ринкового регулювання (законодавчих актів і нормативів), заходів підтримки доходів виробників, принципів встановлення мінімальних закупівельних цін на продукцію, цін підтримки, здійснення товарних і фінансових інтервенцій, формування ринкової інфраструктури [126, с. 5].

І.І. Лукінов [78, с. 49] відмічає, що для досягнення стабілізації і розвитку сільського господарства необхідно: у сфері цінової політики в умовах вільного ринкового ціноутворення ввести і відповідну державну підтримку рівня доходності аграрних товаровиробників; наблизити банківську систему до потреб реформування сільського господарства і продовольчого комплексу.

На думку П.Т. Саблука, цінова політика повинна бути направлена, а саме: на першому етапі на забезпечення, як мінімум, простого відтворення виробництва продукції на основі запровадження цін підтримки на квотовану сільськогосподарську продукцію; на другому етапі на стабілізацію і створення економічних передумов для розширеного відтворення на основі дотримання цінового паритету шляхом вільного ціноутворення та введення при потребі еквівалентних цін; на третьому етапі на здійснення поступового переходу від прямого регулювання через механізм еквівалентних цін до впровадження непрямого впливу на доходи через інструменти фінансово-кредитного і страхового регулювання [128, с. 35].

При формуванні економічного та господарського механізмів в Україні необхідно використовувати наявний міжнародний досвід розвинутих країн світу, що забезпечить з одного боку самостійність товаровиробників, а з іншого – підтримку виробників за рахунок непрямого економічного впливу держави.

Ми підтримуємо думку вчених з приводу того, що держава повинна регулювати ринок і впливати на формування ціни на сільськогосподарську продукцію, паливно-мастильні матеріали та засоби захисту рослин та ін. Зокрема, обов'язки

держави в останній час залишаються лише на папері, а посередницькі компанії ефективно функціонують у ринкових умовах.

Не менш важливим для розвитку аграрного сектору країни є фінансовий механізм як сукупність форм і методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення. За допомогою фінансового механізму згідно з основними положеннями фінансової політики здійснюють розподіл і перерозподіл створеного в державі валового внутрішнього продукту [160, с. 274].

Основними складовими фінансового механізму для аграрного сектору України на даний час є кредитний механізм, податковий, механізм страхового захисту та інвестиційного забезпечення АПК [126, с. 7].

Функціонування організаційного механізму досліджували у своїх працях О. Кендюхов [55], В. Кириленко [56], О.В. Кропивко [62], Т.В. Ландіна [73], Ю. Лисенко [76], Л.О. Мармуль [85], О.М. Могильний [92], В.М. Павлов [100], О.М. Тиридід [155], М.Д. Янків [186] та ін.

Маємо принагідно відзначити, що організаційний механізм є важливим елементом механізму господарювання на різних рівнях розвитку системи управління АПК.

Організаційний механізм господарювання включає: правила, організаційно-правові нормативи і стандарти, що визначають та регулюють структуру управління, обов'язки, права і відповідальність органів управління і управлінських працівників, організацію процесу їхньої діяльності; розподіл робіт між різними виконавцями; оснащення управлінської праці засобами оргтехніки, чисельність працівників апарату управління, матеріальне і моральне стимулювання їхньої праці [46, с. 64].

Головним елементом організаційного механізму є структура управління, яка складається із сукупності елементів системи, що визначає поділ праці і службових зв'язків між структурними підрозділами і працівниками апарату управління з підготовки, прийняття і реалізації управлінських рішень [46, с. 65].

Основна роль у підвищенні ефективності управління підприємством повинна належати стимулюючій функції організаційно-економічного механізму [76]. Крім цього слід наголосити на тому, що виробничо-господарська діяльність сільськогосподарських підприємств залежить від налагодженої системи організаційно-економічних відносин.

Ю. Лисенко і П. Єгоров вважають, що „... організаційно-економічний механізм – це система формування цілей і стимулів, які дозволяють перетворити у процесі трудової діяльності рух (динаміку) матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів [76, с. 86]”*

У той же час для національного господарства країни, організаційно-економічний механізм має велике значення як складна система виробничих та економічних відносин, сукупність форм і методів управління. Він має бути завжди відповідним до рівня розвитку виробничих сил, тобто змінюватись так, щоб його окремі елементи відповідали виробничим силам країни.

Могильний О.М. стверджує, що організаційно-економічний механізм державного регулювання спрямований на врахування економічних законів і закономірностей у практиці господарювання, своєчасне виявлення та усунення суперечностей, що супроводжують розвиток продуктивних сил і виробничих відносин, а також уникнення непередбачуваності і непрофесійності у діях суб'єктів державного регулювання [92, с. 63].

Таким чином, основу господарської діяльності, її механізму складає організаційно-економічний механізм [69, с. 67], який становить систему організаційних та економічних форм і методів ведення господарства, що спонукає до підвищення ефективності функціонування виробничих систем та спрямований на свідоме використання економічних законів та досягнення поставлених стратегічних цілей сільськогосподарськими підприємствами.

---

* Лисенко Ю. Організаційно-економічний механізм управління підприємством / Ю. Лисенко, П. Єгоров // Економіка України. – 1997. - №1. – С. 86 – 87.

1.2. Особливості формування організаційно-економічного механізму ефективного ведення садівництва

Ринкова економіка вимагає суттєвих трансформаційних змін у садівництві України. При цьому аграрна реформа, яка розпочалася після 1991 року, створила необхідні умови для формування багатокладної економіки на селі, внаслідок чого селяни стали власниками паїв та інших засобів виробництва. Крім цього, згідно з законодавством, багаторічні насадження розпайовувати заборонялось, але частина земель під плодовими насадженнями була розпайована і віддана селянам. Зокрема, замість очікуваного зростання виробництва та підвищення ефективності садівництва має місце тривалий спад обсягів плодоягідної продукції, зниження економічної ефективності, порушення садообороту та розширеного відтворення багаторічних насаджень.

Перехід до ринку, особливо в садівництві, був пов'язаний з певними суб'єктивними труднощами. Це зумовлено тим, що товаровиробник не став самостійним відокремленим виробником, який впливає на формування і особливо кон'юнктуру ринку. При цьому більшість селян одержали багаторічні насадження і майно у власність, але розпоряджатися за власним розсудом не можуть, оскільки не мають відповідного економічного підґрунтя.

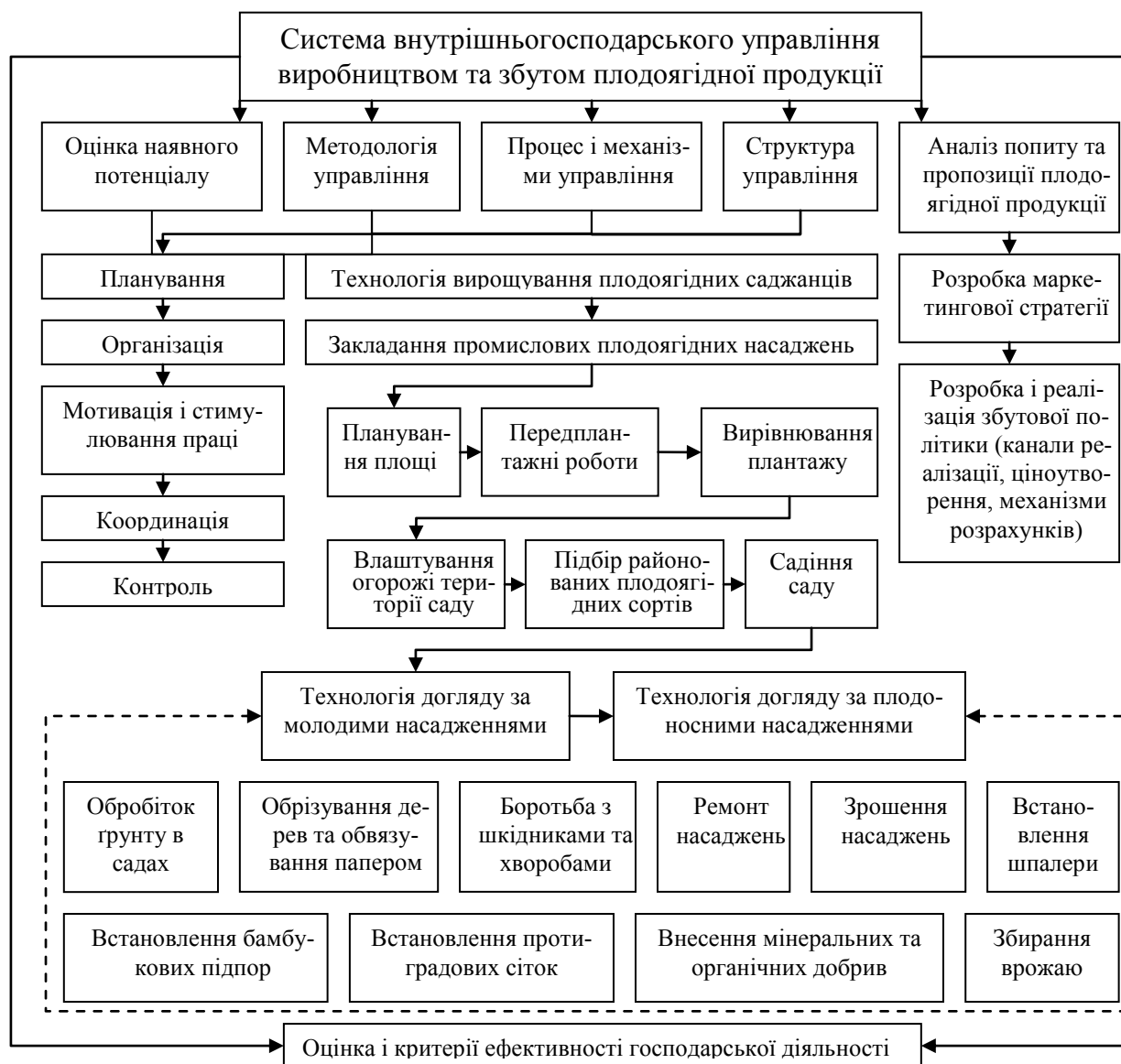
В умовах ринкової економіки зростання обсягів виробництва плодоягідної продукції буде пов'язано не тільки з удосконаленням матеріально-технічної бази підприємства, а й формуванням принципово нового організаційно-економічного механізму господарювання. Тільки за таких умов можна забезпечити підвищення продуктивності праці, якості і конкурентоспроможності плодоягідної продукції.

Економічний розвиток садівницьких підприємств залежить від підвищення економічної самостійності та відповідальності кожного підрозділу (садівницької бригади) за раціональне і ефективне використання засобів виробництва, праці, виконання договірних зобов'язань, одержання прибутку.

Стратегічний розвиток садівницьких підприємств повинен бути направлений на інноваційно-інвестиційне ведення та використання найсучасніших інтенсивних

технологій у галузі, що надасть можливість швидко подолати продовольчу кризу щодо споживання плодів і ягід та підвищити конкурентоспроможність продукції.

Визначальним чинником функціонування виробничих структур у цій галузі є найбільш повне використання в інтересах виробництва досвіду країн з розвинутим садівництвом Італії, Польщі, Франції, Голландії та науково-технічного прогресу, що засноване на раціональній системі управління виробництвом, підвищення трудової та соціальної активності зайнятих у сфері плодоягідного виробництва, матеріальної їх заінтересованості (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Організаційний механізм управління процесом виробництва та збуту плодоягідної продукції

Економічне зростання садівництва в ринкових умовах неможливе без зміцнення їх матеріально-технічної бази, технічного переоснащення та удо-

сконалення. Підвищення цін на паливно-мастильні матеріали та запасні частини зумовлює підприємства звертати увагу на наявну власну техніку та, по можливості, зробити переоснащення та удосконалення. Це є виправданими діями більшості підприємств, які призводять до економії ресурсів. Тому формування ефективного організаційного механізму розвитку садівницьких підприємств повинно бути направлене на удосконалення системи організаційних внутрішньогосподарських зв'язків на основі раціональної організації праці, виробництва та управління.

На думку О.М. Шестопаля, швидка адаптація промислового садівництва до ринкових умов досягається активізацією дій таких основних організаційно-економічних чинників: оцінка маркетингового середовища садівницьких підприємств; поглиблення зональної спеціалізації галузі; місткість і кон'юнктура внутрішніх і зовнішніх ринків збуту продукції; заходи щодо розширення місткості внутрішнього ринку плодів і ягід; захист вітчизняних товаровиробників; зниження собівартості продукції; організація планомірного відтворення насаджень; джерела інвестицій в галузі; розвиток сфери реалізації тощо [168, с. 257-260].

В.А. Рульєв виділяє технологічні чинники швидкої адаптації промислового садівництва до ринкових умов і подальшого його стійкого розвитку, якими є: сконцентрування зусиль наукових установ на створення перспективних сортів плодових і ягідних культур; перехід на виробництво високоякісного безвірусного садивного матеріалу плодоягідних культур; впровадження ефективних методів захисту багаторічних насаджень; проведення перевлаштування галузі на засадах інноваційно-інтенсивних технологій [113, с. 309-310].

Ефективність фінансово-економічного механізму визначається оптимальним поєднанням інтересів і цілей різних ланцюгів виробництва, і відображається у кінцевих результатах господарської діяльності садівницьких підприємств.

Держава за допомогою фінансово-економічного механізму впливає на господарську діяльність сільськогосподарських підприємств, шляхом регулювання грошового обігу, бюджетних, кредитних, фінансових відносин, введення контролю за системою економічних нормативів та здійснення комплексної економічної оцінки і на її основі застосування економічних стимулів або санкцій.

Визначальна роль у фінансово-економічному механізмі належить нормативній системі, яка створює значні податкові навантаження на суб'єкти господарювання, що призводить до вивільнення грошових засобів з обороту і потребує залучення кредитних та інвестиційних ресурсів.

Центральним органом виконавчої влади, який забезпечує впровадження у життя державної політики у сфері сільського господарства, садівництва, виноградарства, харчової, переробної, виноробної промисловості є Міністерство аграрної політики України.

З огляду на це основними завданнями Мінагрополітики є: забезпечення здійснення державного управління у сфері АПК; забезпечення здійснення державного управління у сфері АПК; участь у формуванні та реалізації соціальної політики у сільській місцевості, забезпечення продовольчої безпеки держави; розробка і реалізація загальнодержавних і регіональних програм; здійснення науково-технічної і технологічної політики; здійснення заходів щодо державної підтримки товаровиробників; організація роботи державних служб з питань насінництва і розсадництва, сортовипробування і захисту рослин, стандартизації, карантинного контролю, охорони праці; організація наукового і кадрового забезпечення, що належать до АПК та ін.

В областях впровадження в життя державної політики в галузі агропромислового комплексу здійснюють головні управління сільського господарства і продовольства, облдержадміністрацій, основними функціями яких є: впровадження в життя державної політики у сфері сільського господарства, садівництва, виноградарства, харчової, переробної та виноробної промисловості; організація реалізації державної політики з питань розвитку агро-

промислового комплексу; здійснення заходів щодо державної підтримки товаровиробників АПК та ін.

В умовах економічної реформи підвищилась роль територіальних органів правління. В областях створено головні виробничо-економічні управління, які координують діяльність підприємств у регіоні, забезпечують комплексний економічний і соціальний розвиток території.

Районні управління сільського господарства і продовольства є структурними підрозділами районних адміністрацій і координують свою діяльність з Головним управлінням сільського господарства і продовольства.

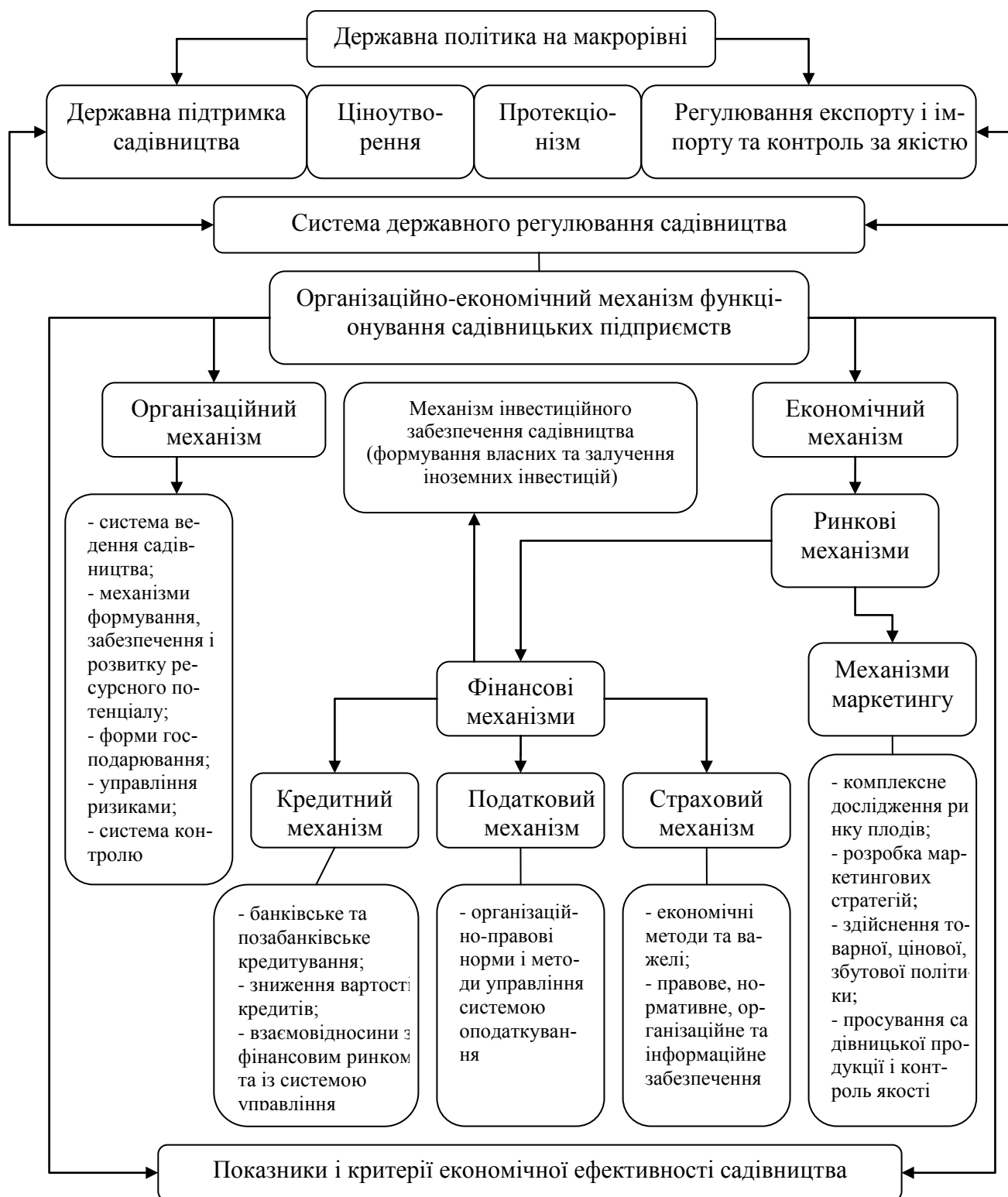
У ринкових умовах для ефективного функціонування садівницьких підприємств набувають актуального значення маркетингові механізми (комплексне дослідження ринку плодів, розробка маркетингових стратегій, здійснення товарної, цінової та збутової політики, просування садівницької продукції і контроль якості).

Для успішного функціонування маркетингового механізму повинна бути створена належна продовольча інфраструктура ринку. Інфраструктура ринкова – сукупність підприємств, установ, організацій, які забезпечують стабільний розвиток і функціонування ринкового механізму регулювання економіки, безперервний рух товарів та послуг у різних сферах суспільного відтворення [33, с. 704]. Зокрема, агроторгові дома і аграрні біржі є найвпливовішими складовими інфраструктури продовольчих ринків, які використовуючи монопольний стан, встановлюють високі ціни на послуги, внаслідок чого значна частина прибутку виробника сільськогосподарської продукції переходить до посередника. Це вимагає переорієнтувати існуючу продовольчу інфраструктуру ринку на інтереси безпосередніх виробників садівницької продукції, що зумовлює формування структур, побудованих на кооперативних засадах.

Таким чином організаційно-економічний механізм функціонування садівницьких підприємств, що включає поєднання важелів державного впливу на макрорівні та вплив організаційного, кредитного, податкового, страхового та мар-

кетингового механізмів на мікрорівні, сукупна дія яких повинна забезпечити стабілізацію і економічне зростання галузі матиме такий вигляд (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Організаційно-економічний механізм функціонування садівницьких підприємств

На діяльність садівницьких підприємств впливає сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів прямого й непрямого впливу. До методів прямого дер-

жавного регулювання належать: оподаткування, законодавчо-правові акти, норми, реформування, державні програми розвитку галузі, інвестиційна політика та ін.

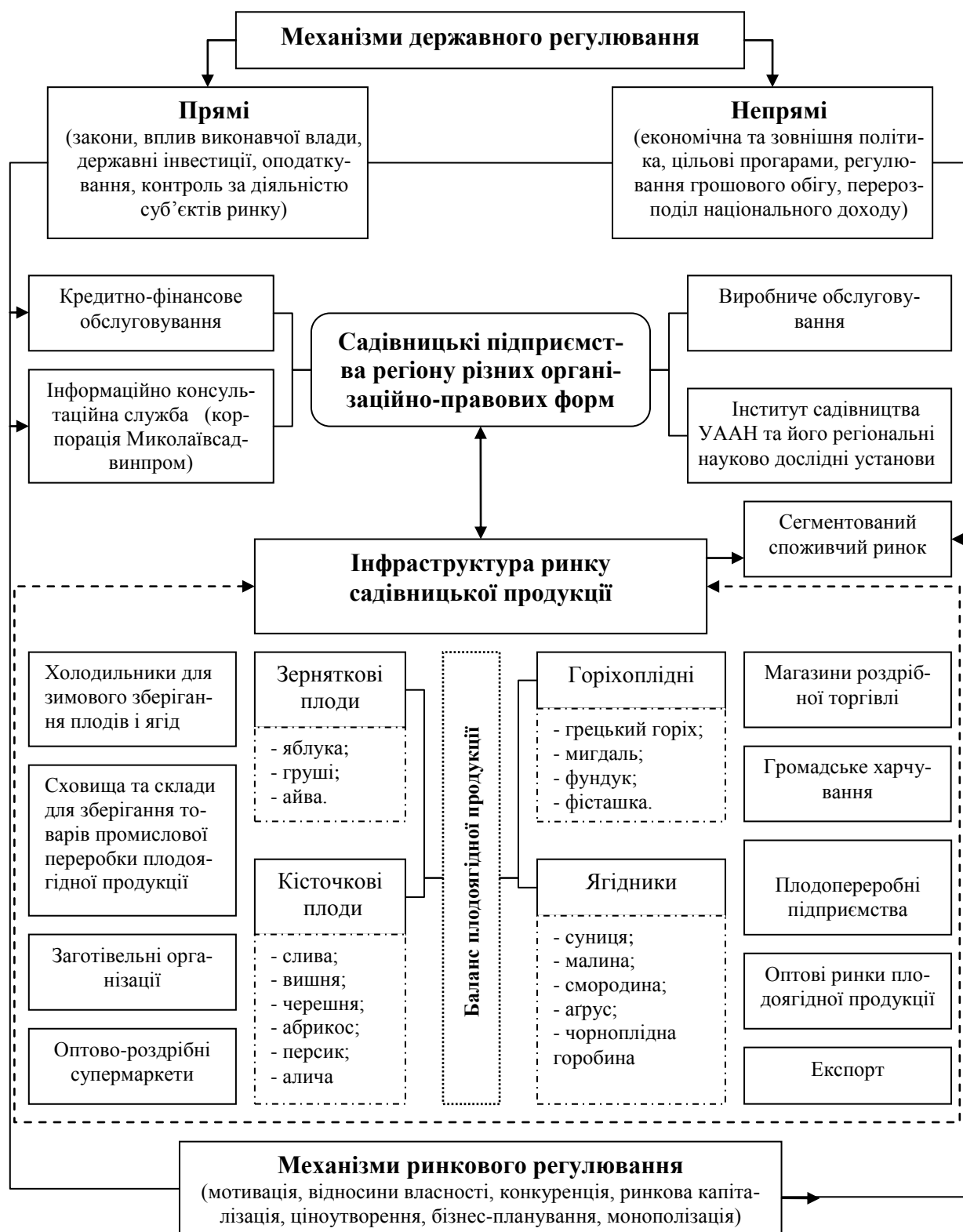
Методи непрямого регулювання економіки садівництва представлені контролюючою системою, механізмами соціального забезпечення, інформаційним, науковим і методичним забезпеченням та ін.

Ефективність садівництва обумовлена, насамперед, діючою мотивацією (зацікавленість у розвитку й розширенні виробництва, орієнтир на сегментований споживчий ринок, взаємовигідні відносини із переробними підприємствами та оптовими покупцями), умовами якої є:

- забезпечення ефективної й обґрунтованої системи оплати праці для працівників садівництва;
- формування справедливої системи часткового розподілу сукупного прибутку серед учасників (акціонерів);
- забезпечення державної підтримки розвитку садівництва;
- впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва плодів і ягід, з яких особливу увагу приділяють підбору високопродуктивних і комплексно-стійких сортів і підщеп плодових культур, удосконалення конструкцій плодових насаджень, інтегрованого захисту та застосування краплинного зрошення саду;
- орієнтація на споживчий ринок та кон'юнктуру ринку у формуванні породно-сортового складу плодових і ягідних культур.

На підставі вищевикладеного орієнтовну схему функціонування механізмів регіонального ринку плодоягідної продукції можна подати таким чином (рис. 1.3).

Найбільш впливовим механізмом державного регулювання плодоягідного ринку є прийняття законів і затвердження підзаконних нормативно-правових актів, на основі і в рамках яких устанавлюються принципи функціонування господарської системи.

Рис. 1.3. Механізми функціонування регіонального ринку плодово-ягідної продукції

При цьому слід відмітити, що ефективна ринкова система повинна забезпечити просування плодючої продукції від товаровиробника до покупця, орієнтуючись на сегментований споживчий ринок. У даному випадку садівницькі підприємства повинні орієнтуватися на ринок і максимально за-

безпечувати продукцією платоспроможний попит населення, що є винятково важливою умовою ефективного ведення садівництва.

Сегментація плодоягідного ринку по основних конкурентах має на меті одержати оцінку своїх порівняльних переваг у боротьбі за певний ринок, чому саме споживачі надають перевагу продукції конкурента. Згідно з маркетинговою концепцією увага до ринку збуту, його вивчення, з'ясування справжніх потреб клієнтів вважають первинним, а виробництво продукції – вторинним, спрямованим на задоволення цих потреб. Зокрема, виділення сегментів продовольчого ринку дає змогу визначити оптимальні варіанти виробничо-збутової політики садівницьких господарств, урізноманітнити способи реклами, підвищити її ефективність.

Ефективність ведення виробничо-збутової діяльності садівницьких підприємств безумовно пов'язане із сформованою і ефективною роботою маркетингової служби господарства. Маркетингові дослідження є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, а саме за якими краще каналами і цінами реалізовувати плодоягідну продукцію, збільшувати або скорочувати обсяги виробництва тієї чи іншої плодоягідної продукції та ін.

Важливе місце у системі маркетингу займають питання, пов'язанні з виробництвом плодоягідної продукції, організацією науково-дослідної роботи щодо створення нових плодівих сортів, встановлення цін на вирощену продукцію, координацією планування і фінансування, а також регулювання усієї діяльності господарства, включаючи транспортування, упакування, технічне обслуговування і збутові операції.

Формування механізмів господарювання об'єктивно пов'язане із системою ведення садівництва (рис. 1.4).

Система ведення садівництва – це сукупність соціально-економічних, організаційно-економічних, технічних і еколого-технологічних принципів побудови і здійснення виробничих процесів садівницькими підприємствами з метою виробництва, переробки, зберігання та реалізації плодоягідної продукції.

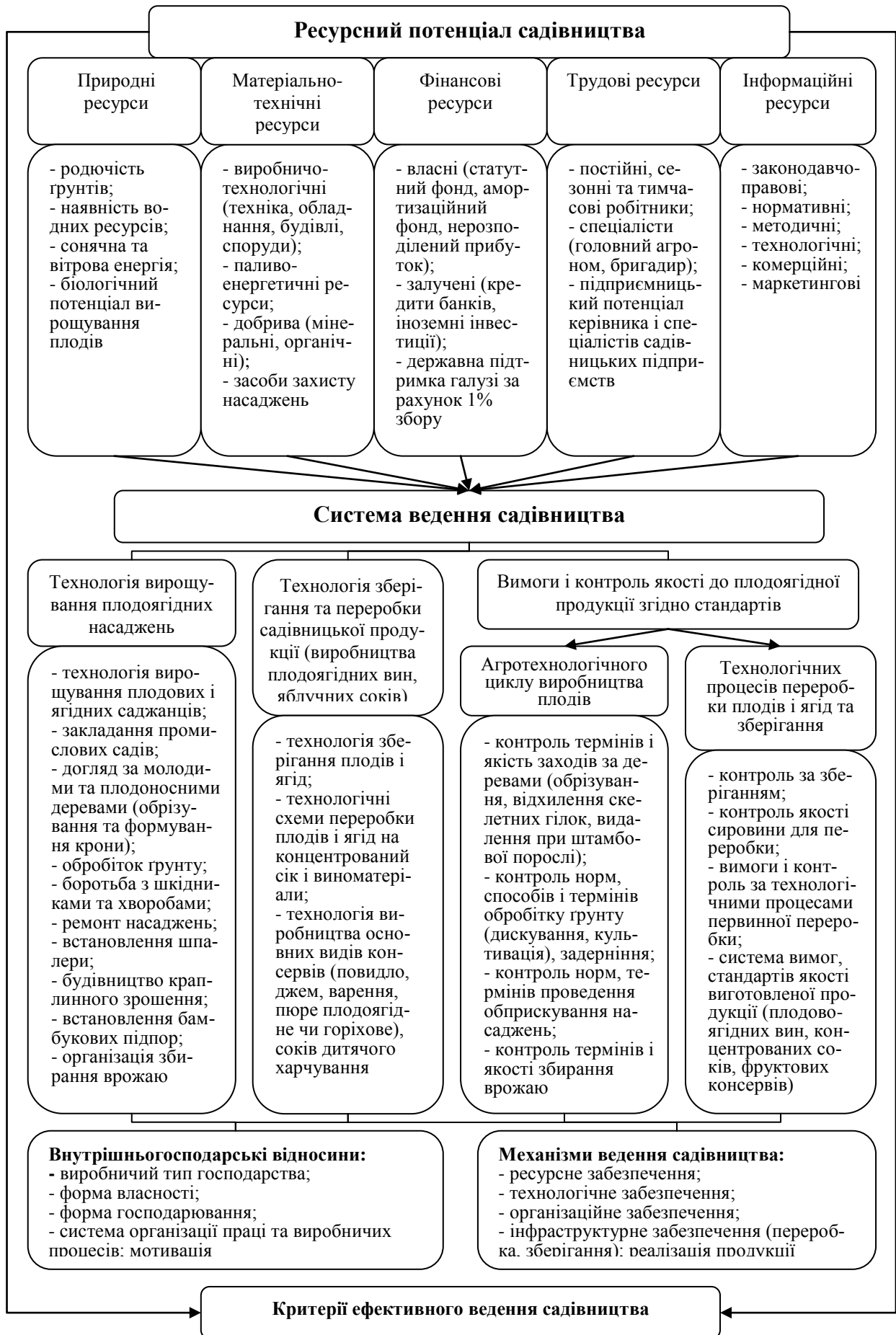

Рис. 1.4. Система ефективного ведення садівництва

Безумовно, формування системи механізмів для ефективного ведення садівництва не можливе без розробки програми стратегічного розвитку галузі. Саме в ній повинні бути зазначені цілі та задачі, яких потрібно досягнути садівницькими підприємствами. Зокрема, для виконання поставлених завдань і досягнення цілей потрібне керівництво зі стратегічним мисленням. При цьому слід пам'ятати, що садівництво є високотехнологічною галуззю і сильно реагує на дотримання технологічних процесів та вимагає наявності висококваліфікованих спеціалістів (аматорів) з великим досвідом виробництва плодів і ягід.

Велику роль у формуванні ефективної системи ведення садівництва відіграють фінансові ресурси, що вимагають створення сприятливих умов для кредитування закладки молодих насаджень та збереження в майбутньому державної підтримки галузі за рахунок 1% збору на розвиток садівництва, виноградарства та хмелярства.

Трудомісткість галузі садівництва вимагає відокремлення у системі не менш важливий вплив трудових ресурсів, без яких не можливо виконувати різноманітні технологічні процеси (обрізування дерев, збирання врожаю тощо). Слід відмітити, що саме ефективний соціальний механізм, який обумовлений мотивацією праці, рівнем заробітної плати, соціальними гарантіями, здатний забезпечити нормальне функціонування галузі.

Відповідно до вищесказаного нами запропоновано авторське визначення поняття «організаційно-економічний механізм ефективного ведення садівництва», який становить систему організаційних та економічних форм та методів ведення садівництва, що спонукає до ефективного управління та функціонування виробничо-економічної системи задля задоволення попиту споживачів плодоягідною продукцією, забезпечення переробної промисловості високоякісною сировиною та одержання максимальних прибутків від виробничо-господарської діяльності для розширеного відтворення садів і ягідників з метою економічного зростання галузі.

1.3. Методичні основи дослідження ефективного ведення садівництва

Ми поділяємо точку зору О.Ю. Єрмакова з приводу того, що ефективність функціонування садівництва в Україні в умовах ринкової економіки передбачає обґрунтування параметрів і організаційно-виробничої структури різних форм товаровиробників плодоягідної продукції [41, с. 33]. Це вказує на те, що у роботі потрібно дослідити функціонування різних організаційно-правових форм садівницьких підприємств та виявити ті форми, які найбільшою мірою відповідають, і сприяють науково-технічному прогресу галузі.

Поряд з цим численні показники економічної ефективності садівництва за своєю суттю та особливостями предмета оцінки зводяться до таких двох груп: ефективність використання матеріальних ресурсів і праці, яка вимірюється рівнем рентабельності, та ефективність використання землі (насаджень), яка визначається розміром прибутку, валового збору товарної продукції з розрахунку на 1 га насаджень [167, с. 8].

Економічну ефективність виробничої діяльності аграрних підприємств В.Г. Андрійчук пропонує визначати за такою системою показників: продуктивність виробничих ресурсів, рентабельність виробничих ресурсів, рентабельність обороту (продажу) та показники ефективності за методом DEA [11, с. 52-54]. Зокрема, значний інтерес в оцінці й аналізі економічної ефективності виробництва мають показники рівня рентабельності і рентабельності обороту (продажу).

Так, рівень рентабельності показує ефективність використаних поточних виробничих витрат, тобто скільки прибутку (збитку) припадає на 1 грн вкладених у виробництво витрат. Зокрема, на нашу думку, застосування садівницькими господарствами показника рентабельності продажу дає можливість визначити, яка питома вага прибутку в грошовій виручці від реалізації продукції певного виду, що може бути використана для розширеного відтворення плодкових і ягідних насаджень, задоволення соціальних потреб робітників підприємства та виплату дивідендів. Крім цього за допомогою даного показника садівницьким підприємствам можна здійснювати оцінку цінової конкурентоспроможності

плодоягідної продукції [65, с. 180], під якою слід розуміти ступінь можливого зниження виробником ціни на плоди і ягоди порівняно з ринковою ціною, за якою забезпечується беззбитковість ведення садівництва.

Слушною є думка Л.О. Шепотько, яка при дослідженні ефективності сільського господарства відмічає, що групування займають своє, особливе місце у системі кількісного виміру, їх не можна замінити ні кореляційним, ні будь-яким іншим методом. Винятково велика роль належить методу групування при аналізі ефективності інтенсифікації сільського господарства, що забезпечує правильне визначення тенденцій ефективності інтенсифікації при дотриманні наукових принципів їхньої побудови [166, с. 227].

Серед багатьох організаційно-економічних факторів, що безпосередньо впливають на рівень економічної ефективності садівництва, перше місце, безумовно, займають спеціалізація й оптимальна концентрація виробництва [171, с. 35]. При цьому рівень концентрації плодючого виробництва залежить від наявності трудових ресурсів, фондозабезпеченості господарства та вільної площі для розширення виробництва.

При проведенні групувань за рівнем концентрації плодкових і ягідних насаджень О.Ю. Єрмаков відмічає, що при цьому потрібно використовувати такий показник, як обсяг виробництва садівницької продукції. З приводу цього ми підтримуємо його думку, що цей показник „... є ємним і найбільш точним показником рівня концентрації галузі, відображаючи, з одного боку, площу – вал, а з іншого – результативний показник інтенсифікації – урожайність [38, с.117]”^{*}.

П.Ф. Дуброва, І.М. Каганович, В.В. Стрельников зазначають, що для дослідження економічної ефективності садівництва слід використовувати такі показники [182, с. 27-28]: урожайність плодкових і ягідних насаджень, ц з 1 га; вихід продукції на одиницю витраченого робочого часу та витрати праці на одиницю продукції; вартість валової продукції з розрахунку на 1 га плодоносного

---

^{*} Єрмаков А.Е. Развитие и эффективность садоводческих предприятий разных форм хозяйствования: моногр. / А.Е. Єрмаков – К.: «Віпол», 1997. – 293 с.

саду та 1 люд.-год.; прибуток з розрахунку на 1 га плодоносного саду та 1 люд.-год.; рівень рентабельності плодово-ягідного виробництва, %.

Для визначення економічної ефективності виробництва плодів і ягід Д.Ф.Чухно виділяє такі узагальнюючі показники, як ціна реалізації 1 ц, собівартість 1 ц, чистий дохід (збиток) на 1 ц та рівень рентабельності (збитку) [165].

Із вищенаведених показників в роботі для визначення економічної ефективності плодів і ягід нами використовувалась така система показників: урожайність плодів і ягід, ц з 1 га; виробничі витрати на 1 га насаджень та на 1 ц плодів і ягід, грн; затрати праці на 1 га плодів насаджень та на 1 ц плодів і ягід, люд.-год.; собівартість реалізації 1 ц плодів і ягід, грн; ціна реалізації 1 ц плодів і ягід, грн; прибуток на 1 га плодів насаджень та на 1 ц плодів і ягід, грн; рівень рентабельності плодової і ягідної продукції, %; рівень товарності плодової і ягідної продукції, %; рентабельність продажу плодоягідної продукції, %.

Для визначення загальної тенденції зміни площ, валових зборів та врожайності плодів і ягід у роботі був використаний трендовий аналіз, який дав можливість виявити в динаміці зміну рівнів даних показників.

Одночасно проаналізовано структуру площ, валових зборів, урожайності за категоріями господарств у розрізі породного складу культур, у результаті чого виявлено структурні зрушення у процесі глобальних трансформацій у садівництві.

При дослідженні зміни валового збору в розрізі зерняткових та кісточкових плодів за адміністративними районами був використаний метод різниць. Крім цього, при виявленні впливу факторів на зміну прибутку від реалізації плодоягідної продукції з розрахунку на 1 га був застосований метод ланцюгових підстановок, що дав змогу виявити вплив таких факторів, як урожайність, собівартість, ціна та рівень товарності.

При дослідженні тенденцій розвитку та ефективності ведення садівництва в роботі нами був використаний монографічний метод. При цьому враховувалась статистична інформація за 6 років, що обумовлено спостереженням періодичності плодоношення плодоягідних насаджень. Даний метод дає можливість у конкретних умовах виробництва виявити особливості ведення садівництва господарствами з різними організаційно-правовими формами в ринкових умовах.

Для обробки статистичної інформації та вияву впливу факторів на ефективність ведення садівництва в дисертаційній роботі був застосований метод статистичних групувань, за допомогою якого упорядковують первинний статистичний матеріал по садівницьким підприємствам, поділяють його за істотними варіюючими ознаками на групи для того, щоб глибше проаналізувати. При групуванні нами були проаналізовані такі фактори, що впливають на ефективність ведення садівництва, а саме: рівень спеціалізації, інтенсифікації, концентрації, обсягу виробництва та реалізації плодів. Крім цього, групування є не тільки первинним етапом статистичного аналізу, а й основою для застосування інших методів, насамперед багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу. Саме за допомогою останнього можна визначити вплив комплексу факторів на результативну ознаку та розкласти загальний обсяг варіації за факторами і визначити вплив кожного окремо у відсотках.

Ми підтримуємо думку П.Ф. Дуброви з приводу того, що „... висока економічна ефективність садівництва залежить не тільки від наявності сприятливих природних й економічних умов, а й від рівня спеціалізації господарств з виробництва плодів і ягід, та ступеня концентрації садівництва [182, с. 32]»*.

Для оцінки виробничо-економічних умов господарювання садівницьких підприємств використовуються такі показники: питома вага садів і ягід у площі сільськогосподарських угідь, %; фондозабезпеченість господарства (скільки основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення припадає на 100 га сільськогосподарських угідь), тис. грн; фондоозброєність праці (визначають діленням вартості основних фондів на середньорічну чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві), тис. грн [38, с.106-107]; виробництво валової продукції садівництва на 100 га плодкових і ягідних плодоносних насаджень, тис. грн; виробництво товарної продукції садівництва на 100 га плодкових і ягідних плодоносних насаджень, тис. грн; частка валової продукції садівництва у валовій продукції сільського господарства (найточніше

---

* Экономика и организация промышленного садоводства / [Дуброва П.Ф., Каганович И.М., Стрельников В.В. и др.]; под ред. П.Ф. Дуброва. – М.: «Колос», 1981. – 255 с.

відображає рівень спеціалізації галузі), %; прибуток (збиток) у садівництві на 100 га плодкових і ягідних плодоносних насаджень, тис. грн [66, с.55-56].

У той же час П.Ф. Дуброва, І.М. Каганович, В.В. Стрельников відзначають, що „... рівень фондозабезпеченості садівницьких господарств залежить від виробничого напрямку й розміру господарств, рівня спеціалізації й природно-економічних умов, структури основних фондів й інтенсивного їх використання» [182, с. 204-205]”^{*}.

Для економічної ефективності використання садівницькими підприємствами земельних угідь, трудових ресурсів та основних і оборотних виробничих фондів було використано таку систему показників:

- одержано на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн:
  - валової продукції в порівнянних цінах 2005 року;
  - валового доходу від сільськогосподарського виробництва;
  - прибутку (збитку) від сільськогосподарського виробництва.
- одержано в розрахунку на 1-го середньорічного працівника, тис. грн:
  - валової продукції в порівнянних цінах 2005 року;
  - валового доходу від сільськогосподарського виробництва;
  - прибутку (збитку) від сільськогосподарського виробництва.
- фондвіддача (вартість виробленої продукції з розрахунку на 1 грн (100грн) вартості основних виробничих фондів), грн;
- фондомісткість продукції (вартість основних виробничих фондів на 1грн (100 грн) виробленої валової продукції в порівнянних цінах), грн;
- норма прибутку (відношення прибутку по господарству до середньорічної вартості основних і оборотних виробничих фондів), %.

О.М. Шестопаль зазначає, що в умовах ринкової трансформації економіки земля, як необоротний капітал у сільськогосподарському виробництві, неминуче вводиться в економічний обіг за своєю вартісною оцінкою, що безпосередньо впливатиме на формування собівартості продукції та різні показни-

---

^{*} Экономика и организация промышленного садоводства / [Дуброва П.Ф., Каганович И.М., Стрельников В.В. и др.]; под ред. П.Ф. Дуброва. – М.: «Колос», 1981. – 255 с.

ки виробництва [173, с. 392-393]. Норму прибутку в садівництві він пропонує розраховувати за формулою 1.1:

$$H_n = \frac{\Pi}{B_{oz} + B_{obz} + OP + Z_B} * 100\% , \quad (1.1)$$

де: H_n - норма прибутку, %; Π - прибуток, грн; B_{oz} – середньорічна вартість основних засобів виробництва, грн; B_{obz} - витрати обігових засобів виробництва, грн; OP - оплата праці, грн; Z_B - вартість (грошова оцінка) землі, грн.

Потрібно відзначити, що з приводу грошової оцінки багаторічних насаджень тривають дискусії між вченими, які матимуть місце доти, поки не визначиться ринкова ціна 1 га саду. Слід відмітити, що саме норма прибутку характеризує ефективність виробничо-фінансової діяльності господарства в цілому. Зокрема, рівень рентабельності та норма прибутку знаходяться у безпосередній залежності від суми прибутку, в зворотній залежності від повної собівартості реалізованої продукції та середньорічної вартості основних і оборотних засобів.

Для оцінки фінансового стану садівницьких підприємств використовується традиційна система показників ліквідності та фінансової стійкості, а саме: коефіцієнт абсолютної ліквідності; коефіцієнт швидкої ліквідності; коефіцієнт загальної ліквідності; коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансування; коефіцієнт забезпечення власними засобами; коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт фінансової стійкості.

Поряд з цим для оцінки фінансових результатів діяльності садівницьких підприємств використано систему показників, а саме: валовий прибуток (збиток) від реалізації, тис. грн; собівартість реалізовано продукції, тис. грн; чистий прибуток (збиток), тис. грн; коефіцієнт рентабельності продукції; коефіцієнт рентабельності капіталу; коефіцієнт рентабельності власного капіталу.

П.Ф. Дуброва зазначав, що при визначенні ефективності капітальних вкладень на закладку й вирощування садів і ягідників використовують такі показники: урожайність плодово-ягідних насаджень; витрати праці на виробництво 1 ц плодів; собівартість 1 ц продукції; розмір прибутку на 1 га плодо-

носних насаджень; строк окупності капітальних вкладень, що обчислюють шляхом ділення балансової вартості насаджень на розмір прибутку, одержаний із плодоносних насаджень [182, с. 203].

П.В. Кондратенко, М.О. Бублик та О.М. Шестопаль наголошують на тому, що найповніша економічна оцінка різних типів насаджень, сортів досягається лише при оперуванні таким комплексом показників [167, с. 43]: капітальні вкладення (інвестиції) у створення 1 га насаджень, грн; витрати праці на створення 1 га насаджень, люд.-год.; пересічна врожайність, ц з 1 га; виробничі витрати на 1 га насаджень, грн; собівартість реалізованого 1 ц плодів, ягід, грн; реалізаційна ціна 1 ц продукції, грн; витрати праці на виробництво 1 ц плодів, ягід, люд.-год.; прибуток з 1 га саду, ягідника, грн; рівень рентабельності виробництва продукції, %; коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень; строк окупності капітальних вкладень, років.

Разом з тим, ми підтримуємо думку вчених, що найповнішу економічну оцінку використання плодоягідних насаджень можна мати лише за умов одночасного врахування економічної ефективності витрат на виробництво продукції та капітальних вкладень у створення насаджень, тобто застосування інтегрованого комплексного (відносно до контролю) показника ефективності [167, с. 12].

У ринкових умовах підвищення темпів збільшення виробництва плодоягідної продукції для задоволення попиту населення залежить від зміцнення матеріально-технічної бази садівничих господарств, що, безумовно, вимагає значного збільшення капітальних вкладень у оновлення машино-тракторного парку та створення інтенсивних плодкових насаджень.

Коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень (інвестицій) у створення багаторічних насаджень обчислюється за формулою 1.2:

$$K_{ein} = \frac{П + a}{K} * v, \quad (1.2)$$

де: П – середньорічний прибуток, грн;

а – амортизаційні відрахування з балансової вартості насаджень, грн;

К – капітальні вкладення (інвестицій) на створення насаджень, грн;

v – частка багаторічних насаджень в обсязі всього необоротного капіталу галузі, %.

Строк окупності вказаних інвестицій визначається за формулою 1.3:

$$T = \frac{1}{K_{ein}} + T_n, \quad (1.3)$$

де: T – строк створення насаджень, або лаг (строк трансформації насаджень в основний капітал), років [167, с. 102; 169, с. 88-89].

П.Ф. Дуброва наголошує на тому, що від урожайності плодово-ягідних культу залежить собівартість продукції садівництва й вихід її на одиницю витраченого робочого часу, а також розмір прибутку й рівень рентабельності виробництва [182, с.29].

До системи сучасних економічних показників, які використано для визначення ефективності інвестиційних проектів, а саме створення інтенсивного яблуневого саду за інноваційною технологією на краплинному зрошенні, належать: грошовий потік, теперішня вартість грошового потоку в результаті дисконтування, чистий приведений дохід, індекс доходності, період окупності, внутрішня норма доходності.

Грошовий потік (CF_t) – це сума щорічних прибутків від реалізації продукції садівництва та амортизаційних відрахувань з балансової вартості насаджень та розраховується за формулою 1.4:

$$CF_t = \Pi + A \quad (1.4)$$

де: Π – прибуток від реалізації продукції;

A – амортизаційні відрахування з балансової вартості насаджень.

Теперішня вартість грошового потоку в результаті дисконтування (PV) – це сума майбутніх грошових надходжень, приведених до сучасного моменту, з урахуванням процентної ставки або норми доходності, що розраховується за формулою 1.5:

$$PV = \frac{CF_t}{(1+r)^t}, \quad (1.5)$$

де: CF_t – грошовий потік (чисті грошові надходження) за рік t ;

r – ставка дисконту;

t – рік, за який одержано грошовий потік.

Чистий приведений дохід (NPV) – це абсолютна сума ефекту від здійснення інвестицій, що визначається за формулою 1.6:

$$NPV = \sum_{i=1}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t} - I_o \quad (1.6)$$

де: CF_t – очікуваний чистий грошовий потік у період t ;

I_o – початкова вартість (необхідний обсяг інвестицій);

r – періодична вартість капіталу (ставка дисконту);

t – період (рік, місяць).

Індекс прибутковості (доходності) (PI) – це метод, що порівнює теперішню вартість майбутніх грошових потоків з початковими інвестиціями, що визначається за формулою 1.7:

$$PI = \frac{\sum_{i=1}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t}}{I_o} \quad (1.7)$$

де: CF_t – грошові надходження від освоєння інвестицій за відповідний період t ;

r – ставка дисконту (у відносних величинах: 10%=0,1);

I_o – початкова вартість інвестицій;

t – кількість періодів одержання грошових надходжень, $t=1, \dots, n$.

Період окупності (PP) – це відношення початкових інвестицій до середньої суми грошового потоку в теперішній вартості за один період (рік). Він визначає за скільки (років) вкладені кошти повернуться до інвестора і визначається за формулою 1.8:

$$PP = \frac{I_o}{\left(\frac{CF_t}{(1+r)^t} \right) / n}, \quad (1.8)$$

де: n – кількість років.

Внутрішня норма доходності (IRR) розраховується за формулою 1.9:

$$IRR = r \Rightarrow \sum_{i=1}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t} - I_o = 0 \quad (1.9)$$

Отже, наведена система показників, що була обрана для дослідження ефективності ведення садівництва дає можливість поетапно проаналізувати

економічну ефективність виробництва плодів і ягід, виявити недоліки і переваги, запропонувати механізми підвищення конкурентоспроможності промислового виробництва садівницької продукції та вдосконалити організаційно-господарську структуру садівницьких підприємств регіону.

Наведені вище теоретичні і методичні аспекти організаційно-економічного механізму ефективного ведення садівництва в ринкових умовах дають зробити такі узагальнення:

1. Організаційно-економічний механізм є системою організаційних та економічних форм і методів ведення господарства, що спонукає до підвищення ефективності функціонування виробничих систем та спрямований на свідоме використання економічних законів та досягнення поставлених стратегічних цілей сільськогосподарськими підприємствами.

2. Основна роль у підвищенні ефективності управління підприємством повинна належати стимулюючій функції організаційно-економічного механізму. При цьому для ефективного функціонування даного механізму повинен діяти впливовий механізм державного регулювання плодоягідного ринку, який передбачає прийняття законів і затвердження підзаконних нормативно-правових актів, на основі і в рамках яких устанавлюються принципи функціонування господарської системи.

3. У ринкових умовах поняття господарський механізм трансформується в більш складну динамічну систему, яка охоплює крім організаційних, економічних та правових аспектів державного регулювання такі ринкові атрибути, як фінансово-економічний, маркетинговий та соціальний механізм, інформаційно-консультаційне забезпечення суб'єктів підприємництва.

4. Стратегічний розвиток садівницьких підприємств повинен бути направлений на інноваційно-інвестиційне ведення та використання найсучасніших інтенсивних технологій у галузі, що дасть можливість швидко подолати продовольчу кризу щодо споживання плодів і ягід та підвищити конкурентоспроможність продукції. Тому формування ефективного організаційного механізму розвитку садівницьких підприємств повинно бути направлене на

вдосконалення системи організаційних внутрішньогосподарських зв'язків на основі раціональної організації праці, виробництва та управління.

5. Вважаємо, що на сучасному етапі формування ефективного ринкового механізму повинно забезпечити просування плодючої продукції від товаровиробника до покупця орієнтуючись на сегментований споживчий ринок. Так, садівницькі підприємства мають орієнтуватися на ринок і максимально забезпечувати продукцією платоспроможний попит населення, що є винятково важливою умовою ефективного ведення садівництва.

6. Системою ведення садівництва передбачається сукупність соціально-економічних, організаційних-економічних, технічних і еколого-технологічних принципів побудови та здійснення виробничих процесів садівницькими підприємствами з метою виробництва, переробки, зберігання та реалізації плодючої продукції. При цьому формування системи механізмів для ефективного ведення садівництва не можливе без розробки програми стратегічного розвитку галузі. Слід також пам'ятати, що садівництво є високотехнологічною галуззю і сильно реагує на дотримання технологічних процесів та вимагає наявності висококваліфікованих спеціалістів (аматорів) з великим досвідом виробництва плодів і ягід.

7. Організаційно-економічний механізм ефективного ведення садівництва – це система організаційних та економічних форм та методів ведення садівництва, що спонукає до ефективного управління та функціонування виробничо-економічної системи задля задоволення попиту споживачів плодючою продукцією, забезпечення переробної промисловості високоякісною сировиною та одержання максимальних прибутків від виробничо-господарської діяльності для розширеного відтворення садів і ягідників з метою економічного зростання галузі.

8. Наведена система показників, що була обрана для дослідження ефективності ведення садівництва дасть можливість поетапно проаналізувати економічну ефективність виробництва плодів і ягід, виявити недоліки і переваги, запропонувати механізми підвищення конкурентоспроможності промислового виробництва садівницької продукції та вдосконалити організаційно-господарську структуру садівницьких підприємств регіону.

РОЗДІЛ 2

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВЕДЕННЯ САДІВНИЦТВА У МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Організаційно-економічні зміни умов господарювання і тенденції розвитку плодоягідного виробництва в АПК регіону

Садівництво є традиційною галуззю сільського господарства на півдні України і, зокрема, у Миколаївській області. Актуальність відродження, стабілізації та подальшого розвитку садівництва Миколаївщини, як однієї з провідних галузей регіону, зумовлено потребою повного забезпечення внутрішнього ринку садівницькою продукцією та найповнішого використання експортного потенціалу галузі.

Організаційно-економічними питаннями господарювання садівницьких підприємств в Україні і за кордоном займались П.Ф. Дуброва [32, 182], О.Ю. Єрмаков [40, 42, 43], В. Лисанюк [75], В.І. Майдебуря [183], В.А. Рульєв [115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 124], А.В. Рибак [112], Д.Ф. Чухно [165], О.М.Шестопаль [170, 172, 174, 175, 178] та ін., але стосовно Миколаївського регіону такі дослідження практично не проводились.

В умовах формування ринкової системи, для аграрного виробництва України і садівництва зокрема, характерним є пошук організаційно-правових форм господарювання, які б забезпечили необхідний рівень концентрації вітчизняного сільськогосподарського виробництва при його інтеграції у світові економічні системи. Формування єдиного економічного простору сприятиме відродженню експорту плодів, ягід і продуктів їх промислової переробки із нашої держави в країни ближнього зарубіжжя.

В Україні розвиток організаційно-правових форм сільськогосподарського виробництва був визначений Законами України («Про підприємництво», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про господарські товариства», «Про селянське (фермерське) господарство», «Про оренду землі» та ін.), пізніше Господарським кодексом України, низкою Указів Президента України, серед яких

необхідно виділити Указ Президента «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки». Ним передбачено реформування колективних сільськогосподарських підприємств та створення на їх базі структур, більш пристосованих до функціонування в умовах ринкових відносин.

Проте процес адаптації спеціалізованих садівницьких підприємств до ринкових умов дуже складний. Головним чином це зумовлено тим, що параметри плодючого виробництва та його внутрішньогалузеві пропорції далеко не завжди були оптимальними стосовно кількості трудових та матеріально-технічних ресурсів, що, зрештою, призводило до значних недоборів урожаю та низьких показників господарсько-економічної діяльності. Саме тому потрібна термінова реструктуризація господарств, аграрна політика ж у цьому плані повинна виходити не з руйнування організаційних форм великого плодово-ягідного виробництва, а із зміцнення та надання відповідного спрямування в реформуванні власності й вдосконаленні виробничо-організаційної структури. Це свідчить про необхідність застосування низки організаційно-правових, техніко-економічних, інформаційно-технологічних заходів, спрямованих на усунення суперечностей між вимогами ринкової економіки і неефективною системою форм і методів управління садівницькими підприємствами.

Наукові дослідження вказують на те, що найефективнішою організаційною структурою промислового садівництва є агропромислове підприємство, в якому в єдиному організаційному і технологічному циклі поєднуються виробництво, промислова переробка, зберігання та реалізація продукції. Мова йде про те, що аграрні садівницькі формування мають здебільшого реалізовувати не сировину, а кінцевий продукт споживання. Не зайвим буде тут нагадати, що ще на початку ХХ століття видатний помолог Л.П. Симиренко наголошував про переваги великих промислових садів на дрібними, оскільки останні неспроможні були формувати значні партії однорідної продукції [174, с. 8].

Проаналізуємо розвиток організаційно-правових форм господарювання у садівництві Миколаївської області (табл. 2.1).

Розвиток форм господарювання у садівництві Миколаївської області*

Показники	Всі категорії господарств	Сільсько-господарські підприємства	у тому числі						Господарства населення
			державні	недержавні	з них				
					господарські товариства	сільсько-господарські кооперативи	приватні підприємства	фермерські господарства	
2002р.									
Загальна площа насаджень, тис. га	11,9	9,3	0,4	8,9	7,0	0,3	1,4	0,2	2,6
Площа насаджень у плодоносному віці, тис. га	10,1	7,7	0,3	7,4	5,8	0,3	1,2	0,1	2,4
Валовий збір із загальної площі, тис. ц	197,8	81,8	2,0	79,8	77,2	1,2	1,1	0,3	116,0
Урожайність, ц з 1 га	19,5	10,5	5,6	10,8	13,5	3,8	1,0	2,2	48,9
2003р.									
Загальна площа насаджень, тис. га	9,8	7,2	0,4	6,8	5,5	0,1	1,2	0,3	2,6
Площа насаджень у плодоносному віці, тис. га	8,4	6,0	0,4	5,7	4,2	0,1	1,2	0,2	2,4
Валовий збір із загальної площі, тис. ц	366,5	211,8	8,1	203,6	191,5	0,7	9,5	0,1	154,7
Урожайність, ц з 1 га	43,5	35,0	22,7	35,8	45,3	12,4	8,0	0,6	65,1
2004р.									
Загальна площа насаджень, тис. га	9,3	6,7	0,4	6,3	4,7	0,1	1,2	0,2	2,66
Площа насаджень у плодоносному віці, тис. га	7,7	5,3	0,4	4,9	3,7	0,0	1,0	0,2	2,4
Валовий збір із загальної площі, тис. ц	321,3	160,8	3,7	157,0	155,2	0,1	1,2	0,5	160,5
Урожайність, ц з 1 га	41,6	30,0	9,5	31,6	41,7	2,6	1,2	2,7	67,6
2005р.									
Загальна площа насаджень, тис. га	8,4	5,8	0,4	5,4	4,2	0,0	0,9	0,3	2,6
Площа насаджень у плодоносному віці, тис. га	7,0	4,6	0,4	4,2	3,2	0,0	0,8	0,2	2,4
Валовий збір із загальної площі, тис. ц	371,0	162,1	7,2	154,9	149,7	1,5	1,8	1,9	208,9
Урожайність, ц з 1 га	52,8	34,9	17,6	36,5	47,2	66,8	2,3	7,5	88,0
2006р.									
Загальна площа насаджень, тис. га	7,5	4,9	0,4	4,5	3,4	0,0	0,5	0,6	2,6
Площа насаджень у плодоносному віці, тис. га	6,5	4,1	0,3	3,8	2,8	0,0	0,4	0,6	2,4
Валовий збір із загальної площі, тис. ц	204,7	57,8	0,9	56,9	50,9	0,0	0,6	5,4	146,9
Урожайність, ц з 1 га	31,6	14,1	2,6	15,1	18,7	0,0	1,5	9,1	61,9
2007р.									
Загальна площа насаджень, тис. га	6,8	4,2	0,2	4,0	3,1	0,1	0,5	0,3	2,6
Площа насаджень у плодоносному віці, тис. га	5,8	3,4	0,2	3,2	2,4	0,1	0,4	0,2	2,4
Валовий збір із загальної площі, тис. ц	232,9	55,3	0,9	54,4	46,7	0,4	0,7	6,5	177,6
Урожайність, ц з 1 га	40,2	16,2	4,4	17,0	19,3	3,5	1,7	27,3	74,8

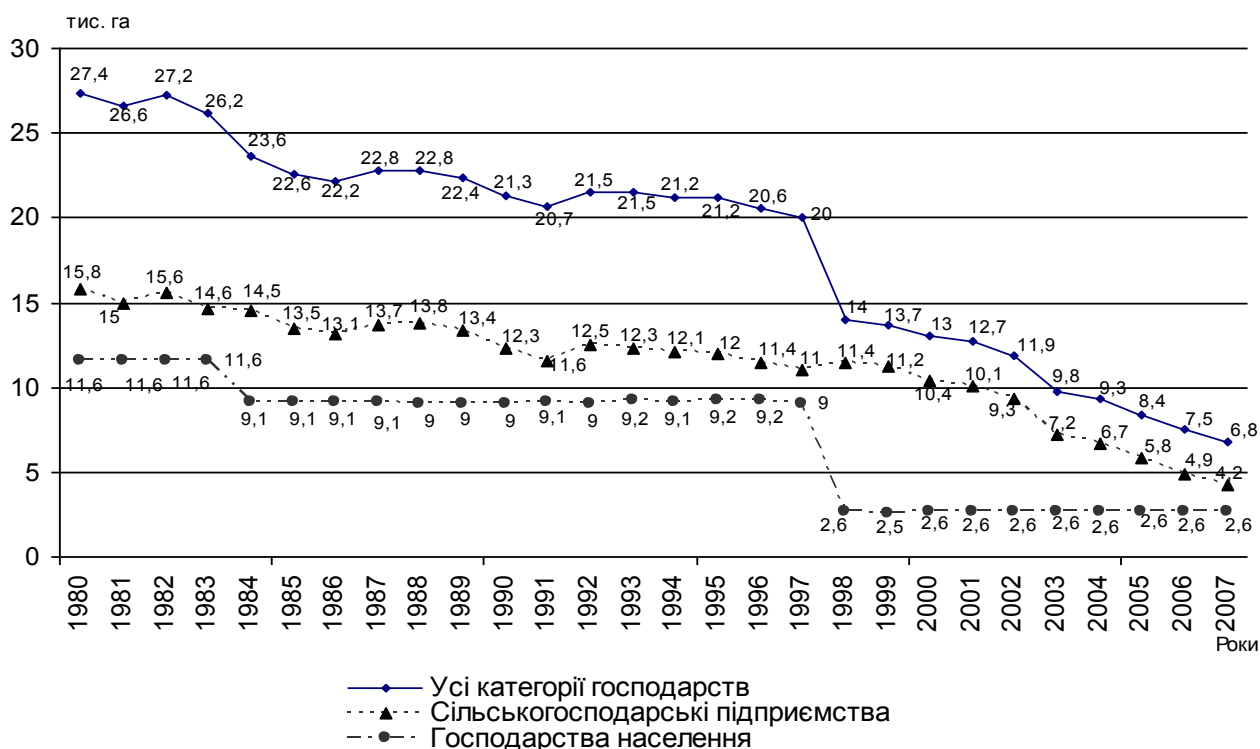
*Джерело: Таблицю складено за даними Головного управління статистики в Миколаївській області [133; 134; 135; 136; 137; 138; 139].

Слід відмітити, що садівництво є високотехнологічною галуззю і миттєво реагує на недотримання технології. Навіть незначне її порушення призводить до значного зниження врожайності та якості продукції, що зумовлює звернути увагу на професіоналізм спеціалістів і виробничо-організаційну структуру плодово-ягідного виробництва [72, с. 102].

Досліджуючи розвиток організаційно-правових форм господарювання у садівництві Миколаївської області (табл. 2.1), слід зазначити, що найбільш поширеною серед них на сучасному етапі є господарські товариства (ВАТ, ЗАТ, ЗАСТ, ТОВ тощо). У 2007 році тут було зосереджено 73,8% загальної площі насаджень плодкових і ягідних культур сільськогосподарських підприємств. Щодо приватних підприємств, то їм належить незначна частина насаджень (11,9%). У фермерських господарствах попри зменшення плодоносної площі на 66,7% порівняно з 2006 роком, коли за дослідний період вона була найбільшою, отримано найвищу урожайність серед сільськогосподарських підприємств. Зокрема, слід відмітити, що у Миколаївській області протягом 2003-2007 років кількість сільськогосподарських підприємств, які займалися садівництвом, зменшилась з 47 до 19 господарств. Це обумовлено трансформаційними перетвореннями, які призвели до руйнації матеріально-ресурсного потенціалу, спаду виробництва садівницької продукції та погіршення фінансового стану господарств. Такі дії відбуваються внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин (диспаритет цін на продукцію сільського господарства й промисловості, недоступність банківських кредитів та їх високі відсоткові ставки, порушення технологічних процесів виробництва в садівництві, втрати кваліфікованих спеціалістів та ін.). Вищезазначені причини є ознакою того, що в країні відсутній елементарний економічний механізм з нормальним економічним середовищем, в якому могли б функціонувати виробничі структури садівництва будь-якої форми господарювання.

Подальші дослідження полягають в оцінці сучасного стану та тенденцій стійкості загальної площі плодоягідних насаджень у Миколаївській області. Для оцінки стійкості нами було розраховано коефіцієнти варіації та стійкості, а також рівняння лінійного тренду за періодами. Коефіцієнт стійкості є показником, що

доповнює коефіцієнт варіації до одиниці, або до 100%. Так, найнижчими показниками стійкості площі плодоягідних насаджень у всіх категоріях господарств характеризується період 2001-2007 рр., у якому відбувався спад площі садів із щорічною тенденцією до зниження 996 га, що зумовлено зменшенням найбільшими темпами площі у сільськогосподарських підприємствах. Слід відмітити також, що за період 1980-2007 рр. темпи скорочення площі становили в середньому 359 га на рік за стійкості 89% у сільськогосподарських підприємствах. Проте така низька варіація площ за відповідний період була зумовлена тим, що в сільськогосподарських підприємствах активними темпами вибували з господарського обороту багаторічні насадження (у зв'язку з завершенням терміну продуктивного використання плодкових насаджень).

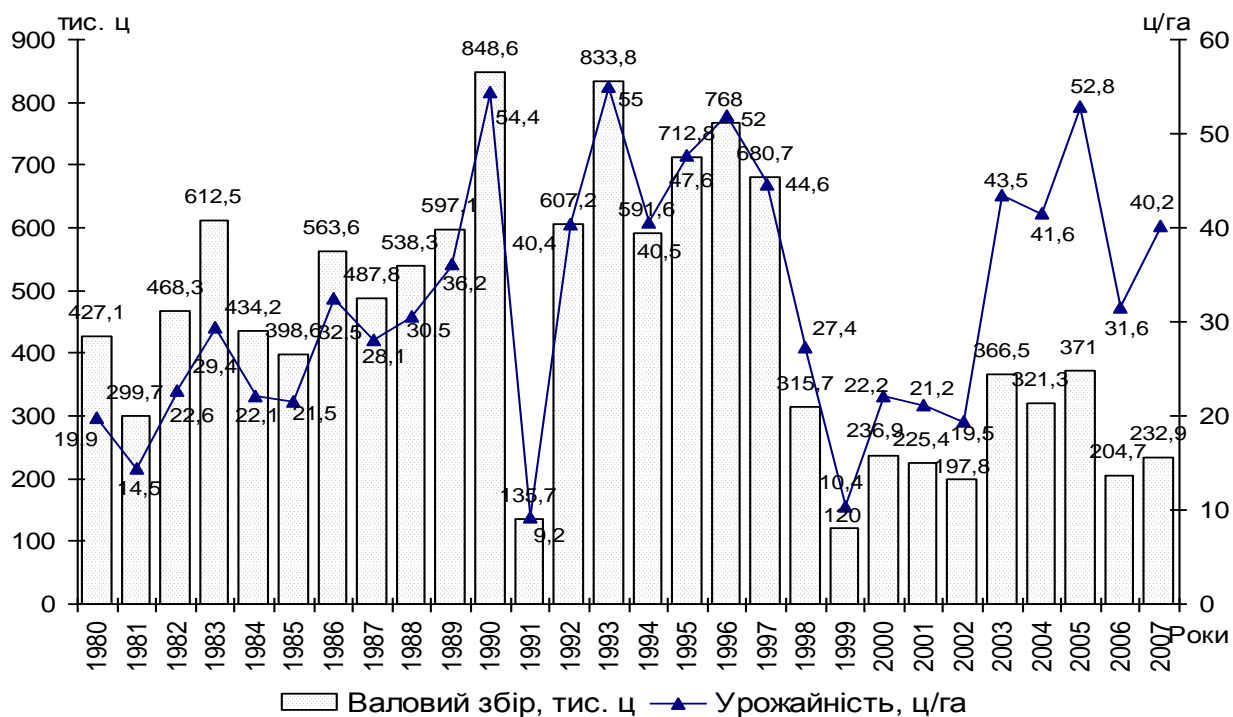
Рис. 2.1. Динаміка загальної площі плодкових і ягідних насаджень за категоріями господарств у Миколаївській області*

* за даними Головного управління статистики в Миколаївській області [139].

Аналізуючи рисунок 2.1 слід відмітити, що в сільськогосподарських підприємствах загальна площа плодоягідних насаджень протягом 1980-2007 рр. планомірно зменшилася з 15,8 до 4,2 тис. га, що зумовлено низьким рівнем відтворення насаджень та недотриманням оптимальної вікової структури садів.

Поряд із цим у господарствах населення з 1984-1997 рр. спостерігається більш стійка тенденція до зниження загальної площі плодючих насаджень, а з 1997-1998 рр. різке зниження їх з 9 до 2,6 тис. га, що зумовлено проведенням перепису багаторічних насаджень у 1998 році з використанням нових методичних підходів.

Проведений аналіз стійкості виробництва плодючої продукції у всіх категоріях господарств (додаток А) свідчить, що найнижчими показниками характеризується виробництво садівницької продукції у 1994-2000 рр. із щорічною тенденцією до зниження на 96,5 тис. ц, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах і господарствах населення відповідно на 25,4 і 71,1 тис. ц (за стійкості виробництва 57 і 45%). Все це зумовлено щорічними темпами зниження площі багаторічних насаджень. Протягом 1980-2007 рр. у всіх категоріях господарств стійкість галузі характеризується спадом виробництва плодючої продукції зі щорічною тенденцією до зниження на 9,3 тис. ц за стійкості виробництва 61%, зокрема у сільськогосподарських підприємствах на 5,1 тис. ц і 66%, а у господарствах населення на 4,3 тис. ц і 52% відповідно.

Рис. 2.2. Динаміка валових зборів і урожайності плодючих культур в усіх категоріях господарств Миколаївської області*

* за даними Головного управління статистики в Миколаївській області [139].

Досліджуючи залежність валових зборів від урожайності плодючих культур (рис. 2.2) відзначаємо, що простежується вплив як інтенсивного фактору (урожайності) так і екстенсивного (площі плодючих насаджень). Ще в дореформений період до 1990 року багаторічні насадження були зосереджені майже в кожному господарстві і галузь розвивалася лише екстенсивним шляхом, що потребувало великих площ насаджень для задоволення попиту населення і забезпечення сировиною харчову промисловість. В останні роки садівницькі господарства частково застосовують інтенсивні технології виробництва плодючої продукції із одержанням максимальної урожайності з 1 га, при цьому використовуючи передовий досвід розвинутих країн світу (Польщі, Італії, Іспанії, Франції, Голландії та ін.). Проте закладання садів інтенсивного типу відбувається дуже повільним шляхом, що обумовлено великими капітальними вкладеннями у створення 1 га саду.

Динаміку темпів зростання площ, урожайності та валових зборів плодів та ягід характеризують дані таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Динаміка і темпи зростання виробництва плодів та ягід
у Миколаївській області***

Роки	Площа насаджень у пло- доносному віці			Урожайність			Валовий збір		
	тис. га	темп зростання, %		ц з 1 га	темп зростання, %		тис.ц	темп зростання, %	
		базис- ний	ланцю- говий		базис- ний	ланцю- говий		базис- ний	ланцю- говий
Сільськогосподарські підприємства									
1980-1983	11,9	100	-	16,8	100	-	199,8	100	-
1984-1987	10,6	89,1	89,1	21,7	129,2	129,2	230,5	115,4	115,4
1988-1991	8,4	70,6	79,2	24,7	147,0	113,8	207,3	103,8	89,9
1992-1995	7,5	63,0	89,3	27,2	161,9	110,1	203,7	102,0	98,3
1996-1999	8,3	69,7	110,7	18,4	109,5	67,6	152,7	76,4	75,0
2000-2003	7,6	63,9	91,6	17,1	101,8	92,9	129,8	65,0	85,0
2004-2007	4,4	37,0	57,9	24,8	147,6	144,4	109,0	54,6	84,0
Господарства населення									
1980-1983	8,9	100	-	28,1	100	-	249,9	100	-
1984-1987	7,5	84,3	84,3	31,4	111,7	111,7	235,5	94,2	94,2
1988-1991	7,5	84,3	100,0	41,7	148,4	132,8	313,1	125,3	133,0
1992-1995	7,5	84,3	100,0	64,7	230,2	155,2	485,6	194,3	155,1
1996-1999	5,0	56,2	66,7	64,6	229,9	99,8	322,8	129,2	66,5
2000-2003	2,4	27,0	48,0	52,7	187,5	81,6	126,5	50,6	39,2
2004-2007	2,4	27,0	100,0	72,3	257,3	137,2	173,5	69,4	137,2

*Джерело: Таблицю складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області [133; 134; 135; 136; 137; 138; 139].

Валовий збір плодів і ягід у сільськогосподарських підприємствах регіону зменшився з 199,8 тис.ц у 1980-1983 роки до 109,0 тис.ц у 2004-2007 роки, або на 45,4% (табл. 2.2), що зумовлено трансформаційними перетвореннями та впливом погодно-кліматичних умов під час вегетаційного періоду плодкових насаджень. Дослідження вказують на те, що протягом 1980-2007 рр. максимальний валовий збір плодів було отримано у 1984-1987 роки (230,5 тис. ц з площі 10,6 тис. га) при урожайності 21,8 ц з 1 га, а мінімальний (109,0 тис. ц) у 2004-2007 роки при урожайності 24,8 ц з 1 га, що обумовлено значним зменшенням плодоносних площ [71].

Зменшення виробництва садівницької продукції зумовлене багатьма причинами, основними з яких є: порушення основних агротехнічних вимог вирощування плодоягідних культур внаслідок слабкої матеріально-технічної бази господарств і скорочення кваліфікованої робочої сили, енергетичних, фінансових та інших ресурсів; зменшення внесення під плодові культури органічних і мінеральних добрив, а також погіршення їх захисту від шкідників і хвороб у зв'язку з подорожчанням отрутохімікатів і пального.

Слід зауважити, що аналіз сучасного стану садівництва в Миколаївській області свідчить про одержання найбільшої питомої ваги плодоягідної продукції в господарствах населення (табл. 2.2). Це дає підставу вважати, що ці господарства швидше ніж сільськогосподарські адаптувалися до ринку. Так, у 2004-2007 роки при урожайності 72,3 ц з 1 га ними було одержано 173,5 тис. ц плодоягідної продукції, що на 59,2% більше кількості одержаної сільськогосподарськими підприємствами, в яких середня урожайність становила 24,8 ц з 1 га.

Ми підтримуємо думку Рульєва В.А. з приводу того, що не можна зосереджувати у великих обсягах товарне виробництво плодів і ягід в особистих господарствах населення, що може призвести до ще більшого забруднення населених пунктів, а також до великих затрат ручної праці. Адже серед заходів з поліпшення екологізації виробництва плодів і ягід – правильне розміщення багаторічних насаджень на території господарств. Розміщення плодкових промислових наса-

джень на значній відстані від сільських і міських поселень сприяє зменшенню їх хімічного забруднення та покращенню екологічної ситуації [113, с. 23-24].

Досліджуючи багаторічні насадження садівницьких господарств Миколаївської області встановлено, що вік їх значної частини перевищує 20-25 років, а це зумовлює зниження ефективності галузі при недотриманні планомірного відтворення плодкових і ягідних насаджень (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка питомої ваги плодоносних плодоягідних насаджень у загальній їх площі в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області, %*

Культура	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.
Зерняткові, всього	81,8	84,2	85,4	84,6	81,8	89,1	86,5
Яблуня	81,1	83,4	84,9	84,4	81,9	88,9	86,3
Груша	90,7	93,9	90,9	88,7	80,8	93,8	91,1
Айва	44,4	66,7	100,0	100,0	98,0	100,0	98,0
Кісточкові, всього	81,0	81,1	82,2	75,4	78,2	80,1	78,4
Слива	90,1	89,7	90,6	89,7	91,8	91,3	89,8
Вишня	75,5	73,9	85,4	76,2	78,5	76,0	71,8
Черешня	72,6	74,7	75,4	74,4	79,7	96,1	96,9
Абрикос	76,2	70,3	78,1	77,7	77,5	81,4	77,1
Персик	86,7	86,8	81,0	62,9	67,1	57,1	55,8
Горіхоплідні, всього	96,7	96,2	98,2	64,0	91,2	94,3	94,2
Ягідники, всього	92,3	92,4	84,5	71,8	55,8	50,0	52,6
Полуниці	100,0	25,0	100,0	93,7	75,7	71,4	52,9
Малина	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	100,0
Смородина	88,6	97,1	77,6	67,9	58,2	52,6	57,7
Агрбус	100,0	100,0	90,9	92,3	42,9	0,0	0,0

* за даними Головного управління статистики в Миколаївській області [133; 134; 135; 136; 137; 138; 139].

Велике значення для ефективного ведення садівництва в будь-якому господарстві є постійне дотримання оптимальної вікової структури плодоягідних насаджень, що досягається дотриманням нормативної питомої ваги молодих неплодоносних плодкових насаджень у загальній їх площі. Зокрема, залежно від типу саду і культури нормативне значення знаходиться у межах 20-26%, а по ягідних культурах – 20-30%. Так, дані таблиці 2.3 вказують на планомірне відтворення у 2007 році насаджень вишні, абрикосу, персику та ягідників. А от значна частка плодоносних насаджень яблук (86%), груші (91%) та черешні (97%) обумовлена порушенням садообороту.

Динаміку темпів відтворення плодючих насаджень характеризують дані таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Темпи відтворення плодючих насаджень у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області*

Рік	Площа насаджень, га		Посаджено, га	Вибуло з господарського обороту	Коефіцієнт закладання	Коефіцієнт вибуття	Відношення площі закладання до площі вибуття	Відношення площі вибуття до площі закладання
	на початок періоду	на кінець періоду						
Плодючі культури - всього								
2002	10106	9299	72,0	879,0	0,01	0,09	0,08	12,21
2003	9299	7176	161,2	2284,2	0,02	0,32	0,07	14,17
2004	7176	6674	293,05	795,1	0,04	0,12	0,37	2,71
2005	6674	5808	156,04	1022,0	0,03	0,18	0,15	6,55
2006	5808	4872	190,0	1126,0	0,04	0,23	0,17	5,93
2007	4872	4165	109,7	816,7	0,03	0,20	0,13	7,44
у тому числі зерняткові плоди								
2002	6129	5504	33,0	658,0	0,01	0,12	0,05	19,94
2003	5504	4054	90,0	1540,0	0,02	0,38	0,06	17,11
2004	4054	3721	11,52	344,5	0,00	0,09	0,03	29,91
2005	3721	3125	122,62	718,6	0,04	0,23	0,17	5,86
2006	3125	2375	33,0	783,0	0,01	0,33	0,04	23,73
2007	2375	1935	28,6	468,6	0,01	0,24	0,06	16,38
кісточкові плоди								
2002	3591	3450	36,0	177,0	0,01	0,05	0,20	4,92
2003	3450	2894	64,0	620,0	0,02	0,21	0,10	9,69
2004	2894	2761	269,65	402,7	0,10	0,15	0,67	1,49
2005	2761	2505	27,91	283,9	0,01	0,11	0,10	10,17
2006	2505	2300	142,0	347,0	0,06	0,15	0,41	2,44
2007	2300	2041	81,1	341,1	0,04	0,17	0,24	4,21
ягідники								
2002	52	53	3,0	2,0	0,06	0,04	1,50	0,67
2003	53	60	7,2	0,2	0,12	0,00	36,00	0,03
2004	60	54	6,88	12,9	0,13	0,24	0,53	1,87
2005	54	82	5,5	22,5	0,07	0,27	0,24	4,08
2006	82	92	12,0	2,0	0,13	0,02	6,00	0,17
2007	92	85	0,0	7,0	0,0	0,08	0,0	0,0

*Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області [133; 134; 135; 136; 137; 138; 139].

Аналіз темпів відтворення плодючих насаджень (табл. 2.4) протягом 2002-2007 рр. вказує на те, що в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області коефіцієнт закладання коливається від 0,01 до 0,04. При цьому коефіцієнт вибуття значно перевищує коефіцієнт закладання, і найбільше його значення було

виявлено в 2003 році (0,32) за рахунок зменшення площі зерняткових культур (0,38) і кісточкових культур (0,21). Дослідження показали, що найкращих показників у плані створення нових садів досягнуто в 2004 році, коли на кожний гектар плодючих насаджень, що вибули з господарського обороту, створювалося 0,37 га нових, з них кісточкових – 0,03 га, зерняткових – 0,67 га та 0,53 га ягідників. Слід зазначити, що протягом 2002-2007 років у Миколаївській області було посаджено 982 га, а вибуло з господарського обороту 6,9 тис. га плодючих насаджень. Тобто шляхом посадки відновлено 14,2% вибулих насаджень, при цьому кісточкових відновлено 28,6%, а зерняткових - лише 7,1%.

Аналіз рівня зрідженості насаджень за породно-сортовим складом характеризують дані таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

**Зрідженість насаджень за породно-сортовим складом у
ВАТ «Підгур'ївське» Первомайського району за 2007р.***

Порода, сорт	Схема посадки	Підщепа	Рік посадки	Площа, га	Кількість дерев, шт.		Не ви-стачає, шт.	% зрідже-ність
					Повинно бути	Наявність		
Зерняткові				60,5	93122	89405	3717	4,0
Пріма	5x4	М-4	1989	4,0	2000	1780	220	11,0
Голден Делі-шес	5x4	М-4	1988	2,0	1000	900	100	10,0
Айдаред	5x4	М-4	1991	5,0	2500	2350	150	6,0
Мантуанське	5x4	М-9	1991	3,0	1500	1420	80	5,3
Аврора	5x4	М-4	1992	2,5	1250	1200	50	4,0
Ренет Симиренко	4x1,5	М-9	1998	1,2	1999	1980	19	1,0
Спартан	4x1,25	М-9	1997	1,6	3200	3170	30	0,9
Ренет Симиренко	4x1,5	ММ-106	2006	1,47	3675	3620	55	1,5
Айдаред	4x1,5	ММ-106	2006	0,73	1216	1200	16	1,3
Кісточкові				29,0	13109	12813	296	2,3
Абрикос	6x4	абрикос	2000, 2004	4,0	1733	1705	28	1,6
Київський красень	6x4	абрикос	2004	2,2	915	910	5	0,5
Черешня	6x4	магол.	1985, 2000	7,0	3912	3838	74	1,9
Валерій Чкалов	6x4	магол.	1985	0,5	208	199	9	4,3
Меліто-польська	6x4	магол.	2000	2,5	1040	1030	10	1,0
Слива	6x4	алича	1987, 2003	16	6632	6470	162	2,4
Угорка	6x4	алича	1987	1,0	416	380	36	8,7
Стенлей	6x4	алича	1990	9,0	3744	3650	94	2,5
Персик	6x4	алича	2003	2,0	832	800	32	3,8
Кардинал	6x4	алича	2003	0,4	166	160	6	3,6
Золота Москва	6x4	алича	2003	1,0	416	400	16	3,8

*Джерело: Розраховано за даними акту інвентаризації плодючих насаджень.

Проведені дослідження показали, що у ВАТ «Підгур'ївське» зрідженість насаджень у 2007 році по зернятковим культурам становила 4%, серед яких найбільше відсотків загиблих культур (11 та 10%) припадає на сорти Пріма та Голден Делішес 1989 та 1988 років посадки відповідно. Середня зрідженість кісточкових культур становить 2,3%, а в розрізі порід найбільша зрідженість спостерігається по насадженнях персику (3,8). Крім того, серед кісточкових найбільше загинуло рослин у насадженнях сливи сорту Угорка 1987 року посадки (табл.2.5). Подібна ситуація спостерігається і у ВАТ «Зелений Гай» Вознесенського району та ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району (додатки Б і В). У той же час у даних господарствах спостерігається високий відсоток зрідженості і по молодих насадженнях, тоді як ВАТ «Підгур'ївське», маючи власний плодородсадник, здатний вчасно усунути таку зрідженість. Отже, можна зробити висновок, що на зрідженість впливають такі фактори як вік насаджень, якість посадкового матеріалу, природно-кліматичні умови та вчасні агротехнологічні заходи.

Дослідження загального породного складу плодових і ягідних насаджень у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області за останні сім років показали, що в їх складі відбулися істотні зміни (додаток Д). Так, площа зерняткових культур протягом 2000-2007 років скоротилася з 6295 га до 1935га, або у 3,3 раза, кісточкових – з 3728 до 2041 га, або в 1,8 раза. У зв'язку з цим питома вага зерняткових у структурі породних груп зменшилася з 60 до 46%, а кісточкових збільшилася на 13 відсоткових пункти, що обумовлено зростанням попиту на черешню та персик.

Маємо наголосити, що в останні роки в господарствах простежується чітка тенденція до зниження площ насаджень вишні з 460 га у 2000 році до 187 га у 2007 році, або у 2,5 раза, що зумовлено відсутністю матеріально-технічної бази для тривалого зберігання й промислової переробки, нерозвиненістю ринкової інфраструктури та зміною кон'юнктури ринку на окремі види плодової продукції. Стосовно ягідників слід відзначити, що підвищення платоспроможного попиту міського населення на ягоди зумовило розширення площ ягідників з 57 га до 85га, або у 1,5 рази за рахунок збільшення площ смородини (додаток Д).

Отже, під впливом ринкових перетворень здійснюються трансформації в породному і сортовому складі плодових і ягідних насаджень. На наш погляд, необхідно збільшувати у садівницьких господарствах Миколаївської області питому вагу яблуні, груші, черешні і вишні у структурі багаторічних насаджень. Закладати сади потрібно районованими сортами до даної місцевості з урахуванням рекомендацій науково-дослідних установ і природно-екологічних умов вирощування.

Динаміку обсягів виробництва плодів та ягід та зміна її питомої ваги за породними групами характеризують дані таблиці 2.6.

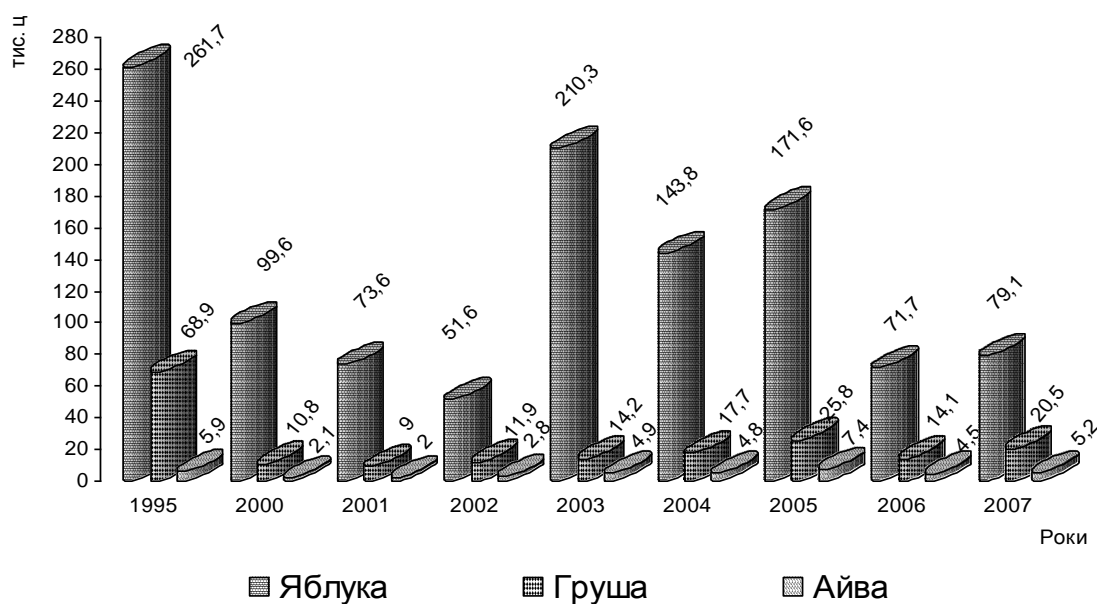
Таблиця 2.6

Динаміка виробництва плодів і ягід та зміна їх питомої ваги за породними групами по категоріях господарств у Миколаївській області*

Роки	Валовий збір плодів і ягід, тис.ц	у тому числі							
		зерняткових		кісточкових		горіхоплідних		ягідників	
		тис.ц	%	тис.ц	%	тис.ц	%	тис.ц	%
Усі категорії господарств									
2000	236,8	112,5	47,5	110,2	46,5	10,0	4,2	4,1	1,7
2001	225,4	84,6	37,5	127,4	56,5	9,7	4,3	3,7	1,6
2002	197,8	66,3	33,5	115,7	58,5	12,1	6,1	3,7	1,9
2003	366,4	229,4	62,6	121,4	33,1	12,4	3,4	3,2	0,9
2004	321,2	166,3	51,8	133,5	41,6	17,7	5,5	3,7	1,2
2005	371,0	204,8	55,2	140,3	37,8	21,5	5,8	4,3	1,2
2006	204,7	90,2	44,1	93,6	45,7	15,7	7,7	5,2	2,5
2007	232,9	104,9	45,0	97,4	41,8	25,9	11,1	4,7	2,0
Сільськогосподарські підприємства									
2000	102,9	71,2	69,2	30,9	30,0	0,3	0,3	0,5	0,5
2001	124,8	52,3	41,9	71,8	57,5	0,2	0,2	0,5	0,4
2002	81,8	31,3	38,3	49,9	61,0	0,1	0,1	0,5	0,6
2003	211,7	173,4	81,9	37,7	17,8	0,1	0,0	0,5	0,2
2004	160,7	106,9	66,5	53,3	33,2	0,0	0,0	0,5	0,3
2005	162,0	118,5	73,1	42,8	26,4	0,1	0,1	0,6	0,4
2006	57,8	37,0	64,0	20,2	34,9	0,0	0,0	0,6	1,0
2007	55,3	46,5	84,1	8,5	15,4	0,0	0,0	0,3	0,5
Господарства населення									
2000	133,9	41,3	30,8	79,3	59,2	9,7	7,2	3,6	2,7
2001	100,6	32,3	32,1	55,6	55,3	9,5	9,4	3,2	3,2
2002	116,0	35,0	30,2	65,8	56,7	12,0	10,3	3,2	2,8
2003	154,7	56,0	36,2	83,7	54,1	12,3	8,0	2,7	1,7
2004	160,5	59,4	37,0	80,2	50,0	17,7	11,0	3,2	2,0
2005	208,9	86,3	41,3	97,5	46,7	21,4	10,2	3,7	1,8
2006	146,9	53,2	36,2	73,4	50,0	15,7	10,7	4,6	3,1
2007	177,6	58,4	32,9	89,0	50,1	25,8	14,5	4,4	2,5

*Джерело: Таблицю складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області [133; 134; 135; 136; 137; 138; 139].

Дослідження показали, що найвищим за аналізований період у всіх категорія господарств валовий збір плодів і ягід був у 2005 році (371 тис. ц), у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 162,0 (43,7%) і господарствах населення – 208,9 тис. ц (56,3%) (табл. 2.6). Так, протягом досліджуваного періоду у сільськогосподарських підприємствах завдяки підвищенню урожайності у 2003-2005 рр. було одержано найбільше валового збору плодів і ягід, розмір якого все ж таки зменшився з 211,7 тис. ц до 162,1 тис. ц, або у 1,3 рази через погіршення рівня агротехніки та розкорчовування площ. Найнижчі показники валового збору плодоягідної продукції було виявлено в 2007 році (55,3 тис. ц), що зумовлено зменшенням площі насаджень та зниженням урожайності внаслідок впливу весняних заморозків на плодіві насадження. При цьому в господарствах населення протягом 2000-2007 років спостерігається тенденція до збільшення валових зборів з 133,9 до 177,6 тис. ц, або на 32,6%. Частка валових зборів зерняткових культур у даній категорії господарств у 2007 році складає 33%, а кісточкових 50%. Крім того, в них зосереджено більше 85% виробництва ягід, обсяг якого протягом 2000-2007 років збільшився на 22,2%, що обумовлено розширенням площ ягідних культур на присадибних і дачних ділянках, тоді як у сільськогосподарських підприємствах він зменшився на 40%.

Рис. 2.3. Динаміка валових зборів зерняткових плодів в усіх категоріях господарств Миколаївської області*

* за даними Головного управління статистики в Миколаївській області [133; 134; 135; 136; 137; 138; 139].

Значні зміни у валових зборах продукції за категоріями виробників спостерігаються і по окремих плодкових культурах. Так, валовий збір яблук в усіх категоріях господарств у 2007 році скоротився порівняно з 1995 роком на 69,5%, груш – 70,5% (рис. 2.3), сливи – 75,5%, вишні – 76,2%, черешні – 26,4%, абрикос – 72,1%, персика – 71,2% [139]. Така ситуація може призвести до значних ускладнень у продовольчому забезпеченні населення і промисловості країни плодоягідною продукцією, а також це вплине на збільшення безробітних у сільській місцевості внаслідок скорочення робочих місць.

Динаміку урожайності плодів і ягід у плодоносному віці за породними групами характеризують дані таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Динаміка урожайності плодів і ягід у плодоносному віці за породними групами по категоріях господарств у Миколаївській області*

Роки	Урожайність, ц з 1 га	у тому числі			
		зерняткових	кісточкових	горіхоплідних	ягідників
Усі категорії господарств					
2000	22,2	20,0	25,7	15,9	31,0
2001	21,2	14,9	30,2	15,0	28,3
2002	19,5	12,5	28,1	20,0	27,8
2003	43,5	55,8	32,9	25,4	24,1
2004	41,6	43,7	39,3	43,2	30,3
2005	52,8	63,8	42,9	52,3	33,3
2006	31,6	32,6	29,7	37,2	40,3
2007	40,2	45,1	33,4	61,4	36,6
Сільськогосподарські підприємства					
2000	12,4	14,3	10,4	1,0	10,2
2001	15,1	10,4	24,7	0,6	11,3
2002	10,5	6,8	17,8	0,3	10,8
2003	35,0	50,1	15,9	0,6	10,4
2004	30,0	34,0	25,6	0,6	12,6
2005	34,9	46,4	21,9	0,7	13,2
2006	14,1	17,5	11,0	0,1	12,9
2007	16,2	27,8	5,3	0,1	7,3
Господарства населення					
2000	56,4	63,1	60,4	30,0	42,9
2001	42,4	49,5	42,3	29,3	38,1
2002	48,9	53,5	50,1	37,2	37,7
2003	65,1	85,6	63,7	38,1	32,3
2004	67,6	90,8	61,0	54,8	38,5
2005	88,0	131,9	74,2	66,3	44,3
2006	61,9	81,4	55,9	48,5	55,4
2007	74,8	89,3	67,7	80,0	52,2

*Джерело: Таблицю складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області [133; 134; 135; 136; 137; 138; 139].

Найважливішим кількісним та якісним показником розвитку садівництва є урожайність плодкових насаджень. На неї впливає комплекс факторів, основними серед яких є: система догляду за насадженнями, рівень інтенсивності ведення галузі, породно-сортовий склад, тип насаджень та їх щільність, природні умови та віковий склад дерев. Важливе економічне значення зростання врожайності полягає в тому, що воно дозволяє одержати потрібну кількість продукції з менших площ і вивільнити певну частину високопродуктивних земель для інших потреб. З цієї точки зору врожайність виступає як регулятор площ плодоягідних насаджень [185, с. 39-40]. Але це можливо лише при забезпеченні необхідного рівня інтенсивності галузі (табл. 2.7).

Так, протягом 2000-2007 років в усіх категоріях господарств найбільшої урожайності плодкових культур було досягнуто в 2005 році, яка у 2000 року відносно збільшилась на 30,6 ц з 1 га, або у 2,4 раза, зокрема, у сільськогосподарських підприємствах – на 22,5, а в господарствах населення – на 31,6 ц з 1 га. Необхідно відзначити дуже низьку урожайність яблуні в 2001-2002 роках, яка варіювала в межах 7,3-11,3 ц з 1 га, а протягом 2003-2005 років ситуація в галузі дещо покращилась і урожайність яблуні підвищилась до 54,2 ц з 1 га. Цьому сприяло переведення молодих (неплодоносних) плодкових насаджень інтенсивного типу до загальної їх площі, а також розширення площ під краплинним зрошенням. Зниження ж урожайності яблуні в 2006 році було зумовлене впливом природних умов і відсутністю заходів щодо їх запобігання зі сторони садівницьких господарств.

У той же час аналіз динаміки врожайності кісточкових культур свідчить, що в період 2001-2007 років відбувалися значні варіювання врожайності кісточкових культур: сливи, вишні, черешні та персика. Так, урожайність сливи зменшилася з 32,7 до 3,4 ц з 1 га, або на 29,3 ц з 1 га, що зумовило зменшення валового збору в 15,6 раза. Подібна, але дещо краща тенденція спостерігається і по вишні та черешні, у яких максимальна урожайність була відповідно 16 і 19 ц з 1 га, що обумовлено перевищенням вікового складу насаджень та вибуттям їх з господарського обороту повільнішими темпами, ніж сливи. Для персикових садів протягом 2001-2005 років характерною є тенденція до росту урожайності

з 28,3 до 38,2 ц з 1 га, а в 2007 році урожайність склала 5,6 ц з 1 га, що обумовлено весняним підмерзанням насаджень.

Отже, коливання урожайності зерняткових і кісточкових насаджень пояснюються в основному такими причинами як порушення технології виробництва плодів, недостатнє фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств, диспаритет цін на плодovu продукцію, з одного боку, а також на добрива, засоби захисту рослин, паливо-мастильні матеріали, садову техніку – з іншого [150, с. 40-41]. На нашу думку, всі вищезазначені причини призвели до запущеності садівництва, недооцінки його можливостей, занедбаності догляду за плодоягідними насадженнями.

Проведені дослідження підтверджують необхідність подальшого розширення площ під ягідними культурами в Миколаївській області, зокрема, закладанням площ смородини та полуниці. Саме платоспроможний попит міського населення на полуницю і смородину змушує розширювати сільськогосподарськими підприємствами площі під даними культурами. Основними виробниками ягідних культур в області є такі господарства як ВАТ «Зелений Гай» Вознесенського району, ВАТ «Радсад» Миколаївського району, ВАТ «Підгур'ївське» Первомайського району. Але, найбільша частка (4,4 тис. ц, або 93,6% у 2007р.) валового збору ягідних культур зосереджена в особистих селянських господарствах, що зумовлено значним розширенням плодоносних площ ягідних культур (з 49 до 84 га) на присадибних і дачних ділянках.

Аналізуючи зміну породного складу плодоносних насаджень слід відмітити, що площі зерняткових і кісточкових культур протягом 2001-2007 років трансформувалися в сторону їх зменшення у сільськогосподарських підприємствах, що обумовлено неможливістю утримувати розміри галузі в минулих масштабах за нестачі фінансових ресурсів (додаток Е). З нашої точки зору, добір високопродуктивних сортів має виняткове значення не лише у плані підвищення врожайності, а й у поліпшенні якості плодів та ягід для споживання у свіжому вигляді.

Проведені нами дослідження вказують на те, що сортовий асортимент плодоягідних насаджень у сільськогосподарських підприємствах області досить різноманітний: вирощується більше 50 сортів зерняткових, 60 – кісточкових, 6 –

ягідників. Серед зерняткових насаджень чільне місце належить яблукам, яких в області вирощують більше 30 сортів, породний склад яких представлений зимовими, осінніми і літніми сортами. Серед зимових яблук слід виділити такі сорти, а саме: Айдаред, Джонатан, Джонаголд, Голден Делішес, Банан зимовий, Ред Спур Делішес, Ренет Симиренко, Вагнер Призове, Флоріна; осінніх – Антонівка звичайна, Слава переможця тощо.

Серед сортів слив найбільшу перевагу сільськогосподарські підприємства області віддають сорту Стенлей, вишні – Тургенівка, черешні – Валерій Чкалов, абрикос – Червонощокий, персик – Дніпровський, Золотий Ювілей, полуниці – Зенга Зенгана, смородині чорній – Білоруська солодка.

Успішне усунення зрідженості насаджень і поліпшення їх сортового складу неможливі без розвитку розсадницької бази, яка повинна забезпечувати садівництво необхідною кількістю саджанців. Основними постачальниками садивного матеріалу плодкових дерев для сільськогосподарських підприємств області є ВАТ «Підгур'ївське» Первомайського району і ВАТ «Богданівський плодородсадник» Баштанського району.

Дослідження показали, що садівництво Миколаївської області у всіх категорія господарств розвивається нерівномірно і характеризується суттєвими коливаннями валових зборів по адміністративних районах (додаток Ж).

Факторний аналіз зміни валових зборів плодової продукції за адміністративними районами вказує на те, що у 2007 році відносно 2001 року збільшення валових зборів зерняткових культур у 15 районах області, а кісточкових – у 10 районах переважно зумовлені зростанням урожайності. При цьому, у Березнегуватському, Вознесенському та Миколаївському районах зменшення валових зборів зерняткових культур і в 6 районах – кісточкових відбувалося за рахунок зниження площі насаджень тоді як збільшення урожайності не змогло нейтралізувати значний негативний вплив першого фактора. А от в Баштанському районі – навпаки – за рахунок урожайності. Найбільше відхилення валових зборів кісточкових культур у розмірі понад 10 тис. ц спостерігається в 3 районах області, що переважно обумовлено зниженням урожайності.

Отже, в основному за 2001-2007 роки збільшення валового збору зерняткових культур по області зумовлено підвищенням врожайності, а зниження валу по кісточкових обумовлено скороченням площ плодоносних насаджень.

Стійкість виробництва плодоягідної продукції у садівницьких підприємств характеризують дані таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Стійкість виробництва плодоягідної продукції садівницькими підприємствами Миколаївської області (2000-2007рр.)*

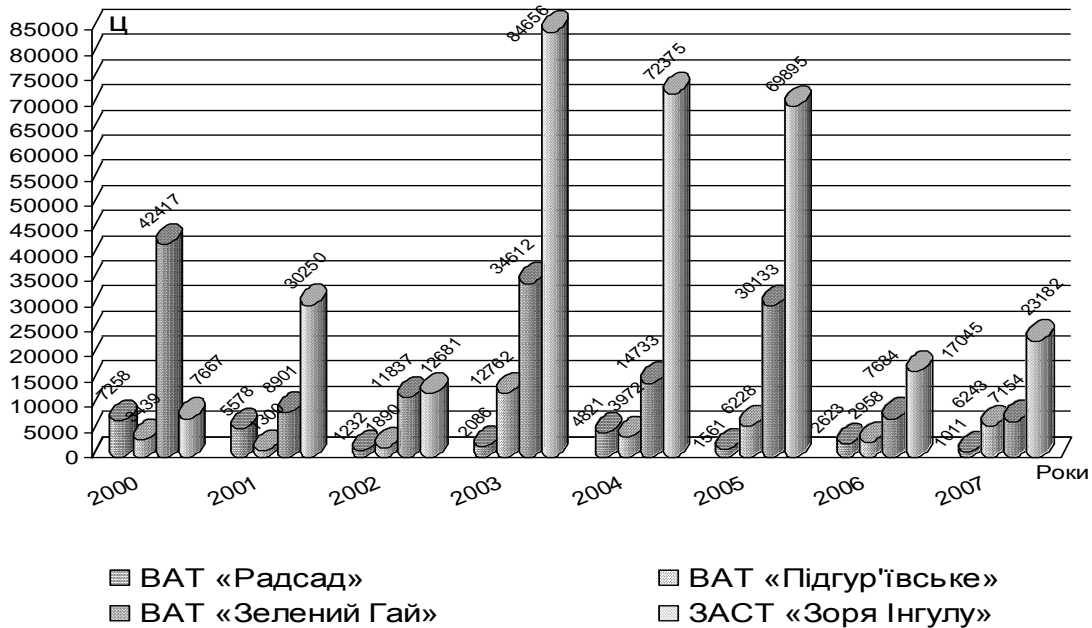
Показники	Рівняння тренду	Коефіцієнт варіації	Коефіцієнт стійкості	Середнє значення
ЗАСТ «Зоря Інгулу»				
Площа, га	$Y = -12,05t + 735,67$	0,064	0,936	681,5
Урожайність, ц з 1 га	$Y = 3,47t + 58,69$	0,640	0,360	74,3
Валовий збір, ц	$Y = 1680,1t + 41810$	0,608	0,392	49370,2
ВАТ «Зелений Гай»				
Площа, га	$Y = -49,98t + 696,67$	0,274	0,726	468,9
Урожайність, ц з 1 га	$Y = -1,83t + 59,59$	0,466	0,534	51,5
Валовий збір, ц	$Y = -2992,2t + 37606$	0,506	0,494	24107,0
ТОВ «Оксамит»				
Площа, га	$Y = -18,07t + 275,32$	0,310	0,690	194,0
Урожайність, ц з 1 га	$Y = -0,74t + 21,23$	0,418	0,582	17,9
Валовий збір, ц	$Y = -396,8t + 5068,7$	0,363	0,637	3283,1
ВАТ «Радсад»				
Площа, га	$Y = -7,88t + 352,40$	0,071	0,929	316,6
Урожайність, ц з 1 га	$Y = -4,84t + 61,50$	0,445	0,555	39,7
Валовий збір, ц	$Y = -1800,6t + 20917$	0,477	0,523	12803,2
ВАТ «Підгур'ївське»				
Площа, га	$Y = -0,36t + 71,86$	0,095	0,905	69,9
Урожайність, ц з 1 га	$Y = 5,01t + 52,29$	0,313	0,687	74,8
Валовий збір, ц	$Y = 319,72t + 3792,4$	0,321	0,679	5223,3

* за даними садівницьких підприємств (ф. 29-сг)

Аналізуючи стійкість виробництва плодоягідної продукції (табл. 2.8) слід відзначити, що протягом 2000-2007 років по всім досліджуваним господарствам встановлена тенденція до зниження площі садів. Так, у ВАТ «Зелений Гай» рівняння тренду показує найбільше (49,98 га) щорічне зменшення площ плодкових насаджень за стійкості 73%. Слід відмітити, що в ЗАСТ «Зоря Інгулу» крім часткового зменшення площ спостерігається щорічне підвищення урожайності на 3,47 ц з 1 га та валу (1,7 тис.ц). У ВАТ «Підгур'ївське» спостерігається щорічне зростання урожайності на 5,01 ц з 1 га і валового збору (319,72 ц), зокрема, при

цьому зменшенню площ відбувається повільніше порівняно з іншими господарствами, що обумовлено насамперед наявністю власного садивного матеріалу.

За наведеними даними на рисунку 2.4 видно, що лідером по виробництву яблук у Миколаївській області є спеціалізоване садівницьке підприємство ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району, а друге місце посідає ВАТ «Зелений Гай» Вознесенського району.

Рис. 2.4. Динаміка виробництва яблук садівницькими підприємствами корпорації «Миколаївсадвинпром»

Як показує досвід ведення садівництва сільськогосподарськими підприємствами корпорації «Миколаївсадвинпром», а саме ЗАСТ «Зоря Інгулу», ВАТ «Зелений Гай», ВАТ «Радсад», ТОВ «Оксамит», ВАТ «Підгур'ївське» та деякими іншими, що саме ці господарства визначають науково-технічний прогрес у галузі, частково переходять на сучасні інтенсивні технології та виробляють найбільші партії плодової продукції по відповідним районам області.

Так, у ВАТ «Зелений Гай» у 2003 році середня урожайність зерняткових культур досягла 176,6 ц з 1 га, а валовий збір 34,6 тис. ц, зокрема, в ЗАСТ «Зоря Інгулу» у цей період при урожайності 182,9 ц з 1 га одержано валовий збір 84,7 тис. ц (додаток 3). При цьому, слід відзначити, що в 2007 році обсяги виробництва порівняно з 2005 роком значно скоротилися, що обумовлено впливом погодних умов, які в основному зумовили зниження урожайності [71, с. 189].

2.2. Ефективність виробництва садівницької продукції

У ринкових умовах господарювання на ефективність ведення садівництва мають вплив комплекс взаємопов'язаних факторів, які формують рівень та визначають тенденцію розвитку галузі. Так, ґрунтово-кліматичні умови та достатній біологічний і економічний потенціал Миколаївщини створюють досить сприятливу основу для вирощування плодоягідних насаджень.

У той же час раціональним, або оптимальним, є такий розмір садівницького підприємства, який забезпечує найкращі організаційно-економічні і технологічні умови для високопродуктивного використання землі, техніки та трудових ресурсів, для одержання максимальної кількості плодоягідної продукції з гектара землі при мінімальних затратах праці і коштів на виробництво одиниці продукції [185, с. 99].

У сучасних умовах підвищується роль вартісних показників, які повніше враховують розвиток товарно-грошових відносин і сприяють зміцненню економіки садівництва. Так, економічну ефективність виробництва садівницької продукції характеризують дані таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Економічна ефективність виробництва садівницької продукції у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області*

Показники	Роки							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Урожайність, ц з 1 га	12,4	15,1	10,5	35,0	30,0	34,9	14,1	16,2
Затрати праці, люд.-год.:								
на 1 га	152,52	161,57	162,75	213,5	147,0	223,36	146,64	н. д.
на 1 ц	12,3	10,7	15,5	6,1	4,9	6,4	10,4	н. д.
Собівартість 1 ц реалізованих плодів, грн	62,28	50,76	66,54	39,55	69,91	81,06	121,2	236,6
Середня ціна реалізації плодів та ягід 1 ц, грн	56,8	59,7	72,8	41,1	81,3	106,5	173,2	168,7
Прибуток (збиток), грн:								
на 1 га	-67,95	134,99	65,73	54,25	341,70	887,86	733,20	-1099,98
на 1 ц	-5,48	8,94	6,26	1,55	11,39	25,44	52,00	-67,90
Рентабельність продажу, %	-9,6	15,0	8,6	3,8	14,0	23,9	30,0	-40,2
Рівень рентабельності (збитковості), %	-8,8	17,6	9,4	3,9	16,3	31,4	42,9	-28,7

*Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївській області [143; 144; 145].

Потрібно наголосити на тому, що виробництво плодоягідної продукції в Миколаївській області розвивається на основі послідовної інтенсифікації, яка здійснюється в умовах удосконалення технології виробничих процесів. Так, аналіз ефективності садівництва у сільськогосподарських підприємствах вказує на значне збільшення прибутку у 2006 році з розрахунку на 1 ц плодів (50,3 грн), рентабельності продажу (30%), рівня рентабельності (42,9%) порівняно з 2000 роком. Але при цьому в господарствах продовжує спостерігатись низька врожайність плодоягідних культур, а це вказує на те, що необхідно переходити на інноваційно-інвестиційні технології ведення садівництва. Низька якість садівницької продукції у 2007 році за рахунок посухи призвела до підвищення собівартості та зниження середньої ціни реалізації, що загалом по області призвело до збитків у розмірі 67,9 грн на 1 ц при рівні збитковості 28,7%.

Розвиток садівництва у ВАТ «Зелений Гай» характеризують дані таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

**Економічні показники розвитку садівництва у
ВАТ «Зелений Гай» Вознесенського району***

Показники	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Площа плодоносних насаджень, га	622	462	399	353	381	346	318
Валовий збір плодів, ц	16398	19269	37229	22973	33791	10331	7722
Урожайність, ц з 1 га	26,36	41,71	93,31	65,08	88,69	29,86	24,28
Виробничі витрати на 1 га, грн	1783,76	1093,72	3186,22	3916,71	4829,39	4025,14	3179,25
Затрати праці, люд.-год.:							
на 1 га	276,53	344,16	378,70	524,44	477,80	372,83	н. д.
на 1 ц	10,49	8,25	4,06	8,05	5,38	12,49	н. д.
Собівартість 1 ц реалізованих плодів, грн	33,63	47,58	53,78	77,09	129,28	157,74	162,48
Ціна реалізації 1 ц, грн	68,06	85,77	84,31	100,67	176,39	174,65	196,87
Прибуток:							
усього, тис. грн	382,60	393,10	198,40	640,10	741,80	238,50	195,9
на 1 га, грн	615,11	850,87	497,24	1813,31	1946,98	689,31	616,04
на 1 ц, грн	34,43	38,19	30,52	23,58	47,11	16,90	34,39
Рівень рентабельності, %	102,38	80,26	56,75	30,58	36,44	10,72	21,17

*Джерело: Розраховано на основі первинних даних досліджуваного господарства (ф.50-сг).

Аналізуючи ефективність ведення садівництва у ВАТ «Зелений Гай» слід відмітити, що це господарство переходить на інтенсивні технології вирощування садівницької продукції. Так, темпи валового збору в 2005 році в порівнянні з

2001 роком зросли за рахунок інтенсивних факторів, а саме підвищення урожайності плодкових культур, впровадження сучасних технологій краплинного зрошення та інтегрованого захисту саду від шкідників і хвороб.

Слід зазначити, що рівень інтенсивності галузі зумовлений збільшенням виробничих витрат на 1 га саду та підвищенням продуктивності праці в галузі (табл.2.10). Все це позитивно позначилося на основних виробничо-економічних показниках ефективності господарювання, а саме збільшенні прибутку з 1 га саду в 2005 році порівняно з 2001 роком на 1333,4 грн. Якщо порівнювати 2007 рік з 2001 роком, то слід відмітити зменшення площі плодоносних насаджень майже у 2 рази, що обумовлено розкорчовуванням площ садів, значне збільшення собівартості 1 ц плодів у 4,8 рази, тоді як протягом досліджуваного періоду ціна зросла на 128,81 грн або у 2,8 рази. Внаслідок таких змін у 2007 році господарством одержано прибутку на рівні 2001 року, тоді як рівень рентабельності зменшився на 81,21%.

Розвиток садівництва у ЗАСТ «Зоря Інгулу» характеризують дані таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

**Економічні показники розвитку садівництва у
ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району***

Показники	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Площа плодоносних насаджень, га	743	684	684	620	632	647	698
Валовий збір плодів, ц	48603	24520	90390	88504	79127	25787	25678
Урожайність, ц з 1 га	65,41	35,84	132,14	142,74	125,20	39,86	36,79
Виробничі витрати на 1 га, грн	1853,29	1580,55	2834,79	3126,61	4743,19	4496,60	4671,20
Затрати праці, люд.-год.:							
на 1 га	420,45	416,66	299,70	375,80	626,58	329,21	н. д.
на 1 ц	6,42	11,62	2,26	2,63	5,00	8,26	н. д.
Собівартість 1 ц реалізованих плодів, грн	25,89	50,10	26,92	58,68	51,62	107,32	164,43
Ціна реалізації 1 ц, грн	46,70	54,11	27,13	69,15	94,28	155,44	145,53
Прибуток (збиток):							
усього, тис. грн	696,1	128,9	15,8	902,9	3636,0	1774,6	-432,7
на 1 га, грн	936,87	188,45	23,09	1456,29	5753,16	2742,81	-619,88
на 1 ц, грн	20,80	4,0	0,21	10,46	42,66	48,12	-18,9
Рівень рентабельності (збитковості), %	80,33	7,98	0,78	17,83	82,65	44,84	-11,49

*Джерело: Розраховано на основі первинних даних досліджуваного господарства (ф.50-сг).

Досліджуючи ефективність ведення галузі у ЗАСТ «Зоря Інгулу» слід зазначити, що господарство використовує інноваційно-інтенсивні технології виробництва

ва плодової продукції. Про глибоку спеціалізацію господарства свідчить її середній рівень за період 2001-2007 рр., який становить 97,7%. Рівень інтенсивності галузі тут послідовно зростає, що зумовлено додатковими витратами коштів і матеріально-технічних засобів з розрахунку на одиницю площі насаджень. Так, урожайність плодів у 2005 році порівняно з 2001 роком зросла майже на 60 ц з 1 га при збільшенні виробничих витрат на 1 га у 2,5 рази, або 2889 грн. У 2007 році порівняно з 2001 роком значно підвищилась собівартість 1 плодів (у 6,3 рази), що обумовлено зниженням урожайності на 43,7%. Ціна реалізації 1 ц плодів за цей період підвищилась лише на 98,83 грн, або у 3,1 раза. У результаті зниження урожайності в 2006-2007 рр. через погодно-кліматичні умови в господарстві у 2007 році збиток становив 18,9 грн на 1 ц плодів, а перевищення собівартості над ціною обумовлено низькою продуктивністю насаджень та якістю продукції садівництва. Дослідження показали, що для переробки та зберігання фруктів дане підприємство має власний консервний цех та три фруктосховища, що дозволяє подовжити строк реалізації яблук із високими споживчими якостями до травня місяця.

Розвиток садівництва у ТОВ «Оксамит» характеризують дані таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

**Економічні показники розвитку садівництва у
ТОВ «Оксамит» Жовтневого району***

Показники	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Площа плодоносних насаджень, га	232	315	148	148	148	148	161
Валовий збір плодів, ц	4302	2737	4963	2597	3441	1844	1659
Урожайність, ц з 1 га	18,54	8,68	33,53	17,55	23,25	12,46	10,30
Виробничі витрати на 1 га, грн	942,24	875,55	879,05	728,39	1350,67	1222,97	1753,42
Затрати праці, люд.-год.:							
на 1 га	293,10	133,33	100,00	67,57	94,59	67,57	н. д.
на 1 ц	15,81	15,34	29,82	3,85	4,07	5,42	н. д.
Собівартість 1 ц реалізованих плодів, грн	46,29	100,00	26,21	54,98	68,26	98,24	218,99
Ціна реалізації 1 ц, грн	64,55	42,55	44,25	89,42	100,32	224,70	184,81
Прибуток (збиток):							
усього, тис. грн	66,70	-13,5	89,5	88,2	110,10	230,40	-56,7
на 1 га, грн	287,50	-42,86	604,73	595,95	743,92	1556,76	-352,20
на 1 ц, грн	18,26	-57,45	18,03	34,44	32,06	126,45	-34,18
Рівень рентабельності (збитковості),%	39,45	-57,45	68,79	62,64	46,97	128,72	-15,61

*Джерело: Розраховано на основі первинних даних досліджуваного господарства (ф.50-сг).

Аналізуючи ефективність ведення садівництва в ТОВ «Оксамит» (табл.2.12), слід відмітити, що в 2001-2007рр. значно підвищилась собівартість

продукції (у 4,7 рази), що зумовлено низькою врожайністю плодівих насаджень (10,3 ц з 1 га). Якщо не брати до уваги показники 2007 року, коли через посуху було завдано збитків, то у 2006 році на 1 ц реалізованих плодів припадало 126,45 грн, що у 7 разів більше порівняно з 2001 роком. Але слід відмітити, що ціна реалізації 1 ц плодів за цей період підвищилась на 160,15 грн, або у 3,5 рази. У результаті прибуток на 1 га плодівих насаджень збільшився у 5,4 рази і становив 1,56 тис. грн при середньому рівні товарності і рентабельності відповідно 98,8 і 128,7%.

Отже, економічна ефективність садівництва, особливо рівень рентабельності виробництва плодів, залежить від ціни реалізації, яка має відшкодовувати витрати виробництва і забезпечувати тимчасовий прибуток підприємству.

Поруч із цим проведені дослідження вказують на значні відмінності в ефективності ведення садівництва за адміністративними районами (додаток И). Так, у ВАТ «Підгур'ївське» Первомайського району протягом 2004-2006 років найбільший прибуток на 1 га зерняткових насаджень було отримано у 2006 році, а саме 2,3 тис. грн при рентабельності 26,4%, що обумовлено насамперед зростанням ціни реалізації 1 ц плодів на 46,4 грн порівняно з минулим роком. Поряд з цим рівень ефективності виробництва зерняткових і кісточкових плодів у ВАТ «Радсад» Миколаївського району дуже низький, що було зумовлено комбінацією факторів, а саме: значними виробничими витратами на 1 га плодівих насаджень і низькою якістю продукції. Це призвело до того, що ціна реалізації 1 ц плодів не покривала витрати виробництва протягом 2004-2006 років.

Слід також відзначити, що площа кісточкових культур у 2006 році у ВАТ «Підгур'ївське» збільшилася на 7 га порівняно з 2004 роком. Така тенденція пояснюється значною ринковою привабливістю кісточкових культур за раннє достигання плодів, їх смакові та лікувальні якості, а саме: спроможність насичувати людський організм вітамінами, здатність нейтралізувати вплив радіації й попередження виникнення хвороб серця, кровоносної системи тощо.

Розвиток ягідництва у садівницьких підприємствах Миколаївської області характеризують дані таблиці 2.13.

Економічні показники розвитку ягідництва у садівницьких підприємствах Миколаївської області*

Показники	ВАТ «Підгур'ївське» Первомайського району			ВАТ «Зелений Гай» Вознесенського району			ВАТ «Радсад» Миколаївського району		
	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Площа ягідників, га	9,0	9,0	9	21,7	23,0	22,7	3,0	3,0	2,0
Валовий збір ягід, ц	217,0	63,0	75	173,0	272,0	173	103,0	90,0	45,0
Урожайність, ц з 1 га	24,1	7,0	8,3	8,0	11,8	7,6	34,3	30,0	22,5
Виробничі витрати:									
на 1 га, грн	6222	1667	2333	2719	3209	2211	17767	18000	11250
на 1 ц, грн	258,1	238,1	280	341,0	271,3	290,2	517,5	600,0	500
Затрати праці, люд.-год.									
на 1 га	333,3	111,1	н. д.	479,3	434,8	н. д.	1333,3	666,7	н. д.**
на 1 ц	13,8	15,9	н. д.	60,1	36,8	н. д.	38,8	22,2	н. д.
Собівартість 1 ц реалізованих ягід, грн	258,1	269,8	346,7	454,5	288,0	355,8	362,7	674,4	982,2
Ціна реалізації 1 ц, грн	258,1	333,3	413,3	209,1	285,3	355,2	370,6	463,3	448,9
Прибуток (збиток):									
усього, тис. грн	0,0	4,0	5,0	-5,4	-0,2	-0,1	0,8	-19,0	-24,0
на 1 га, грн	0,0	444,4	555,0	-248,8	-8,7	-4,4	266,7	-6333,3	-11999,3
на 1 ц, грн	0,0	63,5	66,6	-245,4	-2,7	-0,6	7,9	-211,1	-533,3
Рівень рентабельності (збитковості), %	0,0	23,5	19,2	-54,0	-0,9	-0,2	2,2	-31,3	-54,3

*Джерело: Розраховано на основі первинних даних садівницьких підприємств (ф. №50-сг і ф. №29-сг).

** н. д. не має статистичних даних у ф. 50-сг.

Дослідження показують значні коливання економічної ефективності виробництва ягід садівницькими підприємствами різних адміністративних районів області (табл. 2.13). Так, найбільш ефективно у 2007 році працювало ВАТ«Підгур'ївське», про що свідчить прибутковість ягідництва, чого не можна відзначити у інших підприємств. Ціна реалізації 1 ц ягід у даному господарстві за цей період з 2005-2007рр. підвищилась на 155,2 грн. У результаті прибуток на 1 га ягід збільшився у 5,5 рази і становив 555 грн при середньому рівні рентабельності ягідництва 19,2%.

У ВАТ «Зелений Гай» ягідництво протягом 2005-2007 років було збитковим, що обумовлено високою собівартістю ягід внаслідок значного зростання вартості матеріально-технічних ресурсів, які використовуються в галузі.

При цьому низька якість ягідної продукції спричинила зниження ціни реалізації, розмір якої не дозволяє відшкодовувати витрати виробництва. Все

це вказує на необхідність удосконалювати технології виробництва ягід за рахунок вітчизняного передового досвіду садівницьких господарств [74].

Економічна ефективність ягідництва у ВАТ «Радсад» протягом 2004-2005 років була прибутковою, а в 2006-2007 рр. вона є збитковою. Це зумовлено значними виробничими витратами на 1 га ягід та низькою продуктивністю ягідних культур, що спричинило збільшення собівартості 1 ц ягід на 619,5 грн, або у 2,7 рази порівняно з 2005 роком. Слід відмітити, що вище ефективність ягід у ВАТ «Радсад» була у 2004 році, де з кожного гектара одержано 4 тис. грн при рівні рентабельності виробництва 34,3%.

Проведений факторний аналіз за адміністративними районами свідчить, що зміна прибутку на 1 га плодкових насаджень зумовлена впливом чотирьох факторів (додаток К). При цьому найбільше відхилення прибутку встановлено у Первомайському районі, а саме - 2066,8 грн у тому числі: за рахунок підвищення урожайності – 596,9 грн, зниження собівартості – 216,4 грн, підвищення ціни реалізації – 668,9 грн та підвищення рівня товарності – 584,5 грн. Крім того, у Баштанському районі у 2006 році прибуток на 1 га саду збільшився на 1271,1 грн, або у 3 рази порівняно з 2001 роком, що обумовлено насамперед зростанням ціни реалізації і рівня товарності, а урожайність і собівартість мала зворотний вплив. Така ж ситуація простежувалась у Вознесенському і Очаківському районах.

Отже, ціна реалізації має найвагоміший вплив на прибуток з розрахунку на 1 га саду, тобто ринок визначає економічні показники розвитку галузі.

Подальші дослідження полягають у доведенні доцільності поглиблення спеціалізації як важливої умови ефективного господарювання садівницьких господарств регіону.

До поглиблення спеціалізації садівницьких підприємств має спонукати конкуренція між сільськогосподарськими виробниками плодової продукції, що значно посилюється в умовах насиченого продовольством ринку.

Загально визнаним є те, що поглиблення спеціалізації - це безперервний і об'єктивний процес, сутність якого полягає у тому, що у результаті поділу праці

формується нові самостійні галузі, удосконалюється технологія виробництва однорідної продукції, створюються сприятливі умови для концентрації виробництва цієї продукції. Це все знаходило свій прояв і в галузі садівництва України, але зміна організаційно-економічних умов господарювання у процесі аграрної реформи призвела до процесів дестабілізації і деконцентрації сільськогосподарського виробництва, у тому числі й плодоягідного.

Динаміку обсягів та структури товарної продукції садівницьких підприємств характеризують дані таблиці 2.14.

Таблиця 2.14

Тенденція та структура товарної сільськогосподарської продукції садівницьких підприємств корпорації «Миколаївсадвинпром»*

Найменування товарної продукції	ВАТ «Підгур'івський»		ТОВ «Оксамит»		ВАТ «Радсад»		ВАТ «Зелений Гай»		ЗАСТ «Зоря Інгулу»	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
2001 р.										
Рослинництво - всього	744,0	98,0	313,3	78,3	3117,0	95,8	972,9	83,5	1601,2	100,0
в т.ч. плоди і ягоди	217,0	28,6	235,8	59,0	1640,4	50,4	756,4	65,0	1562,7	97,6
Тваринництво - всього	14,0	2,0	86,8	21,7	137,3	4,2	191,6	16,5	0,0	0,0
Разом	758,0	100,0	400,1	100,0	3254,3	100,0	1164,5	100,0	1601,2	100,0
2002 р.										
Рослинництво - всього	1021,0	99,3	427,3	81,7	3419,9	99,3	1038,9	78,4	1852,2	100,0
в т.ч. плоди і ягоди	242	23,5	10,6	2,0	1507,0	43,7	902,2	68,1	1740,3	94,0
Тваринництво - всього	7,0	0,7	95,8	18,3	25,5	0,7	285,9	21,6	0,0	0,0
Разом	1028,0	100,0	523,1	100,0	3445,4	100,0	1324,8	100,0	1852,2	100,0
2003 р.										
Рослинництво - всього	1714,0	98,8	545,0	95,0	1647,0	97,9	860,3	68,5	2148,1	99,9
в т.ч. плоди і ягоди	471,0	27,2	219,6	38,3	1023,0	60,8	621,4	49,5	2034,4	94,6
Тваринництво - всього	20,0	1,2	28,8	5,0	36,0	2,1	395,3	31,5	1,4	0,1
Разом	1734	100,0	573,8	100,0	1683,0	100,0	1255,6	100,0	2149,5	100,0
2004 р.										
Рослинництво - всього	1472,0	98,8	1248,6	100,0	4583,0	99,1	3524,9	91,6	6005,0	99,7
в т.ч. плоди і ягоди	546,0	36,7	307,3	24,0	1769,0	38,3	2779,8	72,2	5967,0	99,1
Тваринництво - всього	17,0	1,2	0,0	0,0	40,0	0,9	323,6	8,4	15,2	0,3
Разом	1489,0	100,0	1248,6	100,0	4623,0	100,0	3848,5	100,0	6020,2	100,0
2005 р.										
Рослинництво - всього	2757,0	99,2	1126,8	100,0	3637,7	97,2	3330,0	87,8	8180,9	99,7
в т.ч. плоди і ягоди	776	27,9	344,5	30,6	1888,0	50,5	2782,1	73,4	8035,0	97,9
Тваринництво - всього	22,0	0,8	0,0	0,0	103,8	2,8	460,7	12,2	22,2	0,3
Разом	2779,0	100,0	1126,8	100,0	3741,5	100,0	3790,7	100,0	8203,1	100,0
2006 р.										
Рослинництво - всього	2697,0	99,4	1555,3	100,0	2534,1	88,4	3027,0	82,4	5790,4	99,7
в т.ч. плоди і ягоди	683,0	25,2	409,4	26,3	1027,4	35,8	2464,1	67,1	5732,3	98,7
Тваринництво - всього	17,0	0,6	0,0	0,0	331,6	11,6	645,5	17,6	14,6	0,3
Разом	2714,0	100,0	1555,3	100,0	2865,7	100,0	3672,5	100,0	5805,0	100,0

*Джерело: Розраховано на основі статистичних даних садівницьких підприємств (ф.50-сг).

Досліджуючи динаміку структури товарної садівницької продукції (як показника рівня спеціалізації цієї чи іншої галузі) у низки садівницьких підприємств регіону (табл. 2.14), слід відмітити, що більш стабільними стосовно спеціалізації плодючого виробництва є такі господарства як ВАТ «Зелений Гай» і ЗАСТ «Зоря Інгулу». Дані господарства є глибокоспеціалізованими на виробництві продукції садівництва. Позитивних зрушень щодо поглиблення спеціалізації садівництва за досліджуваний період не виявлено у ВАТ «Лазурний», а навпаки тут спостерігається її поступове зниження, що пов'язано із поступовим процесом згортання садівництва через збитковість і неможливість конкурувати з подібними господарствами. Ознаки нестабільного розвитку спеціалізації садівництва простежуються у ВАТ «Підгур'ївський», ТОВ «Оksamит» і ВАТ «Радсад», хоча питома вага товарної продукції садівництва в останньому у 2006 році знижується і складає 35,8%. Зокрема, це підтверджується результатами виробничо-господарської діяльності, оскільки садівництво у ВАТ «Радсад» за останні роки є збитковим.

Проведені нами монографічні дослідження показали, що поглиблення спеціалізації з виробництва плодючої продукції відбувається у садівницьких підприємствах, які мають належним чином укомплектовану матеріально-технічну базу для саду, великий досвід роботи агрономів-садівників та бригадирів, що дає можливість мотивувати робітників господарства до ефективної роботи в галузі через прогресивні форми організації праці, які орієнтовані на кінцевий результат виробничої діяльності, а це сприятиме вирішенню останніми на високому рівні своїх соціальних потреб.

Разом з тим потрібно відзначити, що поглиблення процесу спеціалізації в тих господарствах, де не вирішені повністю дані питання, можливе лише через вирівнювання в них організаційно-економічних і техніко-технологічних умов виробництва плодів і ягід [66, с. 53].

Наші дослідження полягають в обґрунтуванні напрямів інтенсифікації та ефективності ведення садівництва через реалізацію низки організаційно-

економічних і технологічних факторів та переходом на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку.

Досвід садівництва Голландії, Італії, Франції, Польщі, США та дослідження, які проводяться в наукових установах України свідчать, що важливим збільшенням виробництва садівницької продукції є інтенсифікація виробництва, а також створення садів на промисловій основі. Це передбачає заміну зріджених і морально застарілих садів новими інтенсивного типу, розширення площ зрошуваних насаджень, внесення органічних і мінеральних добрив, удосконалення сортового складу плодкових культур, впровадження комплексної механізації виробничих процесів. Таким чином, садівництво в регіоні має бути переведене на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку. Збільшення виробництва яблук зимових і осінніх сортів подовжує споживання населенням свіжих фруктів майже до наступного врожаю за умов організації раціонального зберігання, дає змогу раціональніше використовувати транспортні засоби у період напружених робіт. Як вказує практика господарювання, інтенсифікація садівництва на основі широкого впровадження досягнень науки і передового досвіду є вирішальною умовою значного підвищення продуктивності насаджень, поліпшення якості садівницької продукції, зменшення витрат на виробництво одиниці продукції.

Інтенсифікація садівництва в господарствах Миколаївської області передбачає вдосконалення технології і організації виробничих процесів, що сприятиме збільшенню врожайності насаджень та зниженню трудомісткості виробництва плодів [67, с. 161].

Основою таких технологій у виробництві садівницької продукції мають бути інтенсивні типи насаджень, які передбачають застосування дворічних саджанців з однорічною кроною на вегетативних підщепах, переважно М9, які вступають у товарне плодоношення на 2 - 3-й рік після закладання і забезпечують швидку окупність інвестицій.

Разом з тим наявність у садівницьких підприємствах спеціалізованих бригад, цехів з переробки продукції та фруктосховищ певною мірою забезпе-

чують високий рівень інтенсивності та економічної ефективності виробництва плодів (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

**Вплив рівня інтенсивності на ефективність виробництва
продукції садівництва в сільськогосподарських
підприємствах Миколаївської області***

Групи господарств за рівнем виробничих витрат на 1 га саду, грн	Кількість господарств у групі	Середні виробничі витрати на 1 га саду, грн	Урожайність, ц з 1 га	Затрати праці на 1 ц плодів, люд.-год.	Собівартість 1 ц реалізованих плодів, грн	Прибуток (збиток) з 1 га саду, грн	Рівень рентабельності (збитковості), %
2004 р.							
I до 400	14	204	1,8	7,3	114,8	-50,1	-23,2
II 400,1-2000	18	949	15,7	11,3	69,0	411,3	35,1
III понад 2000	6	4022	96,7	4,2	71,0	931,9	13,3
2005 р.							
I до 400	13	155	2,9	13,9	59,3	-14,2	-8,4
II 400,1-2000	14	1131	15,0	9,6	89,4	-30,2	-2,3
III понад 2000	11	5050	86,5	6,1	80,9	2204,5	34,4
2006 р.							
I до 400	10	155	0,8	31,8	232,8	18,6	10,4
II 400,1-2000	8	915	6,6	14,6	160,8	101,9	10,1
III понад 2000	6	4308	36,0	10,0	117,4	2381,4	45,5

*Розраховано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області.

Так, аналіз даних таблиці 2.15 вказує на те, що найкращі показники у 2006 році досягнуто в господарствах III групи, де розмір виробничих витрат на 1 га плодоносних насаджень коливався понад 2000 грн і в середньому склав 4308 грн. У них середня урожайність плодів досягає 36,0 ц з 1 га, що більше, ніж у середньому за сукупністю господарств та в I групі відповідно на 12,4 та 35,2 ц з 1 га, або (1,5 і 45 рази). Слід зазначити, що з підвищенням урожайності плодів у господарствах III групи, спостерігається зниження виробничої собівартості 1 ц плодів і трудомісткості їх виробництва порівнюючи з господарствами I групи на 67,1 грн та 21,8 люд.-год. та з господарствами II групи на 19,9 грн і 4,6 люд.-год. Також у середньому по III групі собівартість 1 ц реалізованих плодів нижче, ніж у середньому по сукупності господарств та по I групі відповідно на 2,6 і 115,4 грн, або на 2,2 та 49,6%. Таким чином, у господарствах III групи виробництво плодів є прибутковим при середньому рівні рентабельності 45,5%.

Одночасно з групуванням за рівнем інтенсивності нами було проведено кореляційно-регресійний аналіз залежності урожайності плодів від впливу факторів, а саме: витрат коштів на 1 га саду, тис. грн (x_1) і затрат праці на 1 га, люд.-год. (x_2) (додаток Л). За результатами проведення на ЕОМ кореляційно-регресійного аналізу було одержано таку залежність:

$$Y = -2,8115 + 8,9034x_1 + 0,0467x_2$$

Коефіцієнти регресії показують, на скільки зміниться урожайність плодів культур при зміні кожного фактора на одиницю його виміру при фіксованих значеннях інших факторів, включених до рівняння. Так, збільшення витрат коштів на 1 га саду на одну тис. грн сприятиме підвищенню урожайності на 8,9 ц з 1 га, а збільшення затрат праці на 1 тис. люд.-год. призведе до зростання урожайності на 46,7 ц з 1 га.

Коефіцієнт множинної кореляції, який характеризує тісноту зв'язку між урожайністю плодів та її факторами (x_1, x_2), дорівнює $R=0,7775$. При цьому коефіцієнт множинної детермінації $R^2=(0,7775)^2=0,6046$ показує, що варіація урожайності плодів у зв'язку із зміною розглядуваних факторів становить 60,46%. Крім того, за даними розв'язку множинної регресії видно, що урожайність плодів знаходиться у досить тісному зв'язку з включеними до неї факторами. Так, тіснота зв'язку між урожайністю плодів і витратами коштів становить $r_{yx1}=0,6997$, а між затратами праці $r_{yx2}=0,6492$.

На підставі обчислених коефіцієнтів еластичності ($E_1=0,713$ і $E_2=0,4284$) можна зробити висновок, що збільшення на 1% витрат коштів веде до збільшення урожайності на 0,713 %, затрат праці – на 0,4284%. Крім того, розраховані β -коефіцієнти свідчать про те, що найбільші можливості збільшення урожайності плодів закладено у витратах коштів ($\beta_1=0,4980$), тому що при зміні на одне середнє квадратичне відхилення витрат коштів урожайність змінюється на 0,4980 свого середнього квадратичного відхилення, а на другому місці затрати праці ($\beta_2=0,3945$).

При розкладанні загального обсягу варіації за факторами слід відмітити, що із 60,46% загального коливання урожайності плодів культур 34,85% пояснюється варіацією витрат коштів і 25,61% затратами праці (додаток Л).

Заключним етапом кореляційно-регресійного аналізу є оцінка результатів роботи кожного господарства за досягнутим рівнем урожайності плодівих культур. Так, порівняння фактичної і теоретичної рівнів урожайності в сільськогосподарських підприємствах регіону показує, що в 78 господарствах з 100 урожайність плодів виявилася вище розрахункової. В інших 22 господарствах вона не перевищувала теоретичного рівня. Це вказує на те, що в цих господарствах не використано достатньою мірою наявні резерви для збільшення урожайності зерняткових і кісточкових плодів.

Надзвичайно важливою складовою інтенсифікації галузі є її концентрація, яка становить економічний процес збільшення виробництва плодів, зосередження трудових і матеріально-технічних ресурсів в окремих садівницьких господарствах та їх внутрішньогосподарських підрозділах (2.16).

Таблиця 2.16

Економічна ефективність садівництва залежно від рівня концентрації плодівих насаджень у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області*

Групи господарств за площею багаторічних насаджень на 1 підприємство, га	Кількість господарств у групі	Площа садів на 1 господарство, га	Середній валовий збір плодів, ц	Виробничі витрати на 1 га саду, грн	Урожайність, ц з 1 га	Собівартість 1ц реалізованих плодів, грн	Прибуток (збиток) з 1 га саду, грн	Рівень рентабельності (збитковості), %
2004 р.								
I до 20	8	10	78	1098	7,5	139,7	-983,1	-62,6
II 20,1-50	17	34	240	930	7,0	148,7	-498,5	-52,6
III 50,1-150	7	94	1599	1180	17,1	80,2	329,7	23,1
IV понад 150	6	340	22548	2591	66,4	68,1	872,4	18,9
2005 р.								
I до 20	6	17	362	2533	21,1	129,7	-146,6	-5,4
II 20,1-50	21	33	333	917	10,2	99,9	-259,2	-27,9
III 50,1-150	6	101	2610	2124	26,0	90,9	227,2	9,5
IV понад 150	5	363	26297	3945	72,5	78,2	2003,9	38,9
2006 р.								
I до 20	3	14	31	609	2,1	330,4	-507,0	-71,7
II 20,1-50	14	32	448	1138	13,8	117,4	1221,9	106,6
III 50,1-150	3	112	2243	1916	20,0	110,9	1067,4	45,8
IV понад 150	4	376	10547	3661	28,0	121,0	1708,0	38,2

*Розраховано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області.

Науково і практично доведено, що концентрація виробництва справляє істотний вплив на його ефективність. Але це відбувається лише до певної межі, перехід за яку призводить до зниження ефективності. Тому важливою є проблема досягнення оптимального рівня концентрації виробництва, вирішення якої в кінцевому рахунку зводиться до визначення раціональних розмірів організаційних форм плодового виробництва.

Проведеними нами дослідженнями виявлено, що підвищення рівня концентрації садівництва в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області забезпечило значне зростання валового збору та зниження трудомісткості вирощування плодової продукції. За даними таблиці 2.16 найвищий рівень концентрації спостерігається у господарствах IV групи, де в середньому на 1 господарство площа насаджень у плодоносному віці складає 376 га і є більшою ніж у середньому по всіх господарствах та I групи на 279 і 362 га [68].

При цьому у IV групі при середньому валовому зборі плодів 10547 ц затрати праці на 1 ц становили 11,1 люд.-год., що порівняно з I групою менше на 74,5%. Урожайність у IV групі вища майже в тринадцять разів порівняно з рівнем I групи, що обумовило зниження виробничої собівартості 1 ц плодів і собівартості 1 ц реалізованих плодів на 154,2 і 209,4 грн. Садівницькі господарства IV групи відрізняються і більш високою прибутковістю від продажу плодової продукції. Зокрема, це такі садівницькі господарства, як ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району і ВАТ «Зелений Гай» Вознесенського району. З розрахунку на 1 га плодкових насаджень по господарствах IV групи, у порівнянні з середніми даними по сукупності господарств та господарствами II групи, одержано було прибутку відповідно на 227,3 і 486,1 грн більше. У підприємствах I групи, а це майже три господарства, вирощування садівницької продукції було збитковим, що пояснюється високими витратами та низькою врожайністю. Збитковість плодового виробництва у цих підприємствах зумовлено також нижчою якістю плодів та, як наслідок, меншими цінами реалізації.

Подальше зростання площ насаджень у плодоносному віці забезпечує збільшення валового збору плодів, але при зниженні урожайності спостерігається

випереджена дія в цьому випадку екстенсивного фактору (площі садів). Так, у процесі дослідження інтенсифікації доцільне проведення групування за таким показником, як обсяг виробництва садівницької продукції (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Ефективність виробництва плодів залежно від обсягу виробництва садівницької продукції у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області*

Групи господарств за площею багаторічних насаджень на 1 підприємство, га	Кількість господарств у групі	Площа садів на 1 господарство, га	Середній валовий збір плодів, ц	Виробничі витрати на 1 га саду, грн	Урожайність, ц з 1 га	Собівартість 1 ц реалізованих плодів, грн	Прибуток (збиток) з 1 га саду, грн	Рівень рентабельності (збитковості), %
2004 р.								
I до 50	9	17	266	0,5	6,5	359,8	-272,2	-79,5
II 50,1-500	19	185	612	4,4	16,2	153,2	-361,5	-54,8
III 500,1-5000	5	1466	892	10,7	8,2	91,4	170,0	17,7
IV понад 5000	5	28037	3547	90,4	4,4	67,8	1213,4	19,3
2005 р.								
I до 50	5	20	71	0,7	51,0	110,0	-8,3	-11,1
II 50,1-500	20	252	522	4,8	14,3	112,8	-208,5	-40,0
III 500,1-5000	9	1766	2093	23,9	9,1	102,6	-32,8	-1,4
IV понад 5000	4	33819	5410	99,2	5,8	77,4	2800,5	39,9
2006 р.								
I до 50	9	16	128	0,6	20,4	266,9	-73,2	-50,7
II 50,1-500	7	157	737	3,7	26,3	236,7	-273,3	-34,3
III 500,1-5000	5	2513	2173	26,1	7,6	106,4	1977,5	80,5
IV понад 5000	3	13823	4153	31,9	10,8	120,3	2008,8	39,4

*Розраховано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області.

Так, дані таблиці 2.17 вказують на те, що найбільша ефективність ведення галузі досягнута в господарствах IV групи, де в середньому на одне господарство валовий збір складає 138,2 тонн, що у 6 разів більше, ніж у середньому по всіх садівницьких господарства області.

При цьому в розпорядженні одного господарства цієї групи у середньому, по відношенню до інших груп, знаходиться найбільша площа насаджень, на 1 га якої припадає найбільше виробничих витрат та спостерігається підвищення продуктивності праці в садівництві і зниження виробничої собівартості 1 ц плодів. У результаті цього господарства III і IV груп є прибутковими і рентабе-

льними, а господарства I-II груп, навпаки. Отже, розмір валового збору плодів у господарствах IV групи залежить як від екстенсивних факторів так і від інтенсивного фактору, який знаходиться у безпосередній залежності від виробничих витрат і витрат праці на 1 га плодоносних насаджень.

Крім того, дослідження показали, що ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств, які виробляють плодіву продукцію, залежить від обсягів реалізації плодів за певні проміжки часу (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

Залежність ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств Миколаївської області від обсягів реалізації плодів*

Групи господарств за обсягом реалізації плодів, ц	Кількість господарств в у групі	Середній обсяг реалізації плодів на 1 господарство, ц	Виробничі витрати на 1 га саду, грн	Урожайність, ц з 1 га	Собівартість 1ц реалізованих плодів, грн	Прибуток (збиток) з 1 га саду, грн	Рівень рентабельності (збитковості), %
2004 р.							
I до 100	13	44	252	1,1	237,5	-193,3	-65,0
II 100,1-1000	17	256	569	4,2	140,4	-251,4	-42,8
III 1000,1-10000	5	4149	1653	32,3	62,1	970,5	44,3
IV понад 10000	3	43059	3905	99,2	69,9	1089,6	15,5
2005 р.							
I до 100	11	44	416	2,0	173,5	-166,2	-59,3
II 100,1-1000	18	376	781	7,2	128,6	-413,8	-48,3
III 1000,1-10000	6	3469	2812	35,6	89,6	458,9	14,2
IV понад 10000	3	38598	5176	97,5	76,7	2890,3	42,6
2006 р.							
I до 100	13	34	369	1,5	324,4	-245,3	-63,0
II 100,1-1000	5	407	1004	4,7	246,5	-521,9	-47,0
III 1000,1-10000	4	3445	3290	30,0	133,5	2133,5	63,7
IV понад 10000	2	25493	4399	36,9	109,5	2671,0	46,8

*Розраховано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області.

Аналіз даних таблиці 2.18 показує, що найбільш прибутковими і рентабельними є підприємства IV групи з обсягом реалізації плодів понад 10 тис. ц. При цьому у IV групі при середньому обсязі реалізації плодів 25493 ц, собівартість 1 ц складає 109,5 грн, що порівняно з I та III групами відповідно менше на 214,9 і 24,0 грн. Порівнюючи IV групу з I та III слід відмітити, що площа плодоносних насаджень більша відповідно на 461 і 355 га, або в 17,5 і 3,6 рази, а

урожайність – у 24,6 і 1,2 рази. Значно вищий у таких господарствах рівень інтенсивності садівництва.

Так, у IV групі виробничі витрати на 1 га складають 4399 грн, що, порівнюючи з I та II групами, відповідно більше на 4030 і 93,6 грн, а в розрахунку на 1 ц плодів – нижчі на 128,5 і 48 грн відповідно. Слід відмітити, що по групах садівницьких підприємств простежується підвищення ціни реалізації 1 ц плодів, але в господарствах I та II групи вона не перекидає витрат виробництва. Це свідчить про необхідність досконалого вивчення кон'юнктуру регіонального ринку продукції садівництва і знаходження кращих каналів збуту плодів.

Отже, для ефективного ведення садівництва потрібна послідовна її інтенсифікація, яка супроводжується організаційно-економічними заходами (спеціалізація і концентрація виробництва, впровадження прогресивних організаційних форм плодоягідного виробництва і оплати праці) та технологічними факторами, які зумовлені впровадженням інноваційно-інтенсивних технологій виробництва [68, с. 162-163; 151, с. 50].

Переведення галузі на інноваційно-інвестиційне ведення садівництва потребує значної державної підтримки за рахунок 1% збору, залучення інвестицій із зарубіжних країн, вирішення питання щодо формування доступної для сільськогосподарських підприємств ринкової інфраструктури, що забезпечуватиме економічне зростання садівницьких господарств регіону.

Станом на 1 січня 2008 року про наявність ринків на території Миколаївської області звітувало 63 суб'єкти підприємницької діяльності – юридичних та фізичних осіб, у власності яких налічується 72 ринки, створених на відведеній за рішенням органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування земельній ділянці і зареєстрованих у встановленому порядку.

Загальна кількість ринків порівняно з 2006 роком зменшилася на 3 од., або на 4%, а порівняно з 2005 та 2000 роками – на 7 од., або на 8,9%, що значною мірою обумовлено перетворенням ринків з продажу сільгосппродукції у сучасні торговельні комплекси та розвиток мережі супер- та гіпермаркетів. Майже 60% ринків – самостійні, 6 ринків належать фізичним особам-підприємцям, решта

знаходиться на балансі організацій. Крім того, торгових місць на ринках області за 2007 р. становила 28,3 тис. у порівнянні з 2006 р. зменшилась на 3,2 тис. (на 10%), а з 2000 р. збільшилась – на 5,3 тис. (на 22,9%). При цьому 60% займають місця під торгівлю непродовольчими товарами [140, с. 7].

Інформацію про обсяги продажу фруктів та ягід на міських ринках області наведено в таблиці 2.19.

Таблиця 2.19

**Динаміка обсягів продажу фруктів та ягід на міських ринках області
(Миколаєва, Первомайська, Вознесенська), ц***

	2000 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	Індекс 2007р. до 2000р.
Фрукти та ягоди, всього	43043	36323	50007	41880	40772	0,95
Фрукти та ягоди свіжі у тому числі	32879	29665	33642	29645	28416	0,86
яблука	9466	9218	8454	7815	7423	0,78
груші	2264	942	950	860	860	0,38
вишні та черешні	1355	1395	1398	1273	1211	0,89
абрикоси та персик	2476	2243	2214	1808	1860	0,75
сливи, мірабель, алича	1360	1269	1227	1105	871	0,64
цитрусові	7870	6603	8693	8119	8203	1,04
виноград	1674	630	772	718	897	0,54
інші фрукти свіжі	4516	5364	7774	5838	5416	1,20
журавлина	7	22	50	90	82	11,71
полуниці	997	1365	1526	1491	1064	1,07
чорна смородина	401	244	217	194	186	0,46
малина	447	210	236	234	189	0,42
інші ягоди свіжі	46	160	131	100	154	3,35
Фрукти та ягоди сушені	912	548	725	948	1177	1,29
Горіхи	9252	6110	15640	11287	11179	1,21

*за даними Головного управління статистики у Миколаївській області [140].

Аналізуючи дані таблиці 2.19 слід відмітити, що на міських ринках області обсяги продажу яблук мають тенденцію до зменшення. Так, протягом 2000-2007 рр. їх обсяг зменшився на 28%, а обсяг продажу груші – аж на 62%, що перш за все пов'язано зі зменшенням обсягів їх виробництва в регіоні. Кількість реалізації кісточкових плодів також зменшилась, у тому числі вишні та черешні на 11%, абрикоси та персик на 25%, а сливи на 36%. Низький рівень забезпечення населення плодами компенсується імпортованими цитрусовими, обсяг яких у 2007 році збільшився порівняно з 2000 роком на 4%. При цьому на ринку

свіжих фруктів і ягід у 2007 році цитрусовим належить найбільша його частка – 28,8%, тоді як яблукам – 26,1%. Що стосується ягід, то кількість реалізованої полуниці збільшилась на 7%, а чорної смородини зменшилась на 54%, що обумовлено розкорчовуванням старих насаджень. Слід також зауважити, що значна кількість полуниці постачається на міські ринки Миколаївської області з інших регіонів України, а саме з Херсонської, Черкаської областей та АР Крим.

Динаміку середніх цін на фрукти та ягоди на міських ринках області характеризують дані таблиці 2.20.

Таблиця 2.20

**Динаміка середніх цін на фрукти та ягоди на міських ринках області
(Миколаєва, Первомайська, Вознесенська), грн за 1кг.***

	2000 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	Індекс 2007р. до 2000р.
Фрукти та ягоди, всього	3,08	3,66	4,79	6,24	7,37	2,39
Фрукти та ягоди свіжі у тому числі	2,96	3,79	4,65	5,96	6,78	2,29
яблука	2,13	1,99	3,81	4,75	5,06	2,38
груші	1,65	2,56	3,13	7,52	5,71	3,46
вишні та черешні	2,01	3,14	1,95	6,76	6,21	3,09
абрикоси та персик	1,74	2,97	4,50	10,59	11,30	6,49
сливи, мірабель, алича	1,18	1,84	2,25	4,39	6,59	5,58
цитрусові	4,25	5,21	5,55	5,56	5,75	1,35
виноград	1,88	6,16	4,87	9,78	11,66	6,20
інші фрукти свіжі	4,48	5,31	5,36	5,39	6,43	1,44
журавлина	7,14	12,55	15,94	15,39	17,91	2,51
полуниці	3,66	5,92	4,96	6,80	12,42	3,39
чорна смородина	4,71	3,37	4,98	6,65	11,47	2,44
малина	5,20	7,23	9,37	12,76	21,80	4,19
інші ягоди свіжі	4,35	4,30	5,11	9,24	15,34	3,53
Фрукти та ягоди сушені	5,58	7,34	11,34	10,80	13,34	2,39
Горіхи	3,24	2,72	4,79	6,62	8,27	2,55

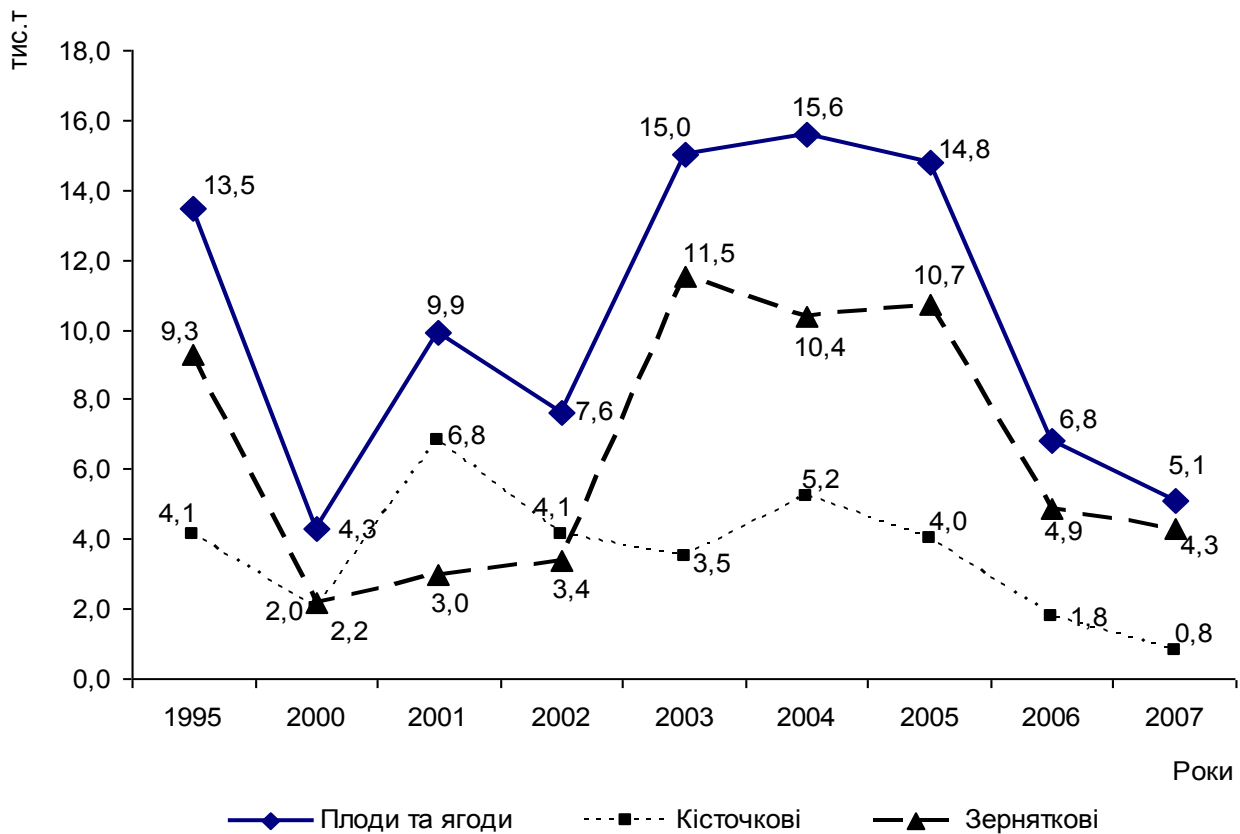
*за даними Головного управління статистики у Миколаївській області [140].

Досліджуючи цінову ситуацію на ринку фруктів та ягід (табл.2.20), відзначимо значне підвищення середніх цін на 139%. Протягом 2000-2007 рр. найшвидшими темпами збільшилась ціна на абрикоси та персики (у 6,5 рази), що пов'язано з раннім строком їх дозрівання, вмістом поживних речовин та зменшенням пропозиції на ринку. Низька пропозиція столових сортів винограду також стала причиною збільшення ціни у 6,2 рази за відповідний період. Ці-

на на яблука за досліджуваний період збільшилась більш як у 2 рази, або на 2,93 грн, а на груші – у 3,5 рази, або на 4,06 грн. Значне підвищення цін на плодюгідну продукцію має заохочувати виробників до збільшення обсягів виробництва якіснішої продукції через активізацію інновацій у садівництві.

В умовах ринкової економіки ціни на плоди і продукти їх переробки формуються під впливом співвідношення попиту та пропозиції цієї продукції на ринку продовольства, її якості, витрат на виробництво і реалізацію, а також податків і ринкових зборів [67]. Крім того, виявлена суттєва залежність цін від каналів реалізації (додаток М). Дослідження переконливо свідчать про ефективність різних каналів реалізації продукції. Проте значне коливання цін зумовлене низькою пропозицією плодів у Миколаївській області (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Динаміка реалізації плодів та ягід сільськогосподарськими підприємствами у Миколаївській області*

* за даними Головного управління статистики в Миколаївській області [141; 142].

У 2006 році сільськогосподарськими підприємствами Миколаївської області по всіх каналах реалізовано 6,8 тис. тонн плодів та ягід, що на 7,9 тис.

тонн менше ніж у 2005 році. Від реалізації цієї продукції одержано 11,5 млн.грн виручки, що на 9,4% менше рівня 2004 р. Слід звернути увагу на те, що аналіз структури продажу плодів та ягід аграрними підприємствами свідчить про подальше нарощування обсягів їх реалізації за іншими каналами (промисловим підприємствам, організаціям, комерційним структурам, безпосередньо підприємствам торгівлі та громадського харчування) (додаток Н).

Отже, оцінюючи стан виробництва та реалізації плодів та ягід, можна стверджувати, що Миколаївська область має значні потенційні можливості для відродження і подальшого розвитку садівництва.

Для цього необхідне, передусім, удосконалення сортового складу насаджень та їх територіального розміщення, поглиблення зональної спеціалізації промислово-товарного виробництва плодів та ягід на основі максимально використання природно-економічних умов, а також розробити організаційно-економічні основи високоефективного ведення садівництва в умовах ринкової економіки для поєднання переваг великого господарства та приватної власності [67].

2.3. Оцінка виробничо-господарської діяльності садівницьких підприємств регіону

Оцінка виробничо-господарської діяльності підприємств повинна сприяти підвищенню ефективності ведення садівництва, яка значною мірою залежить від впровадження досягнень науки, техніки, передового досвіду, подальшого розвитку спеціалізації та агропромислової інтеграції.

Зазначимо, що ефективне використання виявлених внутрішньовиробничих резервів і застосування інноваційно-інвестиційних технологій у садівницьких підприємствах сприятиме збільшенню виробництва плодоягідної продукції, поліпшенню її якості, підвищенню рівня рентабельності та економічної ефективності. Це все набуває особливої актуальності у період ринкових трансформацій.

Виробничо-економічні умови господарювання садівницьких підприємств характеризують дані таблиці 2.21.

**Характеристика виробничо-економічних умов господарювання
садівницьких підприємств Миколаївської області***

Показники	ВАТ «Підгур'ївське»		ТОВ «Оксамит»		ВАТ «Радсад»		ВАТ «Зелений Гай»		ЗАСТ «Зоря Інгулу»	
	2001р.	2007р.	2001р.	2007р.	2001р.	2007р.	2001р.	2007р.	2001р.	2007р.
Площа с.-г. угідь, га	547,0	646,0	2084,0	1273,0	3847,0	5703,2	2156,0	1696,0	1200,0	1083,0
Загальна площа плодкових і ягідних насаджень, га	110,0	101,0	425,0	215,0	427,8	374,2	856,0	446,4	818,0	865,6
в т.ч. в плодоносному віці, га	79,0	72,5	232,0	161,0	345,5	269,1	642,0	347,0	743,0	698,0
Питома вага садів і ягідників у площі с.-г. угідь, %	20,1	15,6	20,4	16,9	11,1	6,6	39,7	26,3	68,2	79,9
Припадає основних виробничих фондів, тис. грн:										
• на 100 га с.-г. угідь	727,1	960,5	78,2	136,5	493,0	247,5	903,1	900,0	456,0	736,0
• на одного середньорічного працівника	30,1	53,5	23,3	56,1	27,1	33,4	36,6	75,9	21,6	32,4
Виробництво валової продукції садівництва на 100 га плодкових і ягідних плодоносних насаджень, тис. грн	918,6	1490,2	413,6	218,7	1444,2	251,3	491,2	355,3	1175,4	554,2
Виробництво товарної продукції садівництва на 100 га плодкових і ягідних плодоносних насаджень, тис. грн	275,8	1351,7	101,6	190,4	474,8	308,4	117,8	340,7	210,3	477,3
Частка валової продукції садівництва в валовій продукції с.-г., %	36,3	32,0	38,1	40,7	25,0	9,2	57,8	30,4	96,0	91,9
Отримано прибутку (+), збитку (-) в садівництві на 100 га плодкових і ягідних плодоносних насаджень, тис. грн	68,2	92,4	28,7	-36,5	81,4	-1376,4	59,6	56,4	93,7	-62,0

*Розраховано за первинними даними садівницьких підприємств.

Аналізуючи виробничо-економічні умови ведення галузі у досліджуваних садівницьких господарствах регіону (табл. 2.21), слід відмітити тенденцію зростання загальної площі плодкових і ягідних насаджень у ЗАСТ «Зоря Інгулу», тоді як площа насаджень у плодоносному віці по всіх господарствах зменшилась, що зумовлено повільними темпами відновлення плодкових насаджень. Особливо позитивним у цьому плані вважаємо ріст фондозабезпеченості та збільшення виробництва товарної продукції садівництва в досліджуваних господарствах (крім ВАТ

«Радсад», де ці показники дещо зменшились). Так, фондозабезпеченість у ВАТ «Підгур'ївське» за 2001-2007 роки зросла майже на 233,4 тис. грн, а у ЗАСТ «Зоря Інгулу» на 280,0 тис. грн, або на 32,1 і 61,4% відповідно.

Поруч із тим, в усіх господарствах мало місце збільшення фондоозброєності праці. Так, відтік працівників із сільської місцевості не компенсується підвищенням фондоозброєності праці, внаслідок цього в багатьох господарствах дедалі більше відчувається нестача трудових ресурсів. Крім того, село залишає насамперед молодь – найбільш активна частина трудових ресурсів, що значно погіршує демографічну структуру сільського населення.

Слід зазначити, що більш прозорим показником рівня спеціалізації садівництва, на нашу думку, може бути частка валової продукції плодоягідного виробництва у валовій продукції сільського господарства, який враховує весь обсяг виробленої плодової продукції в порівнянних цінах за звітний період і засвідчує поглиблення спеціалізації галузі.

Зазначимо, що у передовому господарстві регіону ЗАСТ «Зоря Інгулу» у 2006 році було отримано 274,1 тис. грн прибутку з розрахунку на 100 га плодоягідних насаджень при рівні спеціалізації 92,2%, тоді як у 2007 році господарство понесло збитки, які обумовлені посухою та градобоєм, що спричинили отримання плодів низької якості. Крім того, у 2007 році ВАТ «Підгур'ївське» при рівні спеціалізації садівництва 32 % було одержано 92,4 тис. грн прибутку з розрахунку на 100 га плодоягідних насаджень, що на 24,2 тис. грн більше ніж у 2001 році.

Проведені нами монографічні дослідження показують, що на ефективність поглиблення спеціалізації галузі негативний вплив має нестача обігових фондів у садівницьких господарствах, особливо пального, добрив, отрутохімікатів, запасних частин, складність із реалізацією плодоягідної продукції, відсутність кредитних коштів тощо. Ці фактори найбільше стримують розвиток галузі і негативно впливають на кінцеві результати господарювання садівницьких підприємств.

Подальша оцінка виробничо-господарської діяльності садівницьких господарств полягає в дослідженні ефективності використання земельних угідь (табл. 2.22).

**Показники ефективності використання земельних угідь
в господарствах корпорації «Миколаївсадвинпром»***

Господарство	Рік	Одержано на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн:		
		валової продукції у порівнянних цінах 2005 року	валового доходу від сільськогосподарського виробництва	прибутку (збитку) від сільськогосподарського виробництва
ЗАСТ "Зоря Інгулу"	2004	1316,93	163,40	82,33
	2005	1214,87	530,30	351,18
	2006	460,22	307,60	167,65
Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)		-856,71	+144,20	+85,32
ВАТ "Зелений Гай"	2004	449,91	105,95	33,07
	2005	453,28	124,87	32,62
	2006	286,41	135,32	3,30
Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)		-163,50	+29,37	-29,77
ТОВ НТЦ "Лан"	2004	148,75	42,34	4,59
	2005	121,49	46,24	2,46
	2006	119,51	35,19	-5,24
Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)		-29,24	-7,15	-9,83
ТОВ "Оksamит"	2004	173,60	74,61	37,64
	2005	246,61	23,13	-12,86
	2006	213,77	112,39	45,92
Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)		+40,17	+37,78	+8,28
ВАТ "Радсад"	2004	328,51	60,40	5,40
	2005	384,43	65,83	-7,13
	2006	143,00	65,06	1,02
Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)		-185,51	+4,66	-4,38
ВАТ "Підгур'ївське"	2004	590,13	168,05	35,77
	2005	679,74	225,08	61,30
	2006	536,07	256,97	66,10
Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)		-54,06	+88,92	+30,33

*Розраховано за первинними даними садівницьких підприємств.

Аналізуючи дані таблиці 2.22 слід відмітити, що за 2004-2006 роки спостерігається спад валової продукції по усім садівницьким господарствам, крім ТОВ «Оksamит». Так, у 2006 році ВАТ «Підгур'ївське» на першому місці по виробництву валової продукції (536,07 тис. грн) з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, а на другому місці ЗАСТ «Зоря Інгулу» (460,22 тис. грн). При цьому слід зазначити, що найбільше валового доходу і прибутку від сільськогосподарського виробництва з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь було одержано у ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району, де во-

ни становлять 307,6 і 167,6 тис. грн відповідно. На третьому місці по ефективності земельних угідь знаходиться ТОВ «Оksamит» з річним прибутком 45,9 тис. грн га 1га сільськогосподарських угідь. Водночас, найнижча ефективність спостерігається у ТОВ НТЦ «Лан», де наявні збитку від сільськогосподарського виробництва у розмірі 5,24 тис. грн на 1 га. Таким чином, високоефективне використання земельних угідь під багаторічними насадженнями та підвищення їх продуктивності сприятиме росту виробництва плодоягідної продукції.

Ефективність використання трудових ресурсів садівницькими підприємствами характеризують дані таблиці 2.23

Таблиця 2.23

**Показники ефективності використання трудових ресурсів
в господарствах корпорації «Миколаївсадвинпром»***

Господарство	Рік	Отримано в розрахунку на 1 середньорічного працівника, тис. грн:		
		валової продукції у порівнянних цінах 2005 року	валового доходу від сільськогосподарського виробництва	прибутку (збитку) від сільськогосподарського виробництва
ЗАСТ "Зоря Інгулу"	2004	78,8	9,78	4,93
	2005	91,43	39,91	26,43
	2006	34,40	22,00	12,53
	Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)	-44,40	+12,22	+7,6
БАТ "Зелений Гай"	2004	31,69	7,46	2,33
	2005	26,55	7,31	1,91
	2006	13,64	6,44	0,16
	Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)	-18,05	-1,02	-2,17
ТОВ НТЦ "Лан"	2004	19,78	5,63	0,61
	2005	20,11	7,66	0,41
	2006	19,37	5,71	-0,85
	Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)	-0,41	+0,08	-1,46
ТОВ "Оksamит"	2004	22,61	9,72	4,90
	2005	50,11	4,70	-2,61
	2006	46,50	24,45	9,99
	Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)	+23,89	+14,73	+5,09
БАТ "Радсад"	2004	27,24	5,01	0,45
	2005	31,09	5,32	-0,58
	2006	14,00	6,37	0,10
	Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)	-13,24	+1,36	-0,35
БАТ "Підгур'івське"	2004	28,83	8,21	1,75
	2005	36,59	12,12	3,30
	2006	29,85	14,31	3,68
	Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)	+1,02	+6,10	1,93

*Розраховано за первинними даними садівницьких підприємств.

Основою збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема садівницької, і підвищення матеріального добробуту населення є раціональне використання трудових ресурсів галузі, яке зумовлено такими факторами як природні, технічні, організаційно-економічні та соціально-економічні. Так, аналіз ефективності використання трудових ресурсів (табл. 2.23) вказують на те, що найпродуктивніше працювали протягом 2004-2006 років ЗАСТ «Зоря Інгулу», ТОВ «Оксамит» і ВАТ «Підгур'ївське», на що вказують показники валової продукції, валового доходу та прибутку з розрахунку на 1 середньорічного працівника.

Розвиток садівництва значною мірою залежить від стану матеріально-технічної бази, головною ланкою якої є основні фонди, їх якісний склад і раціональне співвідношення (табл. 2.24).

Таблиця 2.24

Економічна ефективність використання основних і оборотних виробничих фондів у господарствах корпорації «Миколаївсадвинпром»*

Господарство	Рік	Фондовіддача, грн	Фондомісткість продукції, грн	Норма прибутку (збитку), %
ЗАСТ "Зоря Інгулу"	2004	2,49	0,40	13,40
	2005	2,18	0,46	50,03
	2006	0,68	1,48	17,29
Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)		-1,81	+1,08	+3,89
ВАТ "Зелений Гай"	2004	0,50	2,00	0,96
	2005	0,43	2,32	1,02
	2006	0,27	3,64	0,12
Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)		-0,23	+1,64	-0,84
ТОВ НТЦ "Лан"	2004	1,08	0,92	2,87
	2005	0,85	1,17	1,49
	2006	0,77	1,30	-2,81
Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)		-0,31	+0,38	-5,98
ТОВ "Оксамит"	2004	2,16	0,46	36,15
	2005	2,19	0,46	-8,21
	2006	1,42	0,70	24,38
Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)		-0,74	+0,24	-11,77
ВАТ "Радсад"	2004	0,89	1,13	1,09
	2005	0,92	1,09	-1,26
	2006	0,31	3,25	0,16
Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)		-0,58	+2,12	-0,93
ВАТ "Підгур'ївське"	2004	0,81	1,23	4,03
	2005	0,89	1,12	6,52
	2006	0,60	1,66	5,91
Відхилення 2006р. від 2004р. (+,-)		-0,21	+0,43	+1,88

*Розраховано за первинними даними садівницьких підприємств.

Аналізуючи дані таблиці 2.24, слід відмітити, що на 1 грн основних виробничих фондів за 2004-2006 роки у ТОВ «Оксамит» було одержано відповідно 2,16, 2,19 і 1,42 грн валової продукції. У ЗАСТ «Зоря Інгулу» рівень фондівіддачі за цей період зменшився з 2,49 до 0,68 грн, що зумовлено низьким валовим збором плодів у 2006 році. Потрібно відзначити, що по садівницьких господарствах чітко простежується зниження фондівіддачі та підвищення фондомісткості продукції. Так, рівень фондівіддачі у ВАТ «Зелений Гай», ТОВ НТЦ «Лан», ВАТ «Радсад» і ВАТ «Підгур'ївське» з розрахунку на 1 грн основних виробничих фондів за аналізований період становить менше 1 грн, що обумовлено низьким рівнем тут виробництва сільськогосподарської продукції.

Зазначимо, що фондомісткість продукції відображає розмір основних виробничих фондів, необхідних господарству за даних умов для виробництва валової продукції вартістю 1 грн. Показники фондівіддачі та фондомісткості продукції у садівницьких господарствах регіону дають можливість визначити оптимальні темпи відтворення і структуру основних фондів, обґрунтувати раціональне співвідношення цін на сільськогосподарську продукцію та промислові засоби праці, які надходять у підприємство.

Поряд із зазначеними показниками для визначення економічної ефективності використання основних і оборотних фондів сільськогосподарського виробництва використовують норму прибутку. Цей показник ефективності використання всієї сукупності виробничих фондів господарства набуває особливого значення в умовах ринкової економіки.

Наші дослідження показали, що у ЗАСТ «Зоря Інгулу» норма прибутку у 2006 році склала 17,3%, або на 3,9 відсоткових пункти більше ніж у 2004 році. При цьому цей показник у ВАТ «Підгур'ївське» зріс на 1,2 відсоткових пункти у 2006 році порівняно з 2004 роком.

Слід зазначити, що за аналізований період найнижчий показник норми прибутку виявлено у ВАТ «Зелений Гай» і ВАТ «Радсад», що зумовлено зниженням прибутку відповідно в 10 і 5,3 рази. При цьому у даних господарствах найвищим є показник фондомісткості продукції, який зростає за роками.

Формування оборотних коштів у садівницьких підприємствах характеризують дані таблиці 2.25.

Таблиця 2.25

Джерела формування оборотних коштів у садівницьких підприємствах корпорації «Миколаївсадвинпром» за 2006 рік, тис. грн*

Показник	ЗАСТ «Зоря Інгулу»		ВАТ «Зелений Гай»		ВАТ «Радсад»		ТОВ НТЦ «Лан»	
	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на поча- ток року	на кі- нець року
Джерела власних засобів	15807	18248	32915	39188	36899	38263	3482	3533
Необоротні активи	9384	12443	22505	22988	25091	27068	3040	3154
Наявність власних оборотних засобів	6423	5805	10410	16200	11808	11195	442	379
Довгострокові кредити та залучені засоби	-	2956	-	-	279	1445	1458	1782
Наявність власних оборотних засобів і довгострокових джерел формування запасів і ви-	6423	8761	10410	16200	12087	12640	1900	2161
Короткострокові кредити та зобов'язання	-	-	1869	870	325	-	-	463
Загальний розмір основних джерел формування запасів	6423	8761	12279	17070	12412	12640	1900	2624
Загальний розмір запасів	2494	4867	44733	34739	9626	12288	2281	2785
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних засобів	3929	938	-34323	-18539	2182	-1093	-1839	-2406
Надлишок (+) або нестача (-) власних і довгострокових залучених джерел формування запасів і витрат	3929	3894	-34323	-18539	2461	352	-381	-624
Надлишок (+) або нестача (-) загального розміру основних джерел формування запасів і витрат	3929	3894	-32454	-17669	2786	352	-381	-161

*Розраховано автором за даними балансу (ф. №1).

Аналіз наявності джерел формування оборотних засобів (табл. 2.25) у садівницьких господарствах корпорації «Миколаївсадвинпром» вказує на те, що протягом 2005-2006 років основних джерел для формування запасів у ВАТ «Зелений Гай» і ТОВ НТЦ «Лан» було недостатньо. Так, у цих господарствах не вистачає власних оборотних засобів, що змушує залучати кредити. Крім того, у

ВАТ «Радсад» на кінець 2006 року також виникла нестача оборотних засобів, що зумовило залучити довгостроковий кредит банку на 1166 тис. грн.

Безумовно, недостатній обсяг оборотних засобів негативно позначається на фінансовому стані досліджуваних підприємств.

Найкращу забезпеченість оборотними засобами виявлено нами у ЗАСТ «Зоря Інгулу». Протягом 2005-2006 років у цьому господарстві спостерігається надлишок джерел утворення запасів, що обумовлено отриманням довгострокового кредиту банку у розмірі 2956 тис. грн на господарські потреби.

З вищезазначеного видно, що в умовах ринкової економіки значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінки їх ліквідності, платоспроможності та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стійкості.

Потрібно наголосити на тому, що функціонування садівницьких підприємств за останні роки зазнає значного погіршення ведення плодоягідного виробництва, яке зумовлено, поряд з іншими причинами, недостатнім забезпеченням кредитними ресурсами для відновлення площ садів і ягідників. Це зумовлено тим, що сучасний кредитний механізм відносно сільськогосподарських товаровиробників діє неефективно. Така ситуація спонукає до оцінки фінансового стану господарств як потенційних позичальників з метою визначення кредитоспроможності садівницьких підприємств регіону.

Дослідження фінансового стану садівницьких підприємств корпорації «Миколаївсадвинпром» нами проводилося на основі використання системи фінансових показників 7 господарств (табл. 2.26).

Так, за даними таблиці 2.26 коефіцієнт абсолютної ліквідності вказує на те, що найбільшу частину короткострокових зобов'язань за необхідності можуть погасити негайно лише ЗАСТ «Зоря Інгулу» та ВАТ «Підгур'ївське». В усіх останніх господарствах цей показник нижче нормативного рівня, що обумовлено недостатністю коштів для оплати всіх короткострокових зобов'язань і одночасного безперебійного здійснення процесу виробництва плодів і ягід. Коефіцієнт швидкої ліквідності на початок 2007 р. майже у всіх досліджуваних господарствах, крім ВАТ «Зелений Гай» і ТОВ НТЦ «Лан», відповідає нормативному значенню.

**Динаміка показників ліквідності садівницьких підприємств
корпорації «Миколаївсадвинпром»***

Сільсько- господарські підприємства	Коефіцієнт абсолютної ліквідності			Коефіцієнт швидкої ліквідності			Коефіцієнт загальної ліквідності		
	На 01.01.05	На 01.01.06	На 01.01.07	На 01.01.05	На 01.01.06	На 01.01.07	На 01.01.05	На 01.01.06	На 01.01.07
	ЗАСТ "Зоря Інгулу"	1,563	18,812	2,432	3,199	22,219	4,203	9,856	35,683
ВАТ "Зелений Гай"	0,004	0,007	0,068	0,161	0,171	0,339	1,183	1,251	1,577
ТОВ НТЦ "Лан"	0,004	0,004	0,013	0,813	0,628	0,520	2,421	2,855	2,668
ТОВ "Оксамит"	0,017	0,103	0,774	0,667	2,073	3,343	1,214	3,466	5,175
ВАТ "Радсад"	0,548	0,029	0,017	4,563	2,739	1,070	11,710	9,542	3,534
СЗАТ "Ольвія"	0,149	0,015	0,041	1,583	1,896	4,693	4,801	4,706	5,655
ВАТ "Підгур'ївське"	0,016	2,832	4,341	2,214	4,025	8,096	7,613	7,972	22,741

*Розраховано автором за даними балансу (ф. №1).

Найбільше значення коефіцієнта загальної ліквідності спостерігається у ЗАСТ «Зоря Інгулу» (8,2) та ВАТ «Підгур'ївське» (22,7) тоді як і в інших господарствах воно більше за одиницю, тобто відповідає нормативу, адже після оплати боргів у садівницького підприємства мають залишатися оборотні активи у розмірах, необхідних для продовження безперебійної діяльності щодо виробництва плодоягідної продукції.

Оцінку фінансової стійкості садівницьких підприємств нами запропоновано здійснювати за системою спеціально відібраних показників, що детально й всебічно характеризують господарське становище підприємств (додаток П). Так, аналіз вказує на те, що коефіцієнт автономії менше нормативу лише у ЗАСТ «Зоря Інгулу» та ВАТ «Зелений Гай», що зумовлено зменшенням частки власного капіталу у структурі майна [70, с. 95-96]. У цих же господарствах на 1 грн власного капіталу припадає 1,185 і 1,056 грн залученого відповідно, що більше нормативу. Коефіцієнт фінансової стійкості у більшості досліджуваних садівницьких підприємствах корпорації «Миколаївсадвинпром» близький до нормативного значення, крім ВАТ «Зелений Гай» і ТОВ НТЦ «Лан» Вознесенського району.

При оцінці фінансового стану потрібно здійснити аналіз показників фінансових результатів діяльності садівницьких підприємств (додаток Р). Так, валовий прибуток від реалізації у 2006 році збільшився порівняно з 2005 роком у таких господарствах як ВАТ «Зелений Гай», ТОВ «Оксамит» і ВАТ «Підгур'ївське». Найбільше валового прибутку з розрахунку на 1 грн витрат на виробництво і реалізацію садівницької продукції одержано в ЗАСТ «Зоря Інгулу» (0,83 грн). Крім того, у ТОВ «Оксамит» найбільше чистого прибутку було одержано на 1 грн активів (0,47 грн) і на 1 грн власного капіталу (0,60грн).

Останнім етапом оцінки фінансового стану є аналіз складу заборгованості садівницьких підприємств (табл. 2.27).

Таблиця 2.27

**Склад кредиторської заборгованості садівницьких підприємств
корпорації «Миколаївсадвинпром», тис. грн***

Види зобов'язань	ЗАСТ "Зоря Інгулу"		ВАТ "Зелений Гай"		ТОВ "Оксамит"		ВАТ "Радсад"		ВАТ "Підгур'ївське"	
	На 1.01.06	На 1.01.07	На 1.01.06	На 1.01.07	На 1.01.06	На 1.01.07	На 1.01.06	На 1.01.07	На 1.01.06	На 1.01.07
Довгострокові зобов'язання	-	2955,5	-	-	-	-	279,3	1444,8	-	-
Короткострокові кредити банків	-	-	1868,6	870,3	155,6	0,8	325,0	-	-	-
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	47,8	980,2	19871,8	16279,0	242,0	123,8	439,3	1788,1	298,0	15,0
Поточні зобов'язання за розрахунками:										
з одержаних авансів	-	-	18189,2	8734,3	-	3,0	-	-	-	
з бюджетом	14,9	22,8	1071,6	1850,6	-	249,1	18,2	1547,0	14	15
зі страхування	12,9	5,1	39,5	35,6	3,0	7,0	103,0	78,1	5,0	7,0
з оплати праці	89,6	94,9	242,5	266,0	32,9	30,1	323,4	292,2	54,0	80,0
з учасниками	1,0	1,0	61,1	15,6	-	-	206,2	31,6	9,0	11,0
Інші поточні зобов'язання	19,0	106,8	49,1	21,1	2,7	-	-	1250,6	13,0	7,0
Поточна кредиторська заборгованість, всього	185,2	1210,8	41393,4	28072,5	436,2	413,8	1415,1	4987,6	393,0	135,0

*Розраховано автором за даними балансу (ф. №1).

Проведене дослідження кредиторської заборгованості вказує на те, що протягом 2006 року найшвидшими темпами зросли зобов'язання у ВАТ «Радсад», а

саме на 4,7 млн. грн, у тому числі з довгострокових кредитів банку - 1,2 млн. грн, з кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги - 1,3 млн. грн, з бюджетом - 1,5 млн. грн та з інших поточних зобов'язань - 1,2 млн. грн [70].

У ЗАСТ «Зоря Інгулу» зобов'язання зросли на 3,9 млн. грн, оскільки підприємством було одержано довгостроковий кредит банку на господарські потреби в розмірі 2,96 млн. грн, а також на 0,93 млн. грн зросла заборгованість за товари, роботи та послуги. Така ж ситуація спостерігається і в ТОВ НТЦ «Лан», де зобов'язання зросли на 596,5 тис. грн, що обумовлено отриманням короткострокового кредиту банку в розмірі 462,8 тис. грн. Слід зауважити, що у ВАТ «Зелений Гай» на кінець 2006 року зменшилась кредиторська заборгованість на 13,3 млн. грн за рахунок часткового погашення короткострокового банківського кредиту (998,3 тис. грн), заборгованості за товари, роботи та послуги (3,6 млн. грн), з одержаних авансів (9,4 млн. грн). У той же час в даному господарстві зросла заборгованість за розрахунками з бюджетом на 779 тис. грн.

На основі проведених досліджень нами виявлено, що садівницькі підприємства корпорації «Миколаївсадвинпром» мають задовільний фінансовий стан. На це вказують показники ліквідності і фінансової стійкості, а от фінансові результати діяльності дуже низькі, що обумовлено високою собівартістю реалізованої продукції, яка є перешкодою стабільного відтворення плодоягідного виробництва.

Обсяги дебіторської заборгованості у садівницьких підприємствах характеризують дані таблиці (табл. 2.28).

Дані таблиці 2.28 вказують на те, що ВАТ «Зелений Гай» серед підприємств корпорації «Миколаївсадвинпром» має найбільшу дебіторську заборгованість, яка зросла на 1,6 млн. грн, або у 1,5 рази, що стало можливим за рахунок збільшення довгострокової дебіторської заборгованості – на 104,2 тис. грн, дебіторської заборгованості за продукцію – на 1409,8 тис. грн, за розрахунками з бюджетом – на 147,5 тис. грн. Найшвидшими темпами за аналізований період зросла загальна величина дебіторської заборгованості у ЗАСТ «Зоря Інгулу», яка збільшилася на 1026,8 тис. грн, або у 2,7 рази, що обумовлено збільшенням дебіторської заборгованості за продукцію.

**Аналіз складу дебіторської заборгованості у садівницьких підприємствах
корпорації «Миколаївсадвинпром», тис. грн***

Види зобов'язань	ЗАСТ "Зоря Інгулу"		ВАТ "Зелений Гай"		ВАТ "Радсад"		ВАТ "Підгур'ївське"	
	На 1.01.06	На 1.01.07	На 1.01.06	На 1.01.07	На 1.01.06	На 1.01.07	На 1.01.06	На 1.01.07
Довгострокова дебіторська заборгованість	-	-	407,1	511,3	-	-	-	-
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (чиста реалізаційна вартість)	533,4	1584,5	2039,6	3449,4	3346,7	2361,9	440,0	466,0
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	-	-	1022,8	1170,3	648,8	1866,1	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	56,6	32,3	23,5	15,2	487,6	741,3	-	-
Усього	590,0	1616,8	3493,0	5146,2	4483,1	4969,3	440,0	466,0

*Розраховано автором за даними балансу (ф. №1).

Слід також відмітити, що у ВАТ «Радсад» і ВАТ «Зелений Гай» станом на початок 2007 року існує значна дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, що становить 1,9 та 1,2 млн. грн відповідно. Таке становище свідчить про ускладнення розрахункової дисципліни і про значне вилучення коштів з обороту, що досить негативно позначається на фінансовому стані садівницьких підприємств.

Проведений аналіз співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості вказує на те, що такі підприємства, як ЗАСТ «Зоря Інгулу», ВАТ «Радсад» та ВАТ «Підгур'ївське» в змозі погасити кредиторську заборгованість за рахунок надходження коштів від дебіторів. У той же час у ВАТ «Зелений Гай» великі розміри кредиторської заборгованості негативно впливають на його діяльність та свідчать про напруженість фінансового стану та платіжної дисципліни в даному підприємстві.

За сучасних обставин в аграрному виробництві, тільки активна державна підтримка дасть змогу збільшити виробництво високоякісної плодоягідної продукції, знизити затрати праці та коштів, одержати прибутки в розмірах, необхідних для розширеного відтворення садівництва, зміцнення конкурентоспроможності продукції та конкурентноздатності сільськогосподарських товаровиробників.

Проаналізувавши тенденції розвитку, дослідивши економіну ефективність ведення садівництва та оцінивши виробничо-господарську діяльність садівницьких підприємств регіону приходимо до висновків:

1. Аналіз трансформаційних перетворень у Миколаївській області протягом 2003-2007 років показав, що кількість сільськогосподарських садівницьких підприємств зменшилась з 47 до 19 господарств. Причиною цього є відсутність у країні елементарного економічного механізму з нормальним економічним середовищем, в якому могли б функціонувати виробничі структури садівництва будь-якої форми господарювання.

2. Аналіз плодючих насаджень сільськогосподарських підприємств у регіоні вказує на те, що за період з 1980 по 2007 роки темпи скорочення площі становили у середньому 359 га на рік за стійкості 89%, що зумовлено активними темпами вибуття з господарського обороту багаторічних насаджень у зв'язку з закінченням продуктивного терміну експлуатації. Максимальний валовий збір плодів протягом 1980-2007 рр. було отримано у 1984-1987 роки (230,5 тис. ц з площі 10,6 тис. га) при урожайності 21,8 ц з 1 га, а мінімальний (109,0 тис. ц) у 2004-2007 роки при урожайності 24,8 ц з 1 га, що обумовлено значним зменшенням плодоносних площ, скороченням кваліфікованої робочої сили, енергетичних, фінансових та інших ресурсів, а також порушенням основних агротехнічних вимог вирощування плодючих культур внаслідок слабкої матеріально-технічної бази господарств, зменшення доз внесення добрив, погіршення захисту культур від шкідників та хвороб.

3. Досліджуючи багаторічні насадження садівницьких господарств Миколаївської області, виявлено, що їх вік перевищує 20-25 років, а це зумовлено зниженням ефективності галузі при недотриманні садообороту. Так, у 2007 році планомірне відтворення спостерігалось лише у насадженнях вишні, абрикос, персику та ягідників. А от значна частка плодоносних насаджень яблук (86%), груші (91%) та черешні (97%) обумовлена порушенням садообороту.

4. Проведений факторний аналіз за адміністративними районами вказує на те, що зміна прибутку на 1 га плодючих насаджень зумовлена впливом чоти-

рьох факторів, серед яких у більшості господарств ціна реалізації продукції має найвагомий вплив на прибуток з розрахунку на 1 га саду, тобто ринок визначає економічні показники розвитку галузі. Так, найбільше відхилення (збільшення) прибутку виявлено у Первомайському районі в розмірі 2066,8 грн, що на 668,9 грн відбулось за рахунок підвищення ціни реалізації, на 596,9 грн - підвищення урожайності, на 584,5 грн - підвищення рівня товарності та на 216,4 грн - зниження собівартості.

5. Успішний розвиток спеціалізації плодоягідного виробництва відбувається, насамперед, у господарствах з високим рівнем механізації виробничих процесів, прогресивними формами організації та мотивації праці.

6. Проведені нами групування показали, що підвищення рівня концентрації садівництва у сільськогосподарських підприємствах регіону забезпечило значне зростання валового збору та зниження трудомісткості вирощування плодової продукції. Крім того, важливою є проблема досягнення оптимального рівня концентрації виробництва, вирішення якої в кінцевому рахунку зводиться до визначення раціональних розмірів організаційних форм плодового виробництва. Так, найвищий рівень концентрації спостерігається в господарствах, де у середньому на 1 господарство площа насаджень у плодоносному віці складає 376 га.

7. Розвиток садівництва значною мірою залежить від стану матеріально-технічної бази. Так, по садівницьких господарствах спостерігається зниження фондівіддачі та підвищення фондомісткості продукції.

8. Аналіз показників ліквідності і фінансової стійкості вказує на задовільний фінансовий стан садівницьких підприємств корпорації «Миколаївсадвинпром». Крім того, садівницькі підприємства регіону потребують фінансового оздоровлення шляхом пільгового кредитування, введення державного страхування плодкових насаджень, встановлення державного замовлення на плодову продукцію та подальшого збереження 1% збору на розвиток садівництва, виноградарства та хмелярства для ефективного ведення галузі.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО ВЕДЕННЯ САДІВНИЦТВА

3.1. Вдосконалення механізму державного регулювання і підтримки виробництва садівницької продукції

Багаторічний світовий досвід переконливо свідчить про необхідність державного регулювання економіки садівництва незалежно від того, яка форма власності домінує. Щоправда, рівень і форми втручання у розвиток садівницького комплексу в різних країнах неоднакові. Зокрема, у Польщі для закладання саду або розсадника надається кредит на 25 років під досить невисокі відсотки – 0,5-2% річних, які цілком сплачує знов-таки держава. Половину коштів, витрачених на закладку, садівнику відшкодовують. При цьому є програма підтримки молодих фермерів – тільки підйомних для обзаведення господарством він одержує 50 тис. євро безповоротної позички, плюс всі інші пільги та виплати [18].

Невідкладними завданнями у сфері аграрної політики є створення регулюючої законодавчої бази для забезпечення сприятливих правових і економічних умов стабілізації і розвитку агропромислового комплексу України, удосконалення цінового механізму і податкової системи, фінансово-кредитне забезпечення АПК, поліпшення інвестиційної аграрної політики, перенесення на місцеві органи влади основного тягаря створення соціальної інфраструктури на селі, здійснення необхідного протекціонізму для вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, щоб оберігати їх від демпінгового імпорту і різних коливань світової кон'юнктури.

За умов розбудови Україною незалежної ринкової економіки одними з галузей сільського господарства, що найбільш потребують державної підтримки, стали садівництво, виноградарство та хмелярство.

Після розформування у 1985 році Головлісхпрому, одночасної відміни виділення бюджетних асигнувань на закладання садів та виноградників і під час

дії так званої «антиалкогольної компанії» розпочався занепад садівництва, виноградарства і виноробства, який посилювався невдалими реорганізаціями в управлінні даними галузями, що завдало величезної шкоди і втрат державі [111, с.12].

У садівницьких підприємствах України, а Миколаївської області зокрема, найгострішою на сучасному етапі є проблема фінансового забезпечення ефективного розвитку промислового садівництва, характерною ознакою якого є різке скорочення площ багаторічних насаджень. Ситуація, яка склалася в галузі за останні роки, потребує удосконалення економічного механізму державного регулювання, спрямованого на підвищення ефективності садівницького підкомплексу України і забезпечення розширеного відтворення плодоягідного виробництва.

Проблемні питання розвитку промислового садівництва досить змістовно досліджені в роботах О.Ю. Єрмакова [38], В.А. Рудьова [113. 114], О.М. Шестопала [176, 177] та інших. Механізм державного регулювання галузі деякою мірою досліджували А.В. Рибак [111] та Л.Д. Тулуш [156].

Перші кроки в державному регулюванні садівницького підкомплексу розпочаті зі створення у 1990 році в Україні асоціації садівницьких, виноградарських і виноробних підприємств – Укрсадвинпром, що обумовлено пошуком садівників та виноградарів нових організаційних структур виробництва та управління. З метою поширення державного керівництва у грудні 1994 році Указом Президента України було створено Державний комітет України з питань садівництва, виноградарства та виноробної промисловості. У той же час на початку 2000 року у зв'язку із змінами у структурі центральних органів він реорганізований у державний концерн «Укрсадвинпром» та асоціації «Укрвино».

Український державний концерн з питань садівництва, виноградарства, виноробної промисловості (Укрсадвинпром) є однією з головних організаційних структур, на яку керівними органами держави покладено завдання ефективного використання інновацій у садівництві, участь у державній підтримці промислового садівництва і виноградарства; вивчення кон'юнктури внутрішнього і зарубіжного ринків садівницької продукції, оптимізація галузевої і міжгалузевої кооперації [156].

Порядок справляння збору та використання коштів на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства визначали наприкінці 90-х років такі нормативно-правові документи як Закон України «Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства» від 9.04.1999р. №587-XIV та Постанова КМУ «Про затвердження порядку справляння збору та використання коштів на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства» від 29.06.1999р. №1170 (зі змінами №2152 від 25.11.99). На виконання вищезазначеного закону, Міністерством аграрної політики України видано Наказ від 31.08.2000р. №165 «Про стан і перспективи розвитку садівництва, виноградарства та виноробної промисловості», яким затверджено заходи щодо стабілізації садівництва і виноградарства та перспективи їх розвитку на 2000-2005 роки. Ці нормативні документи на той час визначали економічний механізм державного регулювання і підтримки виробництва садівницької продукції.

Згідно постанови КМУ №1170 у 1999-2003 роках 70% збору акумулювалося на рівні Державного казначейства, тобто централізувалося, тоді як 30% залишалося на місцях і використовувалося обласними управліннями сільського господарства. За час дії цієї постанови в Україні у 2000-2003 роках надходження коштів 1% збору становило близько 525 млн. грн, або 131 млн. грн у середньому на рік [156, с. 61].

Таблиця 3.1

Фінансування з бюджету витрат на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями по корпорації «Миколаївсадвинпром»*

Показники	2000р.	2001р.	2002р.	2003р.	2003р. у % до	
					2000р.	2002р.
Посаджено багаторічних насаджень, га	561,5	627,2	579,8	501,3	89,3	79,9
Фактичні витрати на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями, тис. грн	9933,5	15862,9	16953,9	18337,4	184,6	115,6
Компенсовано витрат – всього, тис. грн	5331,1	9330,0	9636,4	9520,4	178,6	102,0
у т.ч. за рахунок 70%	4769,9	8551,0	8753,4	8690,2	182,2	101,6
за рахунок 30%	561,2	779,0	883,0	830,2	147,9	106,6
Фактично компенсовано витрати на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями, %	53,7	58,8	56,8	51,9	96,6	88,3

*Розраховано на основі даних садівницьких підприємств по корпорації «Миколаївсадвинпром».

Обсяги фінансування заходів щодо підтримки садівництва, виноградарства та хмелярства в Україні за 2000-2003 роках дорівнювали близько 545 млн. грн, або 136 млн. грн у середньому на рік [156].

У той же час по підприємствам корпорації «Миколаївсадвинпром» за цей період було посаджено 2269,8 га, або 567,45 га в середньому на рік (табл. 3.1). При цьому витрати на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями за 2000-2003 роках склали 61087,7 тис. грн, зокрема, компенсовано (згідно постанови КМУ №1170) 33817,9 тис. грн (за рахунок 70% - 30764,5 тис. грн і за рахунок 30% - 3053,4 тис. грн). У середньому за цей період з державного бюджету компенсовано 55,4% фактичних витрат сільськогосподарських підприємств на закладання та догляд за багаторічними насадженнями.

Зазначимо, що порядок фінансування потреб садівництва з 2004 року суттєво змінився, а саме централізація 1% збору від алкогольних напоїв у повному обсязі встановлена на рівні держави. У той же час Законом України «Про Державний бюджет України на 2004 рік» збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства у повному обсязі було передбачено зараховувати до загального фонду Державного бюджету України. Крім того, у 2004 році фактично діяли два Порядки: один – визначений постановою КМУ від 29.06.99 №1170, а другий – спільним наказом Мінагрополітики та Мінфіну від 21.05.2004 №178/346. Проте останнім Порядком не передбачено видатки на придбання техніки, розкорчовування насаджень та рекультивацію земель, що будуть використовуватись для закладання багаторічних насаджень. Таким чином, це призвело до ускладнення у використанні коштів.

З приводу цього, до доходної частини бюджету у 2004 році було перераховано 185,1 млн. грн 1% збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства. Видатки із загального фонду державного бюджету склали 101,4 млн. грн, тобто господарства, які займаються посадкою і доглядом за молодими багаторічними насадженнями недоотримали державну підтримку у розмірі майже 76 млн. грн. У результаті порушення Закону України «Про збір на розвиток ви-

ноградарства, садівництва і хмелярства» Мінфіном 41,1% надходжень державного бюджету від 1% збору у 2004 році направлено на інші цілі [48].

У 2005 році Кабінетом Міністрів України від 15.07.2005 №587 скасовано постанову КМУ №1170 і у новій редакції прийнято постанову «Про затвердження порядку справляння збору та використання коштів на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства».

На виконання постанови КМУ №587 було затверджено Наказ Міністерства аграрної політики України від 04.03.08 №117 «Про затвердження нормативів витрат на проведення відповідних робіт, в межах яких проводиться компенсація суб'єктам господарювання у виноградарстві, садівництві і хмелярстві» [2, с.19-24]. Крім того, КМУ від 04.05.2007 №613 було внесено зміни до постанови КМУ №587.

Згідно із вищезазначеною постановою Уряду №613, кошти, що надійшли до спеціального фонду державного бюджету від збору, спрямовуються за бюджетною програмою 2801350 «Закладення і нагляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками» - 90%, з них на здійснення фінансової підтримки розвитку виноградарства у розмірі 70% і садівництва – 30% та за бюджетною програмою 2801510 «Фінансова підтримка розвитку хмелярства» – 10%. Один відсоток бюджетних коштів, передбачених на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, спрямовується на фінансування витрат для проведення науково-технічних досліджень та розробок у цих галузях у порядку, визначеному Мінагрополітики [1].

Бюджетні кошти надаються суб'єктам господарювання незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, які займаються виноградарством, садівництвом і хмелярством, крім суб'єктів господарювання, яких визнано банкрутами, проти яких порушено справу про банкрутство, які більше ніж півроку мають заборгованість із сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів, для компенсації здійснених у поточному бюджетному році витрат (без урахування сум податку на додану вартість) з проведення проектних робіт, підготовки ґрунту та посадки, догляду за молодими насадженнями, спорудження шпалери і краплинного зрошення, при-

дбання садивного матеріалу у виробників, внесених до Державного реєстру виробників насіння і садивного матеріалу, або у будь-яких суб'єктів господарювання за наявності сертифіката походження на такий садивний матеріал у виноградарстві та садівництві, підвісних матеріалів і засобів захисту рослин для хмелярства, відповідно до затверджених Мінагрополітики нормативів витрат на 1 гектар, що визначаються залежно від зон закладення насаджень, схем посадок, а також з урахуванням витрат з виконання відповідних робіт (додаток С).

Під витратами, які підлягають компенсації, слід розуміти вартість робіт та послуг, зазначених вище, та вартість придбаних матеріальних цінностей за умови їх використання для виконання таких робіт.

Механізм фінансування з бюджету суб'єктів садівницького підкомплексу за рахунок 1% збору, вимагає від господарств подання районним комісіям такого переліку документів: один раз на рік – акти інвентаризації виноградників, садів, ягідників та хмільників, технологічні карти та кошториси на виконання робіт; документи, які дають право на користування земельною ділянкою; проектно-кошторисну документацію на створення виноградників та плодово-ягідних насаджень, затверджену Мінагрополітики; бізнес-план діяльності, яка провадиться у хмелярстві; річний звіт про результати фінансово-господарської діяльності за попередній рік. Крім цього, щомісяця – заяву про компенсацію; акт про фактичний обсяг виконаних робіт та витрат; реєстри витрат з виконання робіт разом із завіреними копіями первинних бухгалтерських документів.

Для розгляду заяв про компенсацію та документів, поданих суб'єктами господарювання, вирішення інших питань щодо виплати компенсації за рахунок бюджетних коштів Мінагрополітики утворює комісію в установленому ним порядку. Поряд з цим створені комісії визначають попередній обсяг фінансової підтримки відповідно до кожного одержувача, виходячи з фактичних площ молодих багаторічних насаджень та затверджених нормативів витрат на 1 гектар насаджень.

Зокрема, з метою контролю за фактичними обсягами витрат на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями, виконаними відповід-

ними суб'єктами господарювання, районні комісії проводять виїзні перевірки в період закладання плодоягідних та виноградних насаджень.

Крім того, суб'єкти господарювання подають письмове зобов'язання повернути до бюджету у місячний строк бюджетні кошти у разі встановлення контролюючими органами факту їх незаконного одержання та нецільового використання (у разі неповернення коштів у зазначений строк нараховується пеня у розмірі 120 відсотків річних облікової ставки Національного банку за кожний день прострочення). При цьому у разі встановлення зазначеного факту припиняється надання суб'єкту господарювання будь-яких бюджетних коштів протягом поточного та трьох наступних бюджетних періодів.

На підставі поданих документів про витрати на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями та результатів виїзних перевірок комісії визначають попередні обсяги компенсації для кожного суб'єкта господарювання з урахуванням фактичних витрат та нормативів витрат на 1 гектар, під час розрахунку яких застосовується коефіцієнт повноти виконання робіт, що визначається як відношення фактично здійснених витрат з виконання таких робіт до затвердженого нормативу витрат.

Районні комісії, утворені для вирішення питання надання бюджетних коштів на розвиток виноградарства і садівництва, щомісяця до 10 числа наступного періоду подають підтверджувальні документи обласним комісіям. При цьому обласні комісії подають Мінагрополітики щомісяця до 15 числа наступного періоду зведену відомість фактичних витрат та попередніх обсягів компенсації з підтвердними документами.

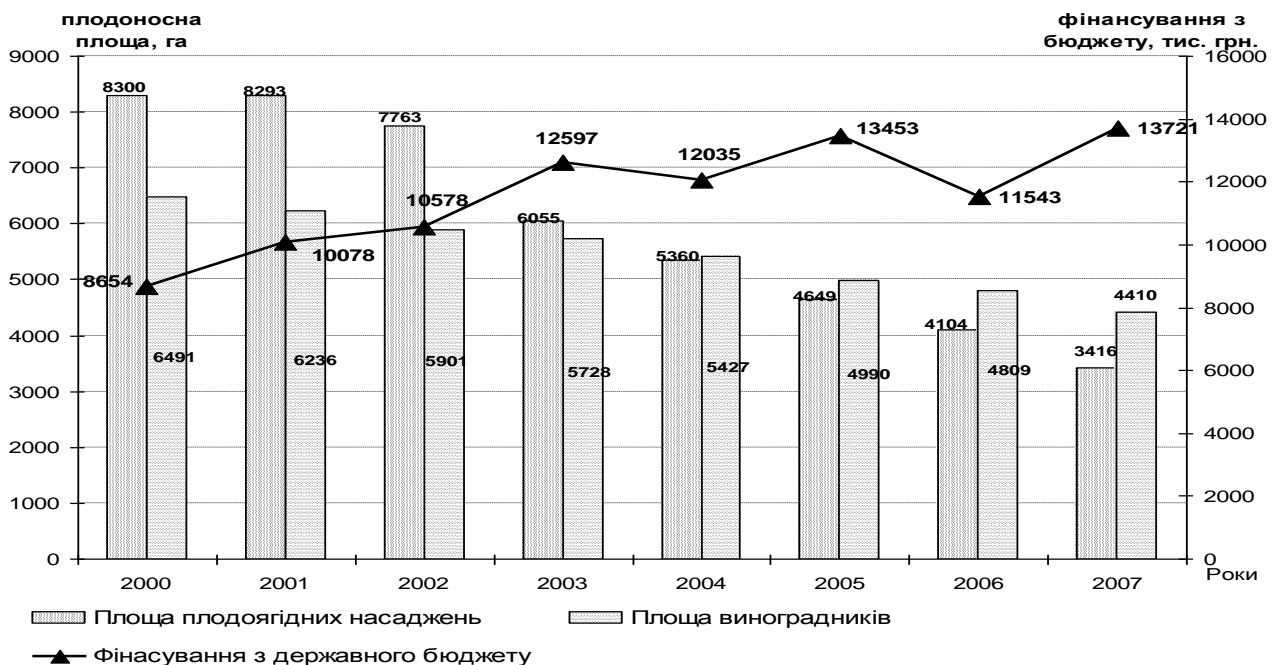
Комісія, утворена Мінагрополітики, розглядає інформацію про попередні обсяги компенсації, подану відповідними комісіями, та визначає остаточний обсяг компенсації, що затверджується Міністерством, відповідно до кожного суб'єкта господарювання із застосуванням знижувального коефіцієнта, який обчислюється на відповідний період, з урахуванням узагальнених попередніх обсягів компенсації.

На підставі остаточних обсягів компенсації визначених комісією, утвореною Мінагрополітики, Міністерство аграрної політики здійснює видатки з ви-

плати компенсації шляхом перерахування відповідних коштів із свого реєстраційного рахунка на поточні рахунки суб'єктів господарювання, відкриті в установах банків. Підставою для перерахування коштів є платіжне доручення та рішення про здійснення компенсації, підписане відповідальними особами.

Суб'єкти садівницького підкомплексу після надходження бюджетних коштів у двотижневий термін подають районним управлінням агропромислового розвитку звіт про їх використання. Поряд з цим районні держадміністрації узагальнюють у п'ятиденний термін зазначені у звітах відомості та подають до обласних держадміністрацій, які передають Міністерству аграрної політики.

При цьому маємо звернути увагу й на те, що однією з причин скорочення обсягів виробництва плодів, ягід та винограду, а наразі і споживання їх населенням України, є відсутність у сільгоспвиробників власних обігових коштів, незадовільна кредитна політика та недостатність фінансування з державного бюджету на закладання та догляд за молодими садами та виноградниками. Внаслідок цього простежується негативна тенденція у розвитку садівницько-виноградарського комплексу (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Динаміка плононосних площ садів і виноградників та обсяги державної підтримки на закладання та догляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками по сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області [133; 134; 135; 136; 137; 138; 139; 140]

Як видно з рисунка, середньорічні обсяги фінансування з бюджету на посадку та догляд за молодими садами і виноградниками становили біля 11582,5 тис. грн, однак плодоносна площа садів і виноградників продовжує стрімко скорочуватись.

Рахунковою палатою України виявлено, що система фінансування з бюджету заходів на закладання та догляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками залишається недоступною для всіх господарств, які займаються садівництвом та виноградарством в Україні. Так, із 1119 господарств, які подали документи на одержання державної підтримки у 2004 році, її одержали лише 605 господарств, що становить 54,1%. В окремих областях ряд фермерських господарств, які займаються садівництвом, взагалі не були включені до регіональних програм розвитку галузі, що позбавило їх можливості одержання державної підтримки [48].

Крім того, відсутність у багатьох садівницьких підприємств власних коштів та необоротних активів для застави є перешкодою отримання кредитних ресурсів, які можуть бути направлені на закладання садів з послідуною частковою компенсацією витрат з бюджету за рахунок 1 % збору з алкогольних напоїв та пива. Тому, з 2005 року допомога держави направлена на підтримку потужних виробничо-промислових об'єднань, в яких вирощування виноградників та садів, у більшості випадків, не є основною діяльністю.

Поряд з цим основна частина валового збору фруктів та винограду в Україні припадає на господарства населення, які не мають підтримки з боку держави на закладання та нагляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками. Все це призводить до того, що, за даними статистики, обсяги імпорту винограду та плодоягідної продукції в десятки, а по окремих культурах у сотні разів перевищують її експорт, що обумовлено, насамперед, державним збалансуванням попиту та пропозиції відповідно до норм споживання за рахунок імпорту. При цьому на ринках України в останній час домінують закордонні фрукти і ягоди, користь від споживання яких для здоров'я громадян досить

часто є сумнівною, що обумовлено необізнаністю споживачів стосовно технології виробництва та тривалого періоду їх зберігання.

Згідно вищевикладеного, слід відмітити, що недосконалість чинного законодавства, яке регулює використання збору на розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства, призводить до нецільового та неефективного використання бюджетних коштів, а також до невиконання Програми розвитку садівництва, виноградарства та розсадництва у сільськогосподарських та інших господарствах України. Вказує на те, що за останні роки постійно змінювалися правила надання підтримки та її напрямки для садівництва, що завдало сільськогосподарським господарствам додаткових матеріальних збитків. Крім того, має місце невчасна державна підтримка галузі за рахунок 1% збору, коли оптимальні строки агротехнологічних заходів у більшості випадків вже пройшли. Внаслідок цього по корпорації «Миколаївсадвинпром» у 2004 році витрати на закладання та догляд за молодими садами і ягідниками становили 2728,9 тис. грн, а фінансування з бюджету 640 тис. грн, або 23,5%, що призвело до недотримання садівницькими підприємствами державної підтримки в розмірі 867,8 тис. грн, або 31,8% порівняно з фінансуванням галузі в середньому за 2000-2003 роки (додаток Т).

Програма по відшкодуванню витрат на садіння і догляд за молодими насадженнями діє в усіх областях України, і в Миколаївській області зокрема. В області функціонує корпорація «Миколаївсадвинпром», що об'єднує близько 18 підприємств, 9 з яких виробляють садівницьку продукцію. Так, у 2005 році в програмі брало участь 15 підприємств (у т.ч. 7 садівницьких), якими закладено молодих насаджень на площі 412,9 га, у тому числі виноградників 192,4 га, садів 219,5 га і маточників 1 га. При цьому витрати по закладанню молодих садів і ягідників становили 2204,1 тис. грн, 72,4 % з яких складала вартість саджанців. Крім цього було збудовано крапельне зрошення на площі 178,9 га, фактичні витрати по якому склали 1417,1 тис. грн, а в середньому на 1 га 7,92 тис. грн (додаток У). Слід відмітити, що найбільша питома вага площ закладання садів та будівництва зрошення зосереджена у ЗАСТ «Зоря Інгулу» (27,5% та 52% ві-

дповідно). Підприємствам корпорації було компенсовано 2740,7 тис. грн, або 48,7% від здійснених витрат згідно з їх нормативами. У той же час слід відмітити, що по корпорації «Миколаївсадвинпром» у 2005 році фактичні витрати на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями перевищували нормативи на 6,2%, у тому числі по виноградниках – 5,4%, а по садах і ягідниках – 8,1%.

Проведені дослідження показали, що в 2006 році було закладено 499,9 га багаторічних насаджень, з яких виноградників – 384,6 га, або 77%, садів і ягідників – 114,3, або 22,9%, у тому числі зерняткових – 5 га, кісточкових – 100,9га, ягідників – 8,4 га та маточники – 1 га (додаток Ф). В даному періоді серед садів і ягідників домінують кісточкові плоди, а саме закладання персика.

З приводу цього слід відмітити, що в ринкових умовах видовий склад промислових насаджень визначає прибутковість тієї чи іншої культури, і в зв'язку з цим садівницькі господарства півдня України збільшують питому вагу площ персика, черешні, для вирощування яких сприятливі природно-кліматичні умови даної зони. Ці зміни в породному складі промислових насаджень насамперед зумовлені вимогами внутрішнього ринку і збільшенням попиту на кісточкові та ягідні культури, що обумовлено високими цінами даної продукції на ринку, які забезпечуватимуть виробникам садівницької продукції ефективно ведення галузі.

Доречно звернути увагу на те, що у 2006 році велика питома вага (77%) закладання багаторічних насаджень припадає на виноградники, що обумовлено у першу чергу наявністю власних винзаводів. Це дає можливість господарствам розширювати площі виноградних насаджень для максимального завантаження переробних потужностей заводу, виходячи з наявності потенційних трудових і фінансових ресурсів. При цьому наявність агропромислового комбінування у виноградарстві передбачає виробництво, зберігання, переробку та вихід готової виноробної продукції на ринок, що дає можливість ефективно функціонувати даній галузі.

Фактичні витрати на закладання та догляд за багаторічними насадженнями у 2006 році по корпорації «Миколаївсадвинпром» склали 20111,7 тис. грн, з

них виноградники – 14885,1 тис. грн, або 74%, сади і ягідники – 5179,8 тис. грн, або 25,8%, у тому числі зерняткові – 3283,3 тис. грн, або 63,4%, кісточкові – 1478,3 тис. грн, або 28,5%.

У той же час витрати на будівництво зрошення для плодів і ягід на площі 149,2 га склали 1260,9 тис. грн, або 24,1% від загального обсягу витрат. Досить значними (40,8%) є витрати по догляду за молодими насадженнями, що зумовлено ефективним використанням засобів захисту рослин.

Слід зазначити, що майже при однаковій площі молодих насаджень у ВАТ «Зелений Гай» і ЗАСТ «Зоря Інгулу» фактичні витрати на їх догляд істотно різняться і становлять відповідно 21,1% і 46,4% по корпорації.

Обсяги державної підтримки розвитку садівництва за рахунок 1% збору характеризують дані таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Динаміка обсягів та структури державної підтримки розвитку садівництва по сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області*

Назва господарства	2004 рік		2005 рік		2006 рік		Разом за період 2004-2006 рр.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
ВАТ «Зелений Гай»	130,0	9,70	660,0	22,19	279,0	12,96	1069,0	16,53
ВАТ «Підгур'ївське»	90,0	6,72	257,3	8,65	125,0	5,81	472,3	7,30
СЗАТ «Зоря Інгулу»	370,0	27,61	922,0	31,01	928,0	43,10	2220,0	34,33
ВАТ «Богданівський плодородсадник»	50,0	3,73	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0	0,77
ВАТ «Радсад»	0,0	0,0	618,0	20,78	166,0	7,71	784,0	12,12
СЗАТ «Ольвія»	0,0	0,0	93,0	3,13	206,0	9,57	299,0	4,62
СЗАТ «Дніпро»	0,0	0,0	68,0	2,29	29,0	1,35	97,0	1,50
ТОВ «Оксамит»	0,0	0,0	122,4	4,12	37,0	1,72	159,4	2,46
Разом по корпорації «Миколаївсадвинпром»	640,0	47,76	2740,7	92,16	1770,0	82,21	5150,7	79,65
ФГ «Вікторія»	20,0	1,49	52,0	1,75	13,0	0,60	85,0	1,31
ВАТ «Шляховий»	20,0	1,49	0,0	0,0	0,0	0,0	20,0	0,31
ТОВ «Поиск-Ніка»	40,0	2,99	13,0	0,44	12,0	0,56	65,0	1,01
ФГ «Золота рибка»	20,0	1,49	146,0	4,91	289,0	13,42	455,0	7,04
СТОВ «Дружба»	90,0	6,72	22,0	0,74	67,0	3,11	179,0	2,77
ТОВ ТНК «НВС»	150,0	11,19	0,0	0,0	0,0	0,0	150,0	2,32
ТОВ НТЦ «Лан»	20,0	1,49	0,0	0,0	2,0	0,09	22,0	0,34
ТОВ «Сави»	150,0	11,19	0,0	0,0	0,0	0,0	150,0	2,32
ПОВСП ім. Т.Г.Шевченка	190,0	14,18	0,0	0,0	0,0	0,0	190,0	2,94
Всього по області	1340,0	100,00	2973,7	100,00	2153,0	100,00	6466,7	100,00

*Розраховано на основі даних садівницьких підприємств Миколаївської області.

У 2006 році садівницьким підприємствам корпорації «Миколаївсадвинпром» було компенсовано 1770 тис. грн, або 34,2% від здійснених витрат (табл. 3.2). При цьому фактичні витрати на закладання та догляд за молодими садами і ягідниками перевищували нормативні на 25%.

Потрібно відзначити, що державна підтримка розвитку виноградарства і садівництва за 2006 р. склала 11543,4 тис. грн, з яких 10158,4 тис. грн, або 88%, по корпорації, з яких 17,4 % на розвиток садівництва.

Розмір державної підтримки на закладання та догляд за молодими садами з розрахунку на 1 га саду характеризують дані таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Фінансування з бюджету витрат на закладання та догляд за садами за рахунок 1% збору по підприємствах корпорації «Миколаївсадвинпром» з розрахунку на 1 га саду, грн*

Підприємство	Види робіт							
	Посадка		Установка шпалери		Будівництво зрошення		Догляд за молодими садами	
	Фактичні витрати	Компенсація з бюджету	Фактичні витрати	Компенсація з бюджету	Фактичні витрати	Компенсація з бюджету	Фактичні витрати	Компенсація з бюджету
2004 рік								
ВАТ «Зелений Гай»	3541	1342	1250	474	7264	2753	1950	739
ЗАСТ «Зоря Інгулу»	4925	1522	-	-	-	-	2602	804
ВАТ «Підгур'ївське»	2885	2239	-	-	-	-	3875	3007
ВАТ «Радсад»	5667	-	-	-	-	-	2075	-
2005 рік								
ВАТ «Зелений Гай»	21936	9306	-	-	4305	1826	2781	1180
ЗАСТ «Зоря Інгулу»	9738	4355	4489	2008	5837	2610	3575	1599
ВАТ «Підгур'ївське»	7000	3020	12900	5565	8570	3697	3101	1338
ВАТ «Радсад»	6383	3395	2119	1127	14286	7598	583	310
СГ ЗАТ «Дніпро»	4418	2473	-	-	-	-	-	-
СЗАТ «Ольвія»	5481	4375	-	-	-	-	1288	1028
2006 рік								
ВАТ «Зелений Гай»	-	-	8928	2293	11205	3003	2001	536
ЗАСТ «Зоря Інгулу»	5928	2200	9625	3573	8006	2972	5555	2062
ВАТ «Підгур'ївське»	9280	3452	6654	2475	-	-	5842	2173
ВАТ «Радсад»	-	-	-	-	-	-	2109	739
СГ ЗАТ «Дніпро»	3562	1568	-	-	-	-	940	414
СЗАТ «Ольвія»	5501	3278	-	-	-	-	2888	1721
ТОВ «Оксамит»	6367	1080	-	-	-	-	907	154

*Джерело: Кошторис витрат на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями за 2004-2006 рр. та первинні данні щодо фінансування садівництва по корпорації «Миколаївсадвинпром»

Дані таблиці 3.3 вказують на зміну компенсації витрат на закладання та догляд 1га саду протягом 2004-2006рр. у господарствах корпорації «Миколаївсадвинпром»: ВАТ «Зелений Гай» (37,9; 42,4; 26,8%), ЗАСТ «Зоря Інгулу» (30,9; 44,7; 37,1%), ВАТ «Підгур'ївське» (77,6; 43,2; 37,2%).

Отже, механізм фінансування розвитку садівництва, насамперед, залежить від терміну та повноти подання документів про фактичні витрати на закладання та догляд садів і ягід на засідання Конкурсної комісії згідно законодавства. При цьому фахівці корпорації «Миколаївсадвинпром» консультують керівників та головних агрономів садівницьких підприємств з приводу того, коли краще закладати сад, щоб швидше одержати часткову компенсацію з бюджету.

Компенсація витрат на закладання та догляд за рахунок 1% збору відбувається поступово протягом року та залежить від кількості засідань Конкурсної комісії (додаток X). Крім того, поступове надходження коштів із бюджету на рахунки садівницьких підприємств сприяє лише покриттю банківських відсотків та частковому погашенню кредиту. Так, фінансування галузей садівництва і виноградарства в розрізі областей України протягом 2000-2007 років показав, що на I-му місці знаходиться Одеська область (328791 тис. грн, або 28,9% по Україні), а на II-му АР Крим (180386 тис. грн, або 16,4%) і III-му Херсонська область (148664 тис. грн, або 13,5%). У той же час Миколаївська область отримала на 05.09.2007р. 85308 тис. грн, або 7,7% і посіла IV-те місце.

Вважаємо, що при такій фінансовій підтримці галузі, система державного регулювання повинна передбачати надання виробникам пільгових безвідсоткових кредитів на закладання та догляд за плодоягідними насадженнями до вступу їх у товарне плодоношення. У даній ситуації слід знизити існуючі кредитні ставки на створення багаторічних насаджень і виробничої інфраструктури (холодильників для зберігання, цехів для переробки) до 5-7%, насамперед, за рахунок державного регулювання стосовно здешевлення кредитів [44].

Порівняльний аналіз розміру підтримки садівництва і виноградарства за 2006 рік свідчить про те, що по корпорації «Миколаївсадвинпром» витрати на закладання та догляд були відшкодовані на 51%, а до витрат до нормативу на

56%, в тому числі (без 50% догляду) – 65%. Так, рівень компенсації по виноградниках становив – 56, 60, і 69%, а по садах і ягідниках – 34, 42, 51% (додаток Ц).

Викладене вище вказує на те, що запроваджена Кабінетом Міністрів України, Мінагрополітики та Мінфіном система фінансування з державного бюджету видатків на закладання та догляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками не створює рівні умови доступу до державної підтримки господарствам, які займаються садівництвом і виноградарством. Внаслідок чого, не забезпечується розширене відновлення багаторічних насаджень та догляд за ними, а також внутрішній контроль за повнотою надходження коштів до одержувачів та витрачання їх за цільовим призначенням.

Динаміку обсягів сплати 1% збору з алкогольних напоїв і пива до бюджету та фінансування розвитку багаторічних насаджень характеризують дані таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

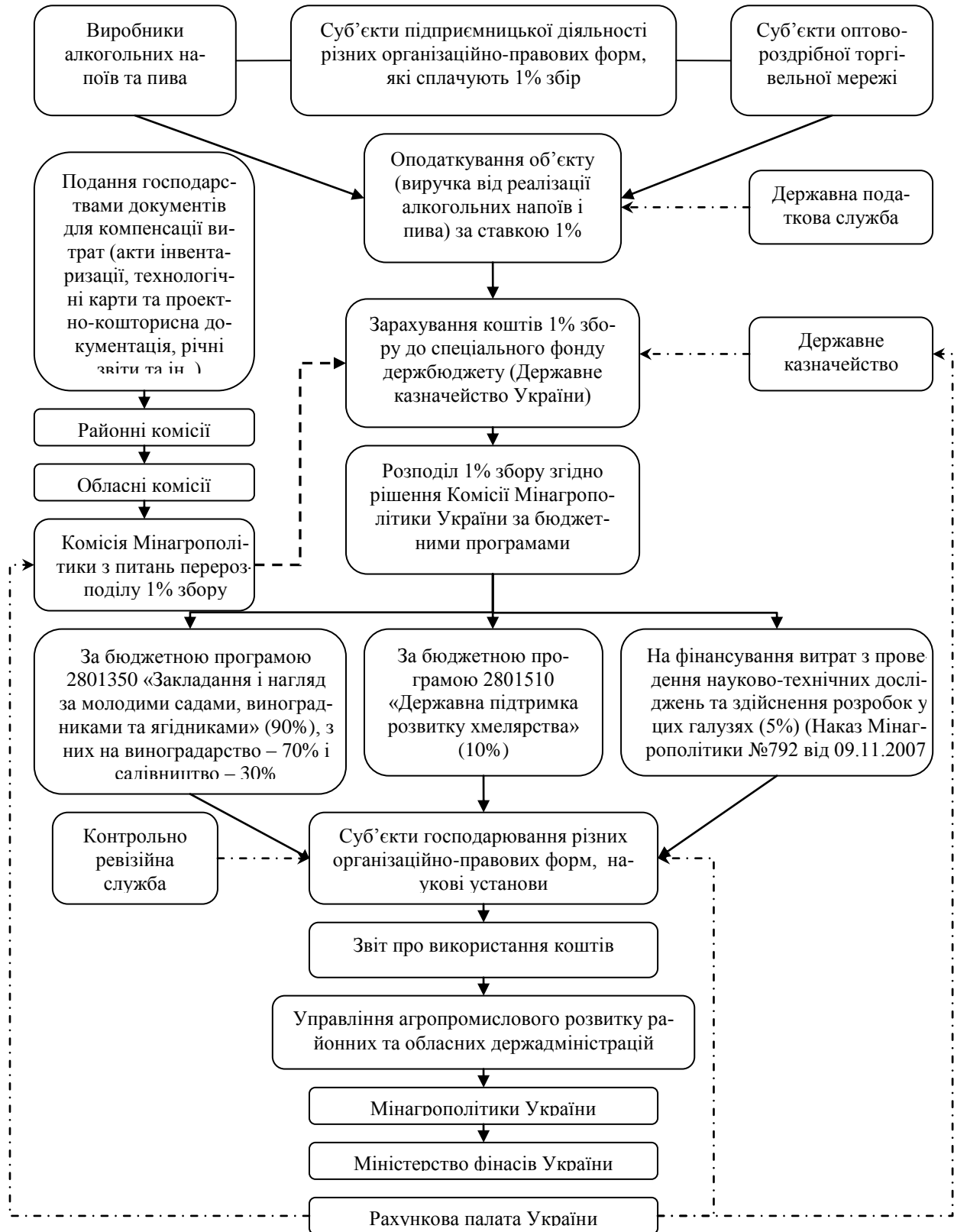
Динаміка обсягів сплати 1% збору з алкогольних напоїв і пива та фінансування з бюджету витрат на закладання та догляд за багаторічними насадженнями по Миколаївській області, тис. грн*

Роки	Сплачено 1% збору з алкогольних напоїв та пива	Фінансування сільськогосподарських підприємств з бюджету за рахунок 1% збору	Відхилення	
			+, -	%
2001	2664,7	10078,0	7413,3	378,2
2002	3054,3	10578,0	7523,7	346,3
2003	3489,5	12597,0	9107,5	361,0
2004	4333,0	12035,0	7702,0	277,8
2005	4931,9	13453,0	8521,1	272,8
2006	6066,9	11543,0	5476,1	190,3
2007	8462,7	13721,0	5258,3	162,1

* Розраховано за даними Державної податкової служби та Головного управління статистики Миколаївської області [140]

Так, дані таблиці 3.4 вказують на те, що за період з 2001-2007 рр. обсяг сплаченого в області 1% збору з алкогольних напоїв і пива до бюджету зростає, але значно менше потреби в коштах, які необхідні для фінансування розвитку багаторічних насаджень. Поруч із цим обсяги фінансування з бюджету значно перевищують надходження коштів до спеціального держфонду (на 62,1% у 2007 році), а це вказує на перерозподіл останніх між регіонами України.

З вище викладеного слід навести систему державного регулювання за спра-влянням 1% збору та контролю за його цільовим використанням (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Система дії механізму справляння 1 % збору та контролю за використання коштів на розвиток садівництва

З приводу зміцнення матеріальної бази дослідних установ та розробки інновацій затверджено Наказ Міністерства аграрної політики України від

09.11.2007 №792, який визначає механізм використання 1% збору передбачених на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, що спрямовано на фінансування витрат з проведення науково-технічних досліджень та здійснення розробок у зазначених галузях, а також фінансування витрат, пов'язаних із зміцненням матеріально-технічної бази галузевих наукових закладів та їх дослідних господарств в обсязі до 5% від збору відповідно до рішення комісії Мінагрополітики з питань фінансування розвитку виноградарства, садівництва та хмелярства [3].

Для одержання коштів на фінансування витрат, пов'язаних із зміцненням матеріально-технічної бази, галузеві наукові засади та їх дослідні господарства державної форми власності подають комісіям Мінагрополітики України з питань фінансування розвитку виноградарства, садівництва та хмелярства заявки на виготовлення проектно-кошторисної документації, будівництво та реконструкцію об'єктів, придбання виробничого і лабораторного обладнання, приладів та механізмів, необхідних для здійснення науково-технічних досліджень та розробок, а також для виробництва і тестування оздоровленого садивного матеріалу. З приводу цього слід відмітити, що 5% від 1% збору це значна сума, а саме біля 6-7 млн. грн, з яких більша половина цих коштів повинна бути ефективно використана науковими установами на створення перспективних сортів плодкових і ягідних культур на основі сучасних методів селекції і генної інженерії, які повинні відзначатися комплексною стійкістю проти хвороб, зимостійкістю та пізнім цвітінням, високою врожайністю та ринковою привабливістю за своїми смаковими якостями тощо. Крім того, на наш погляд, фінансувати передусім потрібно ті селекційні дослідження, які матимуть при апробації у дослідних садівницьких станціях та в подальшому у садівницьких господарствах високі та перспективні результати для даної галузі.

Насамперед, слід відмітити необхідність удосконалення податкового регулювання інноваційної діяльності селекційних досліджень у садівництві, що надасть можливість ефективного впровадження інноваційно-інвестиційні технології у виробництво та сприяти поглибленню концентрації і спеціалізації в

плодівництві. Адже значне податкове навантаження відволікає фінансові ресурси з обігу садівницьких господарств і не дає можливості ефективно функціонувати. Усе це під впливом факторів інтенсифікації сприятиме ефективному виробництву садівницькими підприємствами Миколаївської області конкурентоспроможної плодоягідної продукції у великих обсягах.

На нашу думку, необхідна дієва державна підтримка щодо сільського господарства, що забезпечує продовольчу безпеку України і, насамперед, до садівництва, для розвитку якого в країні сприятливі природно-кліматичні умови. При цьому потрібно внести державою зміни до Закону України «Про податок на додану вартість» із приводу того, щоб сума нарахованого ПДВ за операціями із продажу зерняткових і кісточкових плодів залишалася у розпорядженні садівницьких господарств на спеціальному рахунку у банку і використовувалась на розширене відтворення плодкових насаджень на інноваційній основі. Поряд з цим контроль за їх цільовим використанням покласти на органи державної податкової служби, а при необхідності на контрольну ревізійну службу. Здійснення цих заходів державою терміном на 5-6 років дасть можливість набагато швидше відродити садівництво в Україні. У даному випадку, при прийнятті таких рішень державою на перспективу, садівницькі господарства зацікавлені будуть в легалізації своїх доходів з метою збільшення фінансових ресурсів за рахунок ПДВ, які будуть використані для інноваційно-інвестиційного ведення галузі.

Садівництву, як і рослинництву взагалі, характерна ризикованість, пов'язана з несприятливими погодними умовами. З цієї причини, наприклад, у 2006 році збитки ВАТ «Зелений Гай» від загибелі врожаю склали 3617,1 тис. грн. Тому важливо приділити увагу питанню страхування садівництва на державному рівні.

Механізм страхового захисту садівництва повинен передбачати систему встановлених державою форм, видів, методів, процедур, призначених для захисту від ризиків (весняних заморозків, градобоїв) і стабілізації розвитку плодоягідного виробництва з метою підвищення виробничо-господарської діяльності садівницьких підприємств.

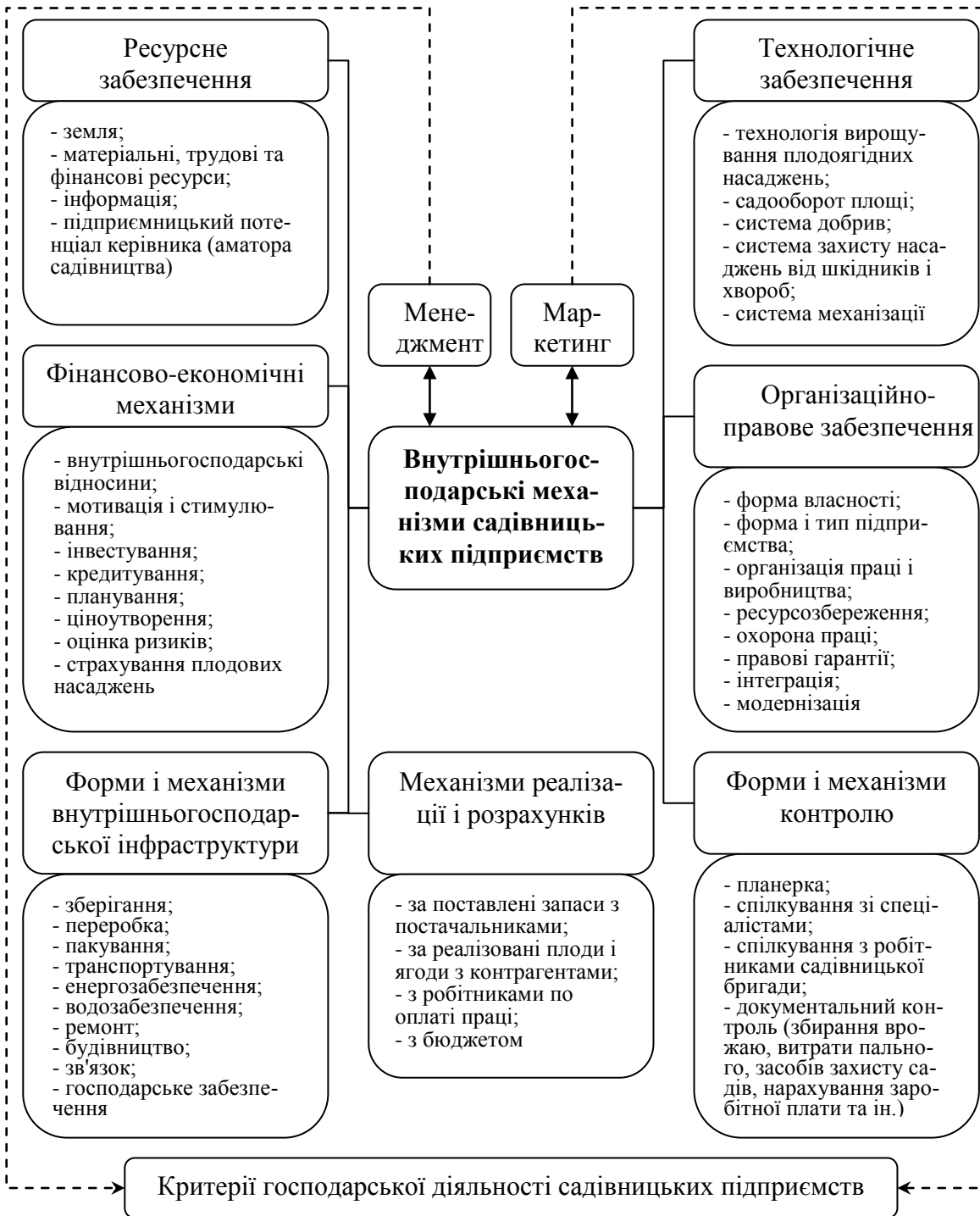
Крім того, на наш погляд, страхування повинно сприяти ініціативній фінансовій діяльності у садівництві, а це, насамперед, вимагає створення адекватного державного механізму страхового захисту, взаємодії держави і суб'єктів садівницького підкомплексу, який дав би змогу подолати сталий дефіцит фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств через стабілізацію їх доходів.

Досвід розвитку промислового садівництва в Україні та оцінка його сучасного стану дають підстави стверджувати, що припинити застій галузі та забезпечити повний її прогрес неможливо без належного державного протекціонізму, який передбачає активізацію вітчизняного формування внутрішнього ринку плодів і ягід, опрацювання основних напрямів вдосконалення організаційно-економічного механізму ринку продукції садівництва, удосконалення державного регулювання щодо стимулювання садівницьких підприємств до нарощування виробництва плодів і ягід, насамперед, через державну підтримку галузі.

Водночас, з метою захисту вітчизняних товаровиробників від завезення плодів і ягід з інших країн, важливо встановити обґрунтовані квоти на завезення тієї продукції, яку успішно можна вирощувати в Україні. При цьому державі потрібно вживати суворих заходів щодо митного контролю з метою запобігання ввезення в країну плодів, що можуть завдати шкоди здоров'ю людей.

На нашу думку, доцільно було б активізувати дії державного регулювання з приводу того, щоб частину коштів митного збору при завезенні імпортованих плодів, ягід, цитрусових, бананів використовувати на інноваційно-інвестиційну діяльність дослідних установ садівництва. Це дасть можливість швидше перевлаштуватися садівницьким підприємствам на інноваційно-інтенсивні технології виробництва плодоягідної продукції, які у свою чергу на сучасному етапі вимагають значних капітальних вкладень в розрахунку на 1 га.

З вищевикладеного слід відмітити, що ефективність функціонування садівницьких підприємств Миколаївської області, насамперед, залежить від налагодженої системної дії внутрішньогосподарських механізмів (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Система і складові внутрішньогосподарських механізмів функціонування садівницьких підприємств

Саме збалансований і системний вплив цих механізмів дасть можливість підняти садівництво на найвищий рівень виробництва плодючої продукції порівняно з такими розвинутими країнами як Польща, Італія, Франція, Голландія та ін.

Досвід передових господарств вказує на те, що садівництво розвивається успішно й досягає високих показників, якщо правильно вирішується питання

організації виробництва та існування належної інфраструктури. При цьому потрібно пам'ятати, що садівництво є трудомісткою галуззю і тому потребує значних трудових ресурсів, а саме на обрізання дерев та збирання врожаю.

На нашу думку, керівникам садівницьких підприємств потрібно вдосконалити механізм мотивації й стимулювання власних працівників та залучених, щоб не було парадоксу із приводу того, що продукцію виростили, а збирати немає кому. Це говорить про те, що останнім часом населення емігрує з сільських поселень до міста, а деякі на роботу за кордон, де краще платять. Щоб стримати цей потік, потрібно впровадити суттєві заходи зі сторони керівників господарств і, насамперед, належним чином організувати оплату праці в садівництві.

Ми вважаємо, що садівницьким підприємствам Миколаївської області слід використовувати досвід передових господарств регіону для досягнення кращих результатів у своїй виробничо-господарській діяльності. Таким господарством є ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району, яке є глибоко спеціалізованим. Основною формою організації праці у ньому є постійні спеціалізовані садівницькі бригади. При цьому в більшості садівницьких підприємствах Миколаївської області існують постійні виробничі бригади, які працюють не так ефективно, як спеціалізовані.

Основні переваги спеціалізованих садівницьких бригад ЗАСТ «Зоря Інгулу» полягають у тому, що тут усувається знеосібка під час догляду за насадженнями і роботи виконуються сумлінніше, а виробнича кваліфікація працівників значно вища. Зростає також матеріальна зацікавленість членів бригад у кінцевих результатах своєї праці.

У ЗАСТ «Зоря Інгулу» мають достатню кількість працездатних, кількісний склад садівницької бригади визначається за місяцями найбільшого напруження праці. Якщо кількісний склад бригади обчислюють лише за місяцями найбільшого напруження праці, то решту місяців бригада буває недостатньо завантажена. Щоб уникнути цього, у господарстві планують технічну переробку плодів і ягід, виготовлення тари, корзин, інвентарю та підготовку до збирання й реалізації врожаю, садівницькі бригади допомагають іншим. У дано-

му господарстві налічується біля п'яти садівницьких бригад, за якими закріпленні певні площі плодоягідних насаджень.

Залежно від конкретних умов господарювання ЗАСТ «Зоря Інгулу» працю робітників, зайнятих у різних галузях виробництва, оплачують за акордно-преміальною, відрядно-преміальною та почасово-преміальною системами оплати, виходячи з установлених норм виробітку і розцінок чи тарифних ставок. За акордно-преміальною системою оплата праці проводиться за кінцеві результати, тобто за вироблену продукцію (плоди, ягоди та ін.). До розрахунку за продукцію оплата праці здійснюється за обсяг виконаних робіт на основі тарифних ставок та установлених норм виробітку. Крім того, за одержання надпланової продукції та економію прямих витрат нараховуються премії.

Після закінчення звітного року, коли вже є фактичні дані про кількість одержаної продукції та її вартість, обсяг проведених робіт і витрати на оплату праці, проводять такі нарахування садівницьким бригадам: 1) доплату за продукцію; 2) премії і додаткові оплати за виробництво надпланового обсягу продукції або за перевиконання планів грошових надходжень за неї і 3) премії за економію прямих витрат.

Доплата за продукцію у всіх варіантах установлення розцінок розподіляється між членами бригади пропорційно до заробітку, нарахованого кожному працівнику за вирощування плодкових культур, за обсяг виконаних робіт за відрядними чи почасовими розцінками (ставками), включаючи заробіток за виконані роботи під урожай наступного року.

Під час збирання врожаю господарство залучає місцеве населення м. Баштанки, їм видають доплату за продукцію садівництва на ту частину заробітку, яка нарахована цим працівникам за виконання робіт у садах.

Поряд з основною оплатою, доплатою за продукцію, додатковою оплатою та преміюванням за надпланову продукцію і зниження її собівартості в господарстві установлюється додаткове стимулювання за своєчасне й якісне проведення догляду за насадженнями, збирання зерняткових і кісточкових культур, садіння молодих садів і формування їх крон та багато інших робіт. Розмір дода-

ткової оплати за проведення найважливіших робіт у садівництві різний і залежить від багатьох факторів, головним з яких є важливість, важкість і терміновість роботи. Крім цього передбачено також підвищення розцінок у перші дні масового збирання плодів та ягід за умови високоякісного проведення цих робіт та дотримання календарних строків.

Поряд з цим ЗАСТ «Зоря Інгулу», запроваджуючи різні форми стимулювання, виходять із конкретних умов господарства та рекомендацій щодо оплати праці керівників і спеціалістів, бригадирів садівницьких бригад і ланок за підвищення продуктивності багаторічних насаджень, перевиконання планів грошових надходжень і чистих доходів тощо.

Товариство бере активну участь у підтримці розвитку соціальної інфраструктури міста Баштанки, утримує свою футбольну, волейбольну та легкоатлетичну команди, які з року в рік займають призові місця на районних і міських змаганнях. Крім цього, у сучасних умовах для працівників господарства вирішене житлове питання.

Вважаємо, що поступове вдосконалення внутрішньогосподарських механізмів при запровадженні комерційного розрахунку, зокрема, мотивації й стимулювання праці зі сторони керівництва садівницьких підприємств регіону дасть можливість зацікавити головного агронома, бригадира-садовода та членів садівницьких бригад у кінцевих результатах своєї праці, а це, насамперед, позитивно відобразиться на результатах виробничо-господарської діяльності галузі.

На даному етапі розвитку економіки, а саме при вступі України до СОТ, постає гостра проблема перед садівницькими підприємствами щодо виробництва конкурентоспроможної плодоягідної продукції. Поряд з цим основним напрямком нарощування обсягів виробництва плодоягідної продукції, підвищення її якості та зниження трудо-, матеріало- й енергомісткості має бути перехід садівницьких підприємств на інноваційно-інвестиційне ведення галузі з одночасним формуванням ефективної організаційної структури та належної виробничої інфраструктури. Все це вимагає від керівників господарств значних капітальних вкладень у розвиток садівництва.

Наші дослідження показали, що потрібно на ближчі роки зберегти порядок виділення 1% збору від суми реалізації алкогольних напоїв і пива для часткового покриття витрат по закладанню та догляду за молодими багаторічними насадженнями.

Звичайно, 1% збору замало для підтримки садівництва, а тому садівницькими підприємствами, крім нього, слід використовувати ймовірні на блищу перспективу джерела інвестицій у відтворення плодоягідних насаджень та формування належної внутрішньогосподарської інфраструктури, серед яких слід виділити:

1) власні нагромадження господарства на основі високоефективного ведення галузі. На даному етапі такі господарства як ЗАСТ «Зоря Інгулу», ВАТ «Зелений Гай», ВАТ «Підгур'ївське», ФГ «Золота рибка» тільки набирають планомірно відтворюючі оберти по створенню інтенсивних насаджень, від яких передбачають мати максимальний ефект;

2) використання залучених інвестицій (кредити банку, іпотечне кредитування, лізинг, залучення іноземних інвестицій). Слід відмітити той факт, що висока якість продукції й відносно дешева робоча сила сприятиме залученню іноземних інвестицій. З приводу цього найяскравішим прикладом є садівницько-виноградарське підприємство ВАТ «Зелений Гай» Вознесенського району, в якому завдяки німецьким інвестиціям створено міні-цех по переробці та виробництву концентрованого яблучного соку і налагоджені прямі поставки продукції в Німеччину. Крім цього, слід відмітити, що ЗАСТ «Зоря Інгулу» також залучила кредитні ресурси з метою створення нового консервного цеху потужністю 50-60 тонн на добу для переробки фруктів, а при необхідності томатів;

3) формування щорічних амортизаційних відрахувань з балансової вартості насаджень (амортизаційний фонд). Проте останнім часом при закінченні строку експлуатації насаджень амортизаційний фонд не відіграє важливої ролі при їх відтворенні. З приводу цього, потрібно удосконалити механізм їх амортизації, насамперед, здійснити інвентаризацію насаджень у садівницьких підприємствах та індексацію їх балансової вартості з урахуванням оцінки сучасного

стану плодових насаджень і нормативної відновлювальної вартості. Лише за таких умов сформований амортизаційний фонд буде повністю спрямовуватись на відновлення плодових насаджень;

4) одержання реальних і швидких джерел інвестицій для галузі - це заходи, щодо збільшення ягідних насаджень, які за середніх і, водночас, високих ринкових цін можуть формувати значні фінансові ресурси для реінвестування в розвиток промислового садівництва. При цьому господарствам потрібно продумати наперед обсяги виробництва ягід, технологію, маркетинговий механізм просування продукції на сегментований споживчий ринок.

Використання всіх цих джерел дасть можливість активізувати одержані фінансові ресурси у садівництві, а це, насамперед, забезпечить збільшення місткості внутрішнього ринку плодоягідної продукції і сприятиме активному її експорту на зовнішні ринки.

Отже, основними пріоритетними напрямками удосконалення економічного механізму державного регулювання і підтримки виробництва садівницької продукції є: вирішення на державному рівні питань щодо збереження на ближчі роки 1% збору для підтримки галузі; цінової, кредитної й страхової політики; державного протекціонізму; податкового регулювання інноваційної діяльності; усунення міжгалузевого диспаритету цін; вдосконалення внутрішньогосподарського механізму за умов запровадження комерційного розрахунку; сприяння впровадженню в галузі інтенсивних технологій виробництва плодів і ягід; формування належної виробничої та соціальної інфраструктури; залучення державних та іноземних інвестицій та жорсткий контроль за їх використанням.

3.2. Механізм підвищення конкурентоспроможності промислового садівництва

Вступ України в СОТ вимагає від садівницьких підприємств виробляти конкурентоспроможну плодоягідну продукцію у великих обсягах, щоб витримати конкурентну боротьбу з країнами, де розвинуте садівництво (Польща, Італія, Франція, Голландія тощо), для яких український ринок буде повністю відкритим.

Це вказує на те, що вітчизняним садівницьким підприємствам потрібно буде впроваджувати такі технології у виробництво плодоягідної продукції, щоб виробляти продукцію в достатній кількості для України і на експорт. Багатовіковий досвід свідчить про те, що в нашій країні сприятливі природно-кліматичні умови для виробництва смачних плодів і ягід, насамперед, на території південного Степу, де достатня сума активних температур, а це передбачає потенційні можливості ефективного ведення садівництва. Все це потребує як найшвидшого переходу садівницьких підприємств на інноваційно-інвестиційне ведення галузі.

Для вітчизняних садівницьких підприємств саме інновації й інноваційний розвиток є тією рушійною силою, що спроможна забезпечити продовольчу безпеку України від імпорту і подолати розрив із розвиненими державами, які виробляють плодоягідну продукцію. Тобто, не йдучи екстенсивним шляхом, який було вже апробовано, здобувши при цьому міцні позиції на світовому ринку, а йти, насамперед, у русі інноваційно-інвестиційного розвитку, вишукуючи і реалізуючи свої потенційні можливості, займаючи провідні позиції з виробництва плодів у тих зонах, де сприятливіші природні умови. Звичайно, цим процесом потрібно цілеспрямовано й ефективно управляти, не покладаючись на дію тільки ринкових регуляторів.

Наукові дослідження вказують на те, що дія факторів науково-технічного прогресу, які безпосередньо пов'язані із створенням багаторічних насаджень та формуванням сучасної матеріально-технічної бази промислового садівництва, перетворює його в одну з найбільш капітало- і фондомістких галузей сільського господарства. За цих умов виняткової гостроти набуває питання підвищення ефективності відтворення і продуктивного використання насаджень як головного елемента основних виробничих фондів у садівництві.

Отже, перехід на інноваційно-інвестиційне ведення галузі є основним шляхом збільшення виробництва плодів та ягід і підвищення ефективності садівництва. Слід відзначити, що на сучасному етапі садівництво зазнає найбільших змін за період існування, що пов'язано, насамперед, з необхідністю підвищення продуктивності праці в галузі за рахунок зниження трудомісткості робіт по до-

гляду за насадженнями і широкого застосування механізації. Все це повинно викликати у існуючих садівницьких підприємств інтерес до здійснення активних інноваційних трансформацій, розвитку і стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності через реінвестування фінансових ресурсів у дану галузь.

Відзначимо, що розвиток промислового садівництва в регіоні й по Україні в цілому можна забезпечити різними шляхами, а саме екстенсивним, інтенсивним і інноваційним.

Екстенсивне ведення садівництва передбачає розширення обсягів виробництва і збуту плодоягідної продукції. Воно відбувається в умовах ненасиченого ринку, при відсутності високої конкуренції, в умовах відносної стабільності середовища господарювання, пов'язане із зростаючими витратами ресурсів. При цьому розвиток даного шляху в сучасних умовах є не ефективним, що обумовлено завезенням у великих обсягах плодів із західноєвропейських країн.

Інтенсивне ведення садівництва передбачає використання досягнень науки і техніки для удосконалення конструкцій і технологій плодоягідного виробництва традиційних багаторічних насаджень з метою зниження собівартості 1 ц плодів, підвищення якості, а в результаті – підвищення конкурентоспроможності. Цей шлях розвитку ефективно розвивається у разі насичення ринку та зростання конкуренції між різними виробниками садівницької продукції.

Інноваційне ведення садівництва передбачає безперервне оновлення породно-сортового складу плодоягідних насаджень, їх технології виробництва, удосконалення організаційної системи управління виробництвом і збутом.

Слід також відрізнити такі поняття як інноваційно-інтенсивні і інноваційно-інвестиційні технології виробництва плодів і ягід.

На сучасному етапі основою інноваційно-інтенсивних технологій у садівництві є тип насаджень (конструкція крони, підщепа, схема садіння), сорти, різноманітні сорто-підщепні комбінування, що здебільшого пов'язані із зміною кількісних і якісних параметрів самих насаджень [113, с. 286].

Інноваційно-інвестиційне ведення галузі передбачає реінвестування власних фінансових ресурсів у такий науково-технічний прогрес, орієнтований на

сегментований споживчий ринок плодоягідної продукції, який через практичне використання ідей приводить до створення та використання садівницькими господарствами високопродуктивних плодових і ягідних культур, конкурентоспроможних за показниками якості і економічної оцінки типів насаджень, з удосконаленою технологією виробництва, зберігання та переробки. Прискорення темпів науково-технічного прогресу в даній галузі призводитиме до швидкого оновлення породно-сортового складу плодових і ягідних насаджень, враховуючи критерії впливу позитивних та негативних факторів.

До позитивних факторів, що впливають на ефективне ведення садівництва, слід віднести: впровадження кращих високопродуктивних плодових сортів, а також широке використання слаборослих оздоровлених підщеп (карликових та напівкарликових) та насаджень типу «кніп-баум»; ущільнене розміщення плодових дерев у рядку (2000 – 2500 дерев на 1га); ретельний та своєчасний обробіток ґрунту, особливо пристовбурної смуги, збереження вологи в ґрунті; своєчасний інтегрований захист зерняткових та кісточкових плодів від шкідників та хвороб; обрізування плодових дерев та ягідних кущів, направлених на регулювання росту та плодоношення; удобрення та краплинне зрошення насаджень; застосування протиградової сітки для плодових насаджень у разі необхідності.

Серед негативних факторів, що впливають на ефективне ведення садівництва, слід виділити агрокліматичні та ґрунтово-біологічні, технологічні і організаційні.

До агрокліматичних та ґрунтово-біологічних факторів слід віднести: недостатню суму активних температур, кількість опадів, вологість повітря; негативний вплив опадів, туману, заморозків у період цвітіння саду; пошкодження градом плодових насаджень; підвищення кислотності та засоленості ґрунтів (АР Крим); недотримання вимог ґрунтового районування сортів плодових насаджень; пошкодження режимів ґрунтів.

До технологічних факторів слід віднести: недотримання вимог обробітку ґрунту в садах; використання не районуваних, неперспективних сортів плодових насаджень; неякісний посадковий матеріал; порушення термінів проведен-

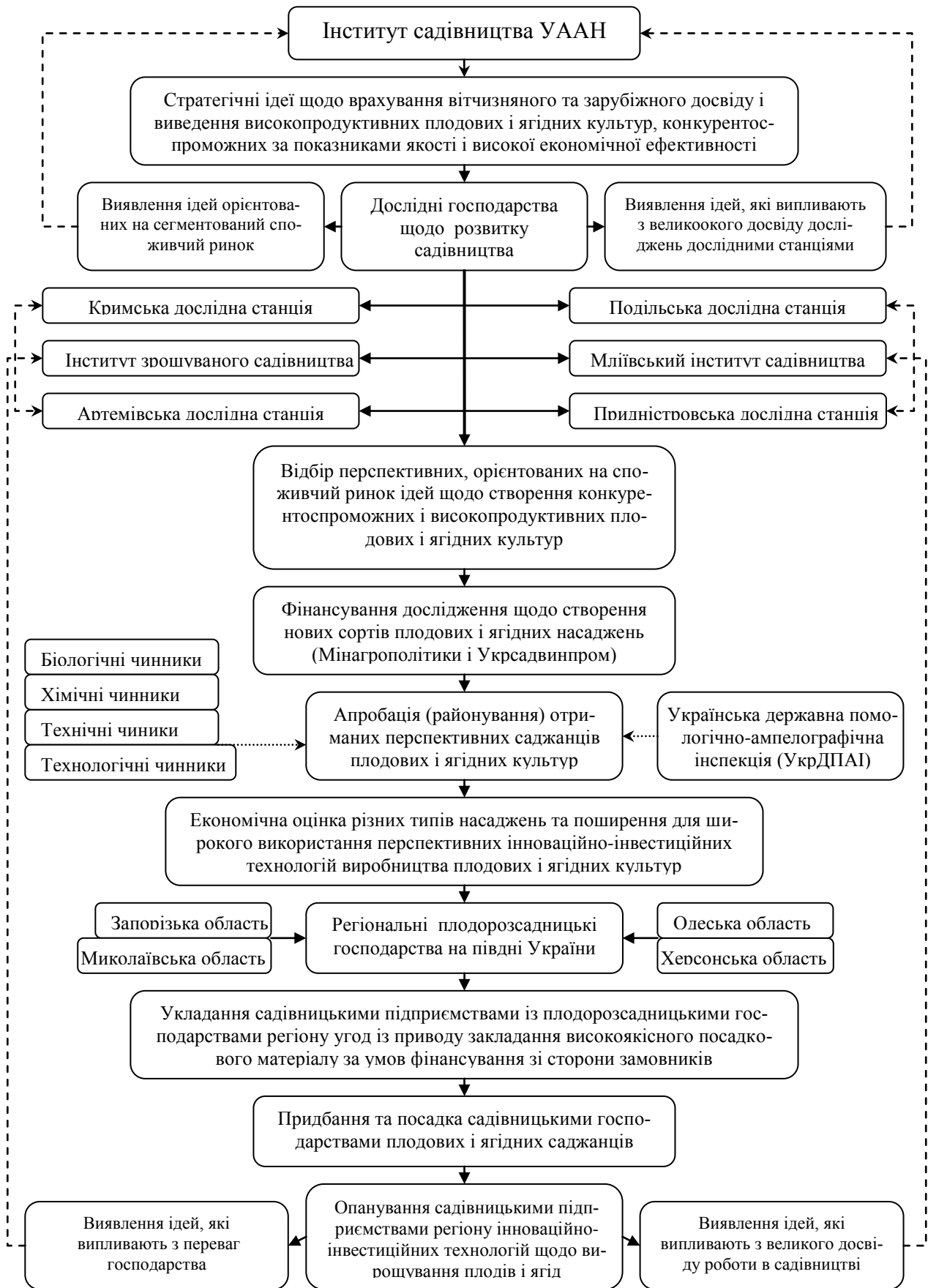
ня технологічних операцій (обрізування дерев, обробіток ґрунту, обприскування); не виконання технологічних процесів по догляду за садами; відсутність системи ремонту та відновлення плодкових насаджень; порушення строків і технології збирання врожаю плодів і ягід.

До організаційних факторів слід віднести: невірний вибір технології та системи машин для догляду та обробітку плодкових насаджень; нестача паливно-мастильних матеріалів, добрив (органічних і мінеральних), засобів захисту рослин від хвороб і шкідників; незадовільна підготовка машинно-тракторного парку до збирання врожаю плодкових культур; нестача робочої сили при обрізуванні та збиранні врожаю плодів; неефективне використання земельних, водних та матеріально-технічних ресурсів; недостатньо ефективного застосування можливих механізмів інтенсифікації виробництва та досягнень науково-технічного прогресу.

Слід відмітити, що в більшій частині садівницьких підприємств Миколаївської області домінує на сучасному етапі вплив негативних факторів, що безпосередньо пов'язано з безгосподарністю керівників даних господарств, насамперед, низькою кваліфікацією головних спеціалістів, якщо порівнювати з прибутковими та рентабельними господарствами.

Однією з основних складових підвищення конкурентоспроможності промислового садівництва і розвитку вітчизняних (садівницьких) суб'єктів підприємницької діяльності стає здатність інституту садівництва УААН та дослідних плодорозсадницьких станцій запропонувати ідеї, розробити концепції розвитку галузі, виготовити новий продукт (сорти, типи насаджень, посадковий матеріал), провести апробацію інноваційно нового продукту (рис. 3.4).

При цьому слід відмітити, що дослідним установам потрібно виявити найкращі і перспективні інновації (сорти), інституту садівництва УААН розробити методичні рекомендації з удосконалення технології виробництва, заохотити садівницькі підприємства до запровадження інноваційно-інвестиційних технологій виробництва і просувати на ринок плоди і ягоди з новими споживчими якостями, які орієнтовані на задоволення існуючих потреб населення регіону.

Рис. 3.4. Механізм створення та запровадження інноваційно-інвестиційних технологій вирощування конкурентоспроможних і високопродуктивних плодових і ягідних насаджень в умовах південного регіону*

*Власні розробки автора

При цьому потрібно враховувати існуючі ринкові можливості інноваційного розвитку садівництва, вибір оптимальних варіантів, щодо наявності потенціалу у садівницьких підприємствах, визначення цільових ринків для реалізації плодів і ягід. Безумовно, саме надійний ринковий сегмент здатний забезпечити ефективне ведення садівництва, що передбачає постійне постачання садівницькими підприємствами плодів і ягід потенційним оптовим покупцям.

Зазначимо, що формування стратегічного розвитку промислового садівництва на інноваційній основі є умовою подолання загрозливих елементів навоколишнього середовища діяльності підприємства в більш сприятливому напрямі. Це передбачає розробку стратегічних програм, які забезпечать стабільний розвиток високоефективного ведення садівництва.

При цьому ефективність формування інноваційної стратегії починається з визначення того, як садівницьке підприємство має розвиватися, яку довгострокову позицію на ринку плодів воно збирається зайняти в результаті впровадження інноваційно-інвестиційних технологій.

Поряд з цим ефективність розроблення стратегії, особливо для садівницьких підприємств, спрямованих на впровадження інновацій, полягає у вчасному виявленні моменту, коли загрози чи можливості, що з'являються у зовнішньому середовищі, зумовлюють перегляд довгострокового напрямку розвитку господарства, внесення відповідних коректив, насамперед, з приводу удосконалення технології виробництва. Це вказує на те, що розумно сформована стратегія садівницького підприємства є сильним мотиваційним інструментом, що готує його до ефективної виробничо-господарської діяльності.

Отже, для аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства - його сильних та слабких сторін, загроз та можливостей використаємо SWOT – аналіз, з метою виявлення доцільності впровадження інноваційних технологій виробництва у глибоко спеціалізованому садівницькому підприємстві ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району (табл. 3.5).

Аналіз впливу факторів середовища на ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району, яке займається виробництвом зерняткових і кісточкових плодів

Фактор	Вплив фактора позитивно (+) і негативно (-)
Політичне середовище: - політична стабільність; - нормативна та законодавча база щодо регулювання підприємницької діяльності	(-) політична нестабільність; (+, -) вступ України до СОТ; (-) недоліки законодавства (відсутність контролю за монополієм підвищенням цін на ПММ, відсутність кредитів на закладання багаторічних насаджень з відстрочкою до вступу у плодоношення з річною ставкою (5-7%), недолік щодо розтягування компенсації витрат на закладання та догляд за молодими садами з державного бюджету протягом року; (+) рішення КМУ щодо підтримки підприємства
Економічне середовище: - підвищення рівня доходів та купівельної спроможності населення; - інфляція; - податки	(+) збільшення попиту на плодове продукцію; (+) знецінення кредитів та виплат за ними; (-) відтік фінансових ресурсів зі сфери виробництва в бюджет (ПДВ, ФСП, ПДФО, страхові фонди тощо); (-) зниження ліквідності та фінансової стабільності; (-) підвищення виробничої собівартості 1 ц плодів
Науково-технологічне середовище: - темпи розвитку інноваційних технологій в садівництві;	(+) необхідність реінвестування власних коштів в інноваційні технології; (+) можливість удосконалення технології виробництва плодів, що призведе до зростання обсягів і поліпшення якості плодової продукції. (-) поява нових технологій виробництва у конкурентів
Тенденції ресурсного забезпечення: - наявність ресурсів; - доступність ресурсів	(-) зростання витрат на паливно-мастильні матеріали і засоби захисту рослин
Географічне середовище: - природно-кліматичні умови; - ступінь забезпечення ресурсами (земельні, водні); - стан екологічного середовища	(+) здатні забезпечити виробництво плодів у великих обсягах
Соціокультурне середовище: - демографія; - рівень освіти	(-) відтік сільського населення до міст і за кордон; (+) можливість керівництва до вибору та поповнення персоналу за агрономічним фахом; (+) можливість залучення кваліфікованих менеджерів

Проведений аналіз впливу факторів середовища на діяльність ЗАСТ «Зоря Інгулу», яке займається виробництвом плодів, дозволяє сформулювати перелік слабких та сильних сторін, а також загроз і можливостей (додаток Ш).

Для успішного аналізу оточення ЗАСТ «Зоря Інгулу» за методом SWOT - аналізу важливо не тільки виявити загрози, але й оцінити їх з точки зору важливості та ступеня впливу на стратегію підприємства. Для цього здійснимо оцінку ймовірності використання можливостей і загроз та їх вплив на підприємство (табл. 3.6 і 3.7).

Матриця можливостей ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району

Ймовірність використання можливості	Ступінь впливу можливості на діяльність підприємства		
	Сильний	Помірний	Малий
Висока	«ВС» 1. Удосконалення наявних технологій виробництва плодів. 2. Залучення населення м. Баштанки для збирання плодів. 3. Отримання пільгових кредитів	«ВП» 1. Нарощування великих обсягів продукції	«ВМ»
Середня	«СС» 1. Впровадження інноваційно-інвестиційних технологій виробництва плодів. 2. Агропромислове комбінування	«СП» 1. Удосконалення організаційного механізму регулювання виробництва плодів. 2. Удосконалення маркетингового механізму	«СМ»
Низька	«НС»	«НП»	«НМ» 1. Вихід на нові сегменти ринку

Матриця можливостей (табл. 3.7.) дозволила нам визначити ступінь впливу можливості на виробничо-господарську діяльність садівницького підприємства.

Таблиця 3.7

Матриця загроз ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району

Ймовірність реалізації загроз	Можливі наслідки загроз			
	Руйнування	Критичний стан	Важкий стан	«Легкі удари»
Висока	«ВР» 2. Значне зростання темпів інфляції	«ВК»	«ВВ» 1. Поява нових конкурентів при вступі України до СОТ	«ВЛУ»
Середня	«СР»	«СК» 4. Підвищення цін на паливо-мастильні матеріали і засоби захисту рослин. 6. Посилення законодавства	«СВ» 3. Підвищення податкового тиску	«СЛУ» 7. Погіршення політичної обстановки
Низька	«НР»	«НК»	«НВ» 5. Вплив природно-кліматичних умов (весняні заморозки, град тощо)	«НЛУ»

Проведений SWOT – аналіз дозволив визначити склад факторів середовища, оцінити можливість їх зміни та впливу на конкретні елементи виробничо-господарської діяльності підприємства, які досліджувались, що вказує на доці-

льність ефективного впровадження інноваційно-інвестиційних технологій виробництва в садівництві, які забезпечать підвищення конкурентоспроможності плодової і ягідної продукції. При цьому слід відмітити, що саме вчасне реагування підприємства на вплив факторів середовища (зовнішнього й внутрішнього) і оцінка своїх потенційних можливостей надає можливість прийняти правильні управлінські рішення щодо стратегічного розвитку промислового садівництва в регіоні.

На нашу думку, вступ України до СОТ забезпечить надходження значних іноземних інвестицій у розвиток сільського господарства, зокрема в садівництво, а поява приватного власника (господаря) повинна стимулювати інноваційну діяльність, сприяти більш широкому впровадженню досягнень науково-технічного прогресу і передових технологій у розвиток промислового садівництва. Так, вдале збереження матеріально-технічної бази, земельних, водних ресурсів такими господарствами регіону, як ВАТ «Зелений Гай», ВАТ «Підгур'ївське», ЗАСТ «Зоря Інгулу», ФГ «Золота рибка», ВАТ «Радсад», насамперед, повинно сприяти впровадженню новітніх інноваційно-інвестиційних технологій виробництва плодів і ягід.

Слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку нестабільної економіки, більшість головних спеціалістів (агрономів) садівницьких підприємств проходять стажування у Італії, Франції, Польщі, з приводу надбання досвіду щодо новітніх технологій і сортів плодових і ягідних культур, які дають швидку віддачу від реінвестованих фінансових ресурсів, зменшення затрат праці на одиницю продукції, насамперед, за рахунок всебічної механізації виробничих процесів у садівництві, що, безумовно, супроводжуватиме зниження виробничої собівартості плодів. При цьому слід вказати на той недолік садівницьких підприємств, який полягає у закладанні молодих садів саджанцями закордонних сортів, які до наших природно-кліматичних умов не пристосовані і мало дослідженні науковцями.

Усе це вказує на те, що спеціалізованим садівницьким підприємствам регіону для забезпечення ефективного ведення галузі, зниженню собівартості плодової продукції, відпрацювання проблем щодо інноваційних технологій, які

зумовлені розвитком науково-технічного прогресу, насамперед, необхідна тісна співпраця з інститутом садівництва УААН, дослідними станціями, плодорозсадницькими господарствами, передовими господарствами регіону із приводу отримання дієвих порад щодо виробничої діяльності. Саме через накопичення передового досвіду під час спілкування на семінарах із провідними вітчизняними та закордонними спеціалістами, виїзними поїздками на дослідні садівницькі станції садівники-аматори повинні оцінювати позитивні та негативні фактори впливу на галузь, порівнювати потенційні можливості одного господарства з іншим та обирати найкращі, ймовірно можливі для їхньої території заходи щодо ефективного розвитку промислового садівництва.

Дослідження показали, що зниження ефективності основної плодової культури яблуні вимагають пошуку нових технологій виробництва, перехід на активне використання карликових слаборослих підщеп М-9, загушення садів зі схемою посадки 4x2м, 4x1,5м, 4x1,25м, 4x1м залежно від наявної техніки для обробітку саду, а також до вдосконалення існуючої системи формування крони.

Слід відмітити, що існування екстенсивних насаджень у більшості господарств у сучасних умовах розвитку не може конкурувати з інтенсивними насадженнями, насамперед, у південному Степу України, де є можливість ефективно використовувати наявні водні ресурси (Південний Буг, Інгулець, озера тощо) для зрошення саду.

Головна мета формування екстенсивних насаджень на сильнорослих підщепах полягала у створенні міцної крони дерев, що обумовлено відповідними методами обрізування, які сприяли росту дерев, а отже затримували їх вступ у плодоношення. Такі насадження вступали у плодоношення на 6-7 рік і потребували значних енергозатрат та затрат праці на догляд та збирання врожаю. Усе це потребувало від садівників налагодженої системи садообороту (25%), яка, як показали дослідження, не дотримувалася, насамперед, з причин тривалого періоду експлуатації, що гальмувало оновлення сортового складу насаджень, та нестачі фінансових ресурсів.

На нашу думку, зі вступом України до СОТ вітчизняні садівницькі підприємства перевагу повинні віддавати інтенсивним насадженням із використанням інноваційно-інвестиційних технологій, що обумовлено розвитком науково-технічного прогресу.

Серед основних елементів інноваційно-інвестиційних технологій виробництва плодів для південного регіону, зокрема для Миколаївської області, слід виділити такі: карликова підщепа М-9, інтенсивні сорти (Голден Делішес, Ренет Симиренко, Джонаголд, Айдаред тощо), оздоровлені кронавані саджанці з високим місцем окулірування, гарантоване водозабезпечення із підживленням мінеральними добривами та встановлення індивідуальних підпор біля кожного дерева чи шпалери, інтегрована система захисту рослин, строк експлуатації 12-15 років.

Порівнюючи екстенсивні насадження на сильнорослих підщепах з інтенсивними насадженнями на слаборослих підщепах, слід відмітити, що другий варіант раніше вступають у плодоношення (3-4 рік) і має високу урожайність плодів (30-40т/га). Крім цього дослідженнями інституту садівництва УААН і дослідними садівницькими станціями доведено, що найурожайнішими у розрахунку на одиницю об'єму крони, є дерева невеликого розміру, на відміну від високорослих (екстенсивних) насаджень, які із віком знижують цей показник, що обумовлено впливом фотосинтезу. Саме у малогабаритних кронах набагато кращий світовий режим, при цьому більша половина фотосинтезу направлена на ріст плодів і лише незначна частина на стовбур.

Слід також вказати на те, що в АР Крим ґрунти представлені переважно солончаками, а це не дає можливості застосовувати садівницькими підприємствами інтенсивних насаджень, які потребують обов'язкового зрошення. Тому кримські садівники-аматори надають перевагу традиційним насадженням [110].

Доступ західноєвропейських країн на українські ринки вимагатиме від вітчизняних садівницьких підприємств виробляти якісну та у великих обсягах плодovu продукцію, щоб протистояти конкуренції, а це, безумовно, залежить від впровадження інноваційно-інвестиційних технологій.

Інтенсивні насадження передбачають загущення саду до 1500-2000 дерев на 1 га з веретеноподібним формуванням крони. Дослідженнями встановлено, що деякі господарства почали закладати інтенсивні насадження, а саме ВАТ «Зелений Гай», ВАТ «Підгур'ївське», ФГ «Золота рибка» на підщепі М-9 з 2003-2005 років, які показують хороші результати. Основна складність при створенні такого саду до вступу у плодоношення полягає у правильному формуванні крони, що пов'язано з відгинанням гілок та недопущенні порушення пропорції між провідником і будь-якою бічною гілкою у кроні, діаметр якої у місці відходження не повинен перевищувати половини товщини провідника. Це, насамперед, дуже відповідальна робота, яка вимагає ретельного контролю головного агронома та бригадира-садовода. Від правильного формування крони до вступу у плодоношення залежить продуктивність насаджень.

Зокрема, слід завчасно бригадирам-садоводам надавати поради садівницьким бригадам, самостійно продемонструвати процес обрізування і формування крони дерев і протягом строку експлуатації (12-15 років) вести контроль за насадженнями.

Потрібно також вказати на те, що на продуктивність насадження крім системи захисту насаджень від шкідників і хвороб та наявності краплинного зрошення, що підвищує урожайність зерняткових культур практично в 3-4 рази, впливають також весняні заморозки, що потребує прийняття керівництвом підприємства правильних рішень, аби запобігти втраті врожаю.

Практичні дії садівницьких підприємств регіону вказують на те, що закладання інтенсивних насаджень на середньорослих підщепах ММ-106 не доцільне, бо дерева надто сильно ростуть і тому перевагу потрібно віддавати слаборослим підщепам М-9, які більш раніше вступають в період плодоношення та швидше забезпечують окупність капіталовкладень.

Із приводу цього нами в роботі було проведено по ВАТ «Зелений Гай» економічну оцінку ефективності різних насаджень сортів яблуні на середньорослій підщепі ММ-106, насамперед, з метою порівняння їх ефективності й окупності капіталовкладень (табл. 3.8).

**Економічна оцінка різних сортів яблуні на підщепі ММ-106 у
ВАТ «Зелений Гай» Вознесенського району за 2002-2007рр.***

Показники	Типи насаджень (схема та рік садіння)					
	5x3			5x1,5		
	1998 рік			1999 рік		
	Сорт					
	Голден Делішес	Айда-ред	Ренет Си-миренка	Глос-тер	Айда-ред	Аврора
Площа, га	10	3,5	3,5	4	6	6
Кількість дерев на площі, шт.	6749	2398	2384	5332	7992	7988
у тому числі на 1 га, шт.	675	685	681	1333	1332	1331
Капітальні вкладення на створення 1 га саду, грн	33470	33648	33579	36722	36708	36699
Затрати праці на створення 1 га саду, люд.-год.	1427	1448	1440	1913	1912	1911
Виробничі витрати на 1 га саду, грн	5506	5588	5555	6331	6326	6321
Урожайність, ц з 1 га	127,4	137,2	115,8	144,3	205,8	168,7
Затрати праці на виробництво 1 ц плодів, люд.-год.	3,4	3,2	3,8	4,6	3,3	4,0
Собівартість 1 ц плодів, грн	43,22	40,73	47,97	43,87	30,74	37,47
Ціна реалізації 1ц плодів, грн	127,45	127,45	127,45	134,2	134,2	134,2
Прибуток на 1 га саду, грн	10731	11898	9204	13034	21292	16319
Амортизація, грн	2242	2254	2250	3048	3047	3046
Грошовий потік, грн	12973	14152	11454	16082	24339	19365
Рівень рентабельності, %	194,9	212,9	165,7	205,9	336,6	258,2
Коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень	0,16	0,17	0,14	0,18	0,27	0,22
Строк окупності капітальних вкладень, років	6,3	5,8	7,2	5,6	3,7	4,6

*Джерело: Проектно-кошторисна документація господарства з закладання саду та будівництва краплинного зрошення, технологічні карти та аналітична інформація за сортами.

Так, у 1998 році у господарстві було закладено яблуневий сад на площі 17га, у тому числі такими помологічними сортами, як Голден Делішес – 10 га, Айдаред – 3,5 га, Ренет Симиренко – 3,5 га. При цьому була застосована схема посадки 5x3м (680 дерев на 1 га) з використанням саджанців на середньорослій підщепі ММ-106. Дослідження показали, що найефективнішим помологічним сортом за період з 2002-2007 рр. виявлено Айдаред з рівнем рентабельності 212,9% і строком окупності капітальних вкладень 5,8 років. Зокрема, на другому місці знаходиться Голден Делішес, а на третьому – Ренет Симиренко зі строком окупності, відповідно 6,3 і 7,2 роки.

Слід відмітити, що господарство з кожними роком удосконалює технологію виробництва та поновлює сортовий склад. Так, у 1999 році господарством було

закладено сад на підщепі ММ-106 зі схемою посадки 5x1,5м (1333 дерева на 1 га) на площі 16 га, з яких помологічні сорти Глостер – 4 га, Айдаред – 6 га, Аврора – 6 га. Економічна оцінка за сортами показала, що найефективнішим залишається сорт Айдаред, у якого урожайність складає у середньому за п'ять років 205,8 ц з 1 га, а рівень рентабельності 336,6% і окупність капіталовкладень 3,7 роки. Як показують дослідження, то сорт Айдаред зарекомендував себе з найкращої сторони, а сорт Аврора і Глостер займають друге і третє місце, відповідно.

Економічну оцінку різних сортів яблуні характеризують дані таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

**Економічна оцінка різних сортів яблуні у ВАТ «Зелений Гай»
Вознесенського району (2000 року садіння, підщепа
ММ-106, схема садіння (4x2 м)) за 2003-2007 рр.***

Показники	Сорт						
	Глостер	Аврора	Голден Делішес	Ренет Сими-ренка	Флоріна	Фрі-дом	Джона-голд
Площа, га	3,4	1,2	8,5	11,5	9,5	2,4	13
Кількість дерев на площі, шт.	4250	1460	10881	14330	11870	2990	16886
у тому числі на 1 га, шт.	1250	1217	1280	1246	1249	1246	1299
Капітальні вкладення на створення 1 га саду, грн	37866	37420	38270	37814	37859	37814	38521
Затрати праці на створення 1 га саду, люд.-год.	1980	1928	2028	1974	1978	1974	2058
Виробничі витрати на 1 га саду, грн	7023	6838	7192	7001	7017	7001	7298
Урожайність, ц з 1 га	152,4	171,3	195,7	145,4	182,2	174,3	176,2
Затрати праці на виробництво 1 ц плодів, люд.-год.	4,10	3,81	3,62	4,23	3,66	3,76	3,74
Собівартість 1 ц плодів, грн	46,08	39,92	36,75	48,15	38,51	40,16	41,42
Ціна реалізації 1ц плодів, грн	140	140	140	140	140	140	140
Прибуток на 1 га саду, грн	14313	17144	20206	13355	18491	17401	17370
Амортизація, грн	3155	3118	3189	3151	3155	3150	3210
Грошовий потік, грн	17468	20262	23395	16506	21646	20551	20580
Рівень рентабельності, %	203,8	250,7	281,0	190,8	263,5	248,6	238,0
Коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень	0,19	0,22	0,25	0,18	0,23	0,22	0,22
Строк окупності капітальних вкладень, років	5,3	4,5	4,0	5,6	4,3	4,5	4,6

*Джерело: Проектно-кошторисна документація господарства з закладання саду та будівництва краплинного зрошення, технологічні карти та аналітична інформація за сортами.

Зазначимо, що зі збільшенням щільності насаджень значно підвищується врожайність різних сортів яблук, але, на превеликий жаль, це один із факторів впливу на підвищення продуктивності насаджень. Все залежить від якості ґрунтів для кожного сорту окремо, оздоровленого посадкового матеріалу, правиль-

ного формування крони дерев, ефективності краплинного зрошення, інтегрованого захисту насаджень від шкідників і хвороб, ефективної системи охорони саду.

Формування і обрізування дерев у садах ВАТ «Зелений Гай» щорічно проводиться за вчасно складеним робочим планом із урахуванням вікових та біологічних особливостей сортів. У даному господарстві ці операції здійснюються по типу напівплоских крон. У той же час при обрізці, як правило, обмежують висоту дерев і ширину крони в сторону міжрядь.

Щорічно для кожної породи в господарстві розроблюються заходи по захисту від шкідників та хвороб з обов'язковим зазначенням строків проведення обприскування, концентрації пестицидів, що використовуються, а також складу робочої рідини. Для обприскування саду в господарстві використовують обприскувачі ОПВ-1200 і ОПВ-2000, які агрегуються з трактором МТЗ-80, а для приготування розчину отрутохімкатів застосовують типовий розчинний вузол продуктивністю 250 тонн за зміну.

Поступове застосування господарством нових технологій вирощування сприяє усуненню негативних наслідків у садівництві. При цьому у ВАТ «Зелений Гай» у 2000 році було закладено яблуневий сад на площі 45,9 га зі схемою посадки 4x2м (1250 дерев на 1 га) на підщепі ММ-106 (табл. 3.9).

Зазначимо, що з кожним роком у садівників-аматорів накопичується досвід роботи з різними технологіями і при цьому виникають нові ідеї щодо підвищення ефективності насаджень, зниженні собівартості продукції, затрат праці, підвищення рівня рентабельності даної галузі. Так, у цьому досліді за 2003-2007 роки найефективнішим виявлено сорт Голден Делішес і Флоріна, у яких прибуток на 1 га склав 20,2 і 18,5 тис. грн, рівень рентабельності 281,0 і 263,5% відповідно. На другому місці в досліді знаходилися такі сорти, як Аврора, Фрідом і Джонаголд. Найнижчу ефективність виявлено у сорту Ренет Симиренка із строком окупності капітальних вкладень 5,6 років.

Світовий досвід вказує на те, що звичайно різні сорти яблук мають різну практично економічну ефективність.

Проводячи економічну оцінку ефективності різних насаджень сортів яблук, нами виявлено, що практично жодне господарство її не здійснює, економічна ефективність існує лише формально, що вказує на значний недолік при виборі тих чи інших технологій виробництва. Зокрема, без проведення економічної оцінки типів насаджень ні головні агрономи, ні керівники господарств не спроможні правильно приймати управлінські рішення щодо підвищення ефективності галузі. Хоча для цього існують усі первинні документи, в яких відображається інформація щодо закладання саду, встановлення шпалери, бамбукових підпор, будівництва краплинного зрошення, технологічні карти на вирощування тощо. Нехтування цими заходами призводить до низької продуктивності плодкових насаджень, що, насамперед, не є головною метою виробничо-господарської діяльності садівницьких підприємств.

Більшість господарств на сучасному етапі закладають інтенсивні насадження на невеликих площах, що обумовлено великими капіталовкладеннями та, насамперед, низькою ймовірністю щодо їх швидкої окупності з боку садівників. Це вказує на те, що економічну оцінку різних типів насаджень садівницьким підприємствам доцільно проводити і не потрібно від неї відмовлятися, а навпаки примушувати головних спеціалістів здійснювати її, та на основі якої приймати правильні організаційні і економічні рішення, що у подальшому призводитиме до зростання ефективності галузі.

Досліджуючи економічну оцінку ефективності різних типів інтенсивних насаджень яблуні у ФГ «Золота рибка» Первомайського району, слід відмітити, що господарством у 2003 році було закладено інтенсивний сад на площі 18 га (табл. 3.10). При цьому були використанні різні схеми посадки, а саме на площі 10,04 га за схемою посадки 4x1,25м (1960 дерев на 1 га) було закладено на підщепі М-9 такі сорти як Лігол, Еліза, Голден Делішес і Чемпіона на М-26.

При цьому витрати на закладання 1 га яблуневого саду і затрати праці склали, відповідно 72119 грн і 5849 люд.-год. Дослідженнями досліду за 2005-2007 роки виявлено, що найефективнішим сортом є Голден Делішес з середньозваженим рівнем урожайності за три роки 280 ц з 1 га при собівартості 1 ц яблук 50,0 грн.

**Економічна оцінка різних типів насаджень яблуні у
ФГ «Золота рибка» Первомайського району Миколаївської області
(2003 року садіння) за 2005-2007 рр.***

Показники	Типи насаджень							
	4x1,25				4x1,5			
	М-9	М-26	М-9	М-9	М-9	Р-60	М-26	М-9
	Сорт							
	Лігол	Чемпіон	Еліза	Голден Делішес	Лігол	Еліза	Рубінс-тар	Джона-голд
Площа, га	2,46	5,29	1,0	1,29	1,44	1,0	4,03	1,49
Кількість дерев на площі, шт.	4822	10368	1960	2528	2400	1667	6718	2484
у тому числі на 1 га, шт.	1960	1960	1960	1960	1667	1667	1667	1667
Капітальні вкладення на створення 1 га саду, грн	72119	72119	72119	72119	65073	65073	65073	65073
Затрати праці на створення 1 га саду, люд.-год.	5849	5849	5849	5849	4975	4975	4975	4975
Виробничі витрати на 1 га саду, грн	13991	13991	13991	13991	10493	10493	10493	10493
Урожайність, ц з 1 га	208,0	236,7	213,7	280,0	197,3	203,0	187,3	271,0
Затрати праці на виробництво 1 ц плодів, люд.-год.	3,81	3,35	3,71	2,83	3,42	3,32	3,60	2,49
Собівартість 1 ц плодів, грн	67,26	59,11	65,47	50,00	53,18	51,69	56,02	38,72
Ціна реалізації 1 ц плодів, грн	262	262	262	262	262	262	262	262
Прибуток на 1 га саду, грн	40506	48024	41988	59360	41200	42693	38580	60509
Амортизація, грн	6010	6010	6010	6010	5423	5423	5423	5423
Грошовий потік, грн	46516	54034	47998	65370	46623	48116	44003	65932
Рівень рентабельності, %	289,5	343,3	300,2	424,3	392,6	406,9	367,7	576,7
Коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень	0,26	0,31	0,27	0,37	0,29	0,30	0,28	0,41
Строк окупності капітальних вкладень, років	3,8	3,3	3,7	2,7	3,4	3,3	3,6	2,4

*Джерело: Проектно-кошторисна документація господарства з закладання саду та будівництва краплинного зрошення, технологічні карти та аналітична інформація за сортами.

Звичайно показники вражають, що підтверджує рівень рентабельності (424,3%) і строк окупності капітальних вкладень за 2,7 роки. По сорту Чемпіон на підщепі М-26 середній рівень урожайності за три роки склав 236,7 ц з 1 га при собівартості 1 ц яблук 59,11 грн і затратах праці 3,35 люд.-год. Рівень рентабельності в даному випадку склав 343,3%, а строк окупності капітальних вкладень – 3,3 роки. Еліза і Лігол у даному досліді знаходяться на 3 і 4 місці, а строк окупності капітальних вкладень по них складає 3,7 і 3,8 роки відповідно (табл. 3.10).

Зазначимо, що у ФГ «Золота рибка» 2003 року було закладено яблуневий сад на площі 7,96 га з схемою посадки 4x1,5м (1667 дерев на 1 га), у тому числі

на підщепі М-9 сорт Лігол – 1,44 га і Джонаголд – 1,49 га, а на Р-60 закладено сорт Еліза – 1 га і на М-26 сорт Рубінстар – 4,03 га. За даним дослідом проведено оцінку ефективності типів насаджень яблуні і виявлено найкращий сорт Джонаголд, у якого середній рівень урожайності за три роки склав 271 ц з 1 га, собівартість 1ц яблук 38,72 грн і затрати праці 2,49 люд.-год. Так, при середній реалізаційній ціні 262 грн за 1ц яблук цього сорту господарство отримало з розрахунку на 1 га саду 60,5 тис. грн прибутку з рівнем рентабельності 576,7% та строком окупності капітальних вкладень 2,4 роки. У сорту Еліза у середньому за три роки урожайність склала 203 ц з 1 га при виробничій собівартості 1 ц яблук 51,69 грн і затратах праці 3,32 люд.-год. За цим сортом прибуток з розрахунку на 1 га саду складає 42,7 тис. грн за рівня рентабельності 406,9% і строком окупності капітальних вкладень 3,3 роки, що на 17,8 тис. грн і 169,8% менше і на 0,9 років більше, відповідно ніж по сорту Джонаголд.

Отже, дослідження різних схем посадки 4x1,5м, 4x1,25 та підщеп М-9, М-26, Р-60 надає можливість зробити висновки, що при дії ефективної системи агротехнологічного догляду за яблуневим садом, яка передбачає правильне обрізування і формування крони дерев, використання інтегрованого захисту саду від шкідників і хвороб, регулярне краплинне зрошення з одночасним внесенням мінеральних добрив, встановлення шпалери, вчасне прийняття правильних рішень щодо захисту саду від морозів під час цвітіння, що передбачає застосовувати різні заходи, маємо ймовірність ефективного ведення саду на прикладі ФГ «Золота рибка» Первомайського району.

Крім цього слід вказати на те, що дослідним установам з питань садівництва необхідно приділяти більше уваги удосконаленню технології створення насаджень яблуні на слаборослих підщепах з урахуванням природно-кліматичних умов різних зон України, насамперед, виведення і підбір високопродуктивних морозостійких підщеп і сортів та розробки нових типів насаджень, розробка ефективних і надійних заходів щодо захисту насаджень.

Для більш наочного дослідження економічної оцінки типів насаджень у ВАТ «Зелений Гай» і ФГ «Золота рибка» та виділення найбільш ефективного

сортів слід розрахувати комплексний (інтегральний) показник економічної ефективності (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Комплексний (інтегральний) показник економічної ефективності сортів яблуні на підщепі ММ-106, М-9, М-26, Р-60 у садівницьких підприємствах Миколаївської області за 2002-2007 рр.*

Сорт	Врожайність		Прибуток на 1 грн				Комплексний показник ефективності (добуток індексів)	
	ц з 1 га	індекс	виробничих витрат		капітальних вкладень		за виробничими витратами	за капітальними вкладеннями
			грн	індекс	грн	індекс		
ВАТ «Зелений Гай» (підщепа ММ-106, схема посадки 4x2м)								
Глостер (контроль)	152,4	1,00	2,04	1,00	0,38	1,00	1,00	1,00
Аврора	171,3	1,12	2,51	1,23	0,46	1,21	1,38	1,36
Голден Делішес	185,7	1,22	2,81	1,38	0,53	1,39	1,68	1,70
Ренет Симиренко	145,4	0,95	1,91	0,94	0,35	0,92	0,89	0,87
Флоріна	182,2	1,19	2,64	1,29	0,49	1,29	1,54	1,54
Фрідом	174,3	1,14	2,49	1,22	0,46	1,21	1,39	1,38
Джонаголд	176,2	1,16	2,38	1,17	0,45	1,18	1,36	1,37
Схема посадки 5x3м								
Голден Делішес (контроль)	127,4	1,00	1,95	1,00	0,32	1,00	1,00	1,00
Айдаред	137,2	1,08	2,13	1,09	0,35	1,09	1,18	1,18
Ренет Симиренко	115,8	0,91	1,66	0,85	0,27	0,84	0,77	0,76
Схема посадки 5x1,5м								
Глостер (контроль)	144,3	1,00	2,06	1,00	0,35	1,00	1,00	1,00
Айдаред	205,8	1,43	3,37	1,64	0,58	1,66	2,35	2,37
Аврора	168,7	1,17	2,58	1,25	0,44	1,26	1,46	1,47
ФГ «Золота рибка» (підщепа М-9, М-26, схема посадки 4x1,25)								
Лігол (контроль)	208,0	1,00	2,90	1,00	0,56	1,00	1,00	1,00
Чемпіон	236,7	1,14	3,43	1,18	0,67	1,20	1,35	1,37
Еліза	213,7	1,03	3,00	1,03	0,58	1,04	1,06	1,07
Голден Делішес	280,0	1,35	4,24	1,46	0,82	1,46	1,97	1,97
Підщепа М-9, М-26, Р-60, схема посадки 4x1,5								
Лігол (контроль)	197,3	1,00	3,93	1,00	0,63	1,00	1,00	1,00
Еліза	203,0	1,03	4,07	1,40	0,66	1,05	1,44	1,08
Рубінстар	187,3	0,95	3,68	1,27	0,59	0,94	1,21	0,89
Джонаголд	271,0	1,37	5,77	1,99	0,93	1,48	2,73	2,03

*Джерело: Розраховано автором самостійно на основі попередніх таблиць 3.8-3.10.

Розрахунки таблиці 3.11 вказують на те, що у ВАТ «Зелений Гай» за схемою посадки 4x2м на середньорослій підщепі ММ-106 виявлено за комплексним показником найефективніший сорт Голден Делішес (1,68 за виробничими

витратами і за капітальними вкладеннями 1,70). При цьому на 1 грн виробничих витрат по цьому сорту одержано додатково 2,81 грн прибутку. Зокрема, по сортам Флоріна і Фрідом було одержано додатково 2,64 і 2,49 грн прибутку відповідно, а найменше по сорту Ренет Симиренка (1,91 грн). Так, усі сорти яблук, крім Ренет Семерики, не поступаються сорту Глостер (контроль), про що свідчить розрахований комплексний показник.

За схемою посадки 5x3м і 5x1,5м на ММ-106 по досліді виявлено найефективніший сорт Айдаред (1,18), а сорт Ренет Симиренка поступається перед сортом Голден Делішес (контроль).

Зазначимо, що у ФГ «Золота рибка» набагато кращі показники по ефективності виробничих витрат і капітальних вкладень порівняно з ВАТ «Зелений Гай», що обумовлено у першу чергу впровадженням інноваційних технологій у садівництві. Найбільш висока ефективність 1 грн виробничих витрат при плодоношенні саду простежується по сорту Голден Делішес на підщепі М-9 зі схемою посадки 4x1,25м (4,24 грн додаткового прибутку), а на 1 грн капітальних вкладень 0,82 грн відповідно. Такі сорти, як Еліза і Чемпіон поступаються сорту Голден Делішес, але перевищують сорт Лігол (контроль).

У ФГ «Золота рибка» Первомайського району переважно інтенсивні насадження. Так, при схемі посадки 4x1,5м (1667 дерев на 1 га) найкращим сортом по ефективності виробничих витрат з розрахунку на 1 грн виявлено Джонаголд (5,77 грн додаткового прибутку). Цей сорт є найкращим і по ефективності капітальних вкладень (0,93 грн додаткового прибутку).

Отже, дослідженнями по садівницьким господарствам різних форм власності виявлено, що зі збільшенням дерев на 1 га від 685 до 1960 при наявності фінансових ресурсів і необхідної кількості трудових ресурсів та дотримання технології виробництва, є ймовірність ефективного ведення садівництва в регіоні. Тому ми вважаємо, що садівницьким господарствам регіону доцільно використовувати комплексний (інтегральний) показник економічної ефективності для вірогідного виявлення найефективнішого сорту, що дасть можливість у по-

дальшому використовувати ті технології виробництва, яким сприяють природні умови, де розташоване дане господарство.

Зазначимо, що зі вступом України до СОТ і появою нових конкурентів, безперечно бізнес-проєтування виробничо-господарської діяльності садівницьких підприємств на основі інноваційно-інвестиційних технологій є важливою умовою підвищення конкурентоспроможності промислового садівництва, збільшення обсягів плодової продукції та виходу на міжнародні ринки збуту.

Основна мета бізнес-проєкту полягає в обґрунтуванні доцільності вкладення коштів в інноваційні технології виробництва, як з боку вітчизняних сільськогосподарських підприємств, так і іноземних інвесторів аматорів садівництва.

Таким чином, бізнес-проєкт супроводжується розробкою документу, у якому викладена сутність підприємницької ідеї, шляхи і засоби її реалізації, а також подано характеристику ринкових, виробничих, організаційних і фінансових аспектів виробничо-господарської діяльності садівницького господарства та особливості його управління.

Отже, на ринку в регіоні утримується мала кількість садівницьких підприємств. Це відбувається в основному через невміння більшості керівників господарств планувати виробничо-господарську діяльність. Багато невдач у підприємницькій діяльності можна було б уникнути, якби керівники були до неї краще підготовлені. Зокрема, у більшості садівницьких підприємств виникають труднощі з приводу отримання кредитів банку та залучення іноземних інвестицій, необхідних для впровадження інноваційних технологій виробництва, що обумовлено відсутністю бізнес-проєкту щодо перспектив діяльності підприємства на майбутнє.

З вищевикладеного слід відзначити, що бізнес-проєктування – це засіб моделювання систем управління інноваціями у виробничій діяльності, що дозволяє перевірити підприємницьку ідею на раціональність ще до її практичної реалізації, і не допустити прийняття невірних управлінських рішень.

Для визначення рейтингу господарств за часткою ринку в регіоні (%), собівартістю 1 ц плодів, прибутком на 1 га і рівнем рентабельності нами була проведена оцінка конкурентоспроможності садівницької продукції (табл. 3.12).

Оцінка конкурентоспроможності садівницької продукції у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області за 2004-2006рр.*

Підприємство	Частка ринку в регіоні, %	I _{к1}	I _{к2}	I _{к3}	Рейтинг			
					за часткою ринку	за собівартістю 1 ц плодів	за прибутком на 1 га	за рівнем рентабельності
СЗАТ «Зелена поляна»	0,05	9,2268	-0,0419	-0,1669	21	29	25	25
ЗАСТ «Зоря Інгулу»	56,13	1,1035	0,1604	0,1099	1	2	2	4
ПСП «Фрегат»	0,02	9,0664	-0,0154	-0,1828	29	28	20	29
ДГ «Реконструкція»	0,18	2,5167	-0,0034	-0,0162	14	14	17	11
СТОВ «Соціалізм»	0,05	7,2020	-0,0592	-0,1998	22	26	28	30
ССП «Куйбишева»	0,42	2,1780	-0,0299	-0,1363	10	9	21	22
ВАТ «Зелений Гай»	15,36	1,8598	0,1000	0,0901	2	6	3	5
ТОВ НТЦ «Лан»	3,28	1,3995	0,0196	0,0738	5	3	6	6
ТОВ «Адоніс»	0,16	1,6780	0,0141	0,1621	16	4	7	3
ТОВ ім. Богдана Хмельницького	0,04	3,0221	-0,0013	-0,0196	24	18	11	12
ВАТ «Шляховий»	0,02	2,3799	-0,0017	-0,0821	30	12	14	17
СПП Агрофірма «Авангард»	0,06	2,2499	-0,0031	-0,0719	20	10	16	16
Радгосп «Гвардія Ілліча»	1,49	2,9614	0,0034	0,0095	7	16	9	10
ТОВ «Оксамит»	2,11	1,6864	0,0520	0,1922	6	5	5	2
ТОВ «Агротех»	0,18	5,6322	-0,0963	-0,1687	15	24	29	26
ССВ «Батьківщина»	0,03	2,2878	-0,0016	-0,0327	27	11	13	14
ПСП «Дружба»	0,04	3,1999	-0,0013	-0,0399	25	19	12	15
ПОВСП ім. Т.Г. Шевченка	0,28	3,0148	0,0015	0,0493	11	17	10	7
ТОВ Агрофірма «Корнацьких»	0,03	2,0763	-0,0026	-0,1045	26	7	15	19
ВАТ «Радсад»	9,31	3,6045	-0,0385	-0,0323	3	20	24	13
ВАТ «Лазурний»	0,19	5,1291	-0,0579	-0,1450	13	22	27	24
СЗАТ «Ольвія»	0,80	4,9423	-0,1335	-0,1445	9	21	30	23
СЗАТ ім. Ольшанців	0,03	7,3637	-0,0125	-0,1187	28	27	19	20
СЗАТ «Дніпро»	0,24	2,8331	0,0061	0,0480	12	15	8	8
СЗАТ «Сонячне»	0,15	5,5098	-0,0315	-0,1350	17	23	22	21
ВАТ «Підгур'ївське»	5,22	2,1024	0,0651	0,0313	4	8	4	9
ДГ «Зоряне»	0,08	5,6892	-0,0329	-0,1817	19	25	23	28
ДГ «Зелені кошари»	0,05	2,4209	-0,0044	-0,0876	23	13	18	18
ФГ «Золота рибка»	1,24	1,0000	1,0000	1,0000	8	1	1	1
ВАТ «Плодоовочеве»	0,13	9,2477	-0,0490	-0,1743	18	30	26	27

*Джерело: Розраховано на основі статистичних даних досліджуваних господарств (ф.50-сг).

За даними таблиці 3.12 на першому місці за рейтингом осідає ФГ «Золота рибка» Первомайського району, у якого найнижча собівартість 1 ц плодів, найбільший прибуток на 1 га саду і вище рівень рентабельності порівняно з 30 господарствами регіону в середньому за 2004-2006 роки. Поряд з цим ЗАСТ «Зоря Інгу-

лу» посідає друге місце в рейтингу за собівартістю 1 ц плодів і величиною прибутку з розрахунку на 1 га саду, а за рівнем рентабельності посідає 4 місце після ТОВ «Адоніс». Це ще раз підтверджує той факт, що в ЗАСТ «Зоря Інгулу» необхідне впровадження інноваційних технологій, які надають можливість виробляти якісну плодову продукцію у великих обсягах при низькій собівартості.

Нами розроблено бізнес-проект по створенню інтенсивного яблуневого саду (шпалерно-карликового) за інноваційною технологією у ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району.

Мета даного бізнес-проекту полягає у переконанні керівництва ЗАСТ «Зоря Інгулу» у доцільності вкладення коштів у створення на перспективу інтенсивного яблуневого саду за інноваційною технологією, що дасть можливість збільшити обсяги виробництва яблук і задовольнити в першу чергу потреби ринку Миколаєва.

Закрите акціонерне сільськогосподарське товариство «Зоря Інгулу», яке спеціалізується на виробництві, зберіганні і переробці фруктів, а також займається вирощуванням зернових та технічних культур, здатне забезпечити високоефективну виробничо-господарську діяльність.

Для покращення виробничо-господарської діяльності господарства у подальшому потрібне нарощування виробництва плодової продукції шляхом закладання інтенсивних яблуневих садів на інноваційній основі з використанням краплинного зрошення.

Основними постачальниками саджанців плодових дерев для сільськогосподарських підприємств області є ВАТ «Підгур'ївське» Первомайського району та ВАТ «Богданівський плодорозсадник» Баштанського району.

Для закладання інтенсивного яблуневого саду ЗАСТ «Зоря Інгулу» планує закупити саджанці високопродуктивних сортів яблуні, а саме Голден Делішес, Ренет Симиренка, Джонаголд і Айдаред.

Яблука ЗАСТ «Зоря Інгулу» планує переробляти і закладати на зберігання. Тому основним критерієм при виборі сортів яблуні для господарства були ринкова привабливість зерняткових культур, їх смакові та лікувальні якості і трива-

лий термін зберігання. Виняткове значення має не лише підвищення врожайності, а й поліпшення якості плодів та ягід для споживання у свіжому вигляді, що передбачає добір їх високопродуктивних сортів.

У бізнес-проекті важливою складовою є розробка виробничої програми, яка передбачає оцінку потенційних можливостей та планування виробництва у господарстві. Так, близьке розташування господарства до ринку збуту дає можливість порівняно з конкурентами менше витратити коштів на такі статті затрат як пошук матеріально технічних ресурсів, пошук ринку збуту, вивчення ринку збуту, транспортування продукції до ринків збуту.

Станом на 01.01.2007 року товариство мало 1039 га сільськогосподарських угідь, з них 211 га ріллі та 825,5 га багаторічних насаджень. При цьому площа плодоносного саду складає 647,5 га, у тому числі 178,0 га молодого саду. Із 647,5 га насаджень плодоносного саду на зерняткові припадає 454,4 га, або 70,2%, а кісточкові – 193,1 га, або 29,8%. Із 178 га молодого саду кісточкових припадає 80,6 га, що становить 45,3%, зерняткових - 97,4 га, або 54,7%.

Необхідно зауважити, що з усієї прощі багаторічних насаджень 92% займають низькопродуктивні, екстенсивні насадження і лише на 8% площі вирощуються сади за інтенсивною технологією. Тому для ефективного ведення садівництва в ринкових умовах господарству необхідно закладати нові інтенсивні сади за інноваційною технологією.

На нашу думку, створення інтенсивних плодкових насаджень на базі існуючого ЗАСТ «Зоря Інгулу» є більш раціональним, що обумовлено наявністю відповідної інфраструктури галузі, а економічний ефект від впровадження і період окупності значно вищий і мінімальний відповідно.

Виробничою програмою для ЗАСТ «Зоря Інгулу» передбачається: закладання та вирощування на краплинному зрошенні високопродуктивних сортів яблунь (Голден Делішес – 5 га; Ренет Симиренка – 5 га; Джонаголд – 5 га; Айдаред – 5 га); очікувана мінімальна урожайність сортів яблук (Голден Делішес – 45 т з 1га; Ренет Симиренка – 35 т з 1га; Джонаголд – 40 т з 1га; Айдаред – 45 т з 1га); придбання восени 2008 року у ВАТ «Богданівський плодорозсадник» і ВАТ «Під-

гур'ївське» 50000 шт. саджанців; придбання необхідної кількості мінеральних та органічних добрив для передпосадкової підготовки ґрунту; закладання саду навесні 2009 року на площі 20 га і протягом літа, виконувати усі технологічні процеси по догляду за насадженнями на основі розробленої технологічної карти; закупівля необхідної кількості хімічних засобів захисту рослин від хвороб і шкідників; установка системи краплинного зрошення на площі 20 га; планомірне відтворення яблуневих насаджень з метою дотримання садообороту у наступні роки; дотримання оптимальних і мінімально необхідних строків обприскування насаджень з метою отримання високоякісних та екологічно безпечних яблук.

Фінансове планування є ключовим розділом усього бізнес-проекту і становить особливий інтерес як для садівницького господарства, так і для інвестора. Зокрема, потенційному інвестору цей план дозволяє відповісти на питання: чи здатне садівницьке підприємство виконати взяті на себе зобов'язання, чи може ефективно розпорядитись одержаними коштами, щоб своєчасно повернути борги чи забезпечити достатній прибуток на вкладений капітал у галузь.

Бізнес-проектом передбачені капітальні вкладення на створення насаджень яблуні на площі 20 га становитимуть 2129780,46 грн (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

Загальний обсяг і структура капітальних вкладень для створення і догляду протягом трьох років 20 га насаджень інтенсивного яблуневого саду у ЗАСТ «Зоря Інгулу»

№ п/п	Статті витрат	грн	%
1	Створення насаджень	1420480,46	66,70
	в тому числі:		
	- оплата праці	229947,30	10,80
	- відрахування на соціальні заходи	53393,76	2,51
	- вартість садивного матеріалу	350000,00	16,43
	- вартість пально-мастильних матеріалів	312441,70	14,67
	- вартість органічних добрив	80000,00	3,76
	- вартість мінеральних добрив	78000,00	3,66
	- вартість хімічних засобів захисту рослин	22500,00	1,06
	- амортизація с.-г. техніки	16094,00	0,76
	- вартість стовпчиків	182000,00	8,55
	- вартість дроту	75000,00	3,52
	- інші витрати	21103,70	0,99
	2	Охорона саду	262800,00
3	Вартість краплинного зрошення	446500,00	20,96
4	Всього капітальних вкладень	2129780,46	100,00

Джерелами фінансування на створення інтенсивного саду можуть бути: власні кошти підприємства; залучення інвестицій резидентів та нерезидентів України; кредити банку за рахунок пільгового кредитування сільськогосподарських підприємств; іпотечне кредитування; фінансування садівництва за рахунок 1% збору від реалізації алкогольних напоїв і пива (Закон України від 09.04.1999р. №587-XIV, Постанова КМУ від 4 квітня 2007 року №613); амортизаційні відрахування з балансової вартості багаторічних насаджень; домовленості з постачальниками садивного матеріалу про відстрочення платежу до вступу в плодоношення саду на 50% з урахуванням темпів інфляції; створення власного ФРВ (фонду розвитку виробництва 20% від чистого прибутку); використання лізингу для придбання тракторів та сільськогосподарських машин для садівництва; інші джерела фінансування.

Слід відмітити, що для повного аналізу ефективності виробництва яблук на інноваційній основі необхідно провести розрахунок точки беззбитковості.

За допомогою аналізу беззбитковості можливо визначити: межу окупності витрат; критичний рівень ціни при заданих обсягах продажу, постійних і змінних витратах; необхідний обсяг продажу плодової продукції для беззбиткового виробництва. При цьому для визначення взаємозв'язку витрат, обсягів реалізації плодової продукції та прибутку використовуються графічний та аналітичний метод аналізу беззбитковості.

Для визначення рівня беззбитковості у натуральному виразі застосуємо таку формулу:
$$P_{зб} = \frac{ПВ}{Ц - ЗВ},$$

де $P_{зб}$ – рівень беззбитковості в натуральних одиницях (ц);

ПВ – постійні витрати;

Ц – ціна реалізації 1 ц яблук;

ЗВ – змінні витрати на 1 ц яблук.

Зазначимо, що на основі розробленої технологічної карти і аналітичної інформації про ймовірні витрати, які склалися у ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району, нами розподілено річні витрати за перший рік плодоношення на постійні і змінні з чітким дотриманням Методичних рекомендацій з плануван-

ня, обліку та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджений наказом Міністерства аграрної політики України від 18.02.2001 р. №132 (табл. 3.14).

Поряд з цим середня ціна реалізації 1 ц яблук взята на рівні 250 грн, яка є мінімально допустимою оптовою ціною.

Таблиця 3.14

**Структура річних витрати на виробництво яблук за
інноваційно-інтенсивною технологією у ЗАСТ «Зоря Інгулу»
при плановій урожайності 350 ц з 1 га (площа 20 га)**

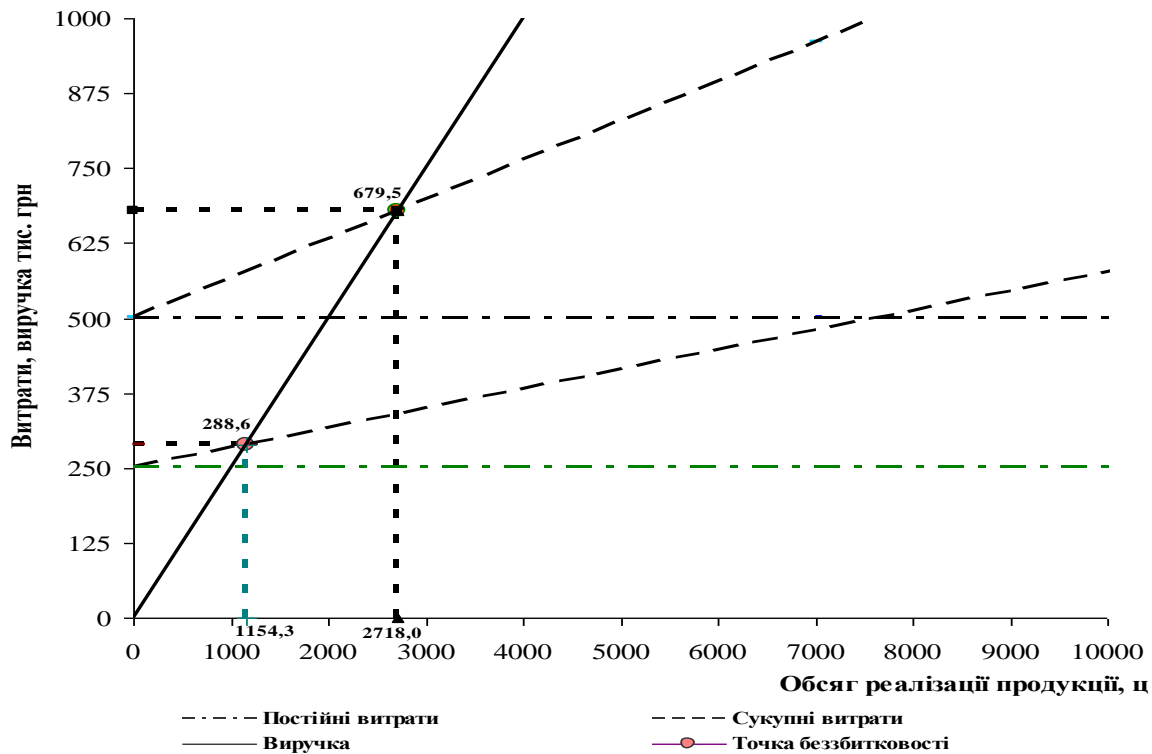
Витрати	Витрати на 1 ц яблук	Витрати на 20 га	
	грн	грн	%
Оплата праці	10,18	71273,83	14,85
Відрахування на соціальні заходи	2,36	16549,78	3,45
Амортизація с.-г. техніки	0,77	5364,66	1,12
Амортизація багаторічних насаджень	20,42	142918,70	29,78
Загальновиробничі витрати	2,06	14400,00	3,00
Фіксований с.-г. податок	0,04	281,50	0,06
Разом постійних витрат	35,83	250788,47	52,26
Оплата праці залучених працівників	3,77	26361,55	5,49
Відрахування на соціальні заходи	0,87	6121,15	1,28
Вартість пально-мастильних матеріалів	8,65	60541,95	12,62
Вартість мінеральних добрив	4,29	30000,00	6,25
Вартість засобів захисту рослин	2,64	18500,00	3,85
Інші витрати	12,51	87600,00	18,25
Разом змінних витрат	32,73	229124,66	47,74
Всього витрат	68,56	479913,13	100,00

Таким чином, при застосуванні інноваційної технології у ЗАСТ «Зоря Інгулу» рівень беззбиткового виробництва яблук становитиме:

$$P_{\text{бз}} = 250788,47 / (250,0 - 32,73) = 1154,3 \text{ ц}$$

Це вказує на те, що при постійних і змінних витратах, відповідно 250,8 і 229,1 тис. грн беззбитковий обсяг продажу становитиме 1154,3 ц, а у вартісному вигляді – 288,6 тис. грн, тоді як за технологічною картою при впровадженні даної технології планується отримати з площі 20 га валовий збір 7000 ц.

Залежність беззбиткового обсягу виробництва яблук від зміни постійних та сукупних витрат детально зображено на рисунку 3.5.

Рис. 3.5. Залежність беззбиткового обсягу виробництва яблук за інноваційною технологією у ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району від зміни постійних та сукупних витрат

Як видно із графіка, даний бізнес-проект можливо вважати надійним, оскільки при збільшенні постійних і змінних витрат у 2 рази беззбитковий обсяг становитиме 2718,0 ц, а надходження від реалізації 679,5 тис. грн. Зокрема, зі зростанням постійних витрат у 3 рази та при фіксованих змінних витратах бізнес-проект буде працювати беззбитково при обсязі реалізації 3462,8 ц і одержаної виручки 865,7 тис. грн, що покриє усі витрати на виробництво і реалізацію цієї продукції.

Отже, із вищевикладеного можливо стверджувати, що графічний метод аналізу беззбитковості доцільно використовувати для моделювання при зміні чи удосконаленні різних інноваційних технологій, які зумовлюють в першу чергу зміну постійних і змінних витрат і виявляють залежність стосовно беззбиткового обсягу виробництва плодів.

Планування грошових потоків на 2012-2023 роки наведено у таблиці 3.15. Таким чином, розпочинаючи з 2012 року господарство при впровадженні даної інноваційної технології одержуватиме чистий прибуток у розмірі 1270,1 тис. грн.

**Планування грошових потоків за час реалізації бізнес-проекту у
ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району**

Рік	Капітальні вкладення, грн	Чистий прибуток, грн	Амортизація, грн	Грошовий потік (відтік), грн
На початок 1-го року	710911,1			-710911,1
1-й	152670,9		8765,5	-143905,4
2-й	530118,3		4401,6	-525716,7
3-й	750080,1		2926,9	-747153,2
4-й		1270086,9	148283,4	1418370,2
5-й		1270086,9	148283,4	1418370,2
6-й		1270086,9	148283,4	1418370,2
7-й		1270086,9	148283,4	1418370,2
8-й		1270086,9	148283,4	1418370,2
9-й		1270086,9	148283,4	1418370,2
10-й		1270086,9	148283,4	1418370,2
11-й		1270086,9	148283,4	1418370,2
12-й		1270086,9	148283,4	1418370,2
13-й		1270086,9	148283,4	1418370,2
14-й		1270086,9	148283,4	1418370,2
15-й		1270086,9	148283,4	1418370,2

Для прийняття вірних управлінських рішень щодо економічної доцільності вкладання коштів у інноваційні технології необхідний розрахунок показників ефективності інвестиційного проекту (табл. 3.16). Крім цього, позитивні рішення, як правило, приймаються керівництвом лише у випадках суттєвих для підприємства фінансових результатів. Такими результатами можуть бути виручка від реалізації плодової продукції, валовий прибуток, чистий прибуток, чистий грошовий потік. Зокрема, два останніх показника найчастіше використовують в інвестиційному аналізі як результат здійснення капітальних вкладень.

Відзначимо, що показники оцінки ефективності інвестицій використовують метод дисконтування, який враховує часовий аспект вартості інвестицій. Найбільш поширеними серед них є: чиста теперішня (приведена, поточна) вартість (NPV), індекс доходності (PI), період окупності (PP) і внутрішня норма доходності (IRR).

Розглядаючи три можливі варіанти дисконтування – 15%, 20% і 25%, слід відмітити, що перший маємо вважати оптимальним. Саме при дисконтній став-

ці 15% простежується значне зростання чистого приведеного доходу. При цьому індекс доходності показує, що теперішня вартість майбутніх грошових потоків у 5,68 раза більша за початкові інвестиції, а це вказує на ефективність даного проекту.

Таблиця 3.16

Розрахунок ефективності впровадження інвестиційного проекту закладання інтенсивного яблуневого саду у ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району

Показник	Прийнята дисконтна ставка, %		
	15	20	25
Теперішня вартість грошового потоку в результаті дисконтування (PV), тис. грн	4041,36	2726,40	1871,08
Чистий приведений дохід (NPV), тис. грн	3330,45	2015,49	1160,17
Індекс доходності (PI)	5,68	3,84	0,38
Період окупності (PP), років	2,6	3,9	5,7
Внутрішня норма доходності (IRR), %	38	38	38

За даним бізнес-проектом при дисконтній ставці 15% і 20% вкладені кошти повернуться до інвестора відповідно на 3 – 4 рік. У той же час розрахована внутрішня норма доходності дала можливість визначити максимальну межу дисконту 38%, яка забезпечує беззбиткову реалізацію інвестиційного проекту.

На завершальному етапі проведемо аналіз чутливості інвестиційного проекту до зміни факторів (початкові інвестиції (F1), ціна реалізації (F2), витрати на оплату праці (F3), матеріальні витрати (F4), амортизаційні відрахування (F5), інші витрати (F6), обсяг виробництва плодів (F7), дисконт (F8), рівень інфляції (F9)) (табл. 3.17).

Таблиця 3.17

Аналіз чутливості інвестиційного проекту

Параметри (фактор X)	% зміни фактора X	Нова NVP, грн	Базова NVP, грн	% зміни NVP (3-4)/4	NVP/X (5/2)	Рейтинг
F1	15	382901,94	605827,40	-36,80	-2,45	4
F2	15	991015,55	605827,40	63,58	4,24	1
F3	15	579347,03	605827,40	-4,37	-0,29	7
F4	15	581826,41	605827,40	-3,96	-0,26	8
F5	15	573189,08	605827,40	-5,39	-0,36	6
F6	15	583314,43	605827,40	-3,72	-0,25	9
F7	15	885383,05	605827,40	46,14	3,08	2
F8	15	350929,16	605827,40	-42,07	-2,80	3
F9	15	447283,39	605827,40	-26,17	-1,74	5

Зазначимо, що суть методу аналізу чутливості полягає в тому, щоб виокремити із загальної чисельності наведених факторів той з них, який потребує постійного контролю та не повинен перевищувати максимально можливий розмір відхилення від базового значення.

У результаті проведення розрахунків були одержані дев'ять нових значень NPV. При цьому отриманий рейтинг свідчить про те, що під постійним контролем повинна знаходитися ціна реалізації 1 ц яблук, а на другому місці - загальний обсяг виробництва яблук.

З приводу охорони навколишнього середовища слід відмітити, що запропонована інтенсивна технологія закладання та вирощування яблуневого саду не створюватиме екологічну небезпеку для міста Баштанки, тому що насадження, які проектуються, плануються закладатися на відстані більше як на 2 км від населених пунктів. Крім того, отрутохімікати у даному господарстві зберігаються у спеціальних обладнаних під виробничі запаси складах, а хімічні розчини для обприскування саду готуються на технічно обладнаних вузлах під особистим контролем головного агронома та спеціалістів по захисту багаторічних насаджень. Відходи пакувальних матеріалів і тари утилізуються під контролем спеціалістів на безпечній відстані від населених пунктів.

При розробці даного бізнес-проекту проаналізована можливість виникнення ситуацій, які можуть негативно позначитися на роботі садівницького підприємства – можливість невдачі або непередбачених витрат, а саме: ринковий ризик; ризик втрати майна; ризик капітальних вкладень (інфляція); ризик невиконання зобов'язань; політичний ризик; організаційно-виробничий ризик; маркетинговий ризик. Крім того, можливими джерелами виникнення ризиків можуть бути: недостатня інформація про попит на плоди і ягоди; недостатній аналіз ринку; недооцінка конкурентів; падіння попиту на садівницьку продукцію.

Дія вищезазначених ризиків може бути обмежена: регулярним аналізом ринкової ситуації; розробкою ефективної реклами; аналізом дій конкурентів; суворим контролем руху грошових і інших активів; розпиленням ризиків: страхування, вкладення частини засобів у державні цінні папери.

Аналіз ризиків дає можливість зробити висновок про необхідність придбання страхового полісу від втрат врожаю внаслідок стихійного лиха. Інші ризики будуть компенсовані запроєктованими заходами.

Запропоновано здійснювати такі заходи для зменшення: 1) організаційно-виробничого ризику (вносити мінеральні добрива з урахуванням потреб рослин у них; у період вегетації застосовувати отрутохімікати для боротьби з шкідниками та хворобами; збір врожаю проводити у строки, щоб максимально забезпечити товарний вид продукції); 2) ринкового ризику (підготувати приміщення для зберігання плодової продукції належним чином і вчасно; завчасно підписати договори по реалізації садівницької продукції та придбанню матеріально-технічних ресурсів; здійснювати доставку продукції власним транспортом).

На основі вищевикладеного нами розроблено стратегію розвитку ефективного ведення садівництва у Миколаївській області на 2010 рік за умов переходу садівницьких підприємств на інтенсивні системи виробництва яблук, економічний потенціал яких наведена у табл. 3.18.

Дана стратегія передбачає різні схеми садіння із загущенням від 417 до 3000 дерев на 1 га саду, що залежить від наявності у садівницьких підприємств необхідної матеріально-технічної бази для здійснення агротехнологічних заходів, трудових та фінансових ресурсів. При цьому передбачається закладання саду сортами (Айдаред, Голден Делішес, Симиренківець, Джонаголд тощо) з використанням середньорослих підщеп (ММ-106; 54-118) без краплинного зрошення і карликових підщеп (М-9; 62-396) на краплинному зрошенні з встановленням шпалери (трьохдротової) і по типам насаджень (4x1,25м; 4x1м; 3,3x1м) бамбукових підпор. У перший рік після посадки необхідно проводити залуження міжрядь злаковими травами, а утримання пристовбурної смуги в рядку під гербіцидним паром.

Слід вказати на те, що сорти яблунь на середньорослій підщепі 54-118 відзначаються більш високою морозо- та посухостійкістю на відміну від ММ-106, яка добре переносить перезволоження, але не виносить нестачі вологи. Крім того, сорти яблунь на карликовій підщепі 62-396 спроможні витримувати зниження температури у зимовий період до -16°C і при цьому не ви-

мерзають, адже в Миколаївській області були випадки вимерзання садів, що ставало причиною значної зрідженості насаджень. Тому керівництву садівницьких підприємств регіону необхідно чітко знати природно-економічні умови своєї зони при виборі тих чи інших інтенсивних технологій виробництва яблук.

Таблиця 3.18

Економічний потенціал інтенсивних систем ведення садівництва у Миколаївській області*

Показники	Типи насаджень**								
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Капітальні вкладення на створення 1 га саду, тис. грн	44,4	45,0	47,8	89,0	89,3	96,7	117,2	130,2	147,1
Затрати праці на створення 1 га саду, люд.-год.	885	912	1124	1542	1491	1606	2018	2389	2314
Виробничі витрати на 1 га саду, тис. грн	14,4	15,0	15,6	21,0	22,0	23,8	26,6	29,0	32,1
Планова урожайність, ц з 1 га	100,0	125,0	150,0	200,0	250,0	300,0	350,0	400,0	480,0
Затрати праці на виробництво 1 ц плодів, люд.-год.	8,85	7,29	7,49	7,71	5,96	5,35	5,77	5,97	4,82
Собівартість 1 ц плодів, грн	144,11	119,76	104,24	104,89	87,97	79,31	76,00	72,38	66,81
Ціна реалізації 1 ц плодів, грн	500	500	500	500	500	500	500	500	500
Прибуток на 1 га саду, грн	35589	47530	59363	79023	103009	126208	148402	171046	207929
Амортизація, грн	2957	3002	3188	7414	7439	8060	9767	10847	12256
Грошовий потік, грн	38546	50532	62551	86437	110447	134268	158169	181893	220185
Рівень рентабельності, %	247,0	317,5	379,6	376,7	468,4	530,5	557,9	590,8	648,3
Коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень	0,29	0,38	0,44	0,40	0,50	0,57	0,55	0,57	0,61
Строк окупності капітальних вкладень, років***	6,97	6,31	6,05	5,56	4,22	4,05	4,00	3,95	2,64
Роки створення	5	5	5	4	3	3	3	3	1

*Власні розробки автора.

**Тип насадження: I – схема садіння 6x4м (417 дерев на 1 га); підщепа ММ-106; 54-118;

II - схема садіння 6x3м (560 дерев на 1 га); підщепа ММ-106; 54-118;

III - схема садіння 5x3м (670 дерев на 1 га); підщепа ММ-106; 54-118;

IV - схема садіння 4x2,5м (1000 дерев на 1 га); підщепа М-9; 62-396; краплинне зрошення;

V - схема садіння 4x2м (1250 дерев на 1 га); підщепа М-9; 62-396; краплинне зрошення;

VI - схема садіння 4x1,5м (1667 дерев на 1 га); підщепа М-9; 62-396; краплинне зрошення;

VII - схема садіння 4x1,25м (2000 дерев на 1 га); підщепа М-9; 62-396; краплинне зрошення;

VIII - схема садіння 4x1м (2500 дерев на 1 га); підщепа М-9; 62-396; краплинне зрошення;

IX - схема садіння 3,3x1м (3000 дерев на 1 га); кніп-баум; краплинне зрошення.

*** З урахуванням лага.

Розрахунки щодо виробництва яблук за різними технологіями показали, що найбільш інтенсивними є насадження V-IX типів, які вступатимуть у плодоношення і забезпечать покриття поточних витрат на 3-4 рік, а строк окупності капітальних вкладень з урахуванням лага по них складатиме біля 4 років.

Отже, підвищення конкурентоспроможності продукції садівництва зумовлюється комплексом природних, організаційно-економічних і технологічних

чинників, а також переходом на інноваційно-інвестиційне ведення галузі. Слід відмітити, що необхідно підвищувати обсяги виробництва конкурентоспроможної продукції садівництва, забезпечивши при цьому процес інвестування у пакування, сортування, охолодження та маркетингові дослідження потенційного ринку збуту. У сучасних умовах найгострішою є проблема інвестицій, зокрема їх джерел, серед яких поряд із посиленням внутрішньогалузевих нагромаджень необхідно задіяти механізм пільгового кредитування та іпотеки на створення насаджень і формування виробничої інфраструктури [65].

3.3. Вдосконалення організаційно-господарської структури садівницьких підприємств регіону

У сучасних умовах розвитку сільськогосподарського виробництва суспільство дедалі частіше і повніше зіштовхується з такою проблемою продовольчого забезпечення, як низький рівень виробництва плодоягідної продукції та продуктів її переробки для міського і сільського населення. Досвід ведення вітчизняного і світового господарства в глобальному розумінні дає підставу стверджувати, що це безпосередньо від розвитку агропромислового комбінування, яке сприяє підвищенню ефективності ведення садівництва.

В економічно розвинутих країнах (Польща, Італія, Франція, Голландія, Німеччина), де сформувався чіткий поділ праці між сільським господарством (садівництвом) і галузями промисловості, що забезпечують його виробничими ресурсами та переробляють вироблену ним плодоягідну продукцію, такої продовольчої проблеми не існує через підпорядкування свого виробництва платоспроможному попиту населення.

Зі вступом України до СОТ продовольчі запити суспільства зростають, а міське і сільське населення потребує все більш широкого асортименту плодової і ягідної продукції, дієтологічної та екологічно чистої, зручної для приготування продуктів переробки (соків, компотів, джемів, варення тощо) і споживання, вищої якості. Поряд з цим чим вищим буде соціально-економічний розвиток

даної країни, тим вищі будуть вимоги споживачів до плодоягідної продукції і продуктів її переробки, що обумовлено високими лікувальними властивостями.

Для задоволення цих потреб садівницьким господарствам необхідно удосконалювати породно-сортовий склад багаторічних насаджень згідно вимог ринку, а також переходити на принципово нові технології виробництва садівницької продукції, запровадити нові способи і методи переробки плодів і ягід, зберігання та реалізації кінцевої продукції. Таким чином, виникає об'єктивна необхідність розвитку інтеграційних процесів на основі агропромислового комбінування у різних галузях сільськогосподарського виробництва, зокрема в садівництві, що дасть можливість підвищити ефективність його ведення в регіоні.

Формування і розвиток агропромислової інтеграції у садівництві досліджували вчені-аграрії Дуброва П.Ф., Єрмаков О.Ю., Рудьєв В.А., Шестопадль О.М. та ін.

Слід відмітити, що практика господарювання садівницьких підприємств показала низьку ефективність галузі у формуваннях, де відсутнє агропромислове комбінування [192, 193]. Так, кісточкові плоди і ягоди швидко псуються, недостатньо транспортабельні, тому повинні бути негайно реалізовані у свіжому вигляді, а зимові сорти зерняткових культур мають бути відправленні на промислову переробку (25% від валу) чи тривале зберігання. Це говорить про те, що сільськогосподарським підприємствам потрібно орієнтуватися на реалізацію кінцевого продукту, як об'єктивну передумову розвитку агропромислового комбінування у садівництві.

Доречно відмітити, що агропромислові садівницькі підприємства України відзначаються значно вищими показниками виробничо-господарської діяльності порівняно з іншими виробниками плодів і ягід.

Агропромислове комбінування садівництва, у власному розумінні слова, означає певне організаційне поєднання в єдиному технологічному циклі виробництва плодів і ягід, їх товарної обробки, зберігання й промислової переробки з метою одержання кінцевої продукції (яблуневих соків, джемів, плодового пюре, концентратів, сушок тощо) і досягнення більшої економічної вигоди завдяки

взаємній матеріальній заінтересованості і відповідальності всіх учасників агропромислового виробництва за кінцеві результати господарювання.

Саме вертикальна інтеграція в садівництві може організаційно поєднувати стадії виробництва плодів і ягід, їх транспортування, пакування, зберігання, переробку і реалізацію кінцевої садівницької продукції [90, с. 99-101].

У садівницьких господарствах розвивається і горизонтальна інтеграція, яка підтверджує встановлення їх організаційно-економічних зв'язків з науково-дослідними установами (Інститут садівництва УААН, дослідні станції), плодорозсадницькими господарствами (ВАТ «Підгур'ївський», ВАТ «Богданівський плодорозсадник»), організаціями з виробництва засобів захисту рослин від шкідників і хвороб тощо. Такі науково-виробничі системи, створені ще за радянських часів, з метою одержання їх учасниками – садівницькими підприємствами кваліфікованої допомоги від головного підприємства – науково дослідної установи (ІС УААН) у впровадженні в практику прогресивних технологій, інших досягнень НТП і передового досвіду, а також в удосконаленні методів організації праці і технології плодоягідного виробництва.

Слід наголосити на тому, що в сучасних ринкових умовах найвищого рівня віддачі авансованого капіталу і поточних витрат досягають ті садівницькі підприємства, які працюють на завершальній стадії виробничого циклу, насамперед, здійснюючи виробництво і реалізацію кінцевої плодової і ягідної продукції. Адже свіжі плоди і ягоди та продукти їх переробки оцінюються вище, ніж плодоягідна сировина саме завдяки більшій окупності витрат, що досягається за рахунок платоспроможного попиту населення. Зокрема, у не інтегрованих садівницьких підприємствах додатковий ефект мають переробні підприємства, які закупають за низькими цінами плодіву і ягідну сировину. У той же час переробні підприємства встановлюють закупочну ціну на сировину, яка здебільшого знаходиться на рівні собівартості виробництва, а в інших випадках ще й нижча. При цьому садівницькі підприємства, не маючи власної переробки, вимушені здавати плодоягідну продукцію переробному підприємству ТОВ «Сандора», що

дає можливість їм частково відшкодувати витрати на виробництво даної продукції.

Все це говорить про те, що одним із важливіших напрямків агропромислової інтеграції у плодоягідному виробництві і ефективності ведення садівництва є поєднання сфер виробництва, промислової переробки і зберігання плодів та ягід безпосередньо у садівницьких підприємствах регіону на основі внутрішньогосподарської організації виробництва. Саме ця форма агропромислового комбінування зменшує чутливість сезонності виробництва садівницької продукції, що забезпечує ефективне використання річного фонду робочого часу.

Поряд з цим садівницьким підприємствам різних форм власності необхідно створювати міні-цехи з переробки плодів і ягід та виробляти високоякісні продукти переробки (яблуневі соки, нектари, пюре тощо) і при цьому завойовувати на районному рівні авторитет та довіру платоспроможного попиту населення. Саме такий напрям розвитку агропромислового комбінування зі сторони садівницьких підприємств створить конкурентне середовище для великих переробних заводів, а саме ТОВ «Сандора» та його дочірніх підприємств.

Ми підтримуємо думку Єрмакова О.Ю. і Шестопаля О.М. з приводу того, що потрібно створювати переробні підприємства малої потужності на внутрішньогосподарській основі [179]. Саме цей напрям дасть змогу садівницьким господарствам зменшити втрати плодоягідної продукції на етапах заготівлі, транспортування, переробки і реалізації та сприятиме рівномірному надходженню виручки від реалізації, а це, насамперед, зменшуватиме в майбутньому потребу у кредитних ресурсах.

Відзначимо, що наявність у садівницьких підприємствах цехів з переробки плодів дасть змогу їм не допускати втрат продукції, раціональніше її використовувати (табл. 3.19).

Так, ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району має власний переробний цех. Із плодів, які не можна реалізувати у свіжому вигляді, господарство за допомогою технічної переробки отримує якісний яблуневий сік і плодове пюре. У сукупності за 2003-2007 роки господарством було вироблено 9,7 тис. кг соку

яблуневого і 165 тис. кг плодового пюре, що дало можливість одержати прибуток, відповідно 6014 і 132000 грн. Звичайно, це не найкращі показники, що обумовлені відсутністю у господарства постійних клієнтів на переробну продукцію, а також частковою завантаженістю переробного цеху.

Таблиця 3.19

**Економічна ефективність переробки плодів у
ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району за 2003-2007 рр.***

Показники	Сік яблучний	Пюре плодове
Обсяг виробленої продукції, тис. кг	9,7	165,0
Собівартість 1 кг, грн	1,18	0,70
Ціна реалізації 1 кг, грн	1,80	1,50
Прибуток на 1кг продукції, грн	0,62	0,80
Рентабельність продажу, %	34,4	53,3
Рівень рентабельності виробництва, %	52,5	114,3

*Розраховано на основі аналітичної інформації даного господарства про переробку плодів і виробництва з них яблуневого соку та плодового пюре.

На нашу думку ЗАСТ «Зоря Інгулу» необхідно приділяти велику увагу ефективності маркетингу, що дасть можливість дослідити потенційно можливі ринки збуту, зацікавити в якісній і екологічно чистій продукції і мати власну клієнт базу ймовірних покупців. По-друге, необхідно продумати і розробити асортимент яблуневих соків. По-третє, необхідно удосконалити упаковку, а саме орієнтуватись на платоспроможний споживчий ринок. По-четверте, розробити ефективну і мало-затратну рекламу соків. По-п'яте, постійно удосконалювати технологію виробництва відповідно до міжнародних стандартів ISQ з метою виходу на зовнішній ринок. По-шосте, постійно здійснювати реінвестування коштів у розширене виробництво продуктів переробки.

Відзначимо, що ЗАСТ «Зоря Інгулу» на першому етапі необхідно налагодити відносини і укласти договори з місцевими школами, ліцеями, училищами, технікумами та вищими навчальними закладами з приводу реалізації їм продуктів переробки. При цьому їм необхідно довести те, що продукція є якісною і має лікувальні властивості. Саме таким чином господарству необхідно завойовувати конкурентну позицію на ринку продуктів переробки.

Дослідження показали доцільність і ефективність виробництва концентрованого соку у ВАТ «Зелений Гай» Вознесенського району (табл. 3.20).

**Економічна ефективність виробництва концентрованого соку
ВАТ «Зелений Гай» Вознесенського району***

Показники	Роки		
	1998-2001	2002-2004	2005-2007
Обсяг виробленої продукції, тонн	350,0	384,0	167,0
Собівартість 1 кг концентрованого соку, грн	2,52	3,45	7,37
Ціна реалізації 1 кг концентрованого соку, грн	3,75	7,575	12,52
Прибуток на 1кг продукції, грн	1,23	4,125	5,15
Рентабельність продажу, %	32,8	54,5	41,1
Рівень рентабельності виробництва, %	48,8	119,6	69,9

*Розраховано на основі аналітичної інформації даного господарства про переробку плодів і виробництва з них концентрованого соку.

Слід зазначити, що у даного господарства налагоджені тісні зв'язки з Німеччиною, і тому весь концентрований сік реалізується за кордон. Як видно з даних таблиці 3.20 виробництво соків у середньому за роками не стабільне, що обумовлено низьким забезпеченням сировиною потужностей переробного цеху. Це вказує на необхідність закладання інтенсивних промислових насаджень, що дасть можливість в перспективі на 100% використовувати переробні міні-цехи.

Відмітимо й те, що ВАТ «Зелений Гай» має власний винзавод, який виробляє плодови і виноградні вина, коньяки, ягідні лікери, які користуються великим попитом у платоспроможного населення України.

Даним садівницьким господарствам необхідно удосконалювати технологію переробки плодів, налагоджувати більш ефективні зв'язки з приводу реалізації продуктів переробки, що дасть можливість створювати конкурентне середовище по відношенню до монопольних переробних підприємств.

Безумовно, більшій частині садівницьких господарств необхідно співпрацювати з переробними підприємствами, що дає можливість частково окупити витрати на виробництво тієї продукції, яка не може бути збережена у холодильнику і реалізована у свіжому вигляді. Саме малим (фермерським) садівницьким господарствам необхідна кооперація з тими підприємствами, у яких налагоджене агропромислове комбінування, або з сезонними консервними заводами регіону.

Це зумовлено тим, що у невеликих садівницьких підприємств немає відповідної матеріально-технічної бази для будівництва холодильників і перероб-

них цехів, а це змушуватиме їх інтегруватися з агропромисловими формуваннями з метою підвищення ефективності ведення галузі. Так, більша частина садівницьких господарств здає низької якості плоди (падалиця) потужному плододобреробному заводу ТОВ «Сандора».

Дослідження показали, що продукцію частково здають і ті підприємства, у яких є невеликі переробні цехи. Це вказує на необхідність удосконалення агропромисловими садівницькими формуваннями технологічного циклу переробки не тільки зерняткових, а й кісточкових плодів, що дасть можливість підвищити економічну ефективність переробки плодів.

Про доцільність тривалого зберігання різних сортів яблук свідчать дослідження ефективності їх зберігання у ВАТ «Зелений Гай» і ЗАСТ «Зоря Інгулу» (табл. 3.21 і додаток Щ).

Таблиця 3.21

**Економічна ефективність зберігання різних сортів яблук у
ВАТ «Зелений Гай» Вознесенського району за 2004-2007 рр.***

Показник	Голден Делішес	Ренет Симиренко	Айдаред	Джона- голд	Флоріна	Глостер
Обсяг закладених яблук на зберігання, ц	3266,0	2736,0	2476,0	2795,0	2113,0	1543,0
Собівартість 1 т яблук до зберігання, грн	846,0	942,0	839,0	858,0	809,0	879,0
Тривалість зберігання, місяців	5,5	4,0	6,5	5,5	6,0	4,5
Витрати на зберігання 1 т яблук з урахуванням терміну зберігання, грн	737,6	536,4	871,7	737,6	804,6	603,5
Собівартість 1 т яблук після зберігання, грн	1583,6	1478,4	1710,7	1595,6	1613,6	1482,5
Вихід продукції за вирахуванням втрат при зберіганні, т	3132,1	2661,0	2399,2	2689,6	2070,7	1495,4
Середня оптова реалізаційна ціна 1т яблук, грн	3000	2500	3000	2500	2500	2500
Виручка від реалізації яблук, тис. грн	939,6	665,2	719,8	672,4	517,7	373,8
Прибуток від реалізації яблук, тис. грн – всього	443,6	271,8	309,3	243,3	183,6	152,2
на 1 т яблук, грн	1416,5	1021,6	1289,4	904,5	886,4	1017,6
Рентабельність продажу, %	47,2	40,9	43,0	36,2	35,5	40,7
Рівень рентабельності, %	89,4	69,1	75,4	56,7	54,9	68,6

*Джерело: Виробничі звіти по холодильнику за 2004-2007 роки, технологічні карти, аналітична бухгалтерська інформація за сортами.

Слід зазначити, що наявність у садівницьких підприємствах плодосховищ і холодильників для зберігання плодів є важливим чинником, який передбачає, насамперед, забезпечення споживачів плодами і ягодами у свіжому вигляді протягом року. Так, наявність плодосховища і холодильників дає можливість впливати на процес ціноутворення, який залежить від строків зберігання садівницької продукції і забезпечує при цьому гарантовані і стабільні грошові надходження від реалізації плодової продукції. Саме на основі вивчення цінового моніторингу ринку плодів і ягід за 2-3 роки господарству можна планувати виробничо-господарську діяльність на майбутнє.

Так, при зберіганні у ВАТ «Зелений Гай» різних сортів яблук найефективнішим виявлено сорт Голден Делішес з прибутком на 1 ц 141,6 грн і рівнем рентабельності 89,4%, а у ЗАСТ «Зоря Інгулу» відповідно 161,3 грн і 181,8%. Крім цього сорт Айдаред знаходиться на другому місці по економічній ефективності зберігання з рівнем рентабельності відповідно 75,4 і 163,0% (табл. 3.21).

Дослідження показали, що економічна ефективність від зберігання різних сортів яблук не однакова і, насамперед, залежить від тривалості зберігання, смакових властивостей плодів, сортності яблук (вищий, перший, другий, третій сорт), попиту населення на той чи інший сорт тощо. Все це вказує на те, що ціна реалізації 1 ц плодів вища у тих садівницьких господарствах регіону, які мають плодосховища і холодильники для зберігання.

Для продовження термінів зберігання плодів пропонуємо садівницьким господарствам удосконалити технологію, насамперед, використовуючи холодильні камери з регульованим газовим середовищем (РГС). Про доцільність такого зберігання плодів вказує досвід розвинутого садівництва в таких країнах як Польща, Італія, Франція, Голландія. При цьому, саме в цих країнах дрібні фермери ефективно використовують РГС з мінімальними витратами коштів, що забезпечує практично 100% вихід стандартної плодової продукції.

У регульованому газовому середовищі в порівнянні зі зберіганням у звичайному плодосховищі краще зберігається якість плодів, довше зберігається зе-

лене забарвлення, сповільнюється гідролітичний процес розпаду протопектину (плоди довше залишаються твердими) (табл. 3.22).

Таблиця 3.22

Тривалість холодильного зберігання різних плодів у залежності від газового складу середовища*

Плоди	При звичайному складі середовища	У регульованому газовому середовищі
Яблука (Голден Делішес)	5 місяців	8 місяців
Груші (Вільямс)	2 місяці	5 місяців
Виноград	3 місяці	6 місяців
Персик	5 тижнів	10 тижнів
Вишня	10 днів	32 дні
Чорна смородина	7 днів	42 дні
Суниця	5 днів	30 днів

*Джерело: www.lol.org.ua

Існує кілька методів зберігання плодів у РГС: у холодильних камерах із РГС; у полімерних плівках; у поліетиленових контейнерах з дифузійними вставками. При цьому зберігання плодів у камерах із РГС здійснюється при температурі $0 \dots +4^{\circ}\text{C}$ і відносній вологості повітря 90-95%. Вміст CO_2 і кисню в атмосфері камери перевіряється і регулюється газоаналізаторами, які керують автоматично роботою скрубєрів або дифузєрів. Після досягнення необхідної концентрації CO_2 камери переводяться на заданий газовий режим шляхом вмикання установки (скрубєрів або дифузєрів), при цьому надлишок CO_2 видаляється, а вміст кисню продовжують знижувати до необхідного рівня.

Крім застосування регульованого газового середовища для зберігання плодів садівницьким господарствам потрібно впроваджувати технології щодо заморожування ягід, що дасть можливість забезпечити населення плодами протягом року. Так, завдяки розвитку науково-технічного прогресу виробництво заморожених плодів і ягід (суниці, чорної смородини, вишні, абрикос, черешні, сливи) у світі швидко зростає. Саме в країнах з надлишковим виробництвом плодів і ягід (Англія, Голландія, Італія тощо) ці технології працюють ефективно і приносять садівницьким підприємствам надприбутки.

На нашу думку, садівницьким підприємствам регіону такі ідеї необхідно брати на озброєння і в подальшому прораховувати доцільність й ефективність

тих чи інших технологій зберігання плодів. При цьому, виявивши відхилення у зберіганні, насамперед, необхідно відшукати необхідні заходи з усунення недоліків шляхом удосконалення технології.

Дослідженнями також виявлено великі можливості і потужності великих переробних підприємств України, зокрема у Миколаївській області. Так, за добу у 2007 році було найбільше вироблено купажованих (814 т) і апельсинових (126,9 т) соків, а яблуневих – 125,6 т, що на 96,3 т більше ніж у 2004 році.

Обсяги продуктів переробки фруктів у Миколаївській області характеризують дані таблиці 3.23.

Таблиця 3.23

**Виробництво основних видів продукції промислової переробки
фруктів у Миколаївській області, тонн***

Вид продукції	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.	2007р. у % до 2003р.
Соки фруктові та овочеві, нектарини	138221	179605	240648	289566	489781	354,35
у тому числі						
сік апельсиновий натуральний	23595	20323	26866	25710	46302	196,24
соки (крім апельсинового) натуральні	73384	60380	69987	77361	146370	199,46
сік грейпфруктовий натуральний	2716	2682	3408	3861	х**	-
сік з інших цитрусових натуральний	1185	1168	3329	2159	х**	-
сік ананасовий натуральний	9776	4728	6530	2201	х**	-
сік томатний натуральний	18372	26801	26733	32905	40734	221,72
сік виноградний натуральний, включаючи сусло	4621	3830	6773	236	х**	-
сік яблучний натуральний	13916	10693	13372	17267	45851	329,48
сік з інших фруктів і овочів, не купажований	22798	10479	9842	18732	26357	115,61
соки купажовані натуральні	40807	98829	143651	186495	297109	728,08
з них						
соки купажовані фруктові	39985	97325	135491	183574	292588	731,74
Соки дитячі	17215	48298	61308	74408	5947	34,55

*Джерело: Розраховано на основі даних Головного управління статистики у Миколаївській області [145].

**згідно із Законом України «Про державну статистику» інформація конфіденційна.

Аналізуючи виробництво основних видів продукції перероблення овочів та фруктів у Миколаївській області, слід відмітити переваги даної галузі. Так, у 2007 році спостерігається збільшення виробництва ТОВ «Сандора» апельсино-

вих соків на 96,24%, або на 22707 т у порівнянні з 2003 роком. При цьому відбувається збільшення виробництва натуральних соків (крім апельсинового) на 99,5%, або на 72986т більше, ніж за аналогічний період 2003 року, у тому числі по томатним сокам – на 121,7%, або 22362 т, по яблучним сокам – на 229,5%, або 31935 т (табл. 3.23).

Слід відмітити той факт, що у 2007 році в Миколаївській області значно збільшилось виробництво фруктових купажованих соків, а саме в порівнянні з 2003 роком на 628,1%, або 252588 т, а з 2004 роком на 200,6%, або 195263 т. У 2007 році зменшилось виробництво дитячих соків (з 61,2 до 4,9 кг на одну особу), що підтверджує низький попит населення України. Так, обсяг виробництва дитячих соків у 2007 році зменшився на 65,45%, або на 11268т в порівнянні з 2003 роком і на 87,7%, або на 42351т - з 2004 роком.

Слід вказати, що проектна сукупна потужність підприємств компанії «Сандора» - близько 1 млрд. пакетів соків і сокової продукції за рік. При цьому промислові потужності компанії включають 4 заводи, 2 з яких розташовані у Миколаївській області:

1. Промислово-переробний комплекс № 1 площею 157 тис. кв. м розташований у с. Миколаївське. На ньому встановлено 20 ліній виробництва та розливу соків в упаковки Tetra Pak ємністю 0,2, 0,25, 0,5, 1, 1,5 і 2 літри. Середньодобова продуктивність всіх ліній 2,5 млн. пакетів (1,8 млн. л). На заводі працюють цехи з виробництва пюре та концентрованих соків, ділянка асептичного зберігання продукції. Склад напівфабрикатів площею 12 тис. кв. м дозволяє зберігати річний запас пюре та концентрованих соків для потреб виробництва. На даному комплексі також ведеться переробка фруктів та овочів в обсязі 100 тис. тонн на рік;

2. Виробничий комплекс № 2 відкритий в 2006 році. Завод розташований у с. Мішково-Погорілове Жовтневого району. Площа заводу – 60 тис. кв. м. На сьогоднішній день потужності даного комплексу складають 346 млн. літрів в рік, або 640 млн. одиниць продукції за рік при проектній потужності – 670 млн. одиниць продукції за рік. На заводі встановлено 5 ліній по виробництву соків в упаковці Tetra Pak, лінія розливу вин ТМ «Святкова колекція» і «Золота Олівія» в упаковку 1 л Square, і 2 лінії асептичного розливу соків та холодного чаю

в PET упаковку. З початку 2007 року на заводі було встановлено 4 нових виробничих ліній. Одна з них – із розливу продукції в упаковку Tetra Pak 1 літр потужністю 5500 пак./год., дві лінії – із розливу в упаковку Tetra Pak ємністю 1 і 0,5 літра потужністю по 7000 пак./год. і PET – лінія із розливу у пляшки ємністю 0,38 і 0,4 літра потужністю 24000 пляш./год. Це дозволило на 50% збільшити виробничі потужності компанії в цілому.

Відзначимо, що ТОВ «Сандора» має лідерські позиції щодо якості виробленого продукту. Саме ця компанія вирішує такі питання, як повна 100% автоматизація купажного цеху, що є основною ланкою виробництва. Одним з позитивних моментів цього є зменшення впливу на цінний продукт так званого «людського чинника», а саме: зменшення втрат, помилок у виробництві; підвищення якості соку, нектару і напоїв; економії часу, що є головним у безперервній роботі купажного цеху. Налагоджена система автоматизованого купажного виробництва і ефективні дії керівництва ТОВ «Сандора», спрямовані на отримання максимального прибутку, дали можливість компанії у 2007 році виробити біля 292,6 тис. тонн купажованих фруктових соків.

На основі опрацьованого вітчизняного і світового досвіду агропромислового комбінування пропонуються такі варіанти створення подібних організаційно-виробничих структур у садівництві: садівницьких агропромислових підприємств (рис. 3.6); садівницьких агрофірм (рис. 3.7); контрактна інтеграція шляхом об'єднання економічних інтересів сільськогосподарських, переробних і торгівельних підприємств із залученням фінансових структур (рис. 3.8).

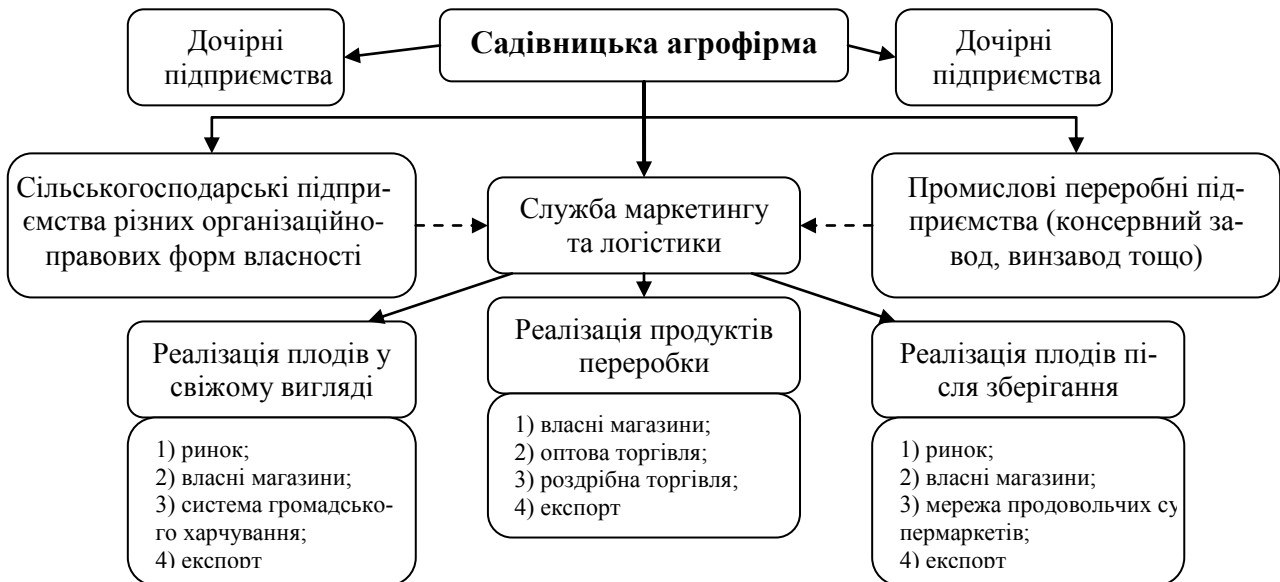
Зокрема, організаційно-виробнича структура агропромислового садівницького підприємства поєднуватиме виробництво плодоягідної продукції з її промисловою переробкою, доробкою і зберіганням. Так, аграрне і промислове виробництво організаційно функціонуватиме в даному випадку лише у формі внутрішньогосподарських підрозділів, що не мають юридичної самостійності. При цьому матеріальне стимулювання працівників сільськогосподарських і переробних підрозділів залежатиме від досягнутого рівня ефективності функціонування системи агропромислового плодоягідного виробництва.

Рис. 3.6. Організаційно-виробнича структура агропромислового садівницького підприємства

Зазначимо, що організаційно-виробничою структурою створення садівницьких агрофірм має бути результат поглиблення інтеграційних процесів у низовій ланці агропромислового плодоягідного виробництва. Це передбачає розширення існуючих ланок ринкової інфраструктури, зокрема служб маркетингу, власної торгівельної мережі тощо.

Світовий досвід вказує на необхідність створення агропромислових садівницьких підприємств і агрофірм на базі великих аграрних (садівницьких) підприємств, що мають потужний виробничий потенціал і висококваліфікованих працівників з великим досвідом роботи. Зокрема, перевага агрофірми над агропромисловим підприємством полягає у наявності в першій, крім комбінованого виробництва, притаманних і таких важливих елементів єдиного організаційно-технологічного комплексу, як реалізація плодоягідної продукції та продуктів її переробки через власну торгівельну мережу.

Рис. 3.7. Організаційно-виробнича структура садівницької агрофірми ринкового типу

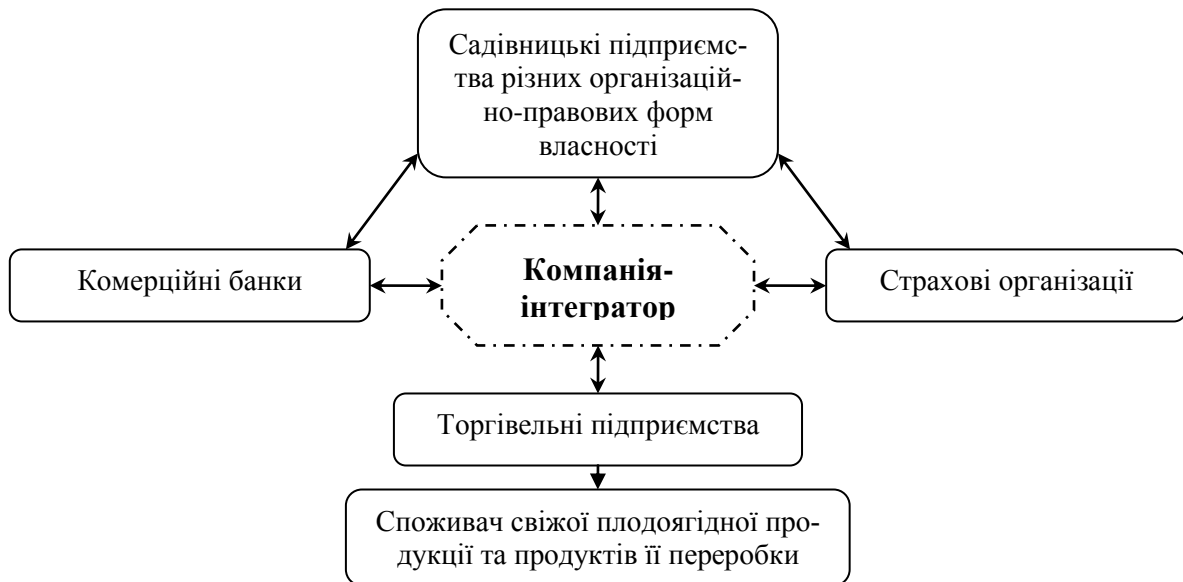
Садівницька агрофірма повинна забезпечувати господарства, що входять до її складу всіма матеріально-технічними ресурсами, необхідними для зростання обсягів виробництва плодів і ягід. При цьому механізм розподілу прибутку повинен здійснюватись пропорційно вкладеним фінансовим ресурсам у виробництво плодів і ягід та продуктів їх переробки.

У сучасних ринкових умовах найбільш доцільною є контрактна інтеграція, яка передбачає об'єднання аграрних, переробних, торгівельних підприємств, а також залучення фінансових структур, які зберігають самостійність та право юридичної особи, зокрема, підпорядковуючи свої інтереси досягненням найкращих кінцевих результатів виробничо-господарської діяльності.

Цей вид інтеграції можна використовувати для об'єднання фермерських та ОСГ, які займаються виробництвом плодів та ягід і знаходяться на невеликій відстані від інтегрованих структур (агропромислове підприємство, консервний завод, винзавод тощо).

Крім цього слід відмітити, що контрактна інтеграція буде ефективніша у відносинах інтегрованих структур з економічно міцними, потенційно потужними садівницькими підприємствами регіону. Безумовно, останні здатні 100% виконувати зобов'язання по укладеним контрактам та забезпечувати переробні заводи плодоягідною сировиною.

Рис. 3.8. Організаційно-виробнича структура об'єднання на контрактній умові економічних інтересів садівницьких, переробних і торгівельних підприємств із залученням фінансових структур

В умовах ринкової економіки перед садівницькими підприємствами постають питання визначення оптимальної породно-сортової структури плодкових насаджень за термінами дозрівання, що дасть можливість збільшити обсяги виробництва плодів, ефективного і рівномірного використання фінансових і трудових ресурсів, а це, насамперед, забезпечить підвищення конкурентоспроможності садівницької продукції та продуктів їх переробки з досягненням високих фінансових результатів.

Економіко-математичне моделювання є важливим чинником розвитку агропромислового комбінування у садівництві і може бути використане на перспективу для поглибленого аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства з метою виявлення резервів підвищення ефективності галузі.

Особливістю розробленої на перспективу економіко-математичної моделі розвитку агропромислового садівницького підприємства ЗАСТ «Зоря Інгулу» має бути поєднання процесів виробництва плодів, переробки, зберігання, розподілу свіжих плодів та продуктів їх переробки за каналами реалізації у свіжому вигляді до та після зберігання у визначені проміжки часу, визначення фінансового результату виробництва та переробки плодів.

Постановка задачі полягає у визначенні оптимальної породно-сортової структури плодкових насаджень за термінами дозрівання, виходячи з ресурсного потенціалу господарства, що дасть можливість максимально завантажити плодосховище (холодильник), власний консервний цех з переробки та забезпечити потреби населення м. Баштанки і м. Миколаєва плодами та продуктами їх переробки, а також досягти максимальної економічної ефективності ведення садівництва.

За умовами економіко-математичної моделі розвитку агропромислового садівницького підприємства визначено змінні, склад та назва яких представлені у додатку Ю.

Для опису системи змінних економіко-математичної моделі агропромислового садівницького підприємства скористаємося такими позначеннями:

j, n, m – індекси змінних

i – індекси обмежень

Змінні і обмеження диференціюються по блоках, тому необхідні визначення множин номерів змінних і обмежень.

Визначення множини номерів змінних:

T – множина проміжків часу;

N – множина змінних, що вказують площі плодкових насаджень за породами;

R₁ – множина, що вказує номери змінних із виробництва та розподілу, у тому числі часткової реалізації садівницької продукції по каналах;

R₂ – множина, яка включає номери змінних з кількості садівницької продукції для консервного цеху;

R₃ – множина, яка включає номери змінних з кількості садівницької продукції для зберігання у холодильнику;

R₄ – множина, яка включає номери змінних із виробництва продуктів переробки (яблучний сік, плодове пюре);

R₅ – множина, яка включає номери змінних із продажу садівницької продукції після зберігання за проміжками часу з урахуванням каналів реалізації;

R₆ – множина, яка включає номери змінних із продажу продуктів переробки за проміжками часу з урахуванням каналів реалізації;

Q_1 – множина змінних, які вказують загальні потреби прямих затрат праці в садівництві;

Q_2 – номер змінної, який вказує загальні потреби прямих затрат праці для переробки плодів у консервному цеху;

Q_3 – множина змінних, яка включає кількість населення по населених пунктах;

Q_4 – множина змінних, яка вказує на загальні потреби у різних фінансових ресурсах для садівництва;

Q_5 – номер змінної, який вказує витрати матеріальних ресурсів при виробництві яблучного соку;

Q_6 – номер змінної, який вказує витрати матеріальних ресурсів при виробництві плодового пюре;

P_1 – множина змінних, яка вказує загальну вартість плодової продукції у цінах реалізації;

P_2 – множина змінних, яка вказує загальну вартість плодової продукції у цінах реалізації після зберігання;

P_3 – множина змінних, яка включає загальну вартість отриманого яблучного соку;

P_4 – множина змінних, яка включає загальну вартість отриманого плодового пюре;

Визначення множини номерів обмежень:

B_1 – множина обмежень по площі зерняткових і кісточкових плодівих насаджень;

B_2 – множина обмежень, які відображають обсяги валових зборів плодів;

B_3 – множина обмежень, які показують розподіл садівницької продукції за каналами;

Y_1 – номер обмежень з ємності плодосховища (холодильник);

Y_2 – номер обмежень з балансу плодової сировини для виробництва продуктів їх переробки;

Y_3 – номер обмежень з виробничих потужностей консервного цеху;

Y_4 – номер обмежень з виробництва продуктів переробки;

Y_5 – множина обмежень, які відображають реалізацію плодів після зберігання з урахуванням каналів реалізації і проміжків часу;

Y_6 – множина обмежень, які відображають реалізацію продуктів переробки з урахуванням каналів реалізації і проміжків часу;

W_1 – множина обмежень з затрат праці у садівництві за термінами дозрівання;

W_2 – номер обмежень з затрат праці у консервному цеху;

W_3 – множина обмежень по кількості населення по населеним пунктам.

Перелік визначень для коефіцієнтів і параметрів:

S_t – площа плодкових насаджень з t -м терміном дозрівання;

$S_{ijt \min}, S_{ijt \max}$ – мінімальна, максимальна площа i -го виду, j -ї породи багаторічних насаджень у t -й термін дозрівання;

a_{ijt} – врожайність i -го виду, j -ї породи багаторічних насаджень у t -й термін дозрівання;

c_{kj} – норматив витрат k -го виду сировини на одиницю j -го виду продукції переробки;

dp_k – потужність переробки консервним цехом k -го виду плодової сировини;

ds_{pjt} – потужність плодосховища для зберігання j -го виду плодів протягом t -го терміну зберігання;

vs_{jt} – витрати коштів на одиницю j -го виду товарної садівницької продукції;

vp_j – витрати коштів на одиницю j -го виду продуктів переробки;

d_{ijt} – коефіцієнт розподілу i -го виду садівницької продукції за j -м каналом у t -й проміжок часу;

b_{ijt} – коефіцієнт розподілу i -го виду продуктів переробки за j -м каналом у t -й проміжок часу;

g_{ijt} – коефіцієнт розподілу i -го виду садівницької продукції після зберігання за j -м каналом у t -й проміжок часу;

h_j – норма споживання плодів по населеним пунктам;

M_j – кількість населення у j -му пункті;

cs_{ijt} – вартість одиниці садівницької продукції i -го виду за j -м каналом реалізації у t -й період часу;

cp_{ijt} – вартість одиниці продукції переробки i -го виду за j -м каналом реалізації у t -й період часу;

ws_{ijjt} – затрати праці на одиницю площі i -го виду, j -ї породи плодкових насаджень у t -й період часу;

wp_{rj} – затрати праці на виробництво одиниці j -го виду продукції у консервному цеху.

Задача полягає у тому, щоб знайти оптимальне співвідношення значень змінних, при якому функція (3.1) матиме максимум прибутку:

$$Z = x_j - x_m \rightarrow \max, (j \in P_1, P_2, P_3, P_4, m \in Q_4, Q_5, Q_6) \quad (3.1)$$

та задовольнятимуться такі умови:

1. Використання площ під зернятковими і кісточковим плодowymi насадженнями:

а) обмеження по загальній площі багаторічних насаджень

$$\sum_{j \in N} x_j \leq S_i, (i \in B_1); \quad (3.2)$$

б) обмеження по гарантованому розміру площі зайнятій під окремими породами багаторічних насаджень

$$S_{ijt \min} \leq \sum_{j \in N} x_j \leq S_{ijt \max}, (i \in B_1, t \in T). \quad (3.3)$$

2. Обмеження з виробництва та розподілу садівницької продукції:

а) обсяг виробництва садівницької продукції

$$\sum_{j \in N} a_{ijt} x_j = x_n, (i \in B_2, n \in R_1, t \in T); \quad (3.4)$$

б) за каналами розподілу

$$d_{ijt} x_j = x_n, (i \in B_1, j \in R_1, n \in R_1, t \in T). \quad (3.5)$$

3. Обмеження по ємкості плодосховища (холодильник):

$$x_j \leq ds_{pjt}, (j \in R_3, p \in Y_1, t \in T). \quad (3.6)$$

4. Обмеження з балансу плодової сировини для консервного цеху:

$$x_j = \sum_{n \in R_2} c_{kj} x_n, (k \in Y_2, j \in R_2). \quad (3.7)$$

5. Обмеження з виробничих потужностей консервного цеху:

$$x_j \leq dp_k, (j \in R_2, k \in Y_3). \quad (3.8)$$

6. Обмеження з реалізації садівницької продукції:

а) разом за всіма каналами реалізації

$$\sum_{j \in R_1, R_5} x_j = x_n, (n \in Y_1); \quad (3.9)$$

б) за каналами реалізації

$$g_{ijt} x_j = x_n, (n \in Y_5, i \in R_5, j \in R_5, t \in T). \quad (3.10)$$

7. Обмеження з реалізації продуктів переробки:

а) разом за всіма каналами реалізації

$$\sum_{j \in R_6} x_j = x_n, (n \in Y_4); \quad (3.11)$$

б) за каналами реалізації

$$b_{ijt} x_j = x_n, (n \in Y_6, i \in R_6, j \in R_6, t \in T). \quad (3.12)$$

8. Обмеження по трудовим ресурсам:

а) у садівництві

$$\sum_{j \in R_1} w s_{rjt} x_j = x_n, (r \in W_1, n \in Q_1, t \in T); \quad (3.13)$$

б) у консервному цеху

$$\sum_{j \in R_4} w p_{rj} x_j = x_n, (r \in Q_2, n \in W_2). \quad (3.14)$$

9. Обмеження по населеним пунктам:

$$x_n \geq M_j, (j \in Q_3, n \in W_3). \quad (3.15)$$

10. Обмеження по надходженню коштів від реалізації:

а) садівницької продукції

$$\sum_{j \in R_1, R_5} c s_{ijt} x_j = x_n, (n \in P_1, P_2, t \in T); \quad (3.16)$$

б) продуктів їх переробки

$$\sum_{j \in R_6} c p_{ijt} x_j = x_n, (n \in P_3, P_4, t \in T). \quad (3.17)$$

11. Обмеження по витратам фінансових ресурсів на виробництво товарної продукції:

а) у садівництві

$$\sum_{j \in R_1, R_3} v s_{jt} x_j = x_n, (n \in Q_4, t \in T); \quad (3.18)$$

б) у переробному консервному цеху

$$\sum_{j \in R_4} v p_{jt} x_j = x_n, (n \in Q_5, Q_6, t \in T). \quad (3.19)$$

12. Умова невід'ємності змінних:

$$x_j \geq 0; x_n \geq 0; x_m \geq 0.$$

Таким чином, розглянуті обмеження економіко-математичної моделі поєднують у системі виробництво, зберігання, переробку та реалізацію плодів і продуктів їх переробки у визначені проміжки часу з критерієм оптимальності максимум прибутку від виробничо-господарської діяльності підприємства.

У результаті рішення задачі на ЕОМ була одержана така оптимальна видова структура породного складу багаторічних насаджень у ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району: яблуня – 62,8%, груша – 0,2%, айва – 0,3%, черешня – 5,3%, абрикос – 6,7%, вишня – 3,7%, персик – 9,8%, алича – 7,8%, слива – 3,4% (додаток Я).

Відповідно до оптимальної породної структури плодових насаджень при потенційно середній врожайності 94,35 ц з 1 га валовий збір плодів буде становити 81671,03 ц, з якого 22743ц у визначені проміжки часу передбачається на ринок, 20417,76ц (25%) – на переробку, 27103,78ц – на зберігання у холодильник, 11406,5ц – на інші канали. Такий розподіл садівницької продукції дасть можливість завантажити плодосховище (холодильник), сировиною переробний консервний цех, забезпечити населені пункти (м. Баштанка і м. Миколаїв) частково свіжими плодами та продуктами їх переробки тощо.

У таблиці 3.24 представлено оптимальну економічну ефективність виробництва та переробки плодів за умов реалізації розробленої моделі у ЗАСТ «Зоря Інгулу». Так, оптимальним планом передбачено збільшення обсягів реалізації плодів на 8,13 тис. ц, а продуктів їх переробки на 968,69 тис. кг, що обумовлено введенням в експлуатацію нового консервного цеху потужністю 50-60 т за добу.

За умов оптимізації породно-сортового складу, використання високопродуктивних зерняткових і кісточкових культур та інноваційно-інвестиційного ведення галузі підприємство одержить прибуток по виробництву плодів в розмірі 8638,7 тис. грн, що на 7678,8 тис. грн більше, ніж фактичний. Поряд з цим при максимальному завантаженні консервного цеху підприємство матиме середній прибуток від реалізації продуктів переробки 1678,5 тис. грн, що на 1540,5 тис. грн більше фактичного рівня. Загальна потреба у фінансових ресурсах для

садівництва і переробки плодів за моделлю складатиме 10,4 млн. грн, а у трудових ресурсах відповідно 462,5 і 15,1 тис. люд.-год.

Таблиця 3.24

Економічна оцінка агропромислового комбінування на основі розв'язання економіко-математичної моделі у ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району

Показники	Виробництво плодів		Переробка плодів		Індекс	
	Фактично (2001-2007рр.)	За оптимальним планом	Фактично (2003-2007рр.)	За оптимальним планом	Виробництво плодів	Переробка плодів
Обсяг реалізації плодів, тис. ц, продуктів переробки, тис. кг	53,12	61,25	174,70	1143,39	1,15	6,54
Затрати праці, люд.-год. на 1ц плодів на 1ц продуктів переробки	4,79	5,66	1,65	1,32	1,18	0,80
Собівартість реалізації, грн 1ц плодів 1кг продуктів переробки	58,31	148,12	0,73	1,191	2,54	1,63
Ціна реалізації, грн 1 ц плодів 1 кг продуктів переробки	76,38	289,16	1,52	2,659	3,79	1,75
Прибуток, грн на 1ц плодів на 1кг продуктів переробки	18,07	141,04	0,79	1,47	7,81	1,86
Рентабельність продажу, %	23,66	48,78	51,97	55,21	-	-
Рівень рентабельності виробництва, %	31,0	95,22	108,22	123,45	-	-

Слід наголосити на тому, що ефективність реалізації економіко-математичної моделі розвитку агропромислового садівницького підприємства на перспективу полягає: по-перше, у дотриманні технологічних процесів у галузі; по-друге, у належній організації праці до та під час збирання врожаю; по-третє, в ефективній роботі управлінського персоналу; по-четверте, у належно налагодженій роботі маркетингової служби щодо збуту плодів та продуктів їх переробки; по-п'яте, у налагодженому механізмі розподілу прибутку від виробничо-господарської діяльності.

Отже, використання розробленої економіко-математичної моделі на базі потенційно потужних садівницьких підприємств регіону дозволить завдяки агропромислового комбінуванню здійснити необхідні та обґрунтовані зміни, спрямовані на вдосконалення організаційно-господарської структури.

Проаналізувавши в даному розділі основні напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму ефективного ведення садівництва дають можливість зробити такі висновки:

1. Основними напрямками державного регулювання економіки садівництва у сфері аграрної політики є: створення регулюючої законодавчої бази для забезпечення сприятливих правових і економічних умов стабілізації і розвитку агропромислового садівницького комплексу, удосконалення економічного механізму, поліпшення інвестиційної аграрної політики, перенесення на місцеві органи влади основного тягаря створення соціальної інфраструктури на селі, здійснення необхідного протекціонізму для вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, щоб оберігати їх від демпінгового імпорту і різних коливань світової кон'юнктури.

2. Основними джерелами фінансування садівництва мають бути: власні кошти підприємства; залучення інвестицій резидентів та нерезидентів України; використання залучених інвестицій (кредити банку, іпотечне кредитування, лізинг, залучення іноземних інвестицій); фінансування садівництва за рахунок 1% збору від реалізації алкогольних напоїв і пива; амортизаційні відрахування з балансової вартості багаторічних насаджень; домовленості з постачальниками садивного матеріалу про відстрочення платежу до вступу у плодоношення саду на 50% з урахуванням темпів інфляції; створення власного ФРВ (фонду розвитку виробництва); використання лізингу для придбання тракторів та сільськогосподарських машин для садівництва; інші джерела фінансування. Використання всіх цих джерел дасть можливість активізувати одержані фінансові ресурси у садівництві, що сприятиме збільшенню місткості внутрішнього ринку плодоягідної продукції та активному її експорту на зовнішні ринки.

3. Однією з важливих умов ефективного розподілу і використання бюджетних коштів на закладання та догляд за багаторічними насадженнями є налагоджена система контролю державних органів. Адже активізація дії механізму справлянням 1 % збору з алкогольних напоїв і пива та контролю за викорис-

тання коштів на розвиток садівництва і науково-технічні дослідження сприятимуть економічному зростанню галузі.

4. Удосконалення податкового регулювання інноваційної діяльності селекційних досліджень у садівництві, надасть можливість ефективніше впроваджувати інноваційно-інвестиційні технології у виробництво та сприяти поглибленню концентрації і спеціалізації у плодівництві. Вважаємо за необхідне активізувати дії державного регулювання з приводу того, щоб частину коштів митного збору при завезенні імпортованих плодів, ягід, цитрусових, бананів, використовувати на інноваційно-інвестиційну діяльність дослідних установ садівництва. У свою чергу це надасть можливість швидше перевлаштуватися садівницьким підприємствам на інноваційно-інтенсивні технології виробництва плодо-ягідної продукції, які на сучасному етапі вимагають значних капітальних вкладень.

5. Перехід на інноваційно-інвестиційне ведення галузі є основним шляхом збільшення виробництва плодів та ягід і підвищення ефективності садівництва, що залежить від високопродуктивних плодкових і ягідних культур. Нами запропоновано механізм створення та впровадження інноваційно-інвестиційних технологій виробництва конкурентоспроможних плодкових і ягідних насаджень за показниками якості і високої економічної ефективності. Так, прискорення темпів науково-технічного прогресу в даній галузі призводитиме до швидкого оновлення породно-сортового складу плодкових і ягідних насаджень, враховуючи критерії впливу позитивних та негативних факторів.

6. Зі вступом України до СОТ і появою нових конкурентів, безперечно бізнес-планування виробничо-господарської діяльності садівницьких підприємств на основі інноваційно-інвестиційних технологій є важливою умовою підвищення конкурентоспроможності промислового садівництва, збільшення обсягів плодової продукції та вихід на міжнародні ринки збуту. Нами розроблений бізнес-проект на залучення довгострокового кредиту банку для створення інтенсивного яблуневого саду за інноваційною технологією, що надасть можливість збільшити обсяги виробництва яблук, задовольнити потреби ринку та

сприяти підвищенню конкурентоспроможності промислового садівництва. Реалізація даного інвестиційного бізнес-проекту потребує залучення довгострокового кредиту обсягом 2129780,46 грн. При дисконтній ставці 15% і 20% вкладені кошти повернуться до інвестора, відповідно на 3 – 4 рік. Поряд з цим розрахована внутрішня норма доходності дала можливість визначити максимальну межу дисконту 38%, яка забезпечує беззбиткову реалізацію інвестиційного проекту.

7. Агропромислове комбінування є найважливішим напрямком ефективного ведення садівництва. На основі опрацювання вітчизняного і світового досвіду пропонуємо такі варіанти створення подібних організаційно-виробничих структур у садівництві: по-перше, садівницьких агропромислових підприємств; по-друге, садівницьких агрофірм; по-третє, контрактна інтеграція шляхом об'єднання економічних інтересів сільськогосподарських, переробних і торгівельних підприємств та з залученням фінансових структур.

8. Економіко-математичне моделювання є важливим чинником розвитку агропромислового комбінування у садівництві і може бути використане на перспективу для поглибленого аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства з метою виявлення резервів підвищення ефективності галузі. Особливістю розробленої на перспективу економіко-математичної моделі розвитку агропромислового садівницького підприємства ЗАСТ «Зоря Інгулу» є поєднання процесів виробництва плодів, переробки, зберігання, розподілу свіжих плодів та продуктів їх переробки за каналами реалізації у свіжому вигляді до та після зберігання у визначені проміжки часу, визначення сумарного фінансового результату виробництва та переробки плодів. За умов оптимізації породно-сортового складу, використання високопродуктивних зерняткових і кісточкових культур та інноваційно-інвестиційного ведення галузі ми одержимо прибуток по виробництву плодів у розмірі 8639 тис. грн. Поряд з цим при максимальному завантаженні консервного цеху ми отримаємо прибуток від реалізації продуктів переробки – 1678 тис. грн.

ВИСНОВКИ

1. На основі теоретичних узагальнень і надбань вітчизняної та зарубіжної економічної науки у дисертації визначено, що під організаційно-економічним механізмом ефективного ведення садівництва слід розуміти систему організаційних та економічних форм і методів ведення садівництва, що спонукає до ефективного управління та функціонування виробничо-економічної системи задля задоволення попиту споживачів плодоягідної продукції, забезпечення переробної промисловості високоякісною сировиною та одержання максимальних прибутків від виробничо-господарської діяльності для розширеного відтворення садів і ягідників з метою економічного зростання галузі.

2. Актуальність відродження, стабілізації та подальшого розвитку садівництва Миколаївщини, як однієї з провідних галузей регіону, зумовлено потребою повного забезпечення внутрішнього ринку плодоягідною продукцією та найповнішого використання експортного потенціалу галузі. Крім того, на сучасному етапі потрібна термінова реструктуризація сільськогосподарських виробників, у плані якої аграрна політика повинна виходити не з руйнування організаційних форм великого плодоягідного виробництва, а із зміцнення та надання відповідного спрямування в реформуванні власності й вдосконаленні виробничо-організаційної структури.

3. Результати дослідження вказують на те, що за період 1980-2007 рр. темпи скорочення площі плодоягідних насаджень становили у середньому 359 га на рік за стійкості галузі 89%, що зумовлено активними темпами вибуття з господарського обороту багаторічних насаджень у зв'язку з закінченням продуктивного терміну їх експлуатації. Валовий збір плодів і ягід у сільськогосподарських підприємствах регіону зменшився протягом 1980-2007 років з 199,8 до 109,0 тис. ц, або на 45,4%. При цьому максимальний валовий збір було одержано у 1984-1987 роках (230,5 тис. ц з площі 10,6 тис. га), а мінімальний (109,0 тис. ц) у 2004-2007 роках, що обумовлено значним зменшенням плодоносних площ, скороченням кваліфікованої робочої сили, енергетичних, фінансових та інших ре-

сурсів, а також порушенням основних агротехнічних вимог вирощування плодоягідних культур, внаслідок слабкої матеріально-технічної бази господарств, зменшення доз внесення добрив, погіршення захисту культур від шкідників та хвороб.

4. Проведені в дисертації монографічні дослідження свідчать, що підвищення рівня концентрації та поглиблення спеціалізації плодоягідного виробництва відбувається, насамперед, у господарствах з високим рівнем механізації виробничих процесів, прогресивними формами організації та мотивації праці. Так, у 2006 році у ВАТ «Зелений Гай» при рівні спеціалізації 67,1% прибуток з 1 га становив 689 грн, а зі збільшенням рівня спеціалізації до 98,7% у ЗАСТ «Зоря Інгулу» прибуток з 1 га досягав 2743 грн.

5. Аналіз показників ліквідності і фінансової стійкості свідчить про те, що садівницькі підприємства корпорації «Миколаївсадвинпром» мають задовільний фінансовий стан. Але в цілому садівницька галузь регіону потребує фінансового оздоровлення, шляхом пільгового кредитування, введенням державного страхування плодкових насаджень, встановлення державного замовлення на плодovu продукцію та подальшого збереження 1% збору на розвиток садівництва, виноградарства та хмелярства для її ефективного ведення. Однією з важливих умов ефективного розподілу і використання бюджетних коштів на закладання та догляд за багаторічними насадженнями є налагоджена система контролю державних органів. Адже активізація дії механізму справляння 1 % збору з алкогольних напоїв і пива та контролю за використання коштів на розвиток садівництва і науково-технічні дослідження сприятимуть економічному зростанню галузі.

6. Основними напрямками державного регулювання економіки садівництва у сфері аграрної політики є: створення регулюючої законодавчої бази для забезпечення сприятливих правових і економічних умов стабілізації і розвитку агропромислового садівницького комплексу, удосконалення економічного механізму, поліпшення інвестиційної аграрної політики, здійснення необхідного протекціонізму для вітчизняних виробників плодоягідної продукції з метою захисту їх від демпінгового імпорту і різних коливань світової кон'юнктури.

7. Для покращення фінансової підтримки галузі система державного регулювання повинна передбачати надання виробникам безвідсоткових кредитів на закладання та догляд за плодючими насадженнями до вступу їх у товарне плодоношення. У даному випадку потрібно знизити існуючі кредитні ставки на створення багаторічних насаджень і виробничої інфраструктури до 5-7 %, наперед, за рахунок державного регулювання здешевлення кредитів.

8. Зважаючи на важливу роль у розвитку галузі податкового регулювання інноваційної діяльності, необхідність усунення міжгалузевого диспаритету цін, сприяння впровадженню інтенсивних технологій виробництва плодів і ягід, потрібно внести зміни до Закону України «Про податок на додану вартість» з тією метою, щоб сума нарахованого ПДВ за операціями із продажу зерняткових і кісточкових плодів залишалася у розпорядженні садівницьких господарств на спеціальному рахунку у банку і використовувалася на розширене відтворення плодівих насаджень на інноваційній основі.

9. Механізм страхового захисту садівництва повинен передбачати систему встановлених державою форм, видів, методів і процедур, спрямованих на захист від ризиків (весняні заморозки, градобої тощо) і стабілізацію розвитку плодючого виробництва з метою підвищення ефективності господарювання садівницьких підприємств. Економічно доцільним також було б державне регулювання щодо використання частини коштів митного збору від імпорту плодів, ягід, цитрусових і бананів на інноваційно-інвестиційну діяльність науково-дослідних установ садівництва.

10. Перехід на інноваційно-інвестиційне ведення галузі є основним шляхом збільшення виробництва плодів та ягід і підвищення ефективності садівництва. З цією метою в дисертації запропоновано механізм створення та запровадження інноваційно-інвестиційних систем виробництва конкурентоспроможної плодючої продукції за показниками якості і високої економічної ефективності. Прискорення темпів науково-технічного прогресу у даній галузі забезпечить більш швидке оновлення породно-сортового складу плодівих і ягідних насаджень, враховуючи критерії впливу позитивних та негативних факторів.

11. Розроблений автором бізнес-проект на залучення довгострокового банківського кредиту для створення інтенсивного яблуневого саду за інноваційною технологією на прикладі ЗАСТ «Зоря Інгулу» надасть можливість збільшити обсяги виробництва яблук, задовольнити потреби ринку та сприяти підвищенню конкуренто-спроможності промислового садівництва в регіоні. Реалізація даного бізнес-проекту потребує залучення довгострокового кредиту обсягом 2129780,46 грн. При дисконтній ставці 15% і 20% вкладені кошти повернуться до інвестора, відповідно на 3-4 рік. Розрахована внутрішня норма доходності надала можливість визначити максимальну межу дисконту у розмірі 38%, яка забезпечує беззбиткову реалізацію інвестиційного проекту.

12. Агропромислове комбінування є найважливішим напрямом ефективного ведення садівництва. Тому, з огляду на вітчизняний і світовий досвід та наявні і перспективні можливості розвитку ринкової інфраструктури, пропонуються такі варіанти створення організаційно-виробничих структур у галузі садівництва регіону: 1) садівницьке агропромислове підприємство; 2) садівницька агрофірма; 3) контрактна інтеграція шляхом об'єднання економічних інтересів сільськогосподарських, переробних і торгівельних підприємств та з залученням фінансових структур. Важливим фактором його ефективного розвитку вважаємо застосування науково обґрунтованих економіко-математичних моделей. Так, за умови оптимізації породно-сортового складу, використання високпродуктивних зерняткових і кісточкових культур та інноваційно-інвестиційного ведення галузі у ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району буде одержано прибуток від виробництва плодів у розмірі 8639 тис. грн, а максимальне використання переробних потужностей (консервного цеху) забезпечить отримання середнього прибутку від реалізації продуктів переробки 1678 тис. грн.

ДОДАТКИ

**Стійкість виробництва плодоягідної продукції в
Миколаївській області, тис. ц***

Період	Рівняння тренду	Коефіцієнт варіації	Коефіцієнт стійкості	Середнє значення
Всі категорії господарств				
1980-1986рр.	$Y = 20,471t + 357,83$	0,211	0,789	457,7
1987-1993 рр.	$Y = 25,514t + 476,3$	0,384	0,616	578,4
1994-2000 рр.	$Y = -96,5t + 875,39$	0,491	0,509	489,4
2001-2007 рр.	$Y = 1,4571t + 268,4$	0,252	0,748	274,2
1980-2007 рр.	$Y = -9,3265t + 585,16$	0,381	0,619	449,0
Сільськогосподарські підприємства				
1980-1986 рр.	$Y = 21,05t + 141,73$	0,243	0,757	225,9
1987-1993 рр.	$Y = 3,1214t + 196,77$	0,318	0,682	209,3
1994-2000 рр.	$Y = -25,361t + 258,81$	0,425	0,575	157,4
2001-2007 рр.	$Y = -10,936t + 165,8$	0,423	0,577	122,1
1980-2007 рр.	$Y = -5,0603t + 252,03$	0,335	0,665	178,7
Господарства населення				
1980-1986 рр.	$Y = -0,5786t + 234,1$	0,304	0,696	231,8
1987-1993 рр.	$Y = 22,393t + 279,53$	0,447	0,553	369,1
1994-2000 рр.	$Y = -71,139t + 616,57$	0,546	0,454	332,0
2001-2007 рр.	$Y = 12,393t + 102,6$	0,229	0,771	152,2
1980-2007 рр.	$Y = -4,2662t + 333,13$	0,468	0,532	271,3

* за даними Головного управління статистики в Миколаївській області [133; 134; 135; 136; 137; 138; 139].

**Зрідженість насаджень за породно-сортовим складом у
ВАТ «Зелений Гай» Вознесенського району Миколаївської області за 2007р.***

Порода, сорт	Схема посад- ки	Підще- па	Рік посад- ки	Пло- ща, га	Кількість дерев, шт.		Не ви- стачас, шт.	% зрідже- ність
					Повин- но бути	Наяв- ність		
Зернят- кові				180,47	265917	262190	3727	1,4
Глостер	5x1,5	ММ-106	1999	4,0	5332	5330	2	0,0
Глостер	4x2	ММ-106	2000	3,4	4250	4130	120	2,8
Айдаред	5x3	ММ-106	1999	3,5	2335	2263	72	3,1
Аврора	5x1,5	ММ-106	1999	6,0	7998	7988	10	0,1
Голден Делішес	5x3	ММ-106	1998	10,0	6749	6700	49	0,7
Голден Делішес	4x2	ММ-106	2000	8,5	10881	10860	21	0,2
Ренет Симирен- ко	4x1	М-9	2003	4,55	11382	11102	280	2,5
Флоріна	5x3	ММ-106	1999	3,7	2498	2333	165	6,6
Джона- голд	4x1	ММ-106	2003	7,15	17886	17565	321	1,8
Кісточко- ві				257,96	121323	103402	17921	14,8
Черешня				90,15	33226	25625	7601	22,9
Валерій чкалов	7x5	антипка	1999	7,3	2070	1634	436	21,1
Валерій чкалов	6x4	антипка	2004	10,6	4573	3626	947	20,7
Романти- ка	6x4	антипка	2004	3,7	1572	1175	397	25,3
Алича	6x4	алича	2004	17,7	7504	7450	54	0,7
Обільна	6x4	алича	2004	10,6	4534	4503	31	0,7
Вишня				50,1	37120	36349	771	2,1
Тургенів- ка	4,5x3	антипка	2001	6,4	4715	4510	205	4,3
Шалунья	4,5x3	антипка	2001	5,3	3975	3879	96	2,4
Слива				70	25018	18945	6073	24,3
Стенлей	6x5	алича	1998	17	5650	3545	2105	37,3
Донецька	6x4	алича	2004	6,2	2590	2545	45	1,7
Персик				30,0	18455	15033	3422	18,5
Донець- кий жов- тий	5x3	жерделя	2004	4	2645	2499	146	5,5
Донець- кий білий	5x3	жерделя	2004	4,8	3499	3346	153	4,4

*Джерело: Розраховано за даними акту інвентаризації плодкових насаджень.

**Зрідженість насаджень за породно-сортовим складом у
ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району Миколаївської області за 2007р.***

Бригада, порода, сорт	Схема посадки	Підщепа	Рік посадки	Площа, га	Кількість дерев, шт.		Не виста- чає, шт.	% зрідже- ність
					Повин- но бути	Наяв- ність		
Бригада №1								
Яблуня	5x4	М-4	1983	7,2	3595	3142	352	9,8
Айва	5x4	айва	1983	2,9	1450	1120	330	22,8
Алича	5x3	алича	1984, 1991,1995	40,9	27047	25178	1969	7,3
Черешня	7x5	черешня	2000	21,5	6149	5149	1000	16,3
Персик	5x3	мигдаль	2002	29,67	19780	14435	5345	27,0
Абрикос	7x5	жердень	2001	30,5	8698	8698	0	0
Бригада №2								
Яблуня	5x3, 5x2, 5x4	ММ-106	1985, 1996	58,8	35633	35174	459	1,3
Персик	6x4	мигдаль	1998	29,2	12153	11052	1101	9,0
Бригада №3								
Яблуння	5x3, 5x2, 5x4	М-4 ММ-106	1985, 1986 1987, 1992	150,1	92340	84602	7738	8,4
Алича	5x4	алича	1985	7,7	3850	3416	434	11,3
черешня	7x5	черешня	1988	0,7	200	190	10	5,0
Бригада №4								
Яблуня	5x3	ММ-106	1988	54,4	36619	35807	812	2,2
Алича	5x4	алича	1987	19,2	9600	8649	823	8,6
Черешня	7x5	черешня	1988	23,6	6726	5516	1210	18,0
Вишня	7x5	вишня	1988	5,5	1567	1467	100	6,4
Слива	5x4	алича	1988	6,4	3200	2750	450	14,1
Бригада №5								
Яблуня	5x3	ММ-106	1989, 1991	149,2	121253	108226	13027	10,7
Груша	5x3	айва	1991	1,8	1200	860	340	28,3
Слива	5x3	алича	1991	23,0	15318	14719	599	3,9
Вишня	5x3	вишня	2004	26,29	17523	16052	1471	8,4

*Джерело: Розраховано за даними акту інвентаризації плодкових насаджень.

Додаток Д

**Динаміка зміни загального породного складу плодкових і ягідних насаджень у
сілськогосподарських підприємствах Миколаївської області***

Культура	2000р.		2001р.		2002р.		2003р.		2004р.		2005р.		2006р.		2007р.	
	га	%	га	%	га	%	га	%	га	%	га	%	га	%	га	%
Зерняткові плоди, всього	6295	60	6129	61	5504	59	4054	56	3721	56	3125	54	2375	49	1935	46
Яблуня	5790	56	5659	56	5061	54	3761	52	3483	52	2928	50	2244	46	1868	45
Груша	494	5	461	5	437	5	289	4	235	4	194	3	128	3	64	2
Айва	11	0	9	0	6	0	4	0	3	0	3	0	3	0	3	0
Кісточкові плоди, всього	3728	36	3591	36	3450	37	2894	40	2761	41	2505	43	2300	47	2041	49
Слива	773	7	741	7	722	8	643	9	565	8	534	9	520	11	459	11
Вишня	460	4	490	5	443	5	287	4	296	4	225	4	217	4	187	5
Черешня	999	10	986	10	944	10	819	11	774	12	728	13	566	12	467	11
Абрикос	441	4	412	4	427	5	321	4	247	4	188	3	172	4	187	4
Персик	799	8	732	7	711	8	634	9	685	10	622	11	686	14	610	15
Інші кісточкові плоди	256	2	230	2	203	2	190	3	194	3	208	4	139	3	131	3
Горіхоплідні, всього	326	3	334	3	292	3	168	2	138	2	96	2	105	2	104	2
Ягідники, всього	57	1	52	1	53	1	60	1	54	1	82	1	92	2	85	2
Суніці та полуниці	5	0	3	0	4	0	6	0	4	0	6	0	7	0	7	0
Малина	1	0	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Смородина	32	0	35	0	34	0	40	1	46	1	67	1	78	2	71	2
Агрус	2	0	2	0	2	0	2	0	3	0	6	0	3	0	3	0
Інші ягідники	17	0	11	0	12	0	12	0	0	0	3	0	4	0	4	0
Плодоягідних наса- джень, всього	10406	100	10106	100	9299	100	7176	100	6674	100	5808	100	4872	100	4165	100

* Джерело: Таблицю складено за даними Головного управління статистики в Миколаївській області [133; 134; 135; 136; 137; 138; 139].

Додаток Е

Динаміка зміни площ плодогідних насаджень у плодоносному віці, урожайності і валових зборів за породним складом у сільськогосподарських підприємствах Миколаївській області*

Показник	Зерняткові плоди				Кісточкові плоди				Горіхоплідні			Ягідники	
	яблуня	груша	айва	слива	вишня	черешня	абрикос	персик	грецький горіх	полуниця	малина	смородина	агрус
2001 р.													
Площа, га	4590,0	418,0	4,0	668,0	370,0	716,0	314,0	635,0	314,0	3,0	1,0	31,0	2,0
Урожайність, ц з 1 га	11,3	0,5	54,3	32,7	3,5	19,1	1,3	28,3	0,5	29,7	3,0	11,7	31,5
Валовий збір, ц	51867,0	209,0	217,2	21843,6	1295,0	13675,6	408,2	17970,5	157,0	89,1	3,0	362,7	63,0
2002 р.													
Площа, га	4220,8	410,2	4,0	647,6	327,5	704,9	300,0	617,1	272,9	1,0	1,1	32,9	2,0
Урожайність, ц з 1 га	7,3	1,4	23,0	20,5	6,1	15,3	2,8	27,4	0,4	47,0	1,8	13,9	7,5
Валовий збір, ц	30811,8	574,3	92,0	13275,8	1997,8	10785,0	840,0	16908,5	109,2	47,0	2,0	457,3	15,0
2003 р.													
Площа, га	3193,7	262,7	4,0	582,4	245,1	617,5	250,9	513,7	157,0	6,0	0,1	31,2	2,0
Урожайність, ц з 1 га	54,2	0,8	0,0	23,8	14,7	11,1	6,3	16,3	0,5	4,3	0,0	14,9	14,0
Валовий збір, ц	173098,5	210,2	0,0	13861,1	3603,0	6854,3	1580,7	8373,3	78,5	25,8	0,0	464,9	28,0
2004 р.													
Площа, га	2938,6	208,3	3,0	506,8	225,62	575,8	191,9	430,8	78,1	4,0	1,1	31,5	2,4
Урожайність, ц з 1 га	36,1	4,2	5,0	32,5	11,6	11,7	7,1	29,6	0,3	39,3	0,0	9,1	20,0
Валовий збір, ц	106083,5	874,9	15,0	16471,0	2617,2	6736,9	1362,5	12751,7	23,4	157,2	0,0	286,7	48,0
2005 р.													
Площа, га	2396,6	156,5	2,9	490,3	176,3	579,9	145,6	417,8	76,8	4,8	0,1	38,8	2,4
Урожайність, ц з 1 га	49,0	6,5	13,5	14,3	16,0	17,9	3,1	38,2	0,6	34,7	10,0	11,3	2,5
Валовий збір, ц	117433,4	1017,3	39,2	7011,3	2820,8	10380,2	451,4	15960,0	46,1	166,6	1,0	438,4	6,0
2006 р.													
Площа, га	1994,0	120,0	3,0	475,0	165,0	544,0	140,0	392,0	88,0	5,0	0,0	41,0	0,0
Урожайність, ц з 1 га	18,5	0,6	35,1	18,9	7,6	10,4	3,0	0,2	0,1	27,1	0,0	11,3	0,0
Валовий збір, ц	36889,0	72,0	105,3	8977,5	1254,0	5657,6	420,0	78,0	8,8	135,5	0,0	463,3	0,0
2007 р.													
Площа, га	1611,9	58,5	2,9	412	134,5	452,4	143,9	341,8	98,1	3,6	0,1	41,2	3,2
Урожайність, ц з 1 га	28,6	6,3	31,5	3,4	8,1	8,6	0,0	5,6	0,1	15	2	6,4	2,9
Валовий збір, ц	46100,3	368,6	91,4	1400,8	1089,5	3890,6	0,0	1914,1	9,8	54,0	0,2	263,7	9,2

* Джерело: Таблицю складено за даними Головного управління статистики в Миколаївській області [133; 134; 135; 136; 137; 138; 139].

Додаток Ж

**Факторний аналіз зміни валових зборів плодової продукції в 2007 році порівняно з 2001 роком
в усіх категоріях господарств Миколаївської області***

Адміністративні райони	Зерняткові плоди						Кісточкові плоди						Відхилення					
	Площа, га		Урожайність ц з 1 га		Валовий збір, ц		Площа, га		Урожайність, ц з 1 га		Валовий збір, ц		загальне		в т.ч. за рахунок			
	2001	2007	2001	2007	2001	2007	2001	2007	2001	2007	2001	2007	зерняткові	кісточкові	площі	урожайність		
														зерняткові	кісточкові	зерняткові	кісточкові	
Миколаївська обл.	5666	2327	15	45,1	84423	104948	4224	2914	30	33,4	127565	97328	+20524	-30237	-49751	-39562	+70275	+9324
Арбузинський	126	32	9,7	83,3	1222	2666	99	74	37,2	67,1	3683	4965	+1443	+1283	-912	-930	+2355	+2213
Баштанський	630	542	49,8	45,9	31374	24878	285	331	78,4	15,3	22344	5064	-6496	-17280	-4382	3606	-2114	-20886
Березанський	27	23	18,2	48,7	491	1120	212	39	10,2	52,5	2162	2048	+629	-115	-73	-1765	+702	+1650
Бережанський	230	90	8,4	13,4	1932	1206	169	82	8,1	10,8	1369	886	-726	-483	-1176	-705	+450	+221
Братський	437	51	0,8	25,2	350	1285	65	16	10,3	62,3	670	997	+936	+327	-309	-505	+1244	+832
Веселинівський	121	83	4,3	11,3	520	938	97	65	9,6	23,5	931	1528	+418	+596	-163	-307	+581	+904
Вознесенський	552	179	21,7	51,4	11978	9201	394	317	44,1	12,1	17375	3836	-2778	-13540	-8094	-3396	+5316	-10144
Врадівський	147	91	3,8	11,0	559	1001	40	31	18,6	35,0	744	1085	+442	+341	-213	-167	+655	+508
Доманівський	231	64	8,2	37,7	1894	2413	168	65	20,2	50,8	3394	3302	+519	-92	-1369	-2081	+1888	+1989
Єланецький	84	60	17,6	28,5	1478	1710	78	61	39,5	48,2	3081	2940	+232	-141	-422	-672	+654	+531
Жовтневий	742	174	6,5	48,9	4823	8509	725	506	23,4	31,4	16965	15888	+3686	-1077	-3692	-5125	+7378	+4048
Казанківський	44	30	11	41,3	484	1239	48	28	21,2	56,1	1018	1571	+755	+553	-154	-424	+909	+977
Кривоозерський	526	120	1,1	12,9	579	1548	209	115	5,6	15,2	1170	1748	+969	+578	-447	-526	+1416	+1104
Миколаївський	199	77	44,4	69,5	8836	5352	470	330	49,9	27,0	23453	8910	-3484	-14543	-5417	-6986	+1933	-7557
Новобузький	156	129	3,1	7,4	484	955	50	39	15,1	27,7	755	1080	+471	+325	-84	-166	+555	+491
Новоодецький	623	97	5,2	90,6	3240	8788	248	182	21,4	68,3	5307	12431	+5549	+7123	-2735	-1412	+8284	+8536
Очаківський	77	80	40,6	45,9	3126	3672	321	207	14	28,6	4494	5920	+546	+1426	+122	-1596	+424	+3022
Первомайський	459	316	16,7	65,4	7665	20666	247	189	39,2	50,5	9682	9545	+13001	-138	-2388	-2274	+15389	+2136
Снігурівський	213	48	8,2	83,0	1747	3984	210	149	28,4	52,2	5964	7778	+2237	+1814	-1353	-1732	+3590	+3546

* Джерело: Таблицю складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області [133; 139].

Основні показники ведення галузі садівництва сільськогосподарськими підприємствами корпорації «Миколаївсадвинпром»*

Культури	ВАТ "Радсад"			ВАТ "Зелений Гай"			ЗАСТ "Зоря Інгулу"		
	Площа, га	Урожайність, ц з 1 га	Валовий збір, ц	Площа, га	Урожайність, ц з 1 га	Валовий збір, ц	Площа, га	Урожайність, ц з 1 га	Валовий збір, ц
2000р.									
Плоди зерняткові	49,4	146,9	7258,0	511,0	83,0	42430,0	551,0	14,3	7898,0
Плоди кісточкові	288,2	15,3	4402,0	179,0	4,8	858,0	192,0	23,2	4455,0
Горіхоплідні	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ягідники	-	-	-	20,0	16,2	323,0	-	-	-
2001р.									
Плоди зерняткові	49,4	112,9	5578,0	443,0	20,1	8901,0	551,0	55,4	30546,0
Плоди кісточкові	288,2	63,9	18406,0	179,0	41,9	7497,0	192,0	94,1	18057,0
Горіхоплідні	7,9	3,9	31,0	-	-	-	-	-	-
Ягідники	-	-	-	20,0	18,8	376,0	-	-	-
2002р.									
Плоди зерняткові	43,0	28,7	1232,0	291,0	40,7	11837,0	463,0	27,8	12873,0
Плоди кісточкові	288,0	51,4	14790,0	171,0	43,5	7432,0	221,0	52,7	11647,0
Горіхоплідні	3,00	13,7	41,00	6,00	3,7	22,00	-	-	-
Ягідники	-	-	-	22,0	4,5	99,0	-	-	-
2003р.									
Плоди зерняткові	29,5	70,7	2086,0	196,0	176,6	34612,0	463,0	182,9	84694,0
Плоди кісточкові	269,2	34,7	9346,0	203,0	12,9	2617,0	221,0	25,8	5696,0
Горіхоплідні	7,90	2,15	17,00	6,00	9,3	56,00	-	-	-
Ягідники	3,0	1,7	5,0	22,0	14,5	319,0	-	-	-
2004р.									
Плоди зерняткові	23,4	206,0	4821,0	183,0	80,5	14733,0	463,0	156,7	72534,0
Плоди кісточкові	272,4	40,4	11018,0	169,8	48,5	8233,0	157,0	101,7	15970,0
Горіхоплідні	7,90	3,04	24,00	6,40	1,09	7,00	-	-	-
Ягідники	3,0	47,3	142,0	21,7	12,4	268,0	-	-	-
2005р.									
Плоди зерняткові	29,4	53,1	1561,0	193,7	155,6	30133,0	454,5	154,3	70129,0
Плоди кісточкові	267,4	48,3	12903,0	187,0	19,6	3658,0	177,7	50,6	8998,0
Горіхоплідні	7,90	0,11	0,90	6,40	6,1	39,00	-	-	-
Ягідники	3,0	34,3	103,0	21,7	8,0	173,0	-	-	-
2006р.									
Плоди зерняткові	29,4	89,2	2623,0	158,7	48,4	7683,6	454,4	37,9	17213,2
Плоди кісточкові	293	9,3	2727,0	187,2	14,1	2647,6	193,1	44,4	8573,7
Горіхоплідні	7,90	-	-	6,30	-	-	-	-	-
Ягідники	3,0	30,0	90	22,7	11,9	271,5	-	-	-
2007р.									
Плоди зерняткові	29,4	34,9	1026	145,8	49,1	7153,9	460,1	50,7	23311
Плоди кісточкові	229,8	9,7	2239	172,2	3,3	567,7	237,9	9,9	2367
Горіхоплідні	7,9	0,1	0,8	6,3	1,1	6,93	-	-	-
Ягідники	2,0	22,5	45	22,7	7,6	173,2	-	-	-

*за даними садівницьких підприємств (ф. 29-сг).

Додаток II

**Економічні показники розвитку садівництва у ВАТ «Радсад» Миколаївського району і у
ВАТ «Піддур'ївське» Первомайського району Миколаївської області***

Показники	ВАТ «Радсад»						ВАТ «Піддур'ївське»					
	2004р.		2005р.		2006р.		2004р.		2005р.		2006р.	
	Зерня- ткові плоди	Кісто- чкові плоди	Зерня- ткові плоди	Кісто- чкові плоди	Зерня- ткові плоди	Кісто- чкові плоди	Зерня- ткові плоди	Кісто- чкові плоди	Зерня- ткові плоди	Кісто- чкові плоди	Зерня- ткові плоди	Кісто- чкові плоди
Площа плодоносних на- саджень, га	23,4	272,4	29,4	267,4	29,4	293,0	42,0	12,0	42,0	12,0	42,0	19,0
Валовий збір плодів, ц	4821,0	11018,0	1561,0	12903,0	2623,0	2727,0	3972,0	1992,0	6228,0	1263,0	2958,0	1777,0
Урожайність, ц з 1 га	206,0	40,4	53,1	48,2	89,2	9,3	94,6	166,0	148,3	105,2	70,4	93,5
Виробничі витрати, грн:												
на 1 га	14230,8	4978,0	17789,1	5307,8	12537,4	2485,0	6523,8	9000,0	12476,2	6250,0	6690,5	7578,9
на 1 ц	69,1	123,1	335,0	110,0	140,5	267,0	69,0	54,2	84,1	59,4	95,0	81,0
Затрати праці, люд-год:												
на 1 га	1025,6	491,9	578,2	579,6	782,3	286,7	785,7	1000,0	785,7	583,3	404,8	578,9
на 1 ц	5,0	12,2	10,9	12,0	8,8	30,8	8,3	6,0	5,3	5,5	5,7	6,2
Собівартість 1 ц реалізованих плодів, грн	84,9	133,1	359,4	135,0	72,2	346,0	79,5	62,2	91,0	75,2	110,1	92,8
Ціна реалізації 1 ц, грн	81,1	121,6	104,8	127,8	86,6	338,8	70,2	105,9	92,8	92,6	139,2	123,2
Прибуток (збиток):												
усього, тис. грн	-18,0	-127,0	-499,3	-92,2	18,7	-19,5	-42,0	87,0	12,0	22,0	97,0	54,0
на 1 га, грн	-769,2	-466,2	-16983	-344,8	636,1	-66,6	-1000,0	7250,0	285,7	1833,3	2309,5	2842,1
на 1 ц, грн	-3,8	-11,5	-254,6	-7,2	14,4	-7,2	-9,3	43,7	1,8	17,4	29,1	30,4
Рівень рентабельності (збитковості), %	-4,5	-8,6	-70,8	-5,3	19,9	-2,1	-11,7	70,2	2,0	23,1	26,4	32,7

* Джерело: Розраховано на основі первинних даних садівницьких підприємств (ф. №50-ст і ф. №29-ст).

**Факторний аналіз зміни прибутку від реалізації плодючої продукції в 2006 році порівняно з 2001 роком
в усіх категоріях господарств Миколаївської області ***

Адміністративні райони	Урожайність, ц з 1 га		Собівартість, 1 ц, грн		Ціна реалізації, 1 ц, грн		Рівень товарності, %		Прибуток, грн/га		Відхилення, грн/га				
	2001р.	2006р.	2001р.	2006р.	2001р.	2006р.	2001р.	2006р.	2001р.	2006р.	в т.ч. за рахунок				
											загальне	урожайності	собівартості	ціни	рівню товарності
Баштанський	58,0	36,2	30,3	112,8	47,3	155,5	63,6	122,8	627,1	1898,2	1271,1	-592,0	-3043,3	3991,3	915,1
Березегувацький	7,7	7,1	89,6	274,5	78,7	342,3	25,7	8,0	-21,6	38,5	60,1	-10,5	-365,9	521,6	-85,2
Братський	2,3	29,2	252,3	94,3	40,0	49,1	4,2	19,8	-20,5	-261,3	-240,8	-51,1	15,3	0,9	-205,9
Вознесенський	30,7	25,3	54,7	136,1	66,1	173,8	66,8	86,0	233,8	820,3	586,5	-136,0	-1669,3	2208,7	183,1
Доманівський	12,0	40,1	276,9	240,0	80,0	100,0	0,5	0,2	-11,8	-11,2	0,6	-19,7	2,2	1,2	16,8
Єланецький	27,5	35,3	201,8	132,5	93,1	83,3	3,0	0,6	-89,7	-10,4	79,3	-11,5	57,2	-8,1	41,7
Жовтневий	14,6	30,4	90,4	110,7	61,9	252,7	39,3	8,4	-163,5	362,6	526,1	881,7	-116,5	1094,8	-1333,9
Казанківський	17,2	40,9	312,9	247,9	72,0	126,0	2,9	3,6	-120,2	-179,5	-59,3	-83,8	32,4	26,9	-34,9
Кривоозерський	3,2	6,7	217,2	41,4	70,7	133,3	10,3	0,7	-48,3	4,3	52,6	33,1	57,9	20,6	-59,1
Миколаївський	47,1	32,0	41,4	206,6	65,0	257,5	77,0	25,6	855,9	417,0	-438,9	-591,8	-5991,3	6981,4	-837,2
Очаківський	19,7	30,4	93,0	316,2	79,2	108,5	21,7	8,5	-59,0	-536,7	-477,7	-482,3	-954,2	125,3	833,5
Первомайський	24,5	44,1	100,3	59,4	74,0	200,4	21,6	31,0	-139,2	1927,6	2066,8	596,9	216,4	668,9	584,5

* Джерело: Таблицю складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області.

**Машинограма кореляційно-регресійного аналізу урожайності
плодових культур у сільськогосподарських підприємствах
Миколаївської області, 2004-2006рр.***

1. Коефіцієнт рівняння регресії, a_i -2,8115 8,9034 0,0467	2. Середня помилка коефіцієнта регресії, μa_i 1,3283 0,0088	3. t-коефіцієнт 6,7026 5,3106
4. Парні коефіцієнти кореляції, r_{yx_i} 0,6997 0,6492	5. β -коефіцієнт β_i 0,4980 0,3945	6. Коефіцієнт еластичності E_i 0,7130 0,4284
7. Середні значення $\bar{y}$ і $\bar{x}$ 19,89 1,59 181,44	8. Середнє квадратичне відхилення, i 36,77 2,06 310,65	9. Кореляційна матриця 1 0,6997 0,6492 1 0,5113 1
10. Загальний коефіцієнт кореляції, R 0,7775	11. Коефіцієнт детермінації, R^2 0,6046	12. Різниця $y - \bar{y}_x$ 1. 142,68 42,578 100,102 2. 13,75 11,732 2,018 3. 63,99 55,546 8,444 ... .. 100. 241,05 106,325 134,725

Розкладання загального обсягу варіації за факторами*

№	Фактор	Парний коефіцієнт кореляції	β -коефіцієнт	Добуток, %
	x_i	r_{yx_i}	β_i	$r_{yx_i} * \beta_i$
1	x_1 – витрати коштів на 1 га, тис. грн	0,6997	0,4980	34,84
2	x_2 – затрати праці на 1 га, люд.-год.	0,6492	0,3945	25,61
	Разом			60,46

*розраховано автором самостійно за даними сільськогосподарських підприємств, які займалися виробництвом садівницької продукції (ф. 50-сг).

**Середні ціни реалізації плодів і ягід сільськогосподарськими підприємствами
Миколаївської області, гривень за тонну***

Культури	1996р.	1997р.	1998р.	1999р.	2000р.	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.
Переробними підприємствами												
Плоди та ягоди	283,0	153,2	178,2	814,3	476,4	410,6	644,2	224,4	375,4	652,3	802,3	1166,7
кісточкові	332,6	313,4	211,8	814,3	534,2	825,0	705,3	775,2	595,4	846,7	1097,4	1166,7
зерняткові	239,0	122,8	138,0	-	287,0	223,5	212,5	196,0	332,4	551,7	573,5	-
ягоди	-	700,0	-	-	2944,4	1933,5	-	-	-	-	-	-
На ринку												
Плоди та ягоди	392,6	231,5	303,3	703,2	602,9	641,9	776,8	918,4	997,1	1315,2	2012,9	2034,8
кісточкові	471,0	347,4	373,0	618,5	822,7	691,3	913,8	844,8	1196,1	1314,1	2414,4	2382,9
зерняткові	366,8	206,0	242,9	895,1	350,8	490,0	586,5	422,3	803,0	1294,9	1821,8	1924,7
ягоди	932,1	504,2	1004,9	1150,0	2384,2	2193,7	2214,3	2751,0	2376,6	2894,6	3391,9	3964,5
Населенню через систему громадського харчування та в рахунок оплати праці												
Плоди та ягоди	434,8	182,3	218,0	535,8	471,1	597,4	621,8	480,5	595,9	728,6	959,7	1047,0
кісточкові	341,4	228,2	317,6	643,6	692,0	639,6	857,3	799,2	905,4	804,3	1100,0	1440,0
зерняткові	453,4	171,7	188,0	450,5	325,0	507,1	462,7	332,7	490,8	656,7	950,0	1026,3
ягоди	800,0	-	1316,7	614,8	1884,0	500,0	-	-	-	-	-	-
За бартерними угодами												
Плоди та ягоди	455,2	230,2	220,8	798,6	570,1	510,4	550,0	400,0	1125,0	500,0	660,0	2900,0
кісточкові	403,0	397,5	370,8	857,1	772,3	498,3	550,0	300,0	1125,0	900,0	-	-
зерняткові	411,0	184,2	189,9	788,4	408,7	588,9	-	412,5	-	100,0	660,0	2900,0
ягоди	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* Джерело: Таблиця складено за даними Головного управління статистики в Миколаївській області [140; 141; 142].

**Динаміка обсягів реалізації плодів і ягід за різними каналами
сільськогосподарськими підприємствами Миколаївської області***

Роки	Плоди та ягоди										
	Реалізовано всього тис. тонн	в тому числі									
		переробним підприємствам та організаціям споживчої кооперації		на ринку		населенню в рахунок оплати праці		пайовикам		за іншими каналами (комерційним структурам, підприємства громадського харчування, експорт)	
		тис. тонн	%	тис. тонн	%	тис. тонн	%	тис. тонн	%	тис. тонн	%
1990	20,1	17,5	87,1	2,5	12,4	0,1	0,5	-	-	-	-
1995	13,5	1,7	12,6	7,9	58,5	3,0	22,2	-	-	0,9	6,7
1996	13,9	0,9	7,1	9,8	70,5	2,2	15,7	-	-	1,0	7,2
1997	16,6	1,6	9,6	10,0	60,4	3,7	22,2	-	-	1,3	7,8
1998	13,2	1,9	14,5	6,8	51,4	2,8	21,6	-	-	1,7	12,9
1999	3,3	0,0	0,2	2,8	83,1	0,4	12,4	-	-	0,1	3,0
2000	4,3	0,4	8,9	3,0	69,8	0,7	17,0	0,0	0,0	0,2	4,7
2001	9,9	0,1	0,7	7,1	72,0	0,7	7,3	0,0	0,1	2,0	20,2
2002	7,6	0,2	1,3	6,1	81,3	0,3	2,7	0,0	0,0	1,0	13,2
2003	15,0	6,2	41,1	6,2	41,1	0,4	2,6	0,1	0,9	2,1	14,3
2004	15,6	3,5	22,4	6,5	41,2	0,1	0,6	0,0	0,2	5,5	35,3
2005	14,7	0,3	2,0	5,3	36,1	0,2	1,4	0,0	0,0	8,9	60,5
2006	6,8	0,1	1,5	3,0	44,1	0,1	1,5	0,0	0,0	3,6	53,0
2007	5,1	0,02	0,4	2,7	53,0	0,1	2,0	0,0	0,0	2,3	44,6

* Джерело: Розраховано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області [141; 142].

Додаток П

Динаміка показників фінансової стійкості садівницьких підприємств корпорації «Миколаївсадвинпром»*

Сільськогосподарські підприємства	Коефіцієнт автономії			Коефіцієнт фінансування			Коефіцієнт забезпечення власними засобами			Коефіцієнт маневреності власного капіталу			Коефіцієнт фінансової стійкості		
	1.01.05	1.01.06	1.01.07	1.01.05	1.01.06	1.01.07	1.01.05	1.01.06	1.01.07	1.01.05	1.01.06	1.01.07	1.01.05	1.01.06	1.01.07
ЗАСТ "Зоря Інгулу" Баштанського району	0,429	0,531	0,457	1,327	0,884	1,185	8,856	34,683	7,223	0,703	0,757	0,853	0,966	0,988	0,946
ВАТ "Зелений Гай" Вознесенського району	0,290	0,357	0,486	2,442	1,802	1,056	0,183	0,251	0,577	0,405	0,392	0,495	0,357	0,443	0,583
ТОВ НТЦ "Лан" Вознесенського району	0,565	0,584	0,534	0,768	0,713	0,871	1,421	1,855	1,668	0,496	0,546	0,612	0,803	0,828	0,804
ТОВ "Оксамит" Жовтневого району	0,509	0,662	0,863	0,961	0,511	0,159	0,214	2,466	4,175	0,206	0,772	0,662	0,509	0,793	0,863
ВАТ "Радсад" Миколаївського району	0,821	0,788	0,706	0,219	0,269	0,416	10,71	8,542	2,534	0,418	0,397	0,400	0,968	0,963	0,888
СЗАТ "Ольвія" Очаківського району	0,746	0,753	0,850	0,339	0,329	0,176	3,801	3,706	4,655	0,176	0,224	0,242	0,965	0,954	0,956
ВАТ "Підгур'ївське" Первомайського району	0,947	0,939	0,981	0,056	0,064	0,019	6,613	6,972	21,74	0,367	0,447	0,419	0,947	0,939	0,981

* Розраховано автором за даними балансу (ф. №1).

Додаток Р

**Динаміка показників фінансових результатів діяльності садівницьких підприємств
корпорації «Миколаївсадвинпром»***

Показники і порядок розрахунку	ЗАСТ "Зоря Інгулу"		ВАТ "Зелений Гай"		ТОВ НПЦ "Дан"		ТОВ "Оксамит"		ВАТ "Радсад"		ВАТ "Підурівське"	
	1.01.06	1.01.07	1.01.06	1.01.07	1.01.06	1.01.07	1.01.06	1.01.07	1.01.06	1.01.07	1.01.06	1.01.07
1. Валовий прибуток (збиток) від реалізації, тис. грн (ф.2, код 050);	4730,5	2737,6	6995,5	13278,0	1111,5	647,6	538,4	721,4	4463,8	3414,9	607,0	748,0
2. Собівартість реалізованої продукції тис. грн (ф.2, код 040);	3808,8	3283,0	44430,1	73624,0	3808,2	3717,4	1796,8	1812,8	10916,2	11495,9	2219,0	2030,0
3. Чистий прибуток (збиток), тис. грн (ф.2, код 220);	3340,4	1728,9	1696,0	6749,2	42,7	51,8	544,4	1215,0	1730,0	1159,8	600,0	667,0
4. Середньорічна сума активів, тис. грн	13985,8	19203,2	79394,7	70784,5	6053,0	6287,6	1884,5	2563,4	36534,2	41644,4	5615,0	6825,0
5. Середньорічна сума власно- го капіталу, тис. грн	6818,4	9372,5	25527,8	29615,3	3477,5	3507,5	1120,7	2000,4	29349,8	30992,4	5294,5	6561,0
6. Коefіцієнт рентабельності продукції (р.1/р.2);	1,242	0,834	0,157	0,180	0,292	0,174	0,299	0,398	0,409	0,297	0,274	0,368
7. Коefіцієнт рентабельності капіталу (р.3/р.4);	0,239	0,090	0,021	0,095	0,007	0,008	0,289	0,474	0,047	0,028	0,107	0,098
8. Коefіцієнт рентабельності власного капіталу (р.3/р.5)	0,490	0,184	0,066	0,228	0,012	0,015	0,486	0,607	0,059	0,037	0,113	0,102

* Розраховано автором за даними звіту про фінансові результати (ф. №2).

Нормативи витрат на проведення відповідних робіт, в межах яких проводиться компенсація суб'єктам господарювання у садівництві (без краплинного зрошення)*

Найменування	Схема посадки/саджанець	Витрати на 1 гектар, тис. грн						Тривалість створення, років	
		Всього	Підготовка ґрунту та посадки		Спорудження шпалери	Догляд за насадженнями (з розрахунку на рік)			
			Всього	в т.ч. вартість саджанців		Всього	в т.ч. хім. захист		
Зерняткові									
Яблуня	6x4	31,2	11,2	2,5	-	4,0	0,9	5	
	5x4	однорічний	37,0	13,5	3,5	-	4,7	0,9	5
		двохрічний	32,8	14,0	4,0	-	4,7	0,9	4
	5x3	однорічний	40,2	15,2	4,7	-	5,0	0,9	5
		двохрічний	35,8	15,8	5,3	-	5,0	0,9	4
	4x2,5	однорічний	63,2	15,9	8,0	23,3	6,0	1,1	4
		двохрічний	58,2	16,9	9,0	23,3	6,0	1,1	3
	4x2	однорічний	60,9	18,1	10,0	23,3	6,5	1,1	3
		двохрічний	55,7	19,4	11,3	23,3	6,5	1,1	2
	4x1,25	однорічний	76,2	29,2	18,0	23,3	7,9	1,1	3
двохрічний		72,3	33,2	22,0	23,3	7,9	1,1	2	
4x1	однорічний	82,5	34,0	22,5	23,3	8,4	1,1	3	
	двохрічний	79,1	39,0	27,5	23,3	8,4	1,1	2	
3,3x1	кніп-баум	97,0	57,5	45,5	28,9	10,6	1,2	1	
Груша	4x3	60,8	17,5	7,5	23,3	5,0	1,1	4	
Кісточкові									
Вишня	6x4	25,3	11,7	3,3	-	3,4	0,8	4	
	6x3	26,5	12,9	4,4	-	3,4	0,8	4	
	5x3	27,9	13,9	5,3	-	3,5	0,8	4	
Слива	6x4	29,1	12,1	3,3	-	3,4	0,8	5	
	6x3	30,4	13,4	4,4	-	3,4	0,8	5	
	5x3	32,0	14,5	5,3	-	3,5	0,8	5	
Черешня	7x5	24,9	11,4	2,6	-	2,7	0,8	5	
	6x4	27,8	12,8	3,8	-	3,0	0,8	5	
	5x3	32,7	15,2	6,0	-	3,5	0,8	5	
Абрикос	7x5	24,6	11,1	2,3	-	2,7	0,8	5	
	6x4	27,3	12,3	3,3	-	3,0	0,8	5	
	5x3	32,0	14,5	5,3	-	3,5	0,8	5	
Персик	6x4	24,7	12,7	3,8	-	3,0	0,8	4	
	5x4	26,0	13,6	4,5	-	3,1	0,8	4	
	5x3	28,9	15,3	6,0	-	3,4	0,8	4	
Горіх волоський	10x8	16,0	5,2	0,9	-	1,8	0,3	6	

*Джерело: [www.minagro.gov.ua; 2, с. 19-24].

Додаток Т

Обсяги виконаних робіт та структура витрат на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями за 2004 рік по підприємствам корпорації «Миколаївсадвінпром»*

Підприємство	Посадка			Догляд за молодими		Установка шпалери		Будівництво зрошення		Проекти і роботи, тис.грн	Всього витрат, тис.грн
	площа, га	фактичні і виграти, тис. грн	в т.ч. вартість саджанців, тис. грн	площа, га	фактичні і виграти, тис. грн	площа, га	фактичні витрати, тис. грн	площа, га	фактичні і виграти, тис. грн		
ВАТ "Богданівський плодородсадник"	1,5	47,5	46,5	4,4	33,9						81,4
ЗАСТ "Зоря Інгулу"	32,0	157,7	93,8	158,3	411,9		57,2		338,1	11,3	976,2
в т.ч. сади і ягідники	32,0	157,7	93,8	158,3	411,9		57,2		338,1	11,3	976,2
ВАТ "Зелений гай"	120,4	426,3	379,9	463,3	1006,4		108,2	23,9	173,6	46,0	2072,7
в т.ч. виноградники				191,0	475,4		400,4				875,8
сади і ягідники	120,4	426,3	379,9	272,3	531,0		16,0	23,9	173,6	46,0	1196,9
ФГ "Нектарин"				28,0	110,1			5,0	83,6		193,7
в т.ч. виноградники				5,0	16,6			5,0	83,6		100,2
сади і ягідники				23,0	93,5						93,5
ТОВ "Оксамит"				13,0	7,3						7,3
в т.ч. сади і ягідники				13,0	7,3						7,3
ВАТ "Радсад"	55,5	419,0	311,0	342,8	1178,0		208,0				1805,0
в т.ч. виноградники	34,5	300,0	242,0	236,8	958,0		208,0				1466,0
сади і ягідники	21,0	119,0	69,0	106,0	220,0						339,0
ВАТ "Піддурівське"	5,8	31,5	29,5	33,0	135,5						167,0
в т.ч. сади і ягідники	2,6	7,5	6,5	28,0	108,5						116,0
маточники	3,2	24,0	23,0	5,0	27,0						51,0
Р-п "Інгупецький"	2,0	18,7	18,4	37,0	71,0			26,0	141,2	11,4	242,3
в т.ч. маточники	2,0	18,7	18,4	37,0	71,0			26,0	141,2	11,4	242,3
Всього	217,2	1100,7	879,1	1079,8	2954,1		685,6	54,9	736,5	68,7	5545,6
в т.ч. виноградники	34,5	300,0	242,0	432,8	1450,0		608,4	5,0	83,6		2442,0
сади і ягідники	176,0	710,5	549,2	600,6	1372,2		77,2	23,9	511,7	57,3	2728,9
маточники	6,7	90,2	87,9	46,4	131,9			26,0	141,2	11,4	374,7

* Джерело. Кошторис витрат на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями по садівницьким підприємствам Миколаївської області.

Додаток У

Обсяги фактично виконаних робіт та витрат на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями (станом на 1 грудня 2005 року по підприємствах корпорації «Миколаївсвадвінпром»)*

Підприємство	Посадка і підготовка ґрунту			Установка ішталери		Будівництво зрошення		Догляд за молодими		Вартість проєктованих робіт, тис. грн	Всього витрат, тис. грн	Всього витрат по нормам, тис. грн	
	Підготовка ґрунту, га	Посадка, га	Фактичні витрати, тис. грн	в т.ч. вартість саджанців, тис. грн	площа, га	фактичні витрати, тис. грн	площа, га	фактичні витрати, тис. грн	площа, га				фактичні витрати, тис. грн
ВАТ «Зелений Гай»	99,1	56,2	988,3	765,6	118,0	438,0	23,9	102,9	313,9	1007,5	21,3	2558,0	2446,9
в т.ч. сади і ягідники	85,1	42,2	925,7	714,0	-	-	23,9	102,9	181,9	505,9	21,3	1555,8	1444,7
ЗАСТ «Зоря Інгулу»	60,0	60,3	587,2	494,0	40,7	182,7	93,0	542,8	197,1	704,7	44,2	2061,6	1962,6
в т.ч. сади і ягідники	60,0	60,3	587,2	494,0	40,7	182,7	93,0	542,8	197,1	704,7	44,2	2061,6	1962,6
ВАТ «Піддур'ївський»	-	14,5	113,0	85,9	18,0	232,2	20,0	171,4	33,7	104,7	-	621,3	539,8
в т.ч. сади і ягідники	-	13,5	94,5	70,5	18,0	232,2	20,0	171,4	31,7	98,3	-	596,4	514,9
маточники	-	1,0	18,5	15,4	-	-	-	-	2,0	6,4	-	24,9	24,9
ВАТ «Радсад»	38,1	119,0	1047,0	890,0	133,5	660,0	42,0	600,0	287,9	238,0	-	2545,0	2381,4
в т.ч. сади і ягідники	38,1	60,0	383,0	230,0	42,0	89,0	42,0	600,0	154,4	90,0	-	1162,0	1033,0
СГ ЗАТ «Дніпро»	48,0	27,5	121,5	65,6	-	-	-	-	51,9	107,0	-	228,5	228,5
в т.ч. сади і ягідники	48,0	27,5	121,5	65,6	-	-	-	-	-	-	-	121,5	121,5
СЗАТ «Ольвія»	124	16	88,3	20,9	258,0	709,8	44,0	100,0	378,0	512,7	8,2	1419,0	1419,0
в т.ч. сади і ягідники	34,0	16,0	87,7	20,9	-	-	-	-	16,0	20,6	8,2	116,5	116,5
ТОВ «Оксамит»	54,1	-	4,5	-	-	-	-	-	-	-	9,9	14,4	14,4
в т.ч. сади і ягідники	54,1	-	4,5	-	-	-	-	-	-	-	9,9	14,4	14,4
Всього	423,3	293,5	2949,8	2322,0	568,2	2222,7	222,9	1517,1	1262,5	2674,6	83,6	9447,8	8992,6
в т.ч. виноградарники	104,0	73,0	727,2	711,6	467,5	1718,8	44,0	100,0	679,4	1248,7	-	3794,7	3760,1
сади і ягідники	319,3	219,5	2204,1	1595,0	100,7	503,9	178,9	1417,1	581,1	1419,5	83,6	5628,2	5207,6
маточники	-	1,0	18,5	15,4	-	-	-	-	2,0	6,4	-	24,9	24,9

* Джерело: Кошторис витрат на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями по садівницьким підприємствам Миколаївської області

Додаток Ф

Обсяги виконаних робіт та витрати на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями за січень – листопад 2006 року по підприємствам корпорації «Миколаївсвадвинпром»

Підприємство	Підготовка ґрунту		Посадка			Установка шпалери		Будівництво зрошення		Догляд за молодими		Вартість проєктних робіт, тис. грн	Всього витрат, тис. грн
	Площа, га	Площа, га	Фактичні витрати, тис. грн	в т.ч. вартість саджанців, тис. грн	Площа, га	Фактичні витрати, тис. грн	Площа, га	Фактичні витрати, тис. грн	Площа, га	Фактичні витрати, тис. грн			
ВАТ "Зелений Гай"	5,0	3,2	80,4	39,7	34,7	309,8	34,7	388,8	183,2	450,3	-	1229,3	
сад зернятковий	-	-	-	-	34,7	309,8	34,7	388,8	183,2	450,3	-	883,0	
сад кісточковий	-	-	-	-	-	-	-	-	136,5	158,1	-	158,1	
ягідники	5,0	3,2	80,4	39,7	-	-	-	-	12,0	107,8	-	188,2	
ЗАСТ "Зоря Інгулу"	96,5	26,3	198,3	103,6	60,3	580,4	90,0	720,5	178,0	988,8	12,0	2500,0	
сад зернятковий	35,0	-	42,4	-	60,3	580,4	90,0	720,5	80,6	750,4	4,2	2097,9	
сад кісточковий	61,5	26,3	155,9	103,6	-	-	-	-	97,4	238,4	7,8	402,1	
ВАТ "Підтурівське"	1,0	6,0	69,9	49,5	18,5	123,1	-	-	30,5	189,8	-	382,8	
сад зернятковий	-	5,0	46,4	30,5	18,5	123,1	-	-	18,5	121,7	-	291,2	
сад кісточковий	-	-	-	-	-	-	-	-	10,0	44,8	-	44,8	
маточники	1,0	1,0	23,5	19,0	-	-	-	-	2,0	23,3	-	46,8	
ВАТ "Радсад"	20,9	5,2	37,5	22,1	-	-	24,5	151,6	137,1	281,4	3,0	473,5	
сад кісточковий	15,8	-	3,0	-	-	-	-	-	112,6	237,5	3,0	243,5	
ягідники	5,1	5,2	34,5	22,1	-	-	24,5	151,6	24,5	43,9	-	230,0	
СТ ЗАТ "Дніпро"	-	8,9	31,7	22,1	-	-	-	-	36,4	34,2	-	65,9	
сад кісточковий	-	8,9	31,7	22,1	-	-	-	-	36,4	34,2	-	65,9	
СЗАТ "Ольвія"	35,7	35,7	196,4	95,9	-	-	-	-	51,7	149,3	-	345,7	
сад кісточковий	35,7	35,7	196,4	95,9	-	-	-	-	51,7	149,3	-	345,7	
ТОВ "Оксамит"	58,3	30,0	191,0	95,3	-	-	-	-	30,0	27,2	-	218,2	
сад кісточковий	58,3	30,0	191,0	95,3	-	-	-	-	30,0	27,2	-	218,2	
ТОВ НТЦ "Лан"	-	-	-	-	-	-	-	-	5,5	11,2	-	11,2	
сад зернятковий	-	-	-	-	-	-	-	-	5,5	11,2	-	11,2	
Всього насаджень з них зерняткові кісточкові ягідники маточники	217,4	115,3	895,2	428,2	113,5	1013,3	149,2	1260,9	652,6	2131,9	15,0	5226,6	
	35,0	5,0	88,8	30,5	113,5	1013,3	124,7	1109,3	139,3	1067,7	4,2	3283,3	
	171,3	100,9	578,0	316,9	-	-	-	-	474,8	889,5	10,8	1478,3	
	10,1	8,4	114,9	61,8	-	-	24,5	151,6	36,5	151,7	-	418,2	
	1	1	23,5	19,0	-	-	-	-	2,0	23,0	-	46,8	

* Джерело: Кошторис витрат на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями по садівницьким підприємствам Миколаївської області

Додаток X

Фінансування за рахунок коштів 1% збору з алкогольних напоїв і пива галузей садівництва і виноградарства в розрізі областей протягом 2000-2007 рр., тис. грн

Область	роки														Всього, тис. грн				
	70% (Мінагрополітики)							30% (Регіони)								Держбюджет Мінагрополітики			
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 на 05.09.	2004	2005		2006	2007 на 05.09.		
АР Крим	9419	13444	18052	28745	2826	2038	2710	2945,1	17750	31772	30658	20027	17750	31772	30658	20027	180386		
м. Севастополь	1110	1095	1460	1190	1015,2	742	826	900	1740	1882	2567	2529	1740	1882	2567	2529	17057		
Вінницька	1057	1435	1754	1661	765	670,8	610	670	2915	5248	6142	6070	2915	5248	6142	6070	28998		
Волинська	5	313	400	320	547	762	569	800	770	1601,7	1300	504	770	1601,7	1300	504	7892		
Дніпропетровська	391	893	520	1195	2882	3336,6	3478	3900	1030	2678	2530	1003	1030	2678	2530	1003	23837		
Донецька	353	315	555	835	2958	3602	3644	3350	1660	688	202	607	1660	688	202	607	18769		
Житомирська	150	635	740	700	658	155	300	500	510	198	14	0	510	198	14	0	4560		
Закарпатська	3125	3700	2975	3215	720	961	945	1080	2280	6418	6186	7862	2280	6418	6186	7862	39467		
Запорізька	1388	1935	1350	955	2424	3582	5192	3500	1640	1749	2138	771	1640	1749	2138	771	26614		
Івано-Франківська	589	745	690	710	754	1076	1003	1150	1000	331	933	256	1000	331	933	256	9237		
Київська	3681	3489	3452	3743	982	1496	1454	1600	4084	4321	4262	919	4084	4321	4262	919	33484		
Кіровоградська	913	680	832	1130	2013	916	961	700	2030	1982	681	206	2030	1982	681	206	13044		
Луганська	337	180	120	620	690	675	905	1150	795	556	217	73	795	556	217	73	6318		
Львівська	15	48	50	70	774	2166	2195	3000	180	676	633	143	180	676	633	143	9950		
Миколаївська	8371	10658	9988	11548	906	957	1023	1100	9275	13452,7	11543	6486	9275	13452,7	11543	6486	85308		
Одеська	18518	23039	24602	28839	2278	2663	2480	2733,4	30117	66497,9	72172	54852	30117	66497,9	72172	54852	328791		
Полтавська	512	380	230	510	843	965	930	1120	835	495	1256	352	835	495	1256	352	8428		
Рівненська	155	240	290	480	621	250	250	300	410	107	74	34	410	107	74	34	3211		
Сумська	587	665	670	555	536	713	822	900	1080	1233	1003	387	1080	1233	1003	387	9151		
Тернопільська	480	445	525	661	444	450	560	350	1319,8	1323	1538	770	1319,8	1323	1538	770	9066		
Харківська	640	350	630	150	1854	2853	3353	3330	875	549,9	76	64	875	549,9	76	64	14725		
Херсонська	11265	14303	13292	11995	595	793,6	807	700	11346	18543	40318	24705	11346	18543	40318	24705	148664		
Хмельницька	721	1135	1039	880	865	1356	618	700	1825	2033	3291	2071	1825	2033	3291	2071	16534		
Черкаська	522	437	1245	2557	518	648	710	750	2825	1515	3682	5700	2825	1515	3682	5700	21108		
Чернівецька	344	555	973	1173	431	538	766	750	2055	7238,8	8673	9084	2055	7238,8	8673	9084	32580		
Чернігівська	70	310	615	570	621	735	702	700	735	542,5	188	73	735	542,5	188	73	5862		
Разом	64718	81423	87049	105007	30521	35100	37803	38879	101082	173632	202277	145548	101082	173632	202277	145548	1103038		

Порівняння розміру підтримки галузей садівництва та виноградарства по закладанню та догляду за молодими багаторічними насадженнями по підприємствам корпорації «Миколаївсадвинпром», за 2006 рік*

Підприємство	Всього витрат, тис. грн			Виділено бюджетних коштів, тис. грн	% відшкодування		
	на закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями	по нормативу	по нормативу (без 50% догляду)		до витрат на закладання та догляд	до витрат по нормативу	до витрат по нормативу (без 50% догляду)
ВАТ "Зелений Гай"	1497,8	1281,6	1054,7	392	26	31	37
в т.ч. виноградники	268,5	238,4	186,6	113	42	47	61
сади і гідники	1229,3	1043,2	868,1	279	23	27	32
ЗАСТ "Зоря Інгулу"	2500	1920,2	1664,9	928	37	48	56
в т.ч. сади і ягідники	2500	1920,2	1664,9	928	37	48	56
ВАТ "Підгурівське"	382,8	249,1	196,7	125	33	50	64
СЗАТ ім.Ольшанців	1032,8	1032,8	972,9	886	86	86	91
в т.ч. виноградники	1032,8	1032,8	972,9	886	86	86	91
ВАТ "Березанський"	1675,4	1627,4	1517,1	887	53	55	58
в т.ч. виноградники	1675,4	1627,4	1517,1	887	53	55	58
ВАТ "Коблево"	1564,1	1564,1	1147,5	925	59	59	81
в т.ч. виноградники	1564,1	1564,1	1147,5	925	59	59	81
ДП "Агро-Коблево"	2947,6	2229	2015	1027,4	35	46	51
в т.ч. виноградники	2947,6	2229	2015	1027,4	35	46	51
Р-п "Виноградна долина"	107,4	107,4	73	43	40	40	59
ДП Володимирське"	395,6	395,6	282,7	219	55	55	77
в т.ч. виноградники	395,6	395,6	282,7	219	55	55	77
ВАТ "Радсад"	1372,5	1275,1	981	479	35	38	49
в т.ч. виноградники	899	819,7	660,3	313	35	38	47
сади і ягідники	473,5	455,4	320,7	166	35	36	52
СВК "Лиманський"	2619,6	2557	2356	1661	63	65	71
в т.ч. виноградники	2619,6	2557	2356	1661	63	65	71
СГ ЗАТ "Дніпро"	1124,6	1124,6	987,5	654	58	58	66
в т.ч. виноградники	1058,7	1058,7	938,7	625	59	59	67
сади і ягідники	65,9	65,9	48,8	29	44	44	59
СГ ЗАТ "Родіна"	87,5	87,5	69	37	42	42	54
в т.ч. виноградники	87,5	87,5	69	37	42	42	54
СЗАТ "Ольвія"	2574,6	2523,5	2233,8	1856	72	74	83
в т.ч. виноградники	2228,9	2218	1982,9	1650	74	74	83
сади і ягідники	345,7	305,5	250,9	206	60	67	82
ТОВ "Оксамит"	218,2	122,1	108,9	37	17	30	34
сади і ягідники	218,2	122,1	108,9	37	17	30	34
ТОВ НТЦ "Лан"	11,2	11,2	5,6	2	18	18	36
сади і ягідники	11,2	11,2	5,6	2	18	18	36
Всього	20111,7	18108,2	15666,3	10158,4	51	56	65
в т.ч. виноградники	14885,1	13935,6	12201,7	8386,4	56	60	69
сади і ягідники	5226,6	4172,6	3464,6	1772	34	42	51

*Розраховано на основі даних садівницьких підприємств по корпорації «Миколаївсадвинпром».

**Оцінка середовища методом SWOT – аналізу
ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району**

	Можливості (О)	Загрози (Т)
	1. Впровадження інноваційно-інвестиційних технологій виробництва плодів. 2. Удосконалення наявних технологій виробництва плодів. 3. Удосконалення організаційного механізму регулювання виробництва плодів. 4. Нарощування великих обсягів продукції. 5. Удосконалення маркетингового механізму. 6. Агропромислове комбінування. 7. Залучення населення м. Баштанки для збирання плодів. 8. Отримання пільгових кредитів. 9. Вихід на нові сегменти ринку.	1. Поява нових конкурентів при вступі України до СОТ. 2. Значне зростання темпів інфляції. 3. Підвищення податкового тиску. 4. Підвищення цін на паливо-мастильні матеріали і засоби захисту рослин. 5. Вплив природно-кліматичних умов (весняні заморозки, град тощо). 6. Посилення законодавства. 7. Погіршення політичної обстановки.
Сильні сторони (S)	«Сила і можливості» (СiМ)	«Сила і загрози» (СiЗ)
1. Висока ринкова частка на ринку плодів в регіоні. 2. Високий потенціал і широкий асортимент вітчизняних районуваних сортів плодівих культур. 3. Великий попит на якісну плодovu продукцію. 4. Сприятливі природно-кліматичні умови дають можливість збільшити виробництво плодів. 5. Наявність значних фінансових ресурсів. 6. Наявність бази для зберігання плодів (3300т). 7. Достатня матеріально-технічна база. 8. Налагоджені зв'язки з покупцями продукції. 9. Наявність спеціалізованих садівницьких бригад.	- власні фінансові ресурси і залучені пільгові кредити сприятимуть впровадженню інноваційно-інвестиційних технологій; - природно-кліматичні умови, кваліфіковані садівницькі бригади, наявність бази для зберігання, удосконалення технологій виробництва сприятимуть нарощуванню великих обсягів плодovu продукції; - вихід на нові ринки дозволить збільшити наявні фінансові ресурси.	- висока ринкова частка, великий попит на якісну плодovu продукцію, налагоджені зв'язки з покупцями сприятимуть опору сильному тиску іноземних конкурентів; - інфляція і податковий тиск, вплинуть на стратегічний розвиток підприємства.
Слабкі сторони (W)	«Слабкість і можливості» (СлМ)	«Слабкість і загрози» (СлЗ)
1. Низький рівень продуктивності плодівих насаджень. 2. Низькі ціни через незадовільну рекламу плодів і продуктів її переробки. 3. Низька ефективність використання переробки плодів. 4. Нестача трудових ресурсів під час збирання врожаю плодів.	- залучення населення м. Баштанка сприятиме подоланню нестачі трудових ресурсів під час збирання врожаю; - впровадження інноваційних технологій сприятиме підвищенню продуктивності насаджень; - удосконалення маркетингового механізму сприятиме розширенню сегментованого ринку та підвищенню ціни реалізації.	- несприятлива державна політика і посилення законодавства може призвести до відміни державної підтримки галузі за рахунок 1% збору та механізму здешевлення короткострокових та середньострокових кредитів.

**Економічна ефективність зберігання різних сортів яблук у
ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району за 2004-2007 рр.***

Показник	Голден Делішес	Ренет Симиренко	Айдаред	Джона- голд	Вагнер Призове
Обсяг закладених яблук на зберігання у холодильник, ц	15380,0	4483,0	5061,0	2432,0	1955,0
Собівартість 1 т яблук до зберігання, грн	397,0	450,0	385,0	418,0	394,0
Тривалість зберігання, місяців	6,5	4,5	7,5	6,0	5,0
Витрати на зберігання 1 т яблук з урахуванням терміну зберігання, грн	490,1	339,3	565,5	452,4	377,0
Собівартість 1 т яблук після зберігання, грн	887,1	789,3	950,5	870,4	771,0
Вихід продукції за вирахуванням втрат при зберіганні, т	1464,18	434,47	480,07	233,19	188,80
Середня оптова реалізаційна ціна 1т яблук, грн	2500	1850	2500	1800	1800
Виручка від реалізації яблук, тис. грн	3660,4	803,8	1200,2	419,7	339,8
Прибуток від реалізації яблук, тис. грн – всього	2361,6	460,8	743,9	216,8	194,3
на 1 т яблук, грн	1613	1061	1550	930	1029
Рентабельність продажу, %	64,5	57,3	62,0	51,6	57,2
Рівень рентабельності, %	181,8	134,4	163,0	106,8	133,5

*Джерело: Виробничі звіти по холодильнику за 2004-2007 роки, технологічні карти, аналітична бухгалтерська інформація за сортами.

Список змінних і значень у економіко-математичній моделі

Площі зерняткових і кісточкових плодівих насаджень, га	Черешня	Травень	X1	12,50
		Червень	X2	22,50
		Липень	X3	10,80
	Абрикос	Червень	X4	20,00
		Липень	X5	37,57
	Вишня	Червень	X6	28,79
		Липень	X7	3,00
	Персик	Липень	X8	5,00
		Серпень	X9	15,00
		Вересень	X10	65,19
	Алича	Липень	X11	35,50
		Серпень	X12	32,30
	Слива	Липень	X13	5,20
		Серпень	X14	24,20
	Яблуня	Серпень	X15	28,70
		Вересень	X16	163,15
		Жовтень	X17	351,50
	Груша	Вересень	X18	0,70
		Жовтень	X19	1,10
	Айва	Жовтень	X20	2,90
Виробництво та розподіл плодової продукції, ц	всього		X21	81671,03
	Надходження зерняткових і кісточкових плодів, ц	Травень	X22	321,25
		Червень	X23	2802,96
		Липень	X24	4553,58
		Серпень	X25	8519,22
		Вересень	X26	23595,37
		Жовтень	X27	41878,66
	На ринок	разом	X28	22743,00
		Травень	X29	144,56
		Червень	X30	1261,33
		Липень	X31	2049,11
		Серпень	X32	3833,65
		Вересень	X33	7078,61
		Жовтень	X34	8375,73
	На переробку	разом	X35	20417,76
		Травень	X36	80,31
		Червень	X37	700,74
		Липень	X38	1138,39
		Серпень	X39	2129,80
		Вересень	X40	5898,84
		Жовтень	X41	10469,67
	На зберігання у холодильник	разом	X42	27103,78
		Вересень	X43	8258,38
		Жовтень	X44	18845,40
		разом	X45	11406,50

	За іншими каналами	Травень	X46	96,37	
		Червень	X47	840,89	
		Липень	X48	1366,07	
		Серпень	X49	2555,77	
		Вересень	X50	2359,54	
		Жовтень	X51	4187,87	
Плоди на переробку в консервному цеху, ц			X52	20417,76	
Виробництво продуктів переробки, кг	всього		X53	1143394,49	
	Яблучний сік		X54	326684,14	
	Плодове пюре		X55	816710,35	
Реалізація плодів та продуктів переробки за каналами	Плоди з холодильника, ц	реалізовано всього		X56	27103,78
		На ринок	разом	X57	10028,40
			Листопад	X58	948,63
			Грудень	X59	1219,67
			Січень	X60	1490,71
			Лютий	X61	2032,78
			Березень	X62	2032,78
			Квітень	X63	2303,82
		Населенню в рахунок опали праці	разом	X64	2114,09
			Листопад	X65	352,35
			Грудень	X66	352,35
			Січень	X67	352,35
			Лютий	X68	352,35
			Березень	X69	352,35
		За іншими каналами	разом	X71	14961,28
			Листопад	X72	1924,37
			Грудень	X73	1978,58
			Січень	X74	2195,41
			Лютий	X75	2737,48
			Березень	X76	3035,62
		Плоди з переробки, кг	реалізовано всього		X78
	На ринок		разом	X79	129040,24
			Листопад	X80	14047,42
			Грудень	X81	15354,15
			Січень	X82	18294,31
			Лютий	X83	25154,68
			Березень	X84	26134,73
			Квітень	X85	30054,94
	На промислову переробку		разом	X86	816710,35
			Листопад	X87	97188,53

		підприємств	Грудень	X88	106989,06	
			Січень	X89	121689,84	
			Лютий	X90	154358,26	
			Березень	X91	163342,07	
			Квітень	X92	173142,59	
		За іншими каналами	разом	X93	197643,90	
			Листопад	X94	17967,63	
			Грудень	X95	24174,63	
			Січень	X96	27114,78	
			Лютий	X97	37241,99	
			Березень	X98	39528,78	
			Квітень	X99	51616,09	
Прямі затрати праці в садівництві, люд.-год.			разом	X100	462461,92	
			Травень	X101	8133,75	
			Червень	X102	41383,27	
			Липень	X103	34386,47	
			Серпень	X104	34536,48	
			Вересень	X105	125838,80	
			Жовтень	X106	218183,15	
Затрати праці для переробки плодів, люд.-год.				X107	15109,14	
Населення, чол.	м. Баштанка			X108	40600,00	
	м. Миколаїв			X109	521271,01	
		всього надходжень		X110	20752477,85	
Вартість кінцевої продукції агропромислового садівницького комплексу, грн		Вартість плодової продукції в цінах реалізації		X111	6446882,66	
		Вартість плодової продукції в цінах реалізації після зберігання		X112	11265142,63	
		Вартість продуктів переробки	Яблучний сік		X113	1073732,36
			Плодове пюре		X114	1966720,19
Витрати, грн		всього витрат		X115	10434836,50	
		Витрати на виробництво плодів		X116	9072563,64	
		Витрати на виробництво яблучного соку		X117	545562,51	
		Витрати на виробництво плодового пюре		X118	816710,35	

Видова структура породного складу зерняткових і кісточкових культур за термінами дозрівання у ЗАСТ «Зоря Інгулу» Баштанського району

Культури, терміни дозрівання	Площа багаторічних насаджень					
	Фактична структура		Оптимальна структура		Відхилення	
	га	%	га	%	га (+, -)	%
Зерняткові,	535,03	61,81	548,05	63,31	+13,02	102,43
з них:						
Яблуня всього	530,33	61,27	543,35	62,77	+13,02	102,46
серпень	30,50	3,52	28,70	3,32	-1,80	94,10
вересень	139,33	16,10	163,15	18,85	+23,82	117,10
жовтень	360,50	41,65	351,50	40,61	-9,00	97,50
Груша всього	1,80	0,21	1,80	0,21	0,00	100,00
вересень	0,70	0,08	0,70	0,08	0,00	100,00
жовтень	1,10	0,13	1,10	0,13	0,00	100,00
Айва всього	2,90	0,34	2,90	0,34	0,00	100,00
жовтень	2,90	0,34	2,90	0,34	0,00	100,00
Кісточкові	290,48	33,56	317,55	36,69	+27,07	109,32
з них:						
Черешня всього	45,80	5,29	45,80	5,29	0,00	100,00
травень	10,30	1,19	12,50	1,44	+2,20	121,36
червень	21,00	2,43	22,50	2,60	+1,50	107,14
липень	14,50	1,68	10,80	1,25	-3,70	74,48
Абрикос всього	30,50	3,52	57,57	6,65	+27,07	188,75
червень	12,40	1,43	20,00	2,31	+7,60	161,29
липень	18,10	2,09	37,57	4,34	+19,47	207,57
Вишня всього	31,80	3,67	31,79	3,67	-0,01	99,97
червень	15,30	1,77	28,79	3,33	+13,49	188,17
липень	16,50	1,91	3,00	0,35	-13,50	18,18
Персик всього	85,20	9,84	85,20	9,84	0,00	100,00
липень	15,40	1,78	5,00	0,58	-10,40	32,47
серпень	45,50	5,26	15,00	1,73	-30,50	32,97
вересень	24,30	2,81	65,20	7,53	+40,90	268,31
Алича всього	67,80	7,83	67,80	7,83	0,00	100,00
липень	42,40	4,90	35,50	4,10	-6,90	83,73
серпень	25,40	2,93	32,30	3,73	+6,90	127,17
Слива всього	29,40	3,40	29,40	3,40	0,00	100,00
липень	13,70	1,58	5,20	0,60	-8,50	37,97
серпень	15,7	1,81	24,2	2,79	+8,5	154,14
Планується ввести у звітному році в експлуатацію всього	40,09	4,63	*	*	*	*
Яблуня	13,02	1,50	*	*	*	*
Абрикос	27,07	3,13	*	*	*	*
Всього	865,60	100,00	865,60	100,00	*	*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку справляння збору та використання коштів на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства» від 4 квітня 2007 року №613 [Інтернет ресурс] – <http://www.rada.gov.ua>.
2. Наказ Міністерства аграрної політики України від 04.03.08 №117[38] «Про затвердження нормативів витрат на проведення відповідних робіт, в межах яких проводиться компенсація суб'єктам господарювання у виноградарстві, садівництві і хмелярстві» // Пропозиція (Агрокомпас). – 2008. - №4. - С. 19 – 24.
3. Наказ Міністерства аграрної політики України від 09.11.2007 №792 «Про затвердження Порядку використання бюджетних коштів, передбачених на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, що спрямовуються на фінансування витрат з проведення науково-технічних досліджень та здійснення розробок у зазначених галузях, а також на фінансування витрат, пов'язаних із зміцненням матеріально-технічної бази галузевих наукових закладів та їх дослідних господарств» //Пропозиція (Агрокомпас). – 2007. - №12. - С. 26 – 27.
4. Наказ Міністерства аграрної політики від 31.10.2007 №770 «Про затвердження Положення про Українську державну помологічно-ампелографічну інспекцію» //Пропозиція (Агрокомпас). – 2007. - №12. - С. 20 – 22.
5. Абалкин Л.И. Хозяйственный механизм развитого социалистического общества / Абалкин Л.И. – Мысль, 1973. - 263с.
6. Абалкин Л.И. Что такое хозяйственный механизм? / Абалкин Л.И. - М.: Мысль, 1980.-79с.
7. Абалкина Л.И. Хозяйственный механизм общественных формаций / Абалкина Л.И. – М.: Мысль, 1986. – 269 с.
8. Алексеев И.В. Экономический механизм управления развитием предприятия / Алексеев И.В. – Львов: Світ, 1991. – 154 с.
9. Амбросов В.Я. Механізми ефективного функціонування агроформувань / В.Я. Амбросов, Т.Г. Маренич // Економіка України. - 2006. - №6. - С. 60 – 66 .

10. Амбросов В.Я. Наукові положення удосконалення економічного і господарського механізму розвитку сільського господарства / В.Я. Амбросов, Т.Г. Маренич // Економіка АПК. - 2005. - №10. - С. 14-19.

11. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: моногр. / В.Г. Андрійчук – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с.

12. Брюховецька Н.Ю. Економічний механізм підприємства в ринковій економіці: методологія і практика: моногр. / Н.Ю. Брюховецька – Донецьк: ІЕП НАН України, 1999. – 276с.

13. Бунич П.Г. Хозяйственный механизм и повышение эффективности производства / Бунич П.Г. – М.: Изд-во «Наука», 1986. – 254 с.

14. Бунич П.Г. Совершенствование хозяйственного механизма / Бунич П.Г. – М., «Экономика», 1976. – 230 с.

15. Бунич П.Г. Хозяйственный механизм на современном этапе / Бунич П.Г. – М.: Экономика, 1980. – 232 с.

16. Валентинов В.Л. Формування економічного механізму міжгалузевих відносин: сутність та альтернативи / В.Л. Валентинов // Агроінком. – 2002. - №4-7. – С. 33 – 36.

17. Валентинов В.В. Визначення напрямів цінового регулювання в аграрному секторі економіки / В.В. Валентинов // Економіка АПК. – 2005. - №4. – С. 87-89.

18. Волков В. Как растут сады в Польше / В. Волков, Н. Волкова // Настоящий Хозяин. – 2006. - №11. – С. 25-31.

19. Воробьев Ю.Н. Механизм воспроизводства финансового капитала в аграрном секторе экономики / Ю.Н. Воробьев // Экономика и управление. - 2000. - №2 – 3. – С. 18 – 19.

20. Гайдуцький А. Економічний механізм забезпечення інноваційної конкурентоспроможності аграрного сектора економіки / А. Гайдуцький // Економіка України. – 2003. - №2. – С. 69 – 73.

21. Гордеев А. Экономические механизмы регулирования агропромышленного производства / А. Гордеев // Экономист. – 1998. - №6. – С. 90 – 93.

22.Гречко А.П. О совершенствовании хозяйственного механизма в агропромышленном комплексе / А.П. Гречко, И.П. Товма // Вісник ХДАУ. Серія «Економіка АПК і природокористування». – 1997. - №1. – С. 24 – 29.

23.Григоренко А.І. Удосконалення економічного механізму регулювання ринку плодової продукції / А.І. Григоренко // Економіка АПК. – 2007. - №3. – С. 109 – 111.

24.Грицюк Г.Н. Экономический механизм развития сельскохозяйственного производства / Грицюк Г.Н., Паскал В.Ф., Андрейцев Д.А. – Кишинёв: Штинца, 1987. – С. 10 – 11.

25.Гудзинский А.Д. Развитие механизма управления сельскохозяйственным производством / Гудзинский А.Д. – Киев: Изд-во УСХА, 1992. – 224 с.

26.Гусаров А.С. Совершенствование хозяйственного механизма развитого социализма /А.С. Гусаров, Ю.В. Субоцкий, Л.В. Золота. – М.: Наука, 1981. – С. 24 - 26.

27.Гуторова О.О. Теоретичні та методологічні основи формування ефективного господарського механізму в садівництві: Лекції / Гуторова О.О. – ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2005. – С. 48.

28.Данилів Б.В. Економічний механізм і міжгалузеві економічні відносини в агроформуваннях / Б.В. Данилів // Економіка АПК. - 2007. - №2. - С. 49 – 56.

29.Дем'яненко М.Я. Проблеми державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств / М.Я. Дем'яненко //Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2004. – Вип. 3. – С. 3 – 8.

30.Дем'яненко С.І. Вплив макроекономічного регулювання на виробничі витрати у сільському господарстві / Дем'яненко С.І. – К., 1996. – 100 с.

31.Державна політика та стратегія реформування економіки України в ХХІ сторіччі: матер. всеук. наук.-практ. конф. [«Конкурентоспроможність продукції садівництва в Миколаївській області»], (Полтава, 27 березня 2007р.) / М-во аграр. політики, Полтавська держ. аграр. акад. – П.: Полтавська держ. аграр. акад., 2007. – 312 с.

32.Дуброва П.Ф. Экономика и организация садоводства / Дуброва П.Ф. – М.: «Колос», 1969. – 432 с.

- 33.Економічна енциклопедія: у 3 т. / [уклад. Мочерний С.В.]. – К. : Видавничий центр «Академія». – Т. 1. – 2000. – 864 с.
- 34.Економічна енциклопедія: у 3 т. / [уклад. Мочерний С.В.]. – К. : Видавничий центр «Академія». – Т. 2. – 2001. – 848 с.
- 35.Економічна енциклопедія: у 3 т. / [уклад. Мочерний С.В.]. – К. : Видавничий центр «Академія». – Т. 3. – 2002. – 952 с.
- 36.Економічний словник / [уклад. Осовська Г.В. та ін.]. - К.: Кондор, 2007. – 358 с.
- 37.Економічний словник-довідник / [уклад. Мочерний С.В.]. – К. : Феміна, 1995. – 368 с.
- 38.Ермаков А.Е. Развитие и эффективность садоводческих предприятий разных форм хозяйствования: моногр. / А.Е. Ермаков – К.: «Віпол», 1997. – 293 с.
- 39.Ещенко П.С. Новый хозяйственный механизм / Ещенко П.С., Кравчук Л.М., Палкин Ю.И. – К.: Политиздат Украины, 1989. – 254 с.
- 40.Єрмаков О.Ю. Особливості адаптації садівництва України до ринкових умов господарювання / О.Ю. Єрмаков // Садівництво. – 1998. – Вип. 47. – С. 261 - 265.
- 41.Єрмаков О.Ю. Методологія економічного дослідження організаційних форм виробництва / О.Ю. Єрмаков // Економіка АПК. – 2003. - №1. – С. 31-37.
- 42.Єрмаков О.Ю. Розвиток форм господарювання в садівництві / О.Ю. Єрмаков, В.В. Горкуценко, І.О. Єрмаков // Садівництво. – 1999. – Вип. 48. – С. 197 – 201.
- 43.Єрмаков О.Ю. Основні шляхи створення селянських садівницьких господарств / О.Ю. Єрмаков // Садівництво. – 1997. – Вип. 45. – С. 89-97.
- 44.Єрмаков О.Ю. Економічний механізм державного регулювання і підтримки виробництва садівницької продукції / О.Ю. Єрмаков, В.С.Кушнірук //Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв, 2006. – №4(38). – С. 31 – 40.
- 45.Жарков Ю.В. Формування системи механізмів управління інноваційним процесом в АПК регіону / Ю.В. Жарков // Економіка АПК. - 2003. - №8. - С. 57-63.

46. Завадський Й.С. Управління сільськогосподарським виробництвом у системі АПК: підруч. / Завадський Й.С. – К.: Вища школа, 1992. – 367с.

47. Завадський Й.С. Державне регулювання економіки АПК / Й.С. Завадський // Економіка АПК. – 1999. - №1. – С. 69-72.

48. Звіт Рахункової палати України «Про результати аудиту ефективності використання коштів Державного бюджету України, виділених на закладення і нагляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками в 2004 році і 9 місяців 2005 року» [Інтернет ресурс]. – <http://www.ac-rada.gov.ua>.

49. Здоровик В.К., Линдюк А.О. Формування господарського механізму регулювання аграрних відносин / В.К. Здоровик, А.О. Линдюк // Економіка АПК. - 2005. - №2. – С. 42 – 46.

50. Зиновьев Ф.В. Механизмы хозяйствования (терминологический аппарат) / Зиновьев Ф.В. - Симферополь: Таврия, 2000. - 111 с.

51. Зиновьев Ф.В. Совершенствование механизмов хозяйствования и стабилизации экономики АПК / Ф.В. Зиновьев // Економіка АПК. – 2001. - №9. – С. 95 – 100.

52. Зиновьев Ф.В. Формирование эффективных механизмов хозяйствования в агропромышленном комплексе Крыма: моногр. / Ф.В. Зиновьев - Симферополь: Таврия, 2001. - 260 с.

53. Кашин В.Н. Хозяйственный механизм и эффективность промышленного производства / В.Н. Кашин, В.Я. Ионов – М.: Наука, 1997. – 367 с.

54. Квачев В.М. Хозяйственный механизм и эффективность производства / Квачев В.М., Грудинин Н.К., Прач С.А. – М.: Россельхозиздат, 1978. – 264 с.

55. Кендюхов О. Сутність і зміст організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом підприємства / О. Кендюхов // Економіка України. – 2004. - №8. – С. 33 – 41.

56. Кириленко В. АПК: потрібен дійовий організаційно-економічний механізм функціонування / В. Кириленко // Економіст. – 1999. - №4. – С. 26-29.

57. Киселев В.И. АПК: совершенствование хозяйственного механизма / Киселев В.И. – М.: Агропромиздат, 1985. – 240 с.

58.Костюк Л.А. Економічна ефективність виробництва яблук за новою технологією у фермерському господарстві на Черкащині / Костюк Л.А. // Агроінком. – 2004. - №3-4. – С. 43 – 46.

59.Кравченко С.А. Адаптация сельскохозяйственных кооперативов к рыночной среде: сущность, механизмы, модели: монгр. / С.А. Кравченко – К.: ННЦ ИАЭ, 2005. – 556 с.

60.Кравченко С.А. Основные составляющие экономического механизма адаптации сельскохозяйственных предприятий к условиям рынка / С.А. Кравченко // Економіка АПК. – 2006. - №12. – С. 117 – 123.

61.Крисальний О.В. Формування системи державної підтримки розвитку агропромислового виробництва в Україні / О.В. Крисальний // Економіка АПК. - 1998. - №7. - С. 8 – 14.

62.Кропивко М.Ф. Методичні підходи до формування організаційно-економічного механізму державної підтримки розвитку сільського господарства / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2006. - №11. – С. 13 – 18.

63.Куліш М.Ю. Реформування аграрного сектора економіки України (у схемах та графіках) / Куліш М.Ю. – Миколаїв, 2000. – 168 с.

64.Кульман А. Экономические механизмы / Кульман А.; пер. с фр. Н.И.Хрустальной. – М.: «Прогресс», 1993. – 192 с.

65.Кушнірук В.С. Конкурентоспроможність продукції садівництва в регіоні / В.С. Кушнірук // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільського господарства: економічні науки. – Харків, 2007. – Вип. 53. – С. 176 – 183.

66.Кушнірук В.С. Поглиблення спеціалізації садівницьких підприємств / В.С. Кушнірук // Економіка АПК. – 2007. - №8. – С. 52 – 56.

67.Кушнірук В.С. Тенденції розвитку та ефективність садівництва регіону / В.С. Кушнірук // Зб. наук. пр. Луганського НАУ / Сер. «Економічні науки»; за ред. В.Г. Ткаченко. – Луганськ: Вид-во ЛНАУ, 2006. - №61(84). – С. 298 – 303.

68.Кушнірук В.С. Напрями інтенсифікації садівництва та ефективність його ведення в регіоні / В.С. Кушнірук //Збірник наукових праць Черкаського ДТУ /Сер. «Економічні науки». – 2007. – Вип. 18: Частина II. – С. 161 – 164.

69. Кушнірук В.С. Теоретична сутність і складові організаційно-економічного механізму господарювання / В.С. Кушнірук // Інноваційна економіка. – Тернопіль: ТІ АПВ УААН, 2007. - №3[5]. – С. 65 – 67.

70. Кушнірук В.С. Оцінка фінансового стану садівницьких підприємств регіону / В.С. Кушнірук // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - Миколаїв, 2007. - Спец. вип. 3 (42). - Т.1. - С. 93 – 99.

71. Кушнірук В.С. Проблеми, стан та перспективи розвитку садівництва у Миколаївській області / В.С. Кушнірук // Аграрний вісник Причорномор'я: Зб. наук. праць. – Одеса, 2007. – Вип. №37. – С. 186 – 190.

72. Кушнірук В.С. Розвиток та ефективність організаційно-правових форм господарювання садівницьких підприємств Миколаївської області / В.С. Кушнірук // Ефективність використання ресурсного потенціалу в умовах сталого розвитку сільського господарства. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва / Сер. «Економіка АПК і природокористування». – 2007. - №3. – С. 99-105.

73. Ландина Т.В. Организационно-экономические механизмы адаптации предприятия к условиям рынка / Ландина Т.В. – К.: Наук. думка. – 1994. – 150с.

74. Липчук В.В. Тенденції розвитку ягідництва у західному регіоні України / В.В. Липчук // Економіка АПК. – 2006. - №3. – С. 16 – 19.

75. Лисанюк В. У садівництві Польщі та Австралії / В. Лисанюк // Сад, виноград і вино України. – 2003. - №9 – 10. – с. 18 – 20.

76. Лисенко Ю. Організаційно-економічний механізм управління підприємством / Ю. Лисенко, П. Єгоров // Економіка України. – 1997. - №1. – С. 86 – 87.

77. Лукінов І.І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя). / Лукінов І.І. - К., ІЕ НАН України, 1997. – 456с.

78. Лукінов І.І. Регулюючі ринкові і державні механізми в агробізнесі України / І.І. Лукінов // Економіка АПК. - 1999. - №1. – С. 48 – 49.

79. Лукінов І.І. Державні і ринкові регулятори соціально-економічних перетворень АПК України / І.І. Лукінов // Економіка АПК. - 2000. - №2. – С. 35 – 38.

80.Лукінов І.І. Стратегія і механізми реформування АПК України / І.І. Лукінов //36. Наук. праць ХДАУ. Серія «Економіка АПК і природокористування». – 2001. - №5. – С. 26 – 34.

81.Мазур К.В. Економічний механізм міжгалузевих взаємовідносин у плодородному підкомплексі / К.В. Мазур //Економіка АПК. - 2001. - №9. - С. 92-94.

82.Макаренко П.М. Механізми інноваційного оновлення аграрного сектора України / П.М. Макаренко, Н.К. Васильєва //Агроінком. – 2005. - №1 – 2. – С. 64 – 69.

83.Макаренко П.Н. Организация и экономический механизм адаптации аграрного хозяйствования к рыночно – предпринимательской среде / Макаренко П.Н. – К.: Наук. думка, 1999. – 621 с.

84.Маренич Т.Г. Трансформаційна динаміка та механізми економічного регулювання агроформувань (питання теорії, методології, практики): моногр. / Т.Г. Маренич – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 454 с.

85.Мармуль Л.О. Формування організаційно-економічного механізму ринку продукції садівництва / Л.О. Мармуль, С.В. Волович // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2006. – Випуск 2(34). – С. 3 – 15.

86.Мармуль Л.О. Перспективи розвитку садівництва в агрофірмі-радгоспі «Білозерський» / Л.О.Мармуль, Н.С. Танклевська, Н.В. Сілецька // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв, 2001. – Вип. 1. – С. 19 – 23.

87.Мармуль Л.О. Оптовий плодоовочевий ринок як складова ринкової інфраструктури / Л.О. Мармуль, А.І. Соловйов // Економіка АПК. – 2002. - №8. – С. 124 – 126.

88.Мартиненко В. Формування державного механізму управління інвестиційним процесом в Україні: проблеми невизначеності та методи їх зняття / В. Мартиненко //Економіка України. – 2004. - №8. – С. 50 – 56.

89.Масюк А.Н. Экономический механизм хозяйствования сельскохозяйственных предприятий / Масюк А.Н., Ушачев И.Г., Мымриков Н.С. – М.: Колос, 1983. – С. 8 - 10.

90. Матеріали Всеук. наук. конф. молодих учених [«Інтегративність садівництва в ринкових умовах»], (Умань, 21-22 лютого 2007р.) / М-во аграр. політики, Уманський держ. аграр. ун-т. – У.: Уманський держ. аграр. ун-т, 2007. – Ч.2. – 268 с.

91. Месель-Веселяк В.Я. Розвиток та ефективність організаційно правових форм господарювання в сільському господарстві України / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2004. - №11. – С. 18-24.

92. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери: моногр. / О.М. Могильний – Ужгород: ІВА, 2005. – 400 с.

93. Мойса М.Я. Ресурсний потенціал аграрних підприємств та економічний механізм його раціонального використання / М.Я. Мойса, І.О.Крюкова // Економіка АПК. – 2004. - №2. – С. 41.

94. Момот В.Є. Тенденції розвитку виробничо-економічних систем: моногр. / В.Є. Момот – Дніпропетровськ: Вид-во «Наука і освіта». – 2002. – 224 с.

95. Мостенська Т.Л. Економічний механізм формування і ефективного функціонування молочної промисловості України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спе. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / Т.Л. Мостенська. – Київ, 2001. – С. 26.

96. Мочерний С.В. Економічна теорія: підруч. / Мочерний С.В. - К., 1999.- 592 с.

97. Новиков Ю.Н. О законах действия хозяйственного механизма предприятия / Ю.Н. Новиков // Экономика и управление. – 2000. - №2-3. – С.8 – 9.

98. Осипов Ю.М. Основы теории хозяйственного механизма / Осипов Ю.М. – М.: Издательство МГУ, 1994. – 368 с.

99. Основы рыночной экономики / [Задорожний Г.В., Воробьев Е.М., Гриценко А.А. и др.]; под ред. Г.В. Задорожного. – Х.: Основа, НКУПЦ «Интеллект - ЭКО», 1995. – 176 с.

100. Павлов В.М. Організаційно-економічні механізми господарювання (на прикладі садівничих формувань Криму): автореф. дис. на здобуття наук ступення канд. екон. наук: спец. 08.06.02 «Підприємництво, менеджмент та маркетинг» / В.М. Павлов. – Сімферополь, 1999. – 20 с.

101. Паламарчук В.О. Господарський механізм: його місце і роль у системі державного регулювання суспільного виробництва / В.О. Паламарчук // Держава та регіони. – Сер.: Економіка та підприємництво. - 2001. - №3. - С. 50 – 56 .

102. Пасхавер Б.Й. Господарський механізм агропромислового комплексу кризового періоду / Пасхавер Б.Й. – НАН України, Інститут економіки. – К., 2004. – 351 с.

103. Полтавський Ю.А. Механізм хозяйствования реформированных аграрных предприятий: моногр. / Ю.А. Полтавський – Издание второе стереотипное. - Харьков: Консум, 2001. – 260 с.

104. Полтавський Ю.А. Внутрішньогосподарський економічний механізм реформованих аграрних підприємств у перехідній економіці / Ю.А. Полтавський // Економіка АПК. – 2000. - №7. – С. 55 – 57.

105. Полтавський Ю.А. Основні складові господарського механізму реформованих сільськогосподарських підприємств / Ю.А. Полтавський // Економіка АПК. – 1998. - №8. – С. 57 – 62.

106. Полюхович Е.А. К проблеме развития садоводства Крыма / Е.А. Полюхович // Научные труды Южного филиала «КАТУ» НАУ / Сер. «Экономические науки». – Симферополь – 2006. – Вып. 97. – С 139 – 144.

107. Полюхович Е.А. Методологические и методические основы экономической и энергетической оценки типов насаждений и сортов в садоводстве / Е.А. Полюхович // Наукові праці Південного філіалу «КАТУ» НАУ / Сер. «Економічні науки». – Сімферополь – 2007. – Вип. 99. – С 98 – 104.

108. Полюхович Е.А. Денежная оценка земли под плодовыми и ягодными насаждениями / Е.А. Полюхович // Наукові праці Південного філіалу «КАТУ» НАУ / Сер. «Економічні науки». – Сімферополь – 2007. – Вип. 106. – С 221 – 227.

109. Проблеми ринку продукції АПК в умовах глобалізації: Матер. всеук. наук.-практ. конф. [«Необхідність маркетингової служби в садівницьких господарствах»], (Миколаїв, 24-25 травня 2007р.) / М-во аграр. політики, Микол. держ. аграр. ун-т. - М. : Микол. держ. аграр. ун-т, 2007. – 159 с.

110. Радченко В.А. Региональные особенности Крымского плодородства и пути повышения его эффективности / В.А. Радченко, В.А. Бурлак // Экономические науки: Сб. научных трудов КГАТУ. – Симферополь, 2005. – Вып. 87. – С. 142-146.

111. Рибак А.В. Реформування управління в садівництві та виноградарстві України / А.В. Рибак // Економіка АПК. – 2001. - №2. – С. 12 – 17.

112. Рибак А.В. Концепція розвитку продуктів садівництва / А.В.Рибак, А.І. Шумейко // Економіка АПК. – 2002. - №3. – С. 76 – 80.

113. Рульєв В.А. Економічні проблеми розвитку садівництва України: моногр. / В.А. Рульєв – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 360 с.

114. Рульєв В.А. Роль оптового ринку в розподіленні плодоягідної продукції / В.А. Рульєв // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2001. – Вип. 5. – С. 184 – 189.

115. Рульєв В.А. Актуальні проблеми відродження садівництва / В.А. Рульєв // Економіка АПК. – 2002. - №9. – С. 22 – 27.

116. Рульєв В.А. Основні тенденції розвитку світового промислового садівництва / В.А. Рульєв // Агроінком. – 2002. - №4-7. – С. 26 – 29.

117. Рульєв В.А. Природно-економічні умови України та їх відповідність розвитку промислового садівництва / В.А. Рульєв // Агроінком. - 2004. - №7-8. - С. 49 – 52.

118. Рульєв В.А. Розвиток світового виробництва яблук / В.А. Рульєв // Економіка АПК. – 2004. - №5. – С. 149 – 155.

119. Рульєв В.А. Тенденції розвитку світового виробництва груші / В.А. Рульєв // Агроінком. – 2004. - №9-10. – С. 39 – 43.

120. Рульєв В.А. Розвиток світового виробництва персиків / В.А. Рульєв // Економіка АПК. – 2004. - №10. – С. 146 – 150.

121. Рульєв В.А. Формування вітчизняного ринку продукції садівництва / В.А.Рульєв // Економіка АПК. – 2004. - №9. – С. 122 – 126.

122. Рульєв В.А. Ефективність промислового саду / В.А. Рульєв // Сад, виноград і вино України. – 2005. - №1-2. – с. 16 – 18.

123. Рульєв В.А. Садова продукція – складова ринку продовольства / В.А.Рульєв // Сад, виноград і вино України. – 2006. - №1-3. – с. 12 – 13.
124. Рульєв В.А. Якою має бути стратегія розвитку галузі? / В.А.Рульєв // Сад, виноград і вино України. – 2007. - №3. – с. 4 – 6.
125. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК //Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу: моногр. у 2-х т. / П.Т.Саблука, В.Я. Амбросова, Г.С. Мазнева. - Т.1. - К.: ІАЕ, 2000. – С. 360 – 372.
126. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання / П.Т. Саблук // Економіка АПК. - 2007. - №2. - С. 3 – 10.
127. Саблук П.Т. Основні напрями розвитку високоефективного агропромислового виробництва в Україні / П.Т. Саблук // Економіка АПК. - 2002. - №7. - С. 3 – 13.
128. Саблук П.Т. Реформування економічного механізму АПК / П.Т. Саблук // Вісник Сумського ДАУ / Сер. Економіка та менеджмент. - 2001. - Вип. 1. - С. 34 - 40.
129. Саблук П.Т. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії і методології / Саблук П.Т., Малік М.Й. Валентинов В.А. – К.: ІАЕ, 2002. – 294 с.
130. Саблук П.Т. Шляхи вдосконалення господарського механізму в агропромисловому виробництві / П.Т. Саблук // Вісник Сумського НАУ /Сер. «Економіка та менеджмент». – 2003. – Вип. 1-2. – С. 3 – 5.
131. Ситник В.К., Экономический механизм повышение эффективности производства / В.К. Ситник, Ю.В. Яковец – М.: Экономика, 1978. – 215 с.
132. Старицька О.П. Ресурсозбереження в системі економічного механізму підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва / О.П. Старицька // Агроінком. – 2004. - №7-8. – С. 56 – 59.
133. Статистичний бюлетень «Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодоягідних та виноградних насаджень в Миколаївській області у 2001 році» / [за ред. З.А.Лук'яненко]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2002. – 371 с.

134. Статистичний бюлетень «Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодюгідних та виноградних насаджень в Миколаївській області у 2002 році» / [за ред. З.А.Лук'яненко]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2003. – 383 с.

135. Статистичний бюлетень «Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодюгідних та виноградних насаджень в Миколаївській області у 2003 році» / [за ред. З.А.Лук'яненко]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2004. – 395 с.

136. Статистичний бюлетень «Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодюгідних та виноградних насаджень на всіх землях в Миколаївській області у 2004 році» / [за ред. З.А.Лук'яненко]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2005. – 411 с.

137. Статистичний бюлетень «Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодюгідних та виноградних насаджень на всіх землях в Миколаївській області у 2005 році» / [за ред. З.А.Лук'яненко]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2006. – 409 с.

138. Статистичний бюлетень «Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодюгідних та виноградних насаджень на всіх землях в Миколаївській області у 2006 році» / [за ред. З.А.Лук'яненко]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2007. – 435 с.

139. Статистичний бюлетень «Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодюгідних насаджень та виноградних на всіх землях в Миколаївській області у 2007 році» / [за ред. З.А.Лук'яненко]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2008. – 409 с.

140. Статистичний збірник «Обсяги продажу та ціни сільськогосподарських продуктів на міських ринках області (Миколаєва, Первомайська, Вознесенська)» за 2007 рік / [за ред. О.Г. Ковалюк]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2008. – 92 с.

141. Статистичний збірник «Обсяги та середні ціни реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами області» / [за ред. З.А.Лук'яненко]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2006. – 203 с.

142. Статистичний збірник «Обсяги та середні ціни реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами області» / [за ред. З.А.Лук'яненко]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2008. – 235 с.

143. Статистичний збірник «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Миколаївської області» / [за ред. З.А.Лук'яненко]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2006. – 85 с.

144. Статистичний збірник «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Миколаївської області» / [за ред. З.А.Лук'яненко]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2008. – 120 с.

145. Статистичний збірник «Промисловість Миколаївської області» за 2007 рік / [за ред. Н.Ю. Рошко]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2008. – 238 с.

146. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2007 рік / [за ред. П.Ф. Зацаринського]. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2008. – 519 с.

147. Стельмашук А.М. Економічний механізм прискорення інтенсифікації виробництва в АПК / Стельмашук А.М. – К.: Урожай, 1990. – 160 с.

148. Стратегія ресурсозберігаючого використання аграрно-економічного потенціалу на основі активізації інноваційно-інвестиційної діяльності – об'єктивна передумова інтеграції країни в Світове співтовариство: матеріали міжнар. наук.-теор. конф. [«Сутність організаційно-економічного механізму як складової господарського механізму»], (Тернопіль, 18 травня 2007р.) / М-во освіти і науки України, Тернопільський нац. екон. ун-т. – Т.: Тернопільський нац. екон. ун-т, 2007. – Ч.2. – 346 с.

149. Супрун О.М. Формування економічного механізму господарювання в сільськогосподарських товариствах: автореф. дис. на здобуття навч. ступеня

канд. екон. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / О.М. Супрун - К., 2004. – 20 с.

150. Тези доповідей Причорноморської регіональної наук.-практ. конф. проф.-викл. складу [«Аналіз тенденцій та оцінка сучасного рівня виробництва садівницької продукції у Миколаївській області»], (Миколаїв, 11-13 квітня 2007р.) / М-во аграр. політики, Микол. держ. аграр. ун-т. - М. : Микол. держ. аграр. ун-т, 2007. – С. 39 – 40.

151. Тези доповідей Причорноморської регіональної наук.-практ. конф. проф.-викл. складу [«Основні напрями підвищення ефективності садівництва в регіоні»], (Миколаїв, 26-28 квітня 2006р.) / М-во аграр. політики, Микол. держ. аграр. ун-т. - М. : Микол. держ. аграр. ун-т, 2006. – 135 с.

152. Терещенко В.К. Формування ринкового механізму в аграрному секторі АПК / Терещенко В.К. – К., 2002. – 384 с.

153. Тивончук С.В. Формування господарського механізму агропромислових підприємств ринкового типу / С.В. Тивончук // Економіка АПК. - 1998. - №4. - С. 25 - 29 .

154. Тихонов В.А. Хозяйственный механизм АПК / Тихонов В.А. – М.: Экономика, 1984. – 288 с.

155. Тридід О.М. Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємства: моногр. / О.М. Тридід. – Харків.: Вид. ХДЕУ, 2002. – 364 с.

156. Тулуш Л.Д. Державна фінансова підтримка розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства / Л.Д. Тулуш // Економіка АПК. – 2005. - №1. – С. 58 – 65 .

157. Удосконалення механізму господарювання в сільськогосподарських підприємствах і об'єднаннях / [Завадський Й.С., Галушко В. П., Гнед Є.С. та ін.]; за ред. Й.С. Завадського. - К.: Урожай, 1991. - 184 с.

158. Филоненко А.С. Механизм хозяйствования как форма реализации собственности на землю / А.С. Филоненко // Вісник ХДАУ. – Сер.: Економіка АПК і природокористування. – 2001. - №7. – С. 22 – 24.

159. Фінансовий і ціновий механізм АПК в умовах переходу до ринку / [Саблук П.Т., Дем'яненко М.Я., Шпикач О.М. та ін.]; за ред. П.Т. Саблука, М.Я. Дем'яненка, О.М. Шпикача, Д.В. Полотенка. – К.: Урожай, 1993. – 352 с.

160. Фінансовий словник / [уклад. А.Г. Загородній та ін.]. – [3-тє вид.]. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2000. – 587с.
161. Фролов В.И. Экономический механизм межхозяйственных связей в АПК / Фролов В.И. – М., 1989. – 145 с.
162. Хозяйственный механизм в сельском хозяйстве социалистических стран / [Емельянов А.М., Попов Н., Милушевский А. и др.]; под ред. А.М. Емельянова. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 239 с.
163. Червен И.И. Экономика АПК: вопросы и ответы. / И.И.Червен, Э.В.Червен – К.: Картя Молдовеняскэ, 1990. – 492 с.
164. Чухно А.А. Господарський механізм та шляхи його вдосконалення на сучасному етапі / А.А. Чухно // Економіка України. – 2007. - №3. – С. 60 – 67.
165. Чухно Д.Ф. Экономика садоводства / Чухно Д.Ф. – К.: Госсельхозиздат УССР, 1961. – 243 с.
166. Шепотько Л.А. Эффективность воспроизводства в сельском хозяйстве /Шепотько Л.А. – К.: Издательство «Наукова думка», 1974. – 272 с.
167. Шестопаль О.М. Методика економічної та енергетичної оцінки типів насаджень, сортів, інвестицій в основний капітал, інновацій та результатів технологічних досліджень у садівництві / Шестопаль О.М. – К.: НЦ УААН «Плодівництво», 2006. – 141 с.
168. Шестопаль О.М. Організаційно-економічні чинники адаптації садівництва до ринку / О.М. Шестопаль // Садівництво. – 1998. – Вип. 47. – С. 257-260.
169. Шестопаль О.М. Відтворення та ефективність продуктивного використання плодкових і ягідних насаджень: моногр. / О.М. Шестопаль. – К.: Видавництво «Сільгоспосвіта», 1994. – 256 с.
170. Шестопаль О.М. Ефективність відтворення і продуктивного використання плодкових і ягідних насаджень / О.М. Шестопаль // Садівництво. – 1990. – Вип. 39. – С. 97-104.
171. Шестопаль О.М. Віддача інтенсивного саду / Шестопаль О.М. – К.: Товариство «Знання» УРСР, 1990. – 48 с. – (Сер. 9 «Земля і люди»; №2).
172. Шестопаль О.М. Економічна ефективність інтенсивних плодкових насаджень / Шестопаль О.М. – К.: Товариство «Знання» УРСР, 1977. – 48 с.

173. Шестопись О.М. Виділення основних показників економічної ефективності промислового садівництва та методи її визначення в умовах ринкової системи / О.М. Шестопись //Збірник наукових праць Уманського ДАУ. – Умань, 2003. – Вип. 57. – С. 389 – 395.

174. Шестопись О.М. Особливості приватизації плодючих насаджень і організації їх продуктивного використання / О.М. Шестопись //Сад, виноград і вино України. – 2002. - №7-8. – С. 6 – 8.

175. Шестопись О.М. Проблема інвестицій у створення (відтворення) промислових садів і основні напрями її вирішення / О.М. Шестопись // Економіка України. – 2003. - №10. – С. 47 – 55.

176. Шестопись О.М. Економічні основи державного протекціонізму відродження та подальшого поступу промислового садівництва в Україні / О.М.Шестопись, А.М. Кандиба // Агроінком. – 2005. - №1 – 2 . – С. 24 – 28.

177. Шестопись О.М. Формування ефективних джерел інвестицій в основний капітал промислового садівництва / О.М. Шестопись // Економіка АПК. – 2004. - №9. – С. 73 – 79.

178. Шестопись О.М. Нарощування виробництва плодів і ягід: економічний та соціальний аспект / О.М. Шестопись // Економіка АПК. – 2006. - №2. – С. 22 – 25.

179. Шестопись О.М. Агропромислова інтеграція у садівництві в умовах формування ринкових відносин / О.М. Шестопись, О.Ю.Єрмаков, Д.О. Баюра // Садівництво. – 1995. – Вип. 44. – С. 95 – 102.

180. Шпичак О.М. Ціноутворення та інфраструктура формування ринкових відносин в АПК / О.М. Шпичак // Економіка АПК. - 1999. - №1. - С. 44 – 47.

181. Шумейко А.І. Основні методичні положення досліджень економічних проблем формування та функціонування ринку продукції садівництва / А.І.Шумейко, С.П. Кондратенко // Економіка АПК. – 2004. - №9. – С. 36 – 44.

182. Экономика и организация промышленного садоводства / [Дуброва П.Ф., Каганович И.М., Стрельников В.В. и др.]; под ред. П.Ф. Дуброва. – М.: «Колос», 1981. – 255 с.

183. Экономика и организация садоводства / [Майдебура В.И., Шестопадль А.Н., Ермаков А.Е. и др.]; под ред. В.И. Майдебуры. – К.: Урожай, 1985. - 264 с.
184. Экономический словарь агропромышленного комплекса / [Амбросов В.Я., Асаула А.И., Беззуб В.М. и др.]; под ред. чл.-корр. ВАСХНИЛ А.А. Сторожука. – К.: Урожай, 1986. – С. 286.
185. Юрчишин В.В. Экономика садоводства. / В.В.Юрчишина – К.: Урожай, 1972. – 240 с.
186. Янків М.Д. Організаційно-економічний механізм розвитку і функціонування АПК України: моногр. / М.Д. Янків – Львів.: Коопосвіта. – 2000. - 450 с.
187. Ярмолицький В.К. Організація та економічний механізм науково-виробничих відносин в АПК / В.К. Ярмолицький // Економіка АПК. – 1997. - №11. – С. 39 – 43.
188. Ясин Е.Г. Хозяйственные системы и радикальная реформа / Ясин Е.Г. – М.: Экономика, 1989. – 318 с.
189. Ященко Ю.П. Хозяйственный механизм в период трансформации к рыночному типу экономики: методология, инструментарий, реальные проекты / Ященко Ю.П. – К., 2001. – 320 с.
190. Bielenin S.M. Intensywnosc w produkcji sadowniczej. Vob. XVI. Prace instytutu sadownictwa. – Warszawa, 1972.
191. Nasayoshi Honma. Growth in Japans Horticultural trades with developing countries an economic analysis of the market. - Washington, 1991. - 87p.
192. Fruit and vegetable quality. An integrated view. Shewfelt R.L., Bruckner B. 2000 by Technomic Publishing Company, Inc. 296 p.
193. Integrated view of fruit & vegetable quality. Florkowsky W.G., Prussia S.E., Shewfelt R.L. 2000 by Technomic Publishing Company, Inc. 231 p.
194. Chyzh O.D., Pelekhaty V.M. (1999). Vegetative apple root-stocks bred at the Institute of Horticulture of the Ukrainian Academy of Agricultural Sciences. - Proc. Int. Sem. "Apple Rootstocks for Intensive Orchards". - (Warsaw, 18-21.08.1999).
195. Jakubowski T. (1999). Achievements in apple rootstocks breeding in Poland. Proc. Int. Sem. "Apple Rootstocks for Intensive Orchards" (Warsaw, 18-21.08.1999).

196. Jakubowski T. (1999). Achievements in apple rootstocks breeding in Poland. Proc. Int. Sem. "Apple Rootstocks for Intensive Orchards" (Warsaw, 18-21.08.1999).

197. Slowinski A. (2000). Wzrost, początkowe owocowanie i odżywienie składnikami mineralnymi jabłoni "Elise" w zależności od podkładki. - Autoreferat rozprawy do kto rskej. - Warszawa: 13.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО ВЕДЕННЯ САДІВНИЦТВА В РИНКОВИХ УМОВАХ.....	6
1.1. Теоретична сутність і складові організаційно-економічного механізму господарювання.....	6
1.2. Особливості формування організаційно-економічного механізму ефективного ведення садівництва.....	20
1.3. Методичні основи дослідження ефективного ведення садівництва.....	31
РОЗДІЛ 2. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВЕДЕННЯ САДІВНИЦТВА У МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	42
2.1. Організаційно-економічні зміни умов господарювання і тенденції розвитку плодоягідного виробництва в АПК регіону.....	42
2.2. Ефективність виробництва садівницької продукції.....	62
2.3. Оцінка виробничо-господарської діяльності садівницьких підприємств регіону.....	82
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО ВЕДЕННЯ САДІВНИЦТВА.....	97
3.1. Вдосконалення механізму державного регулювання і підтримки виробництва садівницької продукції.....	97
3.2. Механізм підвищення конкурентоспроможності промислового садівництва.....	121
3.3. Вдосконалення організаційно-господарської структури садівницьких підприємств регіону.....	155
ВИСНОВКИ.....	180
ДОДАТКИ.....	184
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	211

Организационно-экономический механизм эффективного ведения садоводства в аграрных предприятиях региона: монография / Кушнирук В.С., Ермаков А.Е., Шهبанина О.В.; За ред. А.Е. Ермакова. – Николаев: НГАУ, 2009 – 232 с.
ISBN 978-966-8205-57-6

В монографии отражены теоретико-методические положения и практические рекомендации относительно формирования организационно экономического механизма эффективного ведения садоводства в аграрных предприятиях региона. Проанализировано современное состояние и экономическая эффективность производства продукции садоводства, осуществлена оценка производственно-хозяйственной деятельности садоводческих предприятий региона, обоснованно основные направления совершенствования организационно экономического механизма эффективного ведения садоводства, предложены механизмы повышения конкурентоспособности промышленного садоводства, определенно направления совершенствования организационно хозяйственных структур садоводческих предприятий. Разработана стратегия и обоснованно экономический потенциал интенсивных систем ведения садоводства.

The organizational-and-economic mechanism of effective conducting of gardening in the agrarian enterprises of region: monograph / Kushniruk V.S, Ermakov A.Y., Shebanina E.V.; After the release A.E. Ermakova. it is Mykolaev: MSAU, 2009 – 232p.
ISBN 978-966-8205-57-6

In a monograph theoretical-and-methodical positions and practical recommendations are reflected in relation to forming organizationally of economic mechanism of effective conduct of gardening in the agrarian enterprises of region. The modern state and economic efficiency of production of goods of gardener is analysed, the estimation of production economic activity of enterprises of gardeners of region is carried out, grounded basic directions of perfection organizationally of economic mechanism of effective conduct of gardening, the mechanisms of increase of competitiveness of the industrial gardening are offered, certainly directions of perfection organizationally of economic structures of enterprises of gardeners. Strategy and grounded economic potential of the intensive systems of conduct of gardening is developed.

Кушнірук Віктор Степанович
Єрмаков Олександр Юхимович
Шебаніна Олена В'ячеславівна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЕФЕКТИВНОГО ВЕДЕННЯ САДІВНИЦТВА В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ РЕГІОНУ

Монографія

За редакцією

доктора економічних наук, професора Єрмакова О.Ю.

**Технічний редактор О.М. Кушнарєва
Комп'ютерна верстка Ю.В. Антонович**

Підписано до друку 21.12.2009 р. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Гарньтура Times. Обл.-вид. арк. – 13,3.
Ум. друк. арк. – 14,5. Тираж 300 прим. Зам. №17

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського державного аграрного університету
54010 м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9